

Het Oudslavische verhaal van Maria, de nicht van Abraham:

**Tekstkritisch onderzoek
op basis van een interlineaire collatie
van vier tekstgetuigen**

Masterproef

Sara Mermans

Master Oost-Europese Talen en Culturen
Universiteit Gent

Promotor: dr. Lara Sels

mei 2013

Woord vooraf

Bdinski Sbornik. Een Slavisch handschrift met vrouwelijke heiligenlevens dat zich bevindt in Gent. Een interessanter onderwerp voor mijn masterproef zou ik me niet kunnen voorstellen. Toen ik hoorde van het project dat rond *Bdinski Sbornik* op poten zou worden gezet, ben ik daarom ook meteen informatie gaan vragen bij prof. dr. Dieter Stern. Daarop ontving ik een e-mail van dr. Lara Sels met het voorstel om in het kader van mijn masterproef een tekstkritisch onderzoek te voeren naar het eerste verhaal van *Bdinski Sbornik*, het verhaal van Maria, de nicht van Abraham. Dit aanbod heb ik met beide handen gegrepen en het resultaat ligt nu voor u: mijn masterproef.

Het onderzoek en het schrijven van deze masterproef zouden echter niet gelukt zijn zonder enkele personen die ik langs deze weg zeker wil bedanken. In de eerste plaats wil ik mijn promotor dr. Lara Sels bedanken. Zonder haar enorme hulp en enthousiasme zou deze masterproef immers nooit vorm gekregen hebben. Ook wil ik prof. dr. Dieter Stern bedanken, voor het ter beschikking stellen van bronnenmateriaal. Tot slot wil ik ook mijn ouders bedanken, voor het nalezen en corrigeren van deze masterproef, maar zeker ook voor de steun die ze mij hebben gegeven.

Inhoud

Inleiding	7
1 Onderwerp en probleemstelling	11
1.1 Het verhaal van Maria, de nicht van Abraham	11
1.1.1 Verhaal en thematiek	11
1.1.2 De teksttraditie	12
1.1.3 De <i>Paraenesis</i>	14
1.2 Probleemstelling	15
1.3 De tekstgetuigen	21
1.3.1 Oplijsting van de tekstgetuigen	22
1.3.2 Korte beschrijving van de gebruikte handschriften	23
1.3.2.1 Uspenskij Sbornik (Usp)	23
1.3.2.2 Pogodin (Pog)	23
1.3.2.3 Chilandar 397 (Chil397)	24
1.3.2.4 Bdinski Sbornik (BdSb)	24
2 Methodologie	26
2.1 Tekstkritiek	26
2.1.1 Doel	26
2.1.2 Methode	27
2.2 Interlineaire collatie	31
2.2.1 Doel	31
2.2.2 Methode	32
2.2.3 Opstellen van de kritische teksteditie	35
2.2.4 Lijst met gebruikte symbolen	37
2.2.5 Lijst met gebruikte handschriften en sigla	38
3 Analyse	39
3.1 Archetypus	39
3.2 Uitkomst en bespreking van de collatie	46
3.2.1 Bespreking van enkele elementen van de collatie	46
3.2.2 Conclusie van de collatie	66
Conclusie	69
Bibliografie	73
Bijlagen	77
Bijlage 1: De tekstgetuigen: tabellen	77
Bijlage 2: Collatie ‘Maria, de nicht van Abraham’ – Chil397, BdSb, Pog, Usp	81

Inleiding

1 *Doelstelling en onderzoeksvragen*

Deze masterproef heeft als doelstelling een beter inzicht te verwerven in de Slavische tekstoverlevering van het verhaal van Maria, de nicht van Abraham, dat in deze masterproef ook vernoemd wordt als het verhaal ‘Maria, de nicht van Abraham’ of de tekst/ het verhaal van/over Maria. De problemen in verband met deze tekstoverlevering stellen zich doordat er een tamelijk groot aantal tekstgetuigen bestaat van dit verhaal, maar dat we niet weten welke de meest oorspronkelijke tekst bevat. We mogen aannemen dat de Slavische tekst vertaald is uit het Grieks, maar het is ook onduidelijk hoe de tekst eruit zag toen hij werd vertaald uit het Grieks of hoe hij veranderd is doorheen de teksttraditie. Hierdoor is het ook niet duidelijk hoe de verschillende Slavische tekstgetuigen zich tegenover elkaar verhouden. Deze problemen zijn de belangrijkste onderzoeksvragen in deze masterproef en worden in paragraaf 1.2 uitvoerig besproken.

2 *Status quaestionis*

Een *status quaestionis* over de eerder vernoemde problemen in verband met de Slavische tekstoverlevering van het verhaal ‘Maria, de nicht van Abraham’ wordt eveneens in paragraaf 1.2 gegeven. Het verhaal van Maria is meestal als een deel van de vita van Abraham van Qidun opgenomen in de *Paraenesis*, een Slavische bloemlezing van de werken van Efrem de Syriër. De gehele *Paraenesis* is dan ook het onderwerp van eerdere onderzoeken in verband met de onderzoeksvragen van deze masterproef, zoals dat van I. Ågren (1989) en C. Voss (1997). Andere onderzoeken, zoals dat van E. Voordeckers (1964a; 1964b) en M. Petrova (1997-1998; 2001; 2003), hebben dan weer betrekking op de tekstoverlevering en de inhoud van de *Bdinski Sbornik*. Een specifiek onderzoek naar de Slavische tekstoverlevering van het verhaal ‘Maria, de nicht van Abraham’ was dus nog niet eerder gebeurd.

3 *Methode*

Om de doelstelling van deze masterproef, namelijk een beter inzicht verwerven in de Slavische tekstoverlevering van het verhaal ‘Maria, de nicht van Abraham’, te bereiken, werden vier tekstgetuigen gecollationeerd. Het oorspronkelijke idee was om tien tekstgetuigen te gebruiken, maar uit tijdsgebrek werd het aantal gebruikte tekstgetuigen verminderd. De tekstgetuigen die in het kader van deze masterproef onderzocht werden, komen uit de

Uspenskij Sbornik (Usp), de *Bdinski Sbornik* (BdSb), het handschrift 71a uit de Pogodincollectie (Pog) en het handschrift 397 uit het klooster Chilandar (Chil397).

Oorspronkelijk zou het onderzoek (de collatie) met de collation tool Juxta gebeuren. Omdat Juxta ook de orthografische verschillen zou aanduiden als betekenisvolle varianten, werden de tekstgetuigen eerst omgezet naar het standaard- of genormaliseerd Oudslavisch. Door de vele nadelen die al snel ondervonden werden met Juxta, werd er echter voor gekozen om de collatie te maken met de tekstverwerker Word.

Voor de collatie werden de principes van de traditionele of Lachmanniaanse tekstkritiek toegepast. Deze methode heb ik gekozen omdat het de meest gebruikte methode is in de tekstkritiek en omdat mijn promotor dr. Lara Sels mij dit aanraadde. Soms werd echter licht van deze traditionele principes afgeweken. De methode voor de collatie, de principes van de traditionele tekstkritiek en waar er van wordt afgeweken in deze masterproef worden uitvoerig beschreven in hoofdstuk 2 van deze masterproef.

Het doel van de collatie was het bereiken van de meest oorspronkelijk tekst of ‘archetypus’. Op basis van vergelijkingen van de tekstgetuigen met elkaar en met de archetypus konden conclusies getrokken worden in verband met de tekstoverlevering. Deze vergelijkingen en conclusies zijn terug te vinden in hoofdstuk 3 van deze masterproef.

4 Opbouw

Het betoog van deze masterproef is opgebouwd uit drie grote hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk gaat over het onderwerp en de probleemstelling van deze masterproef. In de eerste paragraaf van dit hoofdstuk wordt het verhaal ‘Maria, de nicht van Abraham’ besproken. Het verhaal zelf en de thematiek ervan komen aan bod, maar ook de teksttraditie van het verhaal en de tekstoverlevering in de *Paraenesis*. Deze basisinformatie is belangrijk om inzicht te krijgen in het verhaal en de tekst. Voor de informatie in voornamelijk deze paragraaf, maar ook in andere delen van deze masterproef, werd onder andere gebruik gemaakt van een ongepubliceerde doctoraatsverhandeling van Maya Petrova-Taneva uit 2003 die mijn promotor dr. Lara Sels mij ter beschikking heeft gesteld. Hier wordt in het betoog naar verwezen met de paginanummering tussen vierkante haakjes.

De tweede paragraaf van het eerste hoofdstuk bevat de belangrijkste onderzoeksvragen van deze masterproef en een *status quaestionis* van eerder onderzoek hiernaar (vooral van I. Ågren (1989) en C. Voss (1997)). Op deze manier wordt de doelstelling van deze masterproef uitvoerig gedefinieerd.

In de derde paragraaf van dit eerste hoofdstuk worden de tekstgetuigen opgelijst die in eerder onderzoek werden vernoemd en worden de tekstgetuigen kort besproken die gebruikt

werden in het onderzoek van deze masterproef. Hierdoor wordt een basisinzicht verworven in de onderzochte tekstgetuigen.

Het tweede hoofdstuk bevat een uiteenzetting over de methodologie die gebruikt werd in deze masterproef. In de eerste paragraaf worden het doel en de principes van de traditionele of Lachmanniaanse tekstkritiek besproken op basis van de klassieke handleiding *Textkritik (Textual Criticism)* van P. Maas (1958), het boek *Utrum in alterum abiturum erat?* van W. R. Veder (1999), het boek *Pověst' vremennykh lét: An Interlinear Collation and Paradosis* van D. Ostrowski (2003) en van ongepubliceerde lesnotities die mij ter beschikking werden gesteld door mijn promotor dr. Lara Sels. Daarbij wordt ook een kritische benadering van deze traditionele principes gegeven op basis van M. J. Driscolls artikel 'The Words On The Page: Thoughts on Philology, Old and New' (2010). De uiteenzetting in deze paragraaf is belangrijk omdat de principes van de traditionele tekstkritiek werden gebruikt in het onderzoek bij deze masterproef.

In de tweede paragraaf van het tweede hoofdstuk worden het doel en de methode uiteengezet van het onderzoek bij deze masterproef. Bovendien wordt ook besproken hoe de teksteditie bij deze masterproef is opgesteld en wordt dit vergeleken met de traditionele kritische teksteditie. Tot slot worden in deze paragraaf een lijst gegeven van de gebruikte symbolen in de archetypus en in de tekstgetuigen in de collatie, en een lijst met de gebruikte handschriften en sigla. Op deze manier wordt de methode van het onderzoek bij deze masterproef uitvoerig beschreven.

Het derde hoofdstuk bestaat uit de analyse van het onderzoek van deze masterproef. De eerste paragraaf van dit hoofdstuk bevat de meest oorspronkelijke tekst of de 'archetypus' op basis van de collatie bij deze masterproef. Deze archetypus is opgevat als een teksteditie en bevat dus een leestekst.

In de tweede paragraaf van het derde hoofdstuk worden kort enkele elementen besproken die opvielen tijdens de collaties. Omdat ik het belangrijk vond de hele tekst te behandelen, werden enkel de meest opvallende en de belangrijkste variaties besproken. Van deze bespreking wordt bovendien een korte conclusie gegeven op het einde van deze laatste paragraaf.

1 Onderwerp en probleemstelling

1.1 *Het verhaal van Maria, de nicht van Abraham*

1.1.1 Verhaal en thematiek

‘Maria, de nicht van Abraham’ is een hagiografische tekst die oorspronkelijk in het Syrisch is geschreven en daarna vertaald is naar het Grieks en het Latijn en daarna naar het Slavisch. De oorspronkelijke tekst stamt wellicht uit de vijfde eeuw. Het verhaal gaat over het leven van Maria, de nicht van Abraham van Qidun. De tekst verhaalt dat Maria wees werd op zevenjarige leeftijd en daarom door haar oom Abraham onder de hoede werd genomen. Hij was een kluizenaar en leefde in de woestijn. Van hem kreeg Maria onderricht en hij zong en vastte met haar. Na twintig jaar van leven als een kluizenares werd ze verleid door een monnik. Uit schaamte vluchtte ze naar een ander land waar ze in een bordeel terecht kwam. Hierna zag Abraham een visioen waarin een slang of draak (Gr.: *drakōn*) een duif verslond en na twee dagen beseftte hij dat Maria weg was en dat het visioen op haar betrekking had. Twee jaar later kwam hij te weten waar ze zich bevond en ging haar redden door zich voor te doen als een soldaat die zich wel eens met Maria wou onderhouden. Nadat ze gered was, leefde Maria weer bij haar oom als een kluizenares en wijdde de rest van haar leven aan haar boetedoening.

Volgens Petrova (2003: [2]) volgt het verhaal het patroon van hagiografische vertellingen over de zogenaamde ‘holy harlots’ (heilige hoeren). Het begint met een uiteenzetting over het leven van de prostituee, vervolgens wordt er verteld over haar transformatie onder begeleiding van een heilige persoon en tot slot wordt haar boetedoening beschreven. Het verhaal ‘Maria, de nicht van Abraham’ neemt echter een beetje afstand van dit patroon door er een voorgeschiedenis aan toe te voegen. Deze voorgeschiedenis omvat dus alles wat gebeurde voor Maria in het bordeel terecht kwam, namelijk de opvoeding door haar oom, de verleiding door de monnik en haar vlucht. Daarnaast neemt het verhaal van Maria een merkwaardige plaats in tussen de hagiografieën over heilige hoeren, aangezien Maria aanvankelijk al een vrome vrouw is en pas daarna vervalt in zonde (Petrova 2003: [2]).

Het belangrijkste thema van dit verhaal, namelijk de boetedoening van de zondares, werd zeer vaak gebruikt in de middeleeuwse literatuur (Petrova 2003: [1]). Dit kan ook in verband gebracht worden met een vaak terugkerend thema in de literatuur over woestijnvaders, namelijk dat van de gevallen monnik (Ward 1987: 87-88). Ward (1987: 87) legt uit dat “the desert literature is not concerned with stories of the automatically pious, but with the repentance of sinners, and among such stories there are examples of monks who failed, either temporarily or permanently” (Ward 1987: 87). Hoewel het in het verhaal ‘Maria, de nicht van Abraham’ weliswaar niet gaat over een gevallen monnik die boete doet, maar over een

gevallede vrouw, is dit kenmerk toch toepasselijk. Belangrijk hierbij is dat de woestijnvaders “[do] not [...] judge but [...] love” (Ward 1987: 88). Dit is duidelijk in het gesprek dat Maria en Abraham hebben in het bordeel. Abraham veroordeelt Maria immers niet, maar heeft louter woorden van liefde en vergeving voor haar (Ward 1987: 88). In dit gesprek komt, door de grote liefde die van Abraham uitgaat, ook de idee naar voren van de heilige die de zonden van een ander op zich neemt (Brock & Harvey 1998: 28). In latere hagiografie is dit gebruikelijk, maar voor deze tekst is dat relatief vroeg (Brock & Harvey 1998: 28).

De theologische kwestie over zonde en boete, waarbij Gods vergiffenis buitengewoon is en Hij zelfs de grote zondaars vergeeft, wordt hier dus opgeworpen en is een tweede niveau waarop het verhaal kan geïnterpreteerd worden, naast het niveau van het navertelde verhaal. Dit tweede niveau heeft een didactische functie en wordt reeds in de eerste zinnen van de tekst duidelijk naar voren gebracht (Petrova 1997-1998: 278-279): “Ik wil, mijn geliefden, het wonder vertellen, dat Abraham volbracht in zijn oude dagen, want voor de verstandige en op de geest gerichte lieden zijn deze feiten wonderbaar, nuttig en een aansporing tot boete” (vertaling van De Beul, Scharpé, Vyncke 1965: 341). Deze didactische functie en aansporing tot boetedoening is ook kenmerkend voor sermoenen en volgens Petrova (1997-1998: 281-282) zou de tekst dan ook eerst op deze manier geïnterpreteerd zijn geweest en pas later als een vita. Ward (1987: 89-91) vermeldt in dit verband dat er in teksten uit die periode werd gezocht naar een verborgen betekenis die mensen uit die tijd konden toepassen op hun eigen leven. Zulke verhalen bevatten dus niet louter gebeurtenissen uit het verleden, maar verwijzen ook naar de huidige situatie van de luisteraar of lezer (Ward 1987: 91). Het volgende citaat van Ward (1987: 91) benadrukt dit: “These stories are written to answer the question in the mind of the reader, ‘Why am I told this?’, not the question, ‘How did this come about?’” (Ward 1987: 91).

Naast het thema van de boetvaardige zondares is het ascetisme een belangrijk element van het verhaal. Een ascetische opvatting van geloof en religie was immers kenmerkend voor alle verscheidene groepen christenen in de Syrische wereld (Brock & Harvey 1998: 7). Het verband tussen het verhaal en het Syrische christendom is duidelijk terug te vinden in het feit dat het om een oorspronkelijk Syrische tekst gaat, waar verder in dit hoofdstuk dieper op wordt ingegaan. Bovendien is het wantrouwen voor materiële zaken een typisch kenmerk van het leven in de woestijn dat in dit soort teksten ook naar voren komt (Ward 1987: 87).

1.1.2 De teksttraditie

Het verhaal ‘Maria, de nicht van Abraham’ is eigenlijk het laatste deel van de vita van Abraham van Qidun (Petrova 1997-1998: 276). Abraham van Qidun¹ was een kluizenaar die

---

¹ Qidun is een dorp dichtbij de stad Edessa (het moderne Urfa in Zuidoost-Turkije).

leefde in het midden van de vierde eeuw. Hij is ook bekend van een korte vermelding in de *Kronieken van Edessa* uit de zesde eeuw (Brock & Harvey 1998: 27) en van enkele aan hem opgedragen hymnen die traditioneel maar verkeerdelijk toegewezen worden aan Efreem de Syriër² (Brock & Harvey 1998: 27; Petrova 2003: [2]). Hierin wordt echter nergens melding gemaakt van zijn nicht Maria (Brock & Harvey 1998: 27). Daarnaast heeft een zekere Abba Abraham bestaan. Aan deze man werden enkele ‘Uitspraken van de Vaders’ toegeschreven en hij zou wel eens dezelfde Abraham als die van dit verhaal over Maria kunnen zijn (Ward 1987: 85). In de dertiende eeuw werd een bewerking van de vita van Abraham ook opgenomen als een deel van de vita Abraham van Smolensk (Keipert 1975: 274; Petrova 2003: [5]).

De auteur van de tekst over Maria alsook van de gehele vita van Abraham is anoniem. Net zoals de eerder vernoemde hymnen, wordt traditioneel de vita van Abraham van Qidun in zijn geheel echter toegeschreven aan Efreem de Syriër (Petrova 1997-1998: 276; Scharpé 1994: 496). Deze vita maakt ook deel uit van de *Paraenesis*, de Slavische bloemlezing van de werken van Efreem de Syriër (Petrova 1997-1998: 276). Ondertussen wordt aanvaard dat, zoals bij de hymnen, ook de toewijzing van deze vita aan Efreem de Syriër niet correct is (Brock & Harvey 1998: 27; Petrova 1997-1998: 276, Scharpé 1994: 497). Volgens Brock & Harvey (1998: 27) dateert de vita namelijk uit de vijfde eeuw, wanneer Efreem de Syriër dus reeds lang overleden was. Brock & Harvey (1998: 27) geven hiervoor als argument dat de auteur van de tekst zich zou gebaseerd hebben op de *Historia Religiosa* 17 van Theodoret³, *Historia Lausiaca* van Palladius⁴ en de vita van de Heilige Antonius⁵. Daarnaast wijzen de auteurs op de parallellen die de tekst vertoont met een Koptische legende over Salome. Brock & Harvey (1998: 27-28) wijzen echter ook op de twijfelachtige historiciteit van de tekst omwille van het feit dat het een hagiografische tekst is en dus niet de bedoeling had historisch correct te zijn. Volgens Hemmerdinger-Iliadou (1965: 301) echter was Abraham de leerling van Efreem de Syriër en is zijn vita daarom opgenomen in de *Paraenesis*. Ward (1987: 85) schrijft evenwel dat de tekst geschreven werd door Efreem de Diaken. Hij was een discipel van

---

² Over Efreem de Syriër bestaan vele veronderstellingen. Volgens Ågren (1989: 13) kan met zekerheid aangenomen worden dat hij geboren werd in 306 in Nisibis, de belangrijkste stad in Noordoost-Mesopotamië. Na de toename van de Perzische invloed, verhuisde hij naar Edessa, het centrum van het Syrische christendom, waar hij zijn laatste jaren doorbracht. In onze tijd zijn een groot aantal van zijn werken bewaard gebleven (Ågren 1989: 13).

³ Theodoret (ca. 393-ca. 460) was een bisschop van Cyrus en een theoloog. Hij schreef vele werken over zowel dogmatische, apologetische, exegetische en historische thema's. Een van zijn historische werken is *Historia Religiosa* ook wel *Histoire Philothée* of *Histoire des Moines* genoemd. Dit werk is een verzameling van dertig verhalen over Syrische monniken, waarbij elk verhaal een titel heeft met de naam van een monnik (Azéma 1991: 418-419, 425).

⁴ Palladius (ca. 364-420/430) was een monnik en vermoedelijk bisschop van Helenopolis. Hij is vooral bekend om zijn werken. Zijn bekendste werk is *Historia Lausiaca*. Dit werk bevat beschrijvingen van monniken uit de vierde en het begin van de vijfde eeuw (Flusin 1984: 113, 116, 118-119).

⁵ Heilige Anthonius van Egypte (ca. 250-355) was een kluizenaar. Hij probeerde als eerste de regels voor het monastieke leven vast te leggen. Zijn vita werd omstreeks 357 geschreven door Athanasius van Alexandrië (ca.295 -373) (Bardy 702, 1047).

Abraham en was zowel een aartsdiaken als een monnik. In de tekst treedt hij nauwelijks op de voorgrond, maar is hij wel steeds discreet aanwezig. Op het einde van de tekst geeft hij zelfs zijn eigen reacties op het verhaal weer (Ward 1987: 85-86). Hierbij is ook op te merken dat de naam van Efrem tot driemaal toe voorkomt in de tekst over Maria, zoals ook Scharpé (1994: 498) vaststelt. Eenmaal spreekt Maria zijn naam uit en tweemaal daarna wordt hij vermeld door Abraham. Volgens Scharpé (1994: 498) is het heel goed mogelijk dat het hier zou gaan om Efrem de Syriër, maar dat sluit volgens hem dan wel uit dat hij ook de schrijver van de tekst zou zijn. Scharpé (1994: 498) stelt zich immers de vraag hoe Efrem zijn eigen naam naar voor kon brengen in de tekst, indien hij ook de auteur van die tekst was.

De tekst van de vita van Abraham is oorspronkelijk geschreven in het Syrisch (Brock & Harvey 1998: 28; Petrova 2003: [2]; Voss 1997: 26). Daarom vinden we kenmerken van het Syrische christendom terug in het verhaal over Maria, zoals reeds eerder werd vermeld in dit hoofdstuk. Het Syrisch evolueerde specifiek tot een taal van christelijke volkeren en ontstond als een dialect van het Aramees in de streek rond Edessa (Brock & Harvey 1998: 4). Reeds in een vroeg stadium werd de gehele vita van Abraham vertaald naar het Grieks en het Latijn (Brock & Harvey 1998: 28; Petrova 2003: [2]), maar in de Syrische tekst werden ook al enkele retorische technieken gebruikt die kenmerkend waren voor de Griekse en Latijnse literatuur uit die periode (Brock & Harvey 1998: 28). In zowel het Grieks als in het Latijn was de tekst heel populair (Brock & Harvey 1998: 28-29).

1.1.3 De *Paraenesis*

In de Slavische wereld kreeg het verhaal ‘Maria, de nicht van Abraham’ een plaatsje in de *Paraenesis*. Zoals reeds werd vermeld, is de *Paraenesis* een Slavische bloemlezing van de werken van Efrem de Syriër. Dit werk werd naar het Slavisch vertaald en samengesteld tijdens de regeerperiode van tsaar Symeon van Bulgarije (893-927) (Ågren 1989: 134; Bojkovsky 1984: VI; Petrova 1997-1998: 276; Voss 1997: 11, 303). Als bewijs voor de ouderdom van de vertaling geldt het feit dat de *Rila Folia*, het oudst bewaarde manuscript met een deel van de *Paraenesis*, uit de late tiende of vroege elfde eeuw stamt (Ågren 1989: 15, 17; Bojkovsky 1984: VI; Petrova 1997-1998: 276). Op deze glagolitische fragmenten wordt in de volgende paragraaf dieper ingegaan. Daarnaast kan worden opgemerkt dat de Slavische tekst goed overeenstemt met de Latijnse vertaling die reeds voor de tiende eeuw werd gemaakt (Petrova 2003: [3]). Voss (1997: 301, 303) besluit bovendien op basis van zijn onderzoek dat de oorspronkelijke vertaling van de *Paraenesis* waarschijnlijk plaatsvond in een periode waarin de normen van de Preslav-school zich nog niet helemaal doorgezet hadden, dus in de vroege fase van de regeerperiode van tsaar Symeon, namelijk van ca. 900 tot 910.

Wie het werk van Efrem de Syriër naar het Slavisch heeft vertaald, is niet geweten. Het is ook onbekend of de vertaalde tekst van de *Paraenesis* een geheel vormt of dat het een verzameling is van aparte kleinere vertalingen door verschillende personen uit verschillende tijdsperiodes (Ågren 1989: 16). Volgens Petrova (2003: [3]) is de samenstelling van de *Paraenesis* waarschijnlijk gelijktijdig gebeurd met de vertaling uit het Grieks, omdat er nog geen Griekse manuscriptenverzameling is ontdekt die dezelfde inhoud als de *Paraenesis* heeft.

De tekst van de vita van Abraham vinden we terug in de *Paraenesis* in hoofdstuk 48 of 49. Daarnaast is het ook sporadisch terug te vinden in andere verzamelwerken, zoals de Russische *Uspenkij Sbornik* (Petrova 1997-1998: 276-277), een verzameling met verhalen over christelijke heiligen en met preken en leerschriften. In de Latijnse en Byzantijnse traditie bestond het verhaal van Maria als een apart verhaal en in de Byzantijnse traditie bestond zelfs een aparte cultus voor Maria. Volgens Petrova (1997-1998: 276-277) was het verhaal van Maria in de Slavische literatuur daarentegen niet wijdverbreid. Hier moet echter opgemerkt worden dat er ondertussen toch meer dan een veertigtal overgeleverde Slavische manuscripten bekend zijn die dit verhaal bevatten. Petrova (1997-1998: 276-277) merkt in dit verband ook op dat er geen Slavische geschreven bronnen bestaan die zouden kunnen wijzen op een aparte cultus voor Maria, zoals die in de Byzantijnse traditie wel bestond. Volgens Petrova (1997-1998: 277) heeft het verhaal van Maria in de Slavische literatuur wel een plaats als een “semi-independent story” (Petrova 1997-1998: 277), aangezien in sommige manuscripten dit stuk over Maria is aangeduid door middel van een nieuwe titel geschreven in iets grotere rode hoofdletters en omdat het verhaal een eigen opzet, plot en epiloog heeft. In sommige verzamelwerken komt het verhaal ook werkelijk apart voor, zoals in *Bdinski Sbornik*⁶ (Petrova 1997-1998: 277).

1.2 Probleemstelling

Aan het begin van deze paragraaf moet eerst een belangrijke opmerking gemaakt worden. Er moet namelijk een onderscheid worden gemaakt tussen enerzijds de tekst als abstract gegeven – hét verhaal over Maria, de nicht van Abraham⁷ of dé Oudslavische vertaling (van het Grieks) – en anderzijds de tekstgetuigen voor die tekst. Over dé Oudslavische vertaling kunnen we algemeen spreken, maar de tekst is niet gekend. De tekstgetuigen zijn het

---

⁶ Volgens Keipert (1975: 279) heeft enkel de *Bdinski Sbornik* het verhaal van Maria als apart verhaal opgenomen. Petrova (1997-1998: 277) noemt hier echter ook nog het Servisch manuscript MS 219 (Patr219), dat zich bevindt in de Patriarchale Bibliotheek in Belgrado.

⁷ Dit is een aanduiding voor de oorspronkelijke tekst zoals hij ooit zou zijn ontstaan, maar ook wel als algemene verzamelnaam voor alle bestaande attestaties van de tekst, in de verschillende talen waarin die bestaat.

materiaal dat getuigt van deze originele vertaling, het materiële bewijsmateriaal ofwel de materiële, bestaande teksten die zijn overgeleverd in handgeschreven codices.

Van het verhaal ‘Maria, de nicht van Abraham’ alsook van de gehele *Paraenesis* bestaan verschillende tekstgetuigen. In de volgende paragraaf wordt een oplistings gegeven van deze tekstgetuigen en wordt dieper ingegaan op de tekstgetuigen die worden gebruikt bij het onderzoek van deze masterproef. Deze paragraaf behandelt daarentegen de problemen die rijzen doordat een tekst handschriftelijk is overgeleverd, waardoor er nu verschillende tekstgetuigen van bestaan. De problemen die hier worden besproken - en waarvoor ook een *status quaestionis* wordt gegeven - zijn tevens de belangrijkste onderzoeksvragen in deze masterproef.

De eerste vraag die kan worden opgeworpen is hoe de tekst er oorspronkelijk uitzag. We mogen aannemen dat zowel het verhaal van Maria als de gehele *Paraenesis* vertaald zijn uit het Grieks (Bojkovsky 1984: VI; Brock & Harvey 1998: 28; Petrova 1997-1998: 273; Voordeckers 1964b: 69; Voss 1997: 26). De Griekse versie van de tekst waarvan het verhaal van Maria zou zijn vertaald is echter niet bewaard gebleven (Petrova 2003: [3]; Voordeckers 1964b: 69; Voss 1997: 12). Er zijn echter wel een aantal (latere) Griekse handschriften bewaard gebleven, maar we hebben (nog) geen inzicht in hun verhouding. De vraag stelt zich dan ook welke van de Griekse teksten het meest lijkt op het Griekse model voor de Slavische vertaling.

Doordat de oorspronkelijke Griekse tekst niet gekend is (maar ook als die wel gekend zou zijn), is het niet duidelijk hoe de oorspronkelijke Slavische vertaling eruit zag. Net zoals bij de Griekse handschriften zijn er een aantal Slavische handschriften bewaard gebleven, maar weten we (nog) niet hoe ze zich onderling verhouden. De tweede vraag die dus gesteld kan worden is welke overgeleverde Slavische tekst het dichtst bij deze oorspronkelijke vertaling uit het Grieks staat en hoe de oorspronkelijke Slavische vertaling er kan hebben uitgezien.

Ten eerste moet opgemerkt worden dat, zoals Ågren (1989: 134) ook schrijft, de gehele *Paraenesis* enkel bewaard is gebleven in latere handschriften die dateren van 1300 tot 1500. Het oudste bewaarde Slavische handschrift dat de *Paraenesis* bevat zijn de *Rila Folia*. Van dit elfde-eeuwse glagolitische handschrift zijn echter slechts enkele fragmenten teruggevonden en het bevat in zijn huidige staat dus slechts een deel van de *Paraenesis*. De fragmenten, die dus de *Rila Folia* worden genoemd, werden teruggevonden bij cyrillische handschriften in het Rila-klooster in Bulgarije (Ågren 1989: 134). De Rila-fragmenten en een vergelijking met latere Oudrussische manuscripten maakten duidelijk dat de originele vertaling plaats vond tijdens de regeerperiode van tsaar Symeon van Bulgarije (893-927). Bovendien werd vastgesteld dat de fragmenten behoorden tot een glagolitisch handschrift dat de *Paraenesis* bevatte en dat alle onderzochte Oudrussische handschriften teruggaan op deze vertaling (Ågren 1989: 134). Ågren (1989: 15-16, 134) schrijft daarnaast dat er wordt geopperd (onder andere door een zekere X. Kodov) dat er naast de *Rila Folia* nog een latere parallelle

Slavische vertaling van de *Paraenesis* zou bestaan. Deze tweede Slavische vertaling zou dan weergegeven worden door het handschrift van Lesnovo (Lesn⁸) (Ågren 1989: 15-16, 135). Ze schrijft in de conclusie van haar onderzoek dat dit nog onvoldoende onderzocht is, maar ondertussen is deze hypothese verworpen voor de gehele *Paraenesis* door Voss (1997: 301). Zijn conclusie werd intussen bevestigd voor het deel met het verhaal van Maria door het Gentse onderzoek in het kader van het *Bdinski Sbornik*-project. Voss (1997: 12) en Bojkovsky (1984: VI) schrijven in dit verband bovendien dat alle overgeleverde handschriften teruggaan op dezelfde vertaling als die in de *Rila Folia*. Ågren (1989: 106, 142) stelt in haar onderzoek echter vast dat Lesn de minste Slavische herzieningen bevat en dus de originele vertaling het beste zou kunnen weergeven. Voss (1997: 300) besluit echter dat Lesn met zijn verdringing van elementen die vreemd zijn aan het Oudslavisch meer archaisch wil overkomen, maar het dus niet werkelijk is. Ågren (1989: 142) stelt ook dat het nagenoeg onmogelijk is om één Slavisch handschrift naar voor te schuiven als het handschrift dat de beste en oudste versie van de Slavische vertaling heeft bewaard, maar dat de Slavische handschriften wel teruggaan op één protograaf (Ågren 1989: 136)⁹.

Het is dus hoogst onwaarschijnlijk dat de meest oorspronkelijke vertaling bewaard zou zijn gebleven en tot nog toe is niet met zekerheid vastgesteld welke overgeleverde tekst het dichtst bij die oorspronkelijke vertaling staat. Hierdoor botsen we op een nieuwe vraag, namelijk hoe de tekst veranderd is doorheen de teksttraditie.

In verband met de volledige *Paraenesis* schrijft Ågren (1989: 136, 142) dat er waarschijnlijk nooit één Grieks handschrift heeft bestaan met dezelfde inhoud als de Slavische *Paraenesis*. Ze stelt in haar onderzoek vast dat het waarschijnlijker is dat de Slavische vertaling gebeurd zou zijn op basis van verschillende Griekse teksten. Als verklaring hiervoor geeft ze het feit dat de latere Slavische manuscripten aanpassingen bevatten die gebaseerd zijn op verschillende versies van Griekse teksten. Deze herzieningen zijn niet systematisch en zowel (vermoedelijk) originele als herwerkte delen komen voor. De versie van de Griekse tekst die beschikbaar was, bepaalde waarschijnlijk de herzieningen die de kopiïst uitvoerde (Ågren 1989: 141-142). Dat deze herzieningen verschillend zijn in elk Slavisch handschrift zou een bijkomend argument zijn om deze hypothese te staven (Ågren 1989: 141). In verband hiermee schrijft Keipert (1975: 285) over de Abrahamlegende dat de Slavische handschriften waarschijnlijk op dezelfde vertaling steunen, maar dat er mogelijks ook secundaire Griekse invloeden kunnen geweest zijn. Verder schrijft Voss (1997: 29) nog over de gehele *Paraenesis* dat in de Slavische handschriften vaak gedeeltelijke bewerkingen van niet-overgeleverde Griekse teksten voorkomen.

---

⁸ De sigla in deze paragraaf zijn de door mij gebruikte sigla. Voor de sigla die Ågren (1989) en Voss (1997) gebruikten in hun respectievelijke onderzoek: zie paragraaf 1.3 van deze masterproef en in de bijlage.

⁹ Dit spreekt de eerdere door Ågren (1989) vermelde stelling tegen, namelijk dat Lesn een aparte vertaling zou zijn. Aangezien deze hypothese echter niet Ågrens eigen bevinding is, past het feit dat ze schrijft dat alle Slavische manuscripten teruggaan op één protograaf wel in haar betoog. Daarnaast stelt ze wel dat deze hypothese van de tweede vertaling toen nog niet volledig onderzocht was (Ågren 1989: 134).

Daarnaast kan de vraag worden opgeworpen welke rol de Latijnse teksten gespeeld hebben bij de tekstoverlevering van de *Paraenesis*. Op sommige plaatsen komt de Slavische vertaling immers meer overeen met de overgeleverde Latijnse teksten dan met de Griekse teksten. Hieruit zou kunnen afgeleid worden dat de Slavische vertaling gebaseerd zou zijn op een Latijnse tekst in plaats van een Griekse. Die indruk wordt enkel gewekt doordat de gepubliceerde Griekse teksten latere teksten zijn en doordat zowel de Latijnse als de Slavische vertalingen teruggaan op een vroegere (niet-bewaarde) Griekse versie en dus dichter bij het Syrisch staan dan de latere (bewaarde) Griekse teksten. Ågren (1989: 141) schrijft wel dat een vergelijking met de bewaarde Latijnse teksten vaak nuttig kan zijn om de verschillen tussen de overgeleverde Griekse en Slavische teksten te verklaren.

Ten slotte wordt de tekstoverlevering van de *Paraenesis* beïnvloed door de aanpassingen die elke individuele kopiïst maakt in de tekst. Ook zijn er volkstalige elementen in de bewaarde teksten van de *Paraenesis* terug te vinden (Voss 1997: 14).

Doordat niet helemaal duidelijk is hoe de Abraham-tekst doorheen de teksttraditie veranderd is, is ook de verhouding tussen de verschillende tekstgetuigen onduidelijk. Over de *Paraenesis* als geheel bestaan de onderstaande hypothesen. In de volgende paragraaf volgt een korte beschrijving van de gebruikte tekstgetuigen in de verschillende onderzoeken, maar in deze paragraaf worden reeds de resultaten van dit eerder onderzoek besproken.

Ågren (1989: 135) schrijft dat de *Paraenesis* qua inhoud in de verschillende overgeleverde Slavische handschriften voor het grootste deel identiek is. Enkel naar het einde toe tonen ze verschillen tegenover elkaar (Ågren 1989: 135-136). Voss (1997: 301) merkt op dat de *Paraenesis* een vergaande “interslavisch[e]” (Voss 1997: 301) overlevering heeft gekend, dus zonder merkbaar terug te grijpen naar een als autoriteit beschouwd Grieks voorbeeld. De kern van het werk, schrijft Ågren (1989: 135-136), is een vertaling van een Grieks werk¹⁰ dat vijftig hoofdstukken bevat¹¹, maar in de (Slavische) *Paraenesis* zijn nog enkele werken toegevoegd. In de *Paraenesis* zijn de hoofdstukken opeenvolgend genummerd en deze nummering is tot hoofdstuk 50 dezelfde in alle Slavische handschriften. Vanaf daar is er sprake van een splitsing in twee groepen van de handschriften die Ågren gebruikt heeft voor haar onderzoek. Er is de groep van Pogodin 71a (Pog), Sofia 298(93) (S298(93)), Zagreb III b 12 (HAZUIIIb12) en Lesnovo (Lesn), die een bepaalde Griekse tekst als een geheel heeft opgenomen en de groep van Stockholm (Sto) en Frolov F I 45 (Frol), die dezelfde tekst als aparte hoofdstukken heeft opgesplitst. Volgens Ågren komt deze splitsing door het feit dat deze teksten ook in het Grieks nu eens als één langere tekst dan weer als enkele kortere teksten voorkwamen (Ågren 1989: 136). Omdat de *Rila Folia*, het oudste overgeleverde

---

¹⁰ of meerdere Griekse werken (zie eerder in deze paragraaf).

¹¹ Eerst volgt Ågren in haar onderzoek de reeds eerder aangenomen stelling dat de *Paraenesis* gebaseerd zou zijn op één Grieks werk en pas later beschrijft ze haar bevindingen over het feit dat misschien meerdere Griekse teksten de basis voor de *Paraenesis* zouden kunnen gevormd hebben. Door de constructie van deze paragraaf in deze masterproef lijkt het alsof Ågren zichzelf tegenspreekt, maar dat is dus niet zo.

Slavische handschrift met (fragmenten van) de *Paraenesis*, een gelijke structuur vertonen als de eerste groep, besluit Ågren (1989: 136) dat dit een oudere structuur moet zijn.

Andere verschillen tussen de Slavische handschriften die door Ågren (1989: 142) werden bestudeerd zijn de volgende secundaire aanpassingen: “changes in word order, variations in the use of the conjunction and composite conjunctions, [...] differences in the use of particles [...] variations in the use of lexical synonyms and words with related meaning” (Ågren 1989: 142). Ze stelt vast dat de hoeveelheid van deze aanpassingen verschilt tussen handschriften onderling, maar dat het relatief gelijkwaardig is binnen elk handschrift op zich (Ågren 1989: 142). Aangezien er ook variatie is van de overige Slavische handschriften tegenover de *Rila Folia*, dat zoals eerder vermeld de oudste overlevering van de *Paraenesis* bevat, besluit Ågren (1989: 142) dat er reeds in een vroeg stadium variatie heeft plaatsgevonden.

Op basis van haar onderzoek besluit Ågren (1989: 132, 143) dat S298(93) en HAZUIIIb12 één groep vormen, die wordt gekenmerkt door dezelfde structuur van de hoofdstukken en slechts een klein aantal individuele syntactische en lexicale varianten die dan nog meestal in paar voorkomen. Ågren (1989: 143) veronderstelt dat ook het handschrift waartoe de *Rila Folia* behoorden tot deze groep behoort. Verder stelt Ågren (1989: 143-144) vast dat Lesn de meeste herzieningen van syntaxis en woordenschat vertoont, ook al is het volgens haar de meest oorspronkelijke versie, zoals ook eerder vermeld werd. Daarnaast splitsen de zogenaamde Russische manuscripten zich volgens Ågren (1989: 132, 144) in twee groepen, namelijk Pog, met de oudere structuur van hoofdstukken, maar veel individuele varianten, en Sto, met de latere structuur van hoofdstukken. Frol neemt een tussenpositie in tussen Sto en Pog, want het vertoont dezelfde hoofdstukindeling als Sto, maar vertoont ook gelijke syntactische en lexicale varianten met Pog. Sto vertoont daarenboven veel gelijkenissen met de Servische manuscripten S298(93) en HAZUIIIb12 (Ågren 1989: 132, 144).

Voss (1997: 26) trekt Ågrens (1989) conclusies door en voegt er elementen aan toe vanuit zijn onderzoek en door het feit dat hij meerdere handschriften heeft gebruikt. Hij schrijft dat Chilandar 384 (Chil384), Rila 3/7 (R3/7), S298(93), Neamt¹² (N2) en Berlijn 57 (B57) grotendeels overeenstemmen en dat allen teruggaan op Chil384. Hij noemt deze groep de “H1-groep”¹³ (Voss 1997: 302). Binnen deze groep hangt N2 sterk af van R3/7, S298(93) van Chil384, en B57 van S298(93) (en dus van Chil384). Buiten deze groep bevinden zich de handschriften HAZUIIIb12, Chilandar 397 (Chil397) en Lesn. Hun positie is echter dubbelzinnig. Ze bevatten immers een archaïsche lezing die overeenkomt met Pog, maar tegelijk komen ze niet als zodanig overeen met de Zuid-Slavische handschriften van de H1-groep (Voss 1997: 26).

Wanneer men de teksttraditie en de onderlinge verhouding van de tekstgetuigen wil bestuderen, moet men, naast het tijdsaspect, ook rekening houden met de ruimtelijke

---

¹² Voss (1997) geeft geen plaatsingsnummer voor dit handschrift.

¹³ Voss (1997) gebruikt immers H1 om te verwijzen naar Chilandar 384.

ontstaansgebieden van de tekstgetuigen. De verschillende Slavische gebieden (Rusland, Bulgarije, Servië) vertonen namelijk reeds vroeg een aantal eigen kenmerken in de orthografie van de overgeleverde teksten, waarbij de verschillende gesproken talen van groot belang waren. Hierbij moet een onderscheid gemaakt worden tussen de dialectische variatie (recensie) en de verschillen in tekstologie (redactie). Verschillen in redactie van een tekst zijn bijvoorbeeld op te merken door veranderingen van betekenis of herschikking van het lexicaal materiaal. Verschillen in recensie van een tekst zijn voornamelijk te zien aan de orthografie – bv. verwarring van bepaalde klanken of letters, zoals de nasalen – en soms aan voorkeuren voor bepaalde woordenvormen. Hier kan de vraag gesteld worden of de verschillende (regionale) recensies ook samenvallen met verschillende redacties van de tekst, of niet.

De twee grote groepen die kunnen onderscheiden worden in de Slavische teksttraditie op basis van recensie zijn de Russische of Oost-Slavische recensie en de Zuid-Slavische recensie. De Zuid-Slavische groep kan nog verder opgedeeld worden in een Servische en een Bulgaars-Macedonische of Middelbulgaarse recensie. Deze indeling in een Oost-Slavische en een Zuid-Slavische groep (en verdere onderverdeling) wordt ook toegepast op de verschillende overgeleverde tekstgetuigen van de *Paraenesis*, zoals we ook kunnen merken bij de indeling van de handschriften bij Ågren (1989: 132) en in de beschrijvingen van de handschriften die gebruikt zijn bij het onderzoek van deze masterproef (Bojkovsky 1984: V-XVIII; Kotkov 1971: 3-28; Voordeckers 1964a: 171-182; 1964b: 63-73). Deze indeling is echter niet voor elk handschrift even eenvoudig te onderscheiden en dit bemoeilijkt het onderzoek naar de overlevering van de *Paraenesis* nog meer.

Tot de zogenaamde Russische groep behoren de handschriften Pog¹⁴, Frol (Ågren 1989: 132; Voss 1997: 15) en Sto (Ågren 1989: 132). Kenmerken van deze recensie zijn:

- denasalisatie van **Ѧ** en **Ѧ̄** (weergegeven als **Ѧ** en **Ѧ̄**, of als **Ѧ** en **Ѧ̄**),
- **Ѧ** wordt **o** of blijft **Ѧ**,
- polnoglasië,
- verschuiving van **Ѡ** naar **ѡ**,
- verschuiving van **Ѣ** naar **ѣ**,
- verwarring van **Ѧ**, **Ѧ̄**, **Ѧ̄** (Trunte 1998: 161, 185-186).

Lesn is het enige Middelbulgaarse handschrift dat door Ågren (1989: 135) in haar onderzoek wordt gebruikt. Voss (1997: 20-22, 24) vermeldt ook R3/7, N2, Sofia 68 (S-BAN68) en Zograph 101 (Zogr101) als Middelbulgaarse handschriften. De kenmerken van de Bulgaars-Macedonische of Middelbulgaarse recensie zijn:

- traditionele weergave van de nasalen, maar niet altijd etymologisch juist omdat ze niet meer nasaal worden uitgesproken; de nasalen worden regelmatig met elkaar verward ('Middelbulgaarse nasaalwissel'),
- verwarring tussen **Ѧ̄** en **Ѧ̄**,

¹⁴ Pog vertoont echter vaak linguïstische bijzonderheden en neemt dus linguïstisch een specifieke plaats in.

- soms verwarring tussen $\mathfrak{A}$ en $\mathfrak{A}/\mathfrak{A}$,
- vaak verwarring tussen $\mathfrak{B}$ en $\mathfrak{A}/\mathfrak{A}$ na sisklanken,
- samenvallen van de reductievocalen tot $\mathfrak{Z}$,
- vaak verloren gaan van intervocalische jotatie (Trunte 1998: 114-115).

Tot de zogenaamde Servische groep behoren de handschriften S298(93), HAZUIIIb12 (Ågren 1989: 132; Voss 1997: 15), Chil384, Chil397, N137, B57 en de *Paraenesis* van het Dečani-klooster (SANU60) (Voss 1997: 19, 20, 21, 23, 24). Bovendien zouden de *Rila Folia* en op sommige plaatsen ook Lesn tot deze groep kunnen behoren (Ågren 1989: 132). Daarnaast moet opgemerkt worden dat ook Bdinski Sbornik (BdSb) (linguïstisch gesproken) tot deze groep behoort, ook al werd het niet gebruikt in het onderzoek van Ågren (1989) of Voss (1997). Kenmerken van de Servische recensie zijn:

- denasalisatie van $\mathfrak{A}/\mathfrak{A}$ en $\mathfrak{A}/\mathfrak{A}$ tot $\mathfrak{O}/\mathfrak{O}$ en $\mathfrak{E}/\mathfrak{E}$,
- verwarring van $\mathfrak{I}$ en $\mathfrak{H}$,
- samenvallen van reductievocalen tot $\mathfrak{B}$,
- verschuiving van $\mathfrak{B}\mathfrak{Z}(-)$ naar $\mathfrak{O}\mathfrak{Y}(-)$,
- vaak verloren gaan van intervocalische jotatie (Trunte 1998: 82-83).

Niet alle kenmerken van een bepaalde recensie komen voor in elk handschrift dat tot deze recensie behoort. Daarnaast blijkt uit de eerder vermelde onderzoeken van Ågren (1989) en Voss (1997) dat de Slavische handschriften ook met handschriften van andere recensies grote gelijkenissen kunnen vertonen. Dit maakt, zoals eerder vermeld, de indeling van een handschrift in een bepaalde groep niet altijd even eenvoudig.

1.3 De tekstgetuigen

De tekst over Maria bestaat, zoals eerder al besproken, als aparte tekst of als deel van de vita van Abraham. Meestal komt het verhaal in de *Paraenesis* voor, maar soms staat het ook in een ander soort van verzamelwerk, zoals verder in deze paragraaf duidelijk wordt. Deze paragraaf bestaat namelijk uit een oplistings van de handschriften die het verhaal van Maria bevatten en die reeds in eerder onderzoek van Keipert (1975), Bojkovsky (1984), Ågren (1989), Scharpé (1994), Voss (1997) en Petrova (2003) werden gebruikt of vermeld. Hierbij wordt steeds de namen en sigla van de handschriften gebruikt zoals die letterlijk terug te vinden zijn in het desbetreffende onderzoek. In een tabel in de bijlage is echter precies vast te stellen welke handschriften nu precies werden bedoeld doordat de benamingen van de handschriften, de door mij gebruikte sigla en de door eerder vernoemde auteurs' gebruikte sigla en/of benamingen met elkaar in verband worden gebracht. In deze tabel worden bovendien alle tot nu toe ons bekende tekstgetuigen opgesomd. In een tweede tabel worden de

inhoud, de datering en de recensie van al deze tekstgetuigen kort toegelicht aan de hand van de door mij gehanteerde sigla voor de handschriften.

Na de oplistings van de in eerder onderzoek vermelde tekstgetuigen worden de handschriften beknopt besproken die gebruikt zijn in het onderzoek bij deze masterproef, namelijk Usp, Pog, Chil397 en BdSb. De handschriften worden in chronologische volgorde besproken, beginnende bij het oudste. Er werd precies voor deze tekstgetuigen gekozen omdat ze interessant zijn voor de reconstructie van de archetypus. Ze behoren immers tot de meest archaische laag van de teksttraditie, zoals is gebleken uit recent onderzoek aan de Universiteit Gent onder leiding van prof. dr. D. Stern. Volgens deze redenering zou dan ook TSL in het onderzoek van deze masterproef gebruikt moeten worden, maar door tijdsnood is dit onmogelijk gebleken.

1.3.1 Oplijsting van de tekstgetuigen

Keipert (1975: 270, 272, 274, 277-279) schrijft dat de volgende handschriften het verhaal over Maria bevatten: *Troice-Sergieva Lavra 7*, *Bdinskij Sbornik*, *Uspenskij Sbornik*, *Codex Sofiensis*, *Codex Mosquensis*, *Velikija minei četii, sobrannyja Vserossijskim mitropolitom Makariem* (VMČ) en een gedrukte *Paraenesis* uit Moskou uit 1701. In een voetnoot vermeldt hij ook “eine Sofioter Handschrift von 1353” (Keipert 1975: 272). Keipert (1975: 274) merkt bovendien op dat de dertiende-eeuwse vita van Avraamij (Abraham) van Smolensk delen van de vita van Abraham bevat.

Bojkovsky (1984: VI, IX) gebruikt in zijn onderzoek over de *Paraenesis* de handschriften *Pogodin 71a* (P), *Frolov I 45* (F), *Zagreb III b 12* (Z), *Lesnovo* (LP) en *Sofia 298* (S). In zijn kritisch apparaat maakt hij ook melding van U (Bojkovsky 1986: 289-321).

Ågren (1989: 22-23, 135) maakt voor haar vergelijkende studie gebruik van de volgende handschriften die de *Paraenesis* bevatten: *Stockholm* (SU), *Sofia 93* (S) en de reeds vernoemde *Zagreb III b 12* (Z), *Pogodin 71a* (P), *Frolov F I 45* (F) en *Lesnovo* (Sofia 151) (LP) en de eerder vermelde *Rila Folia* (RGL).

Scharpé (1994: 499) maakt voor zijn onderzoek naar de *Paraenesis* gebruik van de reeds vernoemde *Gandavensis slav. 408* (G), *Uspenskij Sbornik* (U), *Velikija minei četii, sobrannyja Vserossijskim mitropolitom Makariem* (M) en *Codex Serdicensis 297 (151)* (S).

Voss (1997: 15-23) gebruikt naast de reeds opgelijste *Pogodin 71a* (P), *Zagreb III b 12* (Z), *Frolov F I 45* (F), *Sofia 93* (S) en *Lesnovo* (L) de handschriften *Chilandar 384* (H1), *Chilandar 397* (H2), *Rila 3/7* (R), *Neamt 137* (N1), *Neamt* (N2)¹⁵ en *Berlijn 57* (B). Hij vermeldt ook nog een handschrift uit het Epikernevklooster (Voss 1997: 23-24). Hij somt daarnaast de handschriften op die hij niet heeft kunnen raadplegen, maar dus ook (een deel

---

¹⁵ Voss (1997) geeft geen plaatsingsnummer voor dit handschrift.

van) de *Paraenesis* zouden bevatten, namelijk een Servische *Paraenesis* uit het Dečani klooster, Nr. 68 uit Sofia en Nr. 101 uit het Zograph klooster op de Athosberg (Voss 1997: 24-25).

Petrova (2003 [5-7]) heeft voor haar onderzoek gebuikt gemaakt van de reeds opgelijste *Uspenskij Sbornik* (UspSb), *Sofia 297 (151)* (LesnPar), *Bdinski Sbornik* (Ghent BdSb), *Pogodin 71a* (Pog. 71a), *Sofia 298 (93)* (NBKM 298), *Metropolitan Makarios' Reading Menaion* (Mak.), *Zagreb III b 12* (HAZU III.b.12) en *Frolov F I 45* (Frol). Daarnaast betreft ze *Sofia 299 (2)* (NBKM 299) en *Belgrado 219* (Patr 219) bij haar onderzoek naar de *Paraenesis*.

Naar aanleiding van het *Bdinski Sbornik*-onderzoeksproject aan de Universiteit van Gent zijn nog meer handschriften bekend die het verhaal van Maria bevatten. Er zijn nu reeds een veertigtal dergelijke handschriften bekend.

1.3.2 Korte beschrijving van de gebruikte handschriften

1.3.2.1 *Uspenskij Sbornik (Usp)*¹⁶

De *Uspenskij Sbornik* werd geschreven omstreeks het einde van de twaalfde en het begin van de dertiende eeuw (Kotkov 1971: 24) en bevindt zich nu in het Historische Staatsmuseum in Moskou (Petrova 1997-1998: 277). Het bevat verschillende soorten teksten, namelijk verhalen over christelijke heiligen van de maand mei en 24 preken en leerschriften voor in de Goede Week en paasweek, die voornamelijk worden toegeschreven aan de kerkvader Johannes Chrysostomos. De redactie is Oost-Slavisch (Kotkov 1971: 8, 24).

De *Uspenskij Sbornik* is geschreven op perkament en telt 304 folia. De tekst is geschreven in de twee kolommen. Het verhaal over Maria is een deel van de vita van Abraham en bevindt zich op de folia 299 tot en met 303 (Kotkov 1971: 12-13, 15).

1.3.2.2 *Pogodin (Pog)*¹⁷

Handschrift 71a uit de Pogodincollectie werd geschreven omstreeks de regeerperiode van vorst Vladimir Vasil'kovič (†1288) want die wordt tweemaal als de opdrachtgever vermeld.¹⁸ De collectie bevindt zich nu in de Publičnaja Biblioteka im. Saltykova-Ščedrina (Russische Nationale Bibliotheek) in Sint-Petersburg. Het gaat om een *Paraenesis*-handschrift. De redactie van de Pogodincollectie is Zuidrussisch (Bojkovsky 1984: V-VII).

¹⁶ Voor meer gedetailleerde informatie: zie S. I. Kotkov (1971: 3-28).

¹⁷ Voor meer gedetailleerde informatie: zie G. Bojkovsky (1984: V-XVIII).

¹⁸ Over de datering bestaan echter meerdere meningen: zie I. Ågren (1989: 22-23), G. Bojkovsky (1984: V-VII).

De Pogodincollectie is geschreven op perkament (Knjazevskaia 2002: 644). De collectie telt 328 folia en de tekst is opgedeeld in twee kolommen. Het verhaal over Maria is een deel van de vita van Abraham (hoofdstuk 48) (Bojkovsky 1984: VI). Noch Bojkovsky (1984), noch Knjazevskaia (2002), noch Voss (1997) vermelden echter de folia waarop het verhaal zich bevindt.¹⁹

1.3.2.3 *Chilandar 397 (Chil397)*²⁰

Het handschrift 397 uit het klooster Chilandar op de Athosberg wordt gedateerd tussen 1360-1369, maar het eerste folium stamt uit de 15^e eeuw (Matejić & Thomas 1992: 509; Voss 1997: 20). Het handschrift bevindt zich nu in nog steeds in het Chilandar-klooster op de Athosberg. Het gaat om een *Paraenesis*-handschrift (Matejić & Thomas 1992: 509). De redactie is Servisch (Matejić & Thomas 1992: 509; Voss 1997: 20).

Het Chilandarhandschrift is geschreven op papier (Voss 1997: 20) en telt 188 folia. De tekst is geschreven in twee kolommen (Matejić & Thomas 1992: 509; Voss 1997: 20). Het verhaal over Maria is een deel van de vita van Abraham en bevindt zich op de folia 111bv tot 114bv, 108ar-bv, 85ar tot 90bv en 91ar tot 95bv. Tussen 108ar-bv en 85ar, alsook tussen 90bv en 91ar is een folium verdwenen (Matejić & Thomas 1992: 509).

1.3.2.4 *Bdinski Sbornik (BdSb)*²¹

De *Codex Gandavensis Slavicus 408* ofwel *Bdinski Sbornik* zou geschreven zijn omstreeks 1360 in de Bulgaarse stad Vidin²² voor prinses Anna, de echtgenote van tsaar Joan Sracimir (ca. 1356-1396). Dit is letterlijk terug te vinden in het colofon van de codex. De codex bevindt zich nu in de Gentse Universiteitsbibliotheek (Voordeckers 1964a: 171-172; 1964b: 63, 66). Waarschijnlijk is het Gentse handschrift echter een vijftiende-eeuwse kopie (Petrova-Taneva 2001: 123). Hierdoor is de *Bdinski Sbornik* enigszins een buitenbeentje in het onderzoek bij deze masterproef. De reden waarom de codex dan toch erin is opgenomen, is het feit dat hij zich in Gent bevindt en dat hij aanvankelijk het uitgangspunt vormde voor het onderzoek.

---

¹⁹ Bojkovsky (1984: VI) en Voss (1997: 15) verwijzen voor een beschrijving van het handschrift uit de Pogodincollectie naar Sreznevskij (1867) en Knjazevskaia (2002: 645) naar Sreznevskij (1863; 1866). Deze werken konden we echter niet inkijken.

²⁰ Voor meer gedetailleerde informatie: zie P. Matejić & H. Thomas (1992: 509) en C. Voss (1997: 20).

²¹ Voor meer gedetailleerde informatie: zie E. Voordeckers (1964a: 171-182; 1964b: 63-73; 1973: 11-40).

²² De oude Slavische naam van de stad is Bdin of Bădin.

De codex bevat een verzameling van dertien²³ beschrijvingen van heilige vrouwenlevens en een beschrijving van heilige plaatsen in Jeruzalem. De codex is geschreven in een Servische redactie.

Bdinski Sbornik is geschreven op papier en telt 242 folia. Het verhaal over Maria is hier opgenomen als zelfstandig verhaal en is de eerste tekst van de codex; het bevindt zich op de folia 1 tot en met 34 (Voordeckers 1964a: 171- 172, 175; 1964b: 64, 69).

---

²³ De codex bestaat uit dertien titels die beschrijvingen van heilige vrouwenlevens bevatten. De achtste tekst bestaat echter uit vier verschillende hagiografische stukken, waardoor er dus eigenlijk sprake is van zestien heilige vrouwenlevens (Voordeckers 1964b: 71).

2 Methodologie

2.1 Tekstkritiek

Zoals in paragraaf 2.1 reeds duidelijk werd in de onderzoeksvragen, is het doel van deze scriptie inzicht te krijgen in de verhoudingen tussen de handschriften die het verhaal van Maria bevatten, en in hun oorsprong op basis van varianten. Om dit te bereiken wordt er gebruikt gemaakt van de methodologische principes van de tekstkritiek. In deze paragraaf wordt dit verder toegelicht: het doel en de methode van de Lachmanniaanse of traditionele tekstkritiek alsook hoe een kritische editie traditioneel wordt opgemaakt, worden hier besproken. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de klassieke handleiding *Textkritik (Textual Criticism)* van P. Maas (1958), het boek *Utrum in alterum abiturum erat?* van W. R. Veder (1999), het boek *Pověst' vremennykh lét: An Interlineair Collation and Paradosis* van D. Ostrowski (2003) en van ongepubliceerde lesnotities die mij ter beschikking werden gesteld door mijn promotor dr. Lara Sels. Daarnaast wordt ook een kritische benadering van de traditionele tekstkritiek in deze paragraaf verwerkt. Hiervoor heb ik het artikel 'The Words On The Page: Thoughts on Philology, Old and New' van M. J. Driscoll (2010) gebruikt over de 'nieuwe filologie' of 'materiële filologie'.

2.1.1 Doel

Het doel van tekstkritiek is om een tekst zoveel mogelijk in zijn oorspronkelijke (schriftelijke) vorm ('protograaf') te reconstrueren (Maas 1958: 1-3; Veder 1999: 14). De reconstructie of 'constitutio textus' van de archetypus gebeurt op basis van de bestaande tekstgetuigen (Maas 1958: 1-3). De archetypus is de tekst die zo dicht mogelijk bij de oorspronkelijke tekst staat, maar dus niet de oorspronkelijke tekst zelf (Driscoll 2010: 89; Maas 1958: 2). Reeds in het begin van de twintigste eeuw ontstond er echter kritiek op deze traditionele benadering. De Franse geleerde Joseph Bédier (1864-1938) wees deze benadering immers af en was er voorstander van om één enkele beste tekst te kiezen uit de tekstgetuigen en deze zo conservatief mogelijk te reproduceren. Volgens deze methode moeten dus geen niet-bestaande teksten gereconstrueerd worden (Driscoll 2010: 89-90). Driscoll (2010: 95) bekritiseert daarnaast in zijn artikel het feit dat de traditionele tekstkritiek voornamelijk aandacht schonk aan het werk op zich, de abstracte tekst die bestaat uit de intenties van de auteur, en de artefacten, de unieke tekst dragers, links liet liggen. In de 'nieuwe filologie' of 'materiële filologie' waarvoor Driscoll (2010: 90-95) een pleidooi houdt, ligt de focus echter volledig op deze artefacten. Het doel van de nieuwe of materiële filologie is dan ook niet het zoeken naar

de meest oorspronkelijke tekst, maar het bestuderen van de verschillende processen waardoor de artefacten ontstaan zouden kunnen zijn (Driscoll 2010: 90-95, 101).

2.1.2 Methode

Ten eerste moeten we opmerken dat er een onderscheid bestaat tussen twee onderdelen van het tekstkritisch onderzoek. Enerzijds is er de tekstologie, dat de verschillen tussen de tekstgetuigen onderzoekt binnen een afgebakende chronologische en geografische grens. Hierbij worden de aparte teksten bepaald die zijn overgeleverd in de manuscripten en worden de onderlinge relaties tussen de teksten nagegaan. Het resultaat van dit onderdeel van het onderzoek is het ‘stemma codicum’²⁴, een soort stamboom van de teksttraditie van de onderzochte tekst. Anderzijds is er de tekstuele paleontologie. In dit deel van het onderzoek wordt geprobeerd de oorspronkelijke tekst zo goed mogelijk te reconstrueren. Hierbij wordt ook rekening gehouden met extratekstuele gegevens. Het resultaat van dit deel van het onderzoek is dus een gereconstrueerde tekst (Veder 1999: 14-15).

Vervolgens kan een kritische teksteditie worden opgemaakt. Dit is het resultaat van het traditionele tekstkritische onderzoek. De kritische teksteditie bestaat uit een gereconstrueerde archetypus en een kritisch apparaat dat de varianten uit de tekstgetuigen bevat (Maas 1958: 22-23).

Het maken van een kritische teksteditie of het eigenlijke traditionele tekstkritische onderzoek bestaat uit verschillende fasen. De eerste fase is de heuristiek. Dit bestaat uit het opzoeken en verzamelen van tekstgetuigen.

De tweede fase is de ‘recensio’. Het basisidee achter deze fase is dat elk handschrift uniek is, maar dat de teksten die ze dragen een traditie hebben en dus onderhevig zijn aan veranderingen (Veder 1999: 14). Bij de meeste tekstgetuigen zijn hierdoor verschillen of gelijkenissen tegenover elkaar op te merken (Veder 1999: 22). Tijdens de recensio worden daarom de tekstgetuigen met elkaar vergeleken (‘collatio’) en wordt de variatie tussen hen opgetekend om zo relaties tussen de teksten te bepalen. In deze fase wordt daarbij ook een stemma codicum opgesteld (Maas 1958: 1-2). In de traditionele filologie volgt men meestal het principe van de ‘eliminatio codicum descriptorum’²⁵, d.w.z. het buiten beschouwing laten van tekstgetuigen die geen belang hebben bij de constitutio textus.²⁶ In de nieuwe filologie vindt men echter dat alle tekstgetuigen in het stemma moeten worden opgenomen (Driscoll 2010: 99, 101).

---

²⁴ Omwille van het stemma codicum wordt de Lachmanniaanse of traditionele tekstkritiek ook wel de ‘stemmatische methode’ genoemd.

²⁵ Veder (1999: 57) beschrijft dit met “Utrum in alterum abiturum erat” (Veder 1999: 57).

²⁶ Dit zijn de tekstgetuigen die uitsluitend teruggaan op een overgeleverde tekst, of op een tekst die kan worden gereconstrueerd zonder dat specifiek deze tekstgetuige daarbij nodig is (Maas 1958: 2).

Bij het opstellen van het stemma volgens de traditionele tekstkritiek, moeten de volgende twee stellingen worden aangenomen:

- dat elke kopiïst altijd gebruik maakt van slechts een exemplaar, m.a.w. dat er geen verschillende exemplaren zijn gebruikt,
- dat elke kopiïst fouten maakt tegenover het gebruikte exemplaar (Maas 1958: 3).

In het stemma is er sprake van verschillende takken of opsplitsingen in de traditie wanneer er twee of meerdere kopieën zijn gemaakt van een enkel exemplaar. Deze takken kunnen zich ook opnieuw splitsen. Wanneer de eerste opsplitsing in de traditie bestaat uit drie of meer vertakkingen, kan de archetypus met zekerheid worden gereconstrueerd. Wanneer de eerste opsplitsing bestaat uit twee vertakkingen, zijn er steeds twee tekstvarianten waaruit moet gekozen worden ('selectio') (Maas 1958: 2-3). De teksten die deze varianten dragen, worden 'variantendragers' genoemd. Als deze twee variantendragers ook gereconstrueerd zijn, dan worden ze 'hyparchetypi' genoemd (Maas 1958: 6).

Een probleem ontstaat wanneer de bovenvernoemde aannames niet waar blijken te zijn, namelijk wanneer een kopiïst gebruik maakt van meerdere handschriften tijdens het overschrijven en/of wanneer de kopiïst geen eigen fouten maakt. Deze problemen hangen meestal met elkaar samen en worden 'contaminatio' genoemd (Maas 1958: 7-8). Driscoll (2010: 89) stelt dat contaminatio vaak gebeurt en dat ondermeer daardoor de traditionele tekstkritiek amper werkt in reële teksttradities. Andere redenen hiervoor zijn, volgens hem, de aannames dat twee kopiïsten niet onafhankelijk van elkaar dezelfde fout kunnen begaan en dat de meeste kopiïsten hun exemplaar zo exact mogelijk willen weergeven.²⁷

De recensio en het stemma kunnen drie mogelijke resultaten opleveren: ten eerste kan blijken dat een tekstgetuige een bewaarde codex unicus is, ten tweede kan blijken dat er een archetypus kan gereconstrueerd worden of een derde mogelijkheid is dat er twee of meerdere variantendragers bestaan of gereconstrueerd kunnen worden (Maas 1958: 10).

De derde fase bij het maken van een kritische teksteditie is de 'examinatio'. In deze fase worden de varianten onderzocht. Dit houdt het achterhalen van fouten en meest oorspronkelijke lezingen in. De variatie (of fouten) kan voorkomen in slechts een tekstgetuige of kan doorgezet worden in de traditie (Veder 1999: 32). Door het bestuderen van fouten worden daardoor ook de onderlinge relaties tussen de teksten gecontroleerd (Driscoll 2010: 89) die opgemaakt zijn tijdens de recensio. Hierbij moet opgemerkt worden dat er twee soorten fouten bestaan in teksten, namelijk primaire en secundaire fouten (Veder 1999: 32). Met de primaire fouten (fouten die gemaakt zijn door de oorspronkelijke auteur of vertaler) moet geen rekening gehouden worden bij het vaststellen van de onderlinge relaties tussen de teksten. Enkel de secundaire fouten (fouten die gemaakt zijn door de kopiïst) kunnen hierbij

---

²⁷ Deze laatste aanname waar Driscoll (2010: 89) kritiek op geeft, heb ik echter niet kunnen terugvinden bij Maas (1958), Veder (1999) of Ostrowski (2003), maar het spreekt voor zich dat een kopiïst de tekst zo exact mogelijk probeert weer te geven.

gebruikt worden (Maas 1958: 11). Deze secundaire fouten zijn enkel relevant ('errores significativi' of 'Leitfehler') wanneer het gaat om 'errores separativi' of om 'errores coniunctivi' (Maas 1958: 42-43). Errores separativi of scheidende fouten zijn fouten die een bepaalde tekstversie scheiden van een andere tekstversie. Wanneer een fout gevonden wordt in een bepaalde tekstgetuige A en niet in tekstgetuige B, kan bewezen worden dat tekstgetuige B onafhankelijk is van tekstgetuige A (Maas 1958: 42). Errores coniunctivi of bindende fouten daarentegen zijn fouten die twee tekstversies verbinden tegenover een derde tekstversie. Wanneer een gemeenschappelijke fout gevonden wordt in twee tekstgetuigen B en C en niet in tekstgetuige A, horen de tekstgetuigen B en C waarschijnlijk samen tegenover tekstgetuige A (Maas 1958: 43).

De vierde fase is de 'emendatio'. Tijdens deze fase wordt geprobeerd de oorspronkelijke lezing te reconstrueren. Dit gebeurt volgens de methode van de traditionele tekstkritiek door middel van conjecturen of gissingen ('divinatio') om een tekstcorruptie (of variant) op te lossen (Maas 1958: 1). Het kan zijn dat er ofwel een evidente conjectuur bestaat, ofwel dat er meerdere mogelijkheden zijn om een bepaalde variant op te lossen, ofwel dat er (nog) geen gepaste conjectuur gevonden wordt (Maas 1958: 11). Alleszins moet de tekstcorruptie zeker als dusdanig opgemerkt worden (Maas 1958: 1).

Een typische conjectuur is het verwijderen van een afwijking. Dit kan alleen wanneer met zekerheid kan vastgesteld worden dat deze afwijking niet als dusdanig bedoeld werd door de auteur van de oorspronkelijke tekst. Een verwijdering van een afwijking kan dus enkel in het geval van een erg opvallende afwijking of van meerdere kleinere afwijkingen samen. Dit is echter niet eenduidig en dus moet er vaak plaats voor twijfel gelaten worden (Maas 1985: 11).

Wanneer er meerdere conjecturen bestaan om een bepaalde tekstcorruptie op te lossen, moeten er twee feiten in beschouwing genomen worden: ten eerste het feit welke conjectuur het beste overeenkomt met de stijl en inhoud van de tekst en ten tweede welke conjectuur het best toont hoe de corruptie plaats kon vinden. Voor het tweede moet er rekening gehouden worden met fouten die in de tekst zouden kunnen geslopen zijn op psychologische basis, zoals het vervangen van een weinig gebruikte term voor een vaker gebruikte. Bovendien moet er ook nagekeken worden of een bepaalde soort van corruptie misschien vaker voorkomt in de onderzochte teksttraditie. Ten slotte moet nagedacht worden over andere elementen in de periode tussen archetypus en kopie die mogelijk voor corruptie zouden kunnen gezorgd hebben, zoals geschiedenis van de overlevering van de auteur van de onderzochte tekst, geschiedenis van de taal, de orthografie, het niveau van klassieke scholing, culturele omstandigheden enz. (Maas 1985: 12-13).

Waar in verband met kopiistenfouten ook rekening mee moet gehouden worden, zijn de 'interpolaties'. Dit zijn varianten, meestal toevoegingen, die bewust gebruikt werden in een poging om de originele lezing te herstellen of om vervalst materiaal voor te stellen als de originele tekst. Als in een tekstgetuige dergelijke interpolaties worden vastgesteld, is deze

dubieus omdat hij dan overtollig materiaal bevat (Maas 1958: 14-15). Maas (1958: 15) merkt echter op dat er in elk origineel ook overtollig materiaal is. Het is dus zeer delicaat om aan te tonen wat een interpolatie is en wat niet (Maas 1958: 15).

Om bij de emendatio de tekstcorrupties op te lossen kan er gebruik gemaakt worden van enkele van de principes die Veder (1999: 57) opsomt voor *examinatio*.²⁸ Het eerste²⁹ principe is “*Manuscripta non numerantur, sed podantur*” (Veder 1999: 57), d.w.z. dat er gelet moet worden op de kwaliteit van de tekstgetuigen die de variant bevatten en niet op de hoeveelheid tekstgetuigen die deze variant vertonen. De kwaliteit van een tekstgetuige wordt bepaald door haar betrouwbaarheid (kwaliteit van evidente varianten en precisie van de kopiïst) en haar onafhankelijkheid (relaties met andere tekstgetuigen). Ten tweede schrijft Veder (1999: 57) “*Recentiores non deteriores*” (Veder 1999: 57), d.w.z. dat de ouderdom van een handschrift niet garandeert dat het de beste tekst bevat. Het derde principe is “*Alienorum concordia valet*” (Veder 1999: 57), d.w.z. dat des te minder hecht de relatie tussen verschillende tekstgetuigen is die dezelfde variant bevatten, des te belangrijker die variant is voor het opstellen van de gereconstrueerde archetypus (Ostrowski 2003: XLVIII; Veder 1999: 57). “*Difficilior lectio praestat*” (Veder 1999: 57) is het vierde principe. Dit houdt in dat de lezing die moeilijker is, maar niet onwaarschijnlijker³⁰, waarschijnlijk dichter bij de originele tekst aanleunt (Ostrowski 2003: XLVII; Veder 1999: 57). Het vijfde principe is “*Brevior lectio potior*” (Veder 1999: 57). Dit betekent dat de kortste lezing waarschijnlijk de meest juiste is (Ostrowski 2003: XLVII; Veder 1999: 57). Deze principes gelden enkel voor de secundaire fouten. Primaire fouten mogen immers logischerwijze niet opgelost worden bij het reconstrueren van de archetypus.

In recent onderzoek (onder andere bij Driscoll 2010) is veel kritiek gegeven op de soms wilde gissingen van de negentiende- en twintigste-eeuwse filologen. Tegenwoordig is men doorgaans veel behoedzamer en vaak wil men geen lezingen meer reconstrueren die niet ergens anders zijn geattesteerd. Driscoll (2010: 90) stelt in zijn artikel dat de ‘best-textmethode’ van Bédier echter wel dit voordeel had dat het deze wilde gissingen beperkte doordat het tot doel had slechts een bestaande tekst te reproduceren.

Het bepalen of een fout en bijhorende conjectuur al dan niet waarschijnlijk is, is echter slechts van de tweede orde in de tekstkritiek. Belangrijker is de vraag of de lezing overeenkomt met de taal, stijl en intentie van de auteur, en dus met de oorspronkelijke tekst zou kunnen overeenstemmen (Maas 1958: 13; Veder 1999: 56).

---

²⁸ Veder (1999) beschouwt de emendatio niet als een aparte fase, maar als een deel van de *examinatio*.

²⁹ Veder (1999: 57) noemt eigenlijk als eerste principe “*Utrum in alterum abiturum erat*” (Veder 1999: 57). Door de indeling van deze paragraaf past dit principe echter beter bij de fase van *recensio*. Het is namelijk een andere benaming voor *eliminatio codicum descriptorum*. Door deze aanpassing in opsomming schuiven bijgevolg ook de andere nummeringen een plaatsje op naar voor ten opzichte van de nummering die Veder (1999: 57) gebruikt.

³⁰ Een lezing kan echter ook moeilijk zijn door bijvoorbeeld het weglaten van letters. Dan is de lezing onwaarschijnlijk en is het vierde principe niet van toepassing.

Driscoll (2010: 94) stelt echter dat het vaak zeer moeilijk vast te stellen is of de oorspronkelijke auteur een bepaalde intentie had met de tekst en wat die intentie dan wel was. Hij merkt daarnaast op dat er vele werken zijn waarvoor geen oorspronkelijke auteur gekend is, of waarvoor de notie van auteur geen eenvoudige kwestie is (Driscoll 2010: 90).

In de nieuwe of materiële filologie daarentegen wordt, zoals eerder vermeld, de aandacht vooral gevestigd op de artefacten. Hierdoor ligt de focus niet op de intenties van de oorspronkelijke auteur van de tekst, maar op de zogenaamde sociologie van de teksten, d.w.z. de processen van literaire productie en verspreiding in hun sociaal, economisch en intellectueel bepaalde omgeving (Driscoll 2010: 90-92). In de nieuwe filologie wordt de tekst bovendien niet uit zijn fysieke context gehaald, maar wordt hiermee rekening gehouden bij het bestuderen van de tekst (Driscoll 2010: 102). Daarom moet, volgens Driscoll (2010: 102), ook het hele handschrift in zijn geheel onderzocht worden in plaats van de teksten apart. De variatie van teksten is zo belangrijk in handschriftelijk overgeleverde teksten dat hij ten slotte stelt dat “rather than trying to bring order to this chaos we should celebrate it” (Driscoll 2010: 104).

2.2 *Interlineaire collatie*

In deze paragraaf wordt besproken hoe het onderzoek voor deze masterproef werd gevoerd. Eerst wordt het doel van het onderzoek besproken, vervolgens wordt dieper ingegaan op de gebruikte methodes en daarna wordt vermeld hoe de teksteditie is opgebouwd. Dit alles gebeurde volgens de methodologische principes van de traditionele tekstkritiek die in de vorige paragraaf werden besproken. Op enkele plaatsen wordt echter afgeweken van deze klassieke principes en dat wordt daarbij dan ook expliciet vermeld in deze paragraaf. Tot slot volgen een lijst met de gebruikte symbolen in de archetypus en/of in de tekstgetuigen en een lijst met de gebruikte handschriften met sigla.

2.2.1 Doel

Het doel van het onderzoek van deze masterproef is, net zoals bij de traditionele tekstkritiek, de oorspronkelijke tekst van de Slavische vertaling van het verhaal van Maria zo goed mogelijk te reconstrueren. Deze reconstructie gebeurde op basis van vier bestaande tekstgetuigen, namelijk Chil397, BdSb, Pog en Usp. Het oorspronkelijke idee was om een tiental tekstgetuigen bij het onderzoek te betrekken, maar wegens tijdsgebrek bleek dit onmogelijk en moest er dus een keuze gemaakt worden (*eliminatio codicum descriptorum*). Er werd voor Chil397, Pog en Usp gekozen omdat die vaak de meest archaische lezing bevatten,

zoals is gebleken uit recent onderzoek aan de Universiteit Gent onder leiding van prof. dr. D. Stern. BdSb werd gekozen omdat die ook veel archaische elementen bevat, maar ook omdat het handschrift zich in de Universiteitsbibliotheek van Gent bevindt en het de aanleiding was voor dit onderzoek. Bovendien is er bij deze keuze van handschriften ook rekening gehouden met de twee takken van de Slavische vertaling. Er werd namelijk gekozen voor telkens twee tekstgetuigen van zowel de Zuid-Slavische als de Oost-Slavische groep. De keuze van tekstgetuigen bleek op dit gebied echter niet helemaal evenwichtig. Uit het onderzoek blijkt immers dat BdSb vaker bij de Oost-Slavische redactie aanleunt, hoewel het linguïstisch gezien tot de Zuid-Slavische recensie behoort. Daardoor werd BdSb in het onderzoek vaak als tekstgetuige van de Oost-Slavische groep beschouwd. Bovendien kan daardoor in het onderzoek soms een vertekend beeld ontstaan zijn ten voordele van de Oost-Slavische groep.

2.2.2 Methode

De eerste stap was het opzoeken en verzamelen van de tekstgetuigen (heuristiek). Dankzij eerdere onderzoeken van Keipert (1975), Bojkovsky (1984; 1986), Ågren (1989), Scharpé (1994), Voss (1997) en Petrova (2003) en vooral dankzij het Gentse onderzoek in het kader van het *Bdinski Sbornik*-project onder leiding van prof. dr. Stern waren reeds een groot aantal handschriften opgelijst die het verhaal van Maria bevatten. Een lijst van deze tekstgetuigen bevindt zich in de bijlage van deze masterproef, zoals in paragraaf 1.3 van deze masterproef reeds werd vermeld. Voor de tekst van zowel Chil397 als van BdSb werd gebruik gemaakt van scans van de originele handschriften. Voor de tekst van Usp en Pog werd gebruik gemaakt van de editie van respectievelijk Kotkov (1971: 484-490) en Bojkovsky (1986: 288-320).

De tweede stap was de recensio. Het oorspronkelijke idee was om het softwareprogramma Juxta te gebruiken voor de collatio van de verschillende tekstgetuigen. Dit programma zou de variatie visueel in kaart brengen door middel van blauwe aanduidingen in de teksten. Er moet daarvoor telkens een tekst als basistekst worden gekozen en zo kan opgemerkt worden waar er (meer of mindere) varianten zijn. Daarnaast kunnen ook twee teksten naast elkaar vergeleken worden. Omdat Juxta de orthografische verschillen ook zou aanduiden als betekenisvolle varianten, moesten die eerst worden weggewerkt. Dit gebeurde door de verschillende tekstgetuigen om te zetten naar het standaard- of genormaliseerd Oudslavisch vooraleer ze werden gecollationeerd. Als basis voor het omzetten van de tekstgetuigen naar het genormaliseerd Oudslavisch werd gebruik gemaakt van het handboek *Oudslavisch I-II. Grammatica* (2009-2010) van dr. Lara Sels en het woordenboek *Oudslavisch woordenboek (naar handschriften van de 10^e en de 11^e eeuw)* (*Старославянский словарь (по рукописям X-XI веков)*, 1999) van Cejtin, R. M., R. Večerka & Ě. Blagova. Bij het normaliseren van de

tekstgetuigen werd er echter op twee moeilijkheden gebotst die dan zo duidelijk mogelijk werden opgelost. De eerste moeilijkheid was het feit dat zowel ꝛ als ѿ meestal beide als ʝ worden weergegeven in de handschriften en edities. Bij de meeste woorden was dat geen groot probleem en kon uit de context of door vergelijking met andere tekstgetuigen afgeleid worden of het dan wel tot ꝛ of tot ѿ moest genormaliseerd worden. Bij enkele woorden was dit echter problematisch en wordt de vorm in de collatie weergegeven zoals die in het handschrift of de editie staat en tussen vierkante haakjes geplaatst. De tweede moeilijkheid was het feit dat door het gebruik van *scriptio continua* in de handschriften niet altijd duidelijk was welke woorden gesplitst konden worden. Door het feit dat voor zowel Usp als Pog een editie werd gebruikt en niet het originele handschrift, waren bepaalde woorden vaak op een andere manier opgesplitst. Omdat dit duidelijk geen betekenisvolle variant kan zijn, werd besloten om zulke gevallen op te lossen door middel van een kort streepje (-), bv. и-же. Hierdoor wordt het feit of het al dan niet aan elkaar werd geschreven niet meer zichtbaar en is het probleem opgelost.

Het grote voordeel van het werken met een elektronisch collatieprogramma, namelijk het visueel in kaart brengen van variatie, woog echter niet op tegen de nadelen die al snel duidelijk werden tijdens het onderzoek. In Juxta moet immers telkens een basistekst worden gekozen. Door het karakter van het onderzoek bij deze masterproef moest dat dus steeds een bestaande tekstgetuige zijn, waardoor het onderzoek telkens door deze gekozen tekstgetuige werd beïnvloed. Een neutrale tekst zou in deze situatie beter geschikt zijn, maar doordat elke tekstgetuige van de traditie onderhevig is aan veranderingen, is geen enkele bestaande tekstgetuige volledig neutraal ten opzichte van de andere tekstgetuigen en is dus geen enkele bestaande tekstgetuige methodologisch gezien volledig geschikt om als basistekst te nemen. Om praktische redenen was het echter duidelijk om voor Chil397 te kiezen als basistekst in Juxta. BdSb en Usp bevatten immers veel hiaten en Pog vertoont vaak eigenaardigheden. Door het feit dat Chil397 werd gekozen als basistekst, leek Usp heel sterk te verschillen ten opzichte van de basistekst. Dit leek enkel echter zo doordat Usp veel hiaten bevat. Het onderzoek werd door deze hiaten van BdSb en Usp dus te hard beïnvloed. Daarom werd even geopperd om in Juxta enkel de delen te onderzoeken die de vier tekstgetuigen allemaal bevatten, maar dan zou de gereconstrueerde tekst nooit volledig zijn.

Een tweede voordeel van het elektronisch collationeren, namelijk het automatisch genereren van een kritisch apparaat, bleek ook niet zo voordelig voor het onderzoek. Het kritische apparaat dat door Juxta werd opgesteld hield namelijk geen rekening met verplaatsingen, hiaten en dergelijke meer. Hier ontstond dus ook een vertekend beeld van de variatie tussen de tekstgetuigen. Naast deze twee grote nadelen waren er bovendien enkele materiële/technologische tekorten met Juxta.

Om al deze redenen werd dan besloten om manueel een interlineaire collatie te maken in Word. Hierbij werden de tekstgetuigen per paragraaf in logische segmenten verdeeld,

genummerd, onder elkaar geplaatst en met elkaar vergeleken. Op die manier werd een gemeenschappelijk deel ('paradosis') gevonden dat dus ook de meest oorspronkelijke tekst weergeeft. De paradosis werd in zijn geheel als gereconstrueerde archetypus opgenomen in het volgende hoofdstuk. De interlineaire collatie zelf werd als bijlage bij deze masterproef toegevoegd wegens de grote omvang ervan. Er werd geen apart kritisch apparaat voorzien omdat de teksten van de tekstgetuigen zelf dienen als een soort kritisch apparaat. De variatie is in een interlineaire collatie immers duidelijk zichtbaar aangezien de teksten van de verschillende tekstgetuigen zich steeds meteen onder de archetypus van het segment bevinden. In de gereconstrueerde archetypus werd echter wel de letter C in superscript (^C) gebruikt als aanduiding bij waar er in de bespreking dieper wordt ingegaan op een variatie die zich op die plaats bevindt.

Tijdens de recensio wordt traditioneel ook een stemma codicum opgesteld. Door het grote aantal tekstgetuigen van het verhaal van Maria en door het tijdsgebrek om deze allemaal te onderzoeken bleek het opstellen van een stemma voor de gehele teksttraditie onmogelijk. De traditie is bovendien zo complex – met ongetwijfeld verschillende momenten van contaminatie en mogelijk momenten van vergelijking en correctie op basis van Griekse kopieën – dat pogingen om een stemma op te stellen steeds zeer hypothetisch blijven.

De derde stap was de examinatio. Examinatio en emendatio zijn in dit onderzoek echter samen als één stap te beschouwen aangezien het opzoeken van fouten en het verbeteren ervan nauw samengaat. Waar de vier tekstgetuigen overeenstemden, maar ook waar zowel een tekstgetuige uit de Oost-Slavische als een uit de Zuid-Slavische groep overeenstemden, werd er verondersteld dat dit de paradosis (of de meest oorspronkelijke lezing) was en werd het opgenomen in de archetypus. Waar er hiaten waren in een of meerdere tekstgetuigen werd de archetypus geconstrueerd op basis van de tekstgetuigen die op die plaats geen hiaten vertoonden. Hier moet dus rekening gehouden worden met het feit dat dit een vertekend beeld kan geven van de archetypus. Daarnaast werd waar mogelijk ook een vergelijking gemaakt met de collatie van dr. L. Sels van paragrafen 25 en 31, het handschrift Chil384 en/of met het Grieks.

Het verschil tussen korte en lange vormen van adjectieven en werkwoorden werd niet als betekenisvolle variant beschouwd in deze masterproef. Het is immers vaak onmogelijk te weten welke vorm de meest originele is. Door contracties en verdubbelingen van klinkers en medeklinkers, door voorkeuren voor korte of lange vormen in bepaalde periodes en/of in bepaalde geografische gebieden en zelfs door mogelijke interpolaties³¹ is de betekenis van het feit of het woord dan wel kort dan wel lang is ook niet meer zo duidelijk. Wanneer er in een bepaalde tekstgetuige al dan niet een lange vorm voorkomt, werd dit woord in alle tekstgetuigen en in de archetypus aangeduid door middel van ronde haakjes. Wanneer het

---

³¹ In deze context komen interpolaties meestal voor als het vervangen van een (waarschijnlijk) oorspronkelijke korte vorm door een meer archaisch lijkende lange vorm.

verschil tussen de lange en korte vorm meer is dan een enkel letterteken of enkel de lettertekens -ѢН-, werd enkel bij de tekstgetuige(n) waar deze afwijkende, maar niet betekenisvolle, vorm voorkomt, deze vorm aangepast en geplaatst tussen twee ronde haakjes met een tilde (~) ervoor.

Ook andere bepaalde morfologische verschillen werden niet als betekenisvolle variant beschouwd, zoals verwarring tussen o-stam en ŭ-stam, secundaire verbuigingen/vervoegingen e.d. Deze verschillen werden enkel verbeterd bij de tekstgetuige(n) waar ze in deze afwijkende, maar niet betekenisvolle, vorm voorkomen. Deze verbetering bevindt zich steeds achter de afwijkende vorm met een tilde (~) ervoor geplaatst en tussen ronde haakjes.

Waar niet duidelijk is welke variant de meest oorspronkelijke zou kunnen zijn, worden alle mogelijke varianten weergegeven in de archetypus. Wanneer twee of meerdere varianten gelijkwaardig zijn en dus allemaal in de archetypus moeten worden opgenomen, worden deze in de archetypus tussen twee ronde haakjes geplaatst met een schuine streep ertussen. Wanneer het niet duidelijk is of de variant al dan niet oorspronkelijk is en dus al dan niet in de archetypus hoort, wordt deze variant in de archetypus tussen accolades geplaatst.

2.2.3 Opstellen van de kritische teksteditie

Zoals eerder vermeld, bevat de kritische teksteditie een gereconstrueerde archetypus en een kritisch apparaat. In deze subparagraaf wordt verder uitgelegd hoe een dergelijke kritische teksteditie traditioneel wordt opgesteld en wordt besproken hoe de teksteditie bij deze masterproef is opgebouwd.

Ten eerste is er de inleiding tot de editie. Dit wordt ook wel aangeduid als de ‘praefatio’ of de ‘prelegomena’. Volgens Maas (1958: 21) bevat dit minstens een beschrijving van alle tekstgetuigen en de bevindingen in verband met de onderlinge relaties tussen deze tekstgetuigen en eventueel een stemma codicum. In paragraaf 1.3 en in de tabellen in de bijlage van deze masterproef zijn zo’n beschrijvingen van de tekstgetuigen terug te vinden. Zoals eerder in deze paragraaf vermeld werd, zijn de onderlinge relaties tussen de tekstgetuigen echter moeilijk te onderzoeken door de grote hoeveelheid en de complexe traditie.

Maas (1958: 22) schrijft vervolgens dat in de inleiding alle dialect- en spellingskwesies moeten uitgeklaard worden. In deze masterproef gebeurt dat door de opsomming in paragraaf 1.2 van de specifieke kenmerken van de verschillende recensies in de Slavische traditie. Zoals eerder in deze paragraaf vermeld, worden deze verschillen echter weggewerkt door het omzetten van de tekstgetuigen naar het genormaliseerd Oudslavisch.

Tot slot vermeldt Maas (1958: 21-22) dat in de inleiding de corrupties in soorten moeten worden onderverdeeld om zo de kwaliteit van de archetypus en de variantendragers te

bepalen. Dat gebeurt in deze masterproef in de bespreking van de collatie, waar de varianten en corrupties worden bepaald en verklaard en waar ten slotte een conclusie van de resultaten van de collatie wordt gegeven.

Een lijst met de sigla die gebruikt werden in het onderzoek wordt bij Maas (1959) niet vermeld als een onderdeel van de inleiding, maar is wel in deze masterproef opgenomen in subparagraaf 2.2.5. De lijst met de door mij gebruikte sigla is in de bijlage van deze masterproef bovendien aangevuld met de sigla die gebruikt werden door andere onderzoekers. Doordat verschillende handschriften door verschillende onderzoekers vaak anders worden benoemd, is een dergelijke lijst vaak noodzakelijk om inzicht te krijgen in de verschillende onderzoeken. Daarnaast bevinden zich in deze oplijsting ook alle tot nu toe bekende tekstgetuigen (met door mij toegewezen sigla) van het verhaal 'Maria, de nicht van Abraham'.

Vervolgens is er de teksteditie zelf. Deze bevat de geconstrueerde archetypus die het bewaarde genetische materiaal van de tekst (paradosis) weergeeft (Veder 1999: 14). De tekst van de archetypus heeft een aangepaste tekstindeling in de klassieke teksteditie: de folia moeten vermeld worden, de regels aangeduid en de interpunctie en het gebruik van hoofdletters aangepast. In deze masterproef worden de folia en de regels niet aangeduid in de archetypus aangezien het door het feit dat de tekstgetuigen in verschillende soorten codices voorkomen, onmogelijk te weten te komen is op welke folia en/of regels de originele vertaling stond. Paragrafen worden daarentegen wel genummerd in de archetypus, namelijk van paragraaf 25 tot en met 44. Deze nummering werd gekozen omdat die dezelfde is als in het Grieks. Interpunctie en het gebruik van hoofdletters werd toegepast op een manier zodat de tekst vlot leesbaar is. In de collatie zelf komen geen interpunctie of hoofdletters voor. Op deze manier wordt de duidelijkheid van het onderzoek bevorderd.

In de traditionele tekstkritiek kunnen daarnaast de afkortingen eventueel voluit geschreven worden in de archetypus en de fouten verbeterd. In deze masterproef worden in de gereconstrueerde archetypus de meeste afkortingen voluit geschreven voor de vlotte leesbaarheid van de tekst. Voor cijfers worden echter de afkortingen behouden, behalve wanneer deze cijfers in geen enkele van de tekstgetuigen als afkorting voorkomen. De kleine fouten die heel snel in de tekstgetuigen kunnen sluipen bij het gebruik van cijfers in het Slavisch moeten immers niet als betekenisvolle variant worden beschouwd. De meest eenvoudige manier om deze fouten buiten beschouwing te laten is dan ook het gebruiken van afkortingen voor de cijfers.

Volgens de principes van de traditionele tekstkritiek moeten daarnaast in de geconstrueerde tekst de conjecturen (zowel toevoegingen als weglatingen), de toevoegingen door materiële schade en de onoplosbare tekstcorrupties worden vermeld. Dit gebeurt door middel van standaardsymbolen en -afkortingen (Maas 1958: 22). In de archetypus (en de tekstgetuigen) bij deze masterproef worden echter andere symbolen gebruikt, die in de volgende subparagraaf worden opgesomd. Ook wordt in de archetypus de letter C in

superscript (^c) gebruikt als symbool bij de elementen waar dieper wordt op ingegaan in de bespreking.

Tot slot is er in een traditionele teksteditie nog het wetenschappelijke kritische apparaat of ‘apparatus criticus’ dat meestal onderaan de archetypus te vinden is. Dit geeft het dynamische en diachrone aspect van de traditie weer. In het kritisch apparaat worden immers de varianten weergegeven die niet in de archetypus te vinden zijn. Daarnaast wordt in het traditionele kritisch apparaat ook aangegeven wanneer er twijfel bestaat over de juistheid van de tekst. Lezingen die met grote waarschijnlijkheid buiten beschouwing gelaten kunnen worden, worden niet vermeld in het kritisch apparaat. Varianten waar twijfel over bestaat, kunnen beter in een bijlage verzameld worden. (Maas 1958: 22-23). In deze masterproef werd, zoals eerder in deze paragraaf vermeld, geen kritisch apparaat voorzien. Door het feit dat een interlineaire collatie werd gemaakt, is de variatie in de verschillende tekstgetuigen immers meteen duidelijk zichtbaar en dienen de tekstgetuigen zelf als een soort kritisch apparaat. Op deze manier is ook geen enkele lezing van de gebruikte tekstgetuigen buiten beschouwing gelaten. Het kritisch apparaat dat in dit onderzoek dus bestaat uit de lezingen van de verschillende tekstgetuigen is echter niet onderaan de archetypus te vinden, maar de interlineaire collatie is wegens zijn grote omvang volledig opgenomen in de bijlage bij deze masterproef.

2.2.4 Lijst met gebruikte symbolen

- X-X : letters kunnen zowel aan als van elkaar staan,
- [XXX] : onduidelijk welk woord in het handschrift of de editie bedoeld wordt,
- (XX) : niet betekenisvolle variatie: lange vorm van adjectief of werkwoord,
- (~XX) : niet betekenisvolle variatie: lange vorm van adjectief of werkwoord, of primaire verbuiging,
- (.../...) : twee (of meerdere) varianten zijn gelijkwaardig en moeten dus allemaal in de gereconstrueerde archetypus worden opgenomen,
- {...} : het is niet duidelijk of deze variant al dan niet oorspronkelijk is en dus al dan niet in de archetypus hoort,

- □ : moeilijk leesbaar letterteken in het handschrift of de editie,
- XX XX : weglating in de tekstgetuige ten opzichte van de archetypus,
- XXXX : eigen lezing van de tekstgetuige en niet opgenomen in de archetypus,
- XXXX : verandering van volgorde van de variant van de archetypus,
- XXXX : verandering van volgorde van de variant van de archetypus en eigen lezing die niet in de archetypus staat maar er wel hard op lijkt,
- (niet) : de tekstgetuige bevat dit segment niet,
- <hiatus/> : hiaat in de tekstgetuige,
- <Paragraph n="25"> : nummer van de paragraaf,
- <segm n="1"> : nummer van het segment,
- <ms id="Ch397"> : naam van de tekstgetuige,
- </ms> : einde van het segment in de tekstgetuigen,
- XXX^C : element waarop dieper wordt ingegaan in de bespreking van de collatie.

2.2.5 Lijst met gebruikte handschriften en sigla

- Chilandar 397 : Chil397
- Bdinski Sbornik : BdSb
- Pogodin : Pog
- Uspenskij Sbornik : Usp

28. Рече же въ себѣ: «Азъ оуже оумрѣхъ и погоубихъ дѣни своя, и троудъ чрьноризьчѣскыи^С и въздръжаніе мое и слъзы моя ни въ чѣто-же быша. Бога прогнѣвахъ и сама са погоубихъ, прѣподобьнааго стрына моего въ горькѣхъ печаль възврьгохъ. Поношениемъ доуша моего^С облѣкохъ, и (порѣгание/ [поруга]/ [роутоу])^С быхъ диаволоу. То оуже по-чѣто живѣ азъ окаіаньна(іа)? О лютѣ мьнѣ! Чѣто сътворихъ? О лютѣ мьнѣ! Въ чѣто възпадохъ? Како омрачи са помыслъ мои и не разоумѣхъ. Како погыбохъ, не разоумѣхъ. Како оскврѣнихъ са, не вѣдѣ. Кою приоирачению тьмно покры срѣдце мое, да не вѣмъ чѣто сътвори^С? Къде съкры^С са, камо идѣ, въ которыи ровъ възврьгѣ себе? Къде нестѣ оучение прѣподобьнааго^С стрына {моего}^С? Къде наказаніе друуга него^С ефрема? Іако глаголаста ми: «Въземли себѣ, и съблюди доушѣ своиѣ бесзмрътѣноу(оумоу) женихоу бескврѣн(ьн)ѣ. Женихъ бо твои сватѣ нестѣ и рѣвнитель.» Къ томуу не дрѣзнѣ възрѣти на небо, оумрѣла бо есмь {и} Богоу и чловѣкомъ. Приблизити бо са двѣрцахъ тѣхъ^С не могѣ. Како бо азъ грѣшница, исплѣнь нечистоты сѣшти, пакы научѣнѣ глаголати съ сватѣимъ тѣмъ? Аште же и дрѣзнѣ, огнь ишѣдѣ из двѣрць тѣхъ не съжежетѣ ли ма? Оуніе ми нестѣ ити въ ино отчѣство, иде-же не бѣдетѣ никого-же знаѣшта мене. Поніеже бо іединоѣ оумрѣхъ, къ томуу нѣстѣ ми надежда съпасенія.» Въставъши же авіе отиде въ инъ градъ, {и} измѣнивъши свои образъ быстѣ въ гостин(ьн)ици.

29. Приклоучивъшоу же са семоу неи, видѣніе видѣ блаженни, страшна змиа велика зѣло, мрзѣка^С образомъ, шумашта^С крѣпости^С, и іако^С ишѣдѣша^С отъ мѣста своего, и пришѣдѣша до келиа своа^С, и обрѣтѣ голѣбицѣ поглѣти ѣ, и пакы възвратити са немоу^С въ мѣсто свое. Въстрѣгнѣвъ же са отъ сѣна блаженни, оскрѣбѣ зѣло и плака са горьцѣ^С глагола еда^С оубо гоненіе въздвигнетѣ^С (диаволъ/сотона)^С на сватѣхъ црѣкѣвъ, и мѣногы оставитѣ отъ вѣры^С, или раздоръ бѣдетѣ црѣкѣви. Помоливъ же са господоу рече: «Въсе-вѣды(и)^С, чловѣколюбѣче господи, ты іединъ съвѣси видѣніе се.» И пакы по дѣвою дѣнию видѣ того-же змиа, ишѣдѣша отъ мѣста своего и пришѣдѣша въ хызинѣ къ немоу, подъложивъша же подъ нозѣ блаженнааго главѣ своиѣ, и расѣдѣша са, и обрѣтенѣ^С быти голѣбици оной въ чрѣвѣ него и простѣрѣ (блаженни рѣкѣ/ рѣкѣ блаженни) възатѣ ѣ живѣ не имѣштѣ скврѣны.

30. Авіе же възпранѣвъ въззва (блаженѣхъ/ блаженни) іединоѣ и (дѣвократы/дѣвакраты) глагола: «{По} чѣто облѣнила са неси въторыи (съ/се) дѣнь {дѣньсь} отвѣсти оуста (твоа/своа) на славословіе божие.» Не отъвѣштавъши же неи {и} іако въторыи дѣнь {оуже} иматѣ^С не пѣвъши по обычаю, разоумѣ, іако видѣніе,

іеже видѣ, о тои {то} іестъ. И плакавъ са рече малы: «(О/Оу) люте мнѣ, агницѣ моѣ вѣкъ вѣсхѣти, и чѣдо мое плѣнено бытъ.» Вздвиге же гласъ свои (съ слъзми глагола/ глагола съ слъзми): «Съпасе вѣсего мира, Христосе, възврати агницѣ твоѣ Мариѣ въ оградѣ жизнѣнѣѣ, да не сѣнидетъ старостъ моѣ съ печалиѣ въ адъ. Не (призри/ прѣзри) моленіѣ моего, (нѣ посъли, господи,/ господи, нѣ посъли) благодѣтъ твоѣ вѣскорѣ, да изъметъ ѣѣ из оустъ змиѣвъ.»

31. Вѣста же дѣва дѣни {мимо}шѣла по ошѣствии блаженна въ нѣ-же видѣ видѣниѣ дѣвѣ же лѣтѣ иже сѣтвори дѣштерѣши ѣго {свѣнѣ/ кромѣ} ѣго. Сѣврѣшааше дѣнь и ношѣ мола Бога о нѣи. И по дѣвою лѣтоу вѣстѣ бытъ ѣмоу, кѣде іестъ и како живетъ. И оумоливъ нѣкоѣго жжикѣ своего посъла тамо, да извѣсто оувѣстѣ о нѣи и знаменѣтъ мѣсто кѣде ходитъ. Шѣдъ же тоу абие посълан(ѣн)ѣи, оувидѣ извѣсто о нѣи. И видѣвъ же ѣѣ и самѣ, пришѣдъ же, повѣда ѣмоу сице коѣгождо знаменіѣ наурѣтаніѣ. Онъ же вѣрѣ имъ іако то(и) іестъ быти, рече же принести ѣмоу одеждѣ воинскѣѣ^с и конь. Отвѣрѣзъ же дѣврѣца хѣзынна, излѣзе. И облѣкъ са въ воинскѣи образъ^с, и клобоукъ глѣбокъ {великъ}^с зѣло вѣзложи на главѣ свои, да-бы покрѣлъ лице свое, вѣзатъ же и цѣтѣ іединѣ съ собою, и вѣсѣдъ на конь, идѣаше. Аште бо кѣто сѣходѣникъ, іегда вѣсхоштетъ сѣходити отѣчѣство тоуждѣ^с или градѣни коурѣлѣкъ вѣзати, да не познанъ бѣдетъ, тако и блаженіи сѣ вѣзатъ образъ вражии, да и прѣлѣкоуетъ и повѣдитъ. Придѣте почоудимъ са любимици, сѣмоу вѣтороуоумоу Авра(а)моу. Онъ бо прѣвыи, {и}шѣдъ^с на брани цѣсаремъ^с, и попѣравъ іѣ, възврати лота сынови^с своего. Съ же .ѣ.и Авраамъ изиде на брань на самого дѣавола повѣди{-вѣ/-ти/-тѣ}^с ѣго и възврати-тѣ^с дѣштерѣша своѣѣѣ.

32. Пришѣдъ же абие на мѣсто то, и вѣшѣдъ въ гостин(ѣн)ицѣ, гладдаше сѣмо и сѣмо хота ѣѣ видѣти. Осклабѣвъ же са рече кѣ гостин(ѣн)икоу: «Дроуже, слышалъ іесмы іако имѣши сѣде дѣвицѣ добрѣ, вѣ сласть да са назѣрѣѣ іѣѣ.» Онъ же видѣвъ старостѣнна сѣдины ѣго, поразоумѣ іако блѣда ради вѣпрашатѣ іѣѣ. По-томъ отвѣштѣвъ рече: «Іестъ и зѣло красѣна.» Бѣ же блажен(ѣн)ѣѣ та паѣ іестѣства чловѣча добрѣиши. Рече же кѣ ѣмоу стрѣи іѣѣ: «И чѣто нариѣтѣ са?» Онъ же рече: «Мариѣ нариѣтѣ са^с.» Тѣгда свѣтѣломъ лицемъ глагола ѣмоу: «Призови ми ѣѣ да са повеселѣ дѣнь-сѣ съ нѣѣѣ, зѣло бо іако слышалъ іесмы о нѣи и годѣ ми іестъ.» Призванѣ же вывѣши {іѣѣ}, при(и)дѣ кѣ ѣмоу. И іако-же ѣѣ видѣ вѣ красотѣ тои блѣдѣниѣскѣимъ образомъ, мѣла вѣсе тѣло ѣго слѣзно не бытъ. Оудрѣжа {же} са да не полоучѣніѣ погрѣшитъ и разоумѣвъши отвѣжитъ ѣго.

33. Сѣдаштинма же има и пинѣштиима, има наѹатъ играти самъ съ нѣнѣ дивьнымъ съ мѣжъ. Она же възставъши обыатъ и и наѹатъ лобызати вынѣ него. Лобызавъши же ѣи, въззвонѣ {оубо}^с вонѣнѣ ѹрьноризъѹскѣнѣ тѣло него, поманѣ же абине дьнь въздръжаниа своего. И въздъхнѣвъши просльзи са и рече: «О лютѣ мьнѣ ѣдинои!»

34. Гостиньць^с же рече къ нѣи: «Госпожде Марие, дьньсь имаши възтороѣ лѣто {се} {овъде} съ нами {съде}, и никъгда-же {оу тебе} слышалъ ѣсмь {отъ тебе}^с сицего словесе и въздъхновениа. Ныниа оубо ѹто ты бытѣ?» Она же рече: «Аште быхъ оумрѣла прѣжде .Г.-и лѣтѣ сихъ, блажена быхъ была.» И абине блаженыи, да не разоумѣетъ него, рече къ нѣи остромъ словомъ^с: «Ныниа {ли} ѣгда къ мьнѣ пришъла ѣси, поманѣла ѣси грѣхы своѣа.» И не рече оубо въз срѣдъци своемъ, како подобно ѣстѣ видѣниѣ стрына моего^с. И не рече оубо въз себѣ: «Где подобна ѣстѣ рѣчь си стрына моего^с.» Нъ ѣдинъ ѹловѣколюбъць прѣмѣдрый Богъ тако расъмотри, да познавъши него и оубоавъши са отъбѣжитъ. Изъмъ же^с цатѣ самъ дастъ^с гостин(ьн)икоу и глагола ѣмоу: «Дроуже, сътвори ны вечерѣнѣ добрѣ, да възвеселимъ са (дьнь/ дьньсь/ вечеръ) съ дѣвицѣнѣ сеѣнѣ. Из-далече бо придохъ ѣа ради.»

35. О колика прѣмѣдрость Бога ради! О коликъ^с разоумъ доуховьнъ! О колико несѣмьнѣниѣ съпасениа ради^с! Иже въз^с .Н.^с лѣтѣ ѹрьньѹства своего не възкоуси хлѣба, ныниа маса ѣстѣ, да съпасетъ доушѣ погыбъшѣнѣ. Лици же сватыхъ ангелъ на небесе дивиша са, о несѣмьнѣниѣ блажен(ьн)ааго^с, како прилежно и не сѣмьна са ѣдѣаше и пиѣаше, да отъ сквьрьнааго^с исхытитъ потопнѣвъшѣнѣ доушѣ. О прѣмѣдрости прѣмѣдрыхъ! О разоуме разоумьныхъ! Придѣте, поѹоудимъ са законоположеню него! О великоѣ ѹоудо^с законоположениа него расѣждениа дѣльма! Придѣте дивите са о несѣмьнѣниѣ^с него! Како сицевыи мѣдрьць и расѣдительнъ и разоумьнъ, смрѣдъ и ѣако потрѣштениа бытѣ^с, да отъ оустъ змиѣвъ истрѣгнетъ доушѣ погыбъшѣнѣ, и тьмьницъ тьмьныхъ раздрѣшивъ, избавитъ доушѣ затворѣнѣнѣ въз тьмьници.

36. По възвеселѣнии же ихъ рече ѣмоу дѣвица: «Господи, възставъ поиди, да възнидевъ на ложе, да поспивѣ тоу.» Онъ же рече: «Да възнидевъ.» Въшъдъшиима же има, видѣ^с одрѣ высокъ постъланъ^с, и възлѣзъ прилежно^с съде на одрѣ^с. Како та нарежъ или како именуѣнѣ, о съврѣшении страдальѣе христосовъ, не вѣмъ. Въздръжательна ли^с та нарежъ ли несѣмьнителна^с, прѣмѣдра {же} ли не-прѣмѣдра, ли расѣдительна? Сѣдѣвыи .Н.^с лѣтѣ въз ѹрьньѹствѣ своемъ на ѣдинои рогозинѣ, како прилежно на тако(во)мъ^с одрѣ^с сѣдаѣши^с? Си вса сътворилъ ѣси похвалы (радъма/ ради)^с и вѣнъца и славы ради христосовы. И попьришта прѣшълъ ѣси, и маса ѣалъ ѣси, и вино пилъ ѣси, {и въз гостиньницѣ низъшълъ ѣси^с,} да съпасеши

доушѣ погыбѣшѣ. Мы же на расѣждениѣ тѣшѣ възходимѣ, любо аште понѣ слово глаголати хоштемѣ искрѣноуоумоу си.

37. Потомѣ сѣдашѣмоу кѣмоу на одрѣѣ, рече кѣ нѣмоу блажен(ьн)аѣ: «Приди, господи^С, да-же сѣвлѣкѣ сапогы (твоѣ/ты)^С.» Онѣ же рече кѣ нѣи: «Затвори двѣри и приди изоуи ма.» Прѣрекѣва же кѣмоу о прѣвѣемѣ възбранѣнии^С о изоувении^С, нѣ не послоуша кѣѣ. Нѣ възставѣши же затворѣи двѣри и приде кѣ нѣмоу и глагола кѣи: «Госпожде Маринѣ, приближи са сѣмо кѣ мѣнѣ.» Привлиживѣши же са кѣи, ѣтѣ ѣѣ и {оу}дрѣжа ѣѣ крѣпѣцѣѣ, да не оубѣжитѣ, и абине лобыза^С ѣѣ. Сзнатѣ клобоукѣ сѣ главы своѣѣ^С и {про/вѣс}плакавѣ^С са рече кѣ нѣи: «҃адо моѣ Маринѣ^С, не сѣвѣси ли мене? Нѣсмѣ ли азѣ отѣць твоѣ Аврамии? ҃адо моѣ {Маринѣ} жѣтробѣ моѣ, не знаѣши ли мене? Нѣсмѣ ли азѣ възпитавѣи тебе? ҃ѣто ты быстѣ, {о} ҃адо моѣ? Кѣто та погоуби? Кѣде кѣстѣ образѣ ангельскѣи иже имѣ, о ҃адо моѣ? Кѣде кѣстѣ въздрѣжаниѣ оно и плачѣ слѣзѣ твоихѣ? Кѣде бѣдѣниѣ твоѣ и на земли лѣганиѣ? ҃ако отѣ высоты небесѣныѣ въз ровѣ сѣниде^С, о ҃адо моѣ? По-҃ѣто, кѣгда сѣгрѣши, не повѣда ми, да быхѣ (покаѣлѣ/ помолилѣ)^С са за та сѣ любимѣцемѣ ефремѣомѣ? По-҃ѣто сице сѣтворила кѣси, и по-҃ѣто сице оскрѣвила^С ма кѣси и въз печаль видимѣѣ сице ма кѣси възвѣргла? Кѣто безгрѣшнѣ кѣстѣ? Тѣкѣмо Богѣ кѣдинѣ.»

38. Слышавѣши же она {ѣако/ аky} каменѣ въздоушнѣ прѣбѣистѣ въз рѣкоу кѣго, боѣшти же са коупнѣо и стыдашти. Паky же блажен(ьн)ыи (же/ и) рече кѣ нѣи: «Не глаголеши ли ми, ҃адо Маринѣ? Не глаголеши ли ми, жѣтробѣ моѣ? Нѣсмѣ ли тебе ради пришѣлѣ сѣмо, о ҃адо моѣ? На мѣнѣ грѣхѣ тѣѣ, о ҃адо моѣ, азѣ отѣвѣштаѣѣ Господоу^С за та въз дѣнѣ сѣдѣныи. Азѣ покаѣ са грѣха радѣма^С сего.» До полоуношти же плача, сице моѣдаше ѣѣ и казаашѣ. И приѣмѣши мало дрѣзновениѣ, рече кѣ нѣмоу, плачѣшти са: «Кѣ тебѣ възнимати не могѣ стоуда ради лица моѣго, и како помолити са Богови^С могѣ, ѣако оскрѣнѣна быхѣ нечѣстѣными сквѣрными сими? Глагола кѣ нѣи: «На мѣнѣ грѣхѣ твоѣ, ҃адо. Отѣ рѣкоу моѣю да възиштѣтѣ Богѣ грѣха сего. Тѣкѣмо ты послоушаи мене, и гради, да идевѣ на мѣсто своѣ. Ефремѣ во за та молитѣ Бога. Тебе ради, о ҃адо моѣ, помилоуи старѣсть моѣѣ. Молѣѣ та, жѣтробѣ моѣѣ, молѣѣ ти са^С, о ҃адо моѣ, възставѣши (гради/ иди)^С сѣ нами^С.»

39. Она же отѣвѣшта^С кѣ нѣмоу: «Аште вѣси, ѣако могѣ са покаѣти и приѣметѣ Богѣ молитѣѣ моѣѣ, се идѣ. И припадѣ кѣ твоѣмоу (прѣподобѣио/ прѣподобѣствѣоу)^С, и молѣѣ, и облобызѣѣ плеснѣ ногоу твоѣю свѣтоую, ѣако сице мѣдрѣвалѣ^С кѣси о мѣнѣ, пришѣлѣ кѣси сѣмо да ма изведеши отѣ сквѣрны сѣѣ нечѣстѣныѣ.» И ([положѣши]/ положивѣши/ положи)^С главѣ своѣѣ на ногѣ кѣго, всѣѣѣ ноштѣ плакаашѣ са глаголѣшти: «҃ѣто ти въздамѣ {о всѣхѣ} {сѣхѣ}, владыко моѣ?»

Оутроу же бивъшоу рече къ неи: «҃҃адо, възстани да идевѣ.» Она же отъвѣштавъши рече къ нему: «Имамъ съде мало злата и (ризы/ ризъ)^С, и что велиши о семь?» Рече же блаженни: «Всѣ остави съде, се бо часть естъ неприазниин(ьн)а(ѣ).» И възставъша идоста абиѣ. Въсадивъ же ѿ на конь, ведѣаше самъ и прѣдъ неѣхъ идьи, радуѣа са градааше^С. ꙗкоже бо пастырь, ꙗгда обрѣшетъ овьча погыбъшене, съ радостинѣхъ възьметъ е на ramo свое, тако и блажен(ьн)ыи радуѣа са срьдцемъ идѣаше.

40. И ꙗко при(и)де на мѣсто, тоу абиѣ затвори ѿ въ възнѣтрънии келии, идеже бѣ самъ прѣжде^С, самъ же прѣбывѣтъ въ възнѣшънии {келии}. Она же съ вѣртиштемъ власѣномъ и сьмѣреномъ плачемъ и бѣдѣниемъ, въздръжаниемъ же и крѣпостинѣхъ чрьноризьствовааше^С прилежно, и покаѣа са въ мзнозѣ тѣштанин, призываѣшти Бога на помощь. Сице ѣа естъ покаѣаниѣ, сице ѣа естъ молитва, сице ѣа {естъ} милосрдиѣ^С. Къто бо слыша гласъ ѣа и плачь^С, и не прославляаше Бога? Наше {бо} покаѣаниѣ противѣхъ оному покаѣанию^С стѣнь естъ. И наша молитва противѣхъ оноу молитвѣ ничьто-же естъ. Тако бо моляаше вынѣ^С Бога, дати ѣи отъпоуштение грѣховъ ꙗже (сздѣла/ сздѣла/ сзтвори)^С, и показати знамение аште бѣдетъ молитвѣхъ ѣа приалъ Богъ. И се нынѣ чловѣколюбьць Богъ молитвами ѣа исцѣлениа сьвршаѣтъ.

41. Житъ же блаженни Авраамини дроугѣхъ .ї. лѣтъ^С, зра ѣа добро-нравьнааго житиа и непрѣложьнааго прилежаниа^С. И слава Бога и величѣа ꙗго, тако ськоньча са. Оусъпе же лѣтъ .б.^С, чрьнчѣствова же лѣтъ .ї.^С съ прилежаниемъ великомъ, съ сьмѣреностинѣхъ же мѣдростинѣхъ и любьвинѣхъ нелицемѣрнонѣхъ, не на лица възпринѣмла чловѣкъ, ꙗже творима(ѣ) сѣтъ прочини чловѣкъ: ового {же} прѣжде почьтѣтъ, дроугааго же оумалатъ. Не измѣни же правила чрьнчѣства своего, ни оунывъ ни облѣни са, нъ тако бѣ {ꙗко} по вса дъни оумираѣа.

42. Сицево житиѣ естъ блажен(ьн)ааго Авраамиа. И сице хождение и благѣа трыпѣниа ꙗго. ꙗко сице ишьдъ отъ чрьтога^С възнезаапѣ, не възврати са възспать. Нъ ни въ-скрѣби-въ-сицеи, ни въ браньхъ привидѣнии не оустраши са, ни ослабѣ къгда помыслъ ꙗго. Се же (велиѣ / великаѣа / велиа) и (чюудьно/ чюудьна) (страданиѣ / страдальчѣства / стра-дѣль) ꙗго естъ, ꙗже {и/ о} агници Марии^С. ꙗко доуховьныа^С ꙗго, прѣмѣдрости, разоума же и славы и свойства^С дѣла^С, несѣмьнѣниемъ же и въздръжаниемъ обрѣте ѿ истрѣгнѣти отъ змиа тоу. И попыра и брашьно посрѣдѣ зѣбъ ꙗго издѣра. Сицеви подвизи и потове блажен(ьн)ааго Авраамиа. Съде же сице написахомъ на оутѣшениѣ и на пользѣхъ всѣмъ хоташтинимъ чрьнчѣствовати, и на похвалѣхъ и на славѣхъ Богоу, подаѣшштоуоумоу

БЛАГОДАТИИѢ СВОЕИѢ ВЪСѢМЪ НАМЪ ПОЛЪЗЫНАѢ. ПРОУМАѢ ЖЕ ДѢТѢЛИ ЕГО ИНЪДЕ ВЪПИСАХОМЪ. ВЪ ГОДИИѢ ЖЕ ПОКОѢ ЕГО СЪВЪРА СѢ МАЛА НЕ ВЪСЬ ГРАДЪ. И КЫИЖДО ИХЪ СЪ ТЪШТАНИЕМЪ ПРИБЛИЖААХЪ СѢ ЧИСТѢЕМЪ ТѢЛѢ ЕГО, ВЪСХЫШТАИѢШТЕ ОТЪ ОБОУТѢЛИ^С ЕГО НА БЛАГОСЛОВЛЕНИЕ СЕБѢ. {ИИ}И-ЖЕ^С ВЪСХЫШТЕНѢЕМЪ ОТЪ БОЛАШТИИХЪ ПРИБЛИЖААШЕ СѢ, АБИЕ ИСЦѢЛЕНИЕ ПОЛОУЧААШЕ^С.

43. ЖИТЪ ЖЕ^С АГНИЦА ХРИСТОСОВА МАРИНА ДРОУГЖИѢ^С .ѣ.^С ЛѢТЪ ПО СЕМЬ, ЗѢЛО КРѢПЦѢ ВЪЗДЪРЖАШТИ СѢ И СЪ СЛЪЗАМИ МОЛАШТИ БОГА ДЪНЬ И НОШТЬ, ІАКО МЪНОЖИЦЕИѢ^С МИМО-ХОДАШТИ НОШТИИѢ СЪШТИ(И) ТОУ, И СЛЫШАШТЕ(И)^С ГЛАСЪ ПЛАЧА^С ІЕѢ, СТОѢААХЪ ПЛАЧѢШТЕ СѢ И ДИВАШТЕ(И) {СА}^С, И СЪ НЕИѢ ПРОСЛАВЛѢААХЪ БОГА. ВЪ ГОДИИѢ ЖЕ ПОКОѢ ІЕѢ, ВЪСИ ВИДѢВЪШЕ ЛИЦЕ ІЕѢ, СЛАВѢ ДАША БОГОВИ^С, ПОНІЕЖЕ НЕ ДАСТЪ ПОМЫСЛА СВОЕГО ВЪ ПЕЧАЛИ ЗЕМЛЬНИИХЪ ВЕШТИИ, НЪ ТЪКЪМО ВЪ ЛЮБЪВЪ БОЖИИѢ. АЗЪ ЖЕ НЕ (ОУГОТОВАНЪ/ ПРИГОТОВАНЪ)^С ІЕСМЪ И НЕ (ПРИЛОЖЪНЪ/ ПРИЛЕЖЪНЪ)^С МОИМЪ ПОДВИГОМЪ. И СЕ, СЪНИДЕ НА МѢ БЕСКОНЪЧНАѢ ЗИМА, И АЗЪ НАГЪ ІЕСМЪ И НЕ ГОТОВЪ ЖИТИЕМЪ. ДИВЛИѢ ЖЕ СѢ, ЛЮБИМИЦИ, ВЪ СЕБѢ: КАКО ПО ВЪСА ДЪНИ СЪГРѢШАИѢ, И ПО ВЪСА ДЪНИ КАИѢ СѢ. ЗА-ОУТРА ЖЕ ГЛОУМА СѢ ПРОВОЖДѢ ДЪНЬ, ПАКЫ ЖЕ ПОЛОУДЪНЕ ГЛАГОЛИѢ, НОШТЬ ПОРАЗОУМѢВЪЗ И МОЛИѢ БОГА, ДА МИЛОСТИВЪ ВЪДѢТЪ МИ ГРѢХОМЪ МОИМЪ, ПРИСПѢВЪЗШИ ЖЕ НОШТИ СЪНОМЪ О(ВЪ)ДРЪЖИМЪ ІЕСМЪ. ВЪЗЫМЪШЕ(-И)-ЖЕ СЪ МЪНОИѢ СЪРЕВЪРНИКЫ, СЕ НЫНѢ ПОДВИЗАИТЕ СѢ, ДЪНЬ И НОШТЬ КОУПЛѢ ТВОРАШТЕ, ДА ПОЛОУЧИТЕ И СЕ, И НАЧАЛО ДЕСАТОГРАДЪНОЕ. АЗЪ ЖЕ СВОЕИѢ ЛѢНОСТИИѢ СЪКРЫХЪ ВЪСЕ ВЪ ЗЕМЛИ^С. И ГОСПОДЪ МОИ ПРИБЛИЖИЛЪ ІЕСТЪ ВЪ-ШЪСТВІЕ^С, И СЕ ТРЕПЕШТЕТЪ СРЪДЪЦЕ МОЕ, И ПЛАЧѢ СѢ ДЪНИ ЛѢНОСТИ МОЕѢ, НЕ ИМЫИ ЧЪТО ОТЪВѢШТАТИ ІЕМОУ.

44. ОУШТЕДРИ МА^С, ІЕДИНЕ БЕЗГРѢШЪНЕ, И СЪПАСИ МА, ІЕДИНЕ БЛАЖЕ И ЧЛОВѢКОЛЮБЪЧЕ, ІАКО РАЗВѢ ТЕБЕ, БЛАГОСЛОВЛЕНАДО ДОУХА^С, ОЖИВЛѢИѢШТАДО ВЪСА, ИНОГО НЕ СЪВѢДѢ, НИ ВЪ ИНОГО ВѢРОВ(А)АХЪ. ТѢМЪ-ЖЕ ОУБО ПОМАНИ МА, ЧЛОВѢКОЛЮБЪЧЕ^С, И ИЗВЕДИ МА ОТЪ ТЪМЪНИЦА ТѢЛА СЕГО И БЕЗАКОНИИ МОИХЪ. ТВОЕ БО ІЕСТЪ ОБОЕ, ВЛАДЫКО, КЪГДА ВЪНИТИ МИ ВЪ ВѢКЪ^С, И КЪГДА ОТИТИ МИ ОТЪ НЕГО. ПОМАНИ МА, ВЛАДЫКО, ГРѢШЪНАДО, И СЪПАСИ МА, БЛАГОДѢТЬ ТВОѢ БЫВЪШИѢ НА МЪНѢ, ДА ПРѢВЪДѢТЪ СЪ МЪНОИѢ ВЪ ВѢКЫ ВѢКОМЪ АМИНЪ^С. БѢДИ, ГОСПОДИ, МИЛОСТЬ ТВОѢ НА НАСЪ, ІАКО-ЖЕ И ОУПЪВАХОМЪ НА ТѢ^С.

3.2 *Uitkomst en bespreking van de collatie*

In deze paragraaf worden enkele elementen kort besproken die opvielen tijdens de collatie. Omdat ik het belangrijk vond om de hele tekst te behandelen, worden hier enkel de meest opvallende en de belangrijkste elementen besproken. Deze elementen zijn in de archetypus aangeduid met de letter C in superscript (^C). Bij ieder element dat wordt besproken in deze paragraaf, wordt zijn plaats in de interlineaire collatie gegeven. Dit gebeurt door middel van het nummer van de paragraaf en het segment waar het zich bevindt in de collatie. Vaak is verder onderzoek naar de aangestipte elementen zeker gewenst, maar door tijdsgebrek is dat niet meer gelukt in het kader van deze masterproef. Bij het zoeken naar de meest oorspronkelijke tekst wordt, waar mogelijk, wel vergeleken met de collatie van dr. L. Sels van paragraaf 25 en 31, het handschrift Chil384 en/of met het Grieks. Na de bespreking van de collatie volgt in deze paragraaf tot slot nog een korte conclusie van die bespreking.

3.2.1 **Bespreking van enkele elementen van de collatie**

Het eerste wat erg opvalt, is de titel van het verhaal van Maria bij BdSb (paragraaf 0). BdSb is de enige van de tekstgetuigen die gebruikt werden in dit onderzoek die een titel heeft. Uit de collatie van dr. L. Sels en andere eerdere onderzoeken blijkt dat ook geen enkele andere tekstgetuige een titel heeft. Dit is dus een eigen kenmerk van BdSb.

In 25.2 wordt enkel in BdSb de naam Abraham vermeld, terwijl in de andere gebruikte tekstgetuigen geen enkel onderwerp van de zin expliciet is uitgedrukt. Uit de collatie van dr. L. Sels blijkt bovendien dat dit ook in geen enkele andere tekstgetuige voorkomt en dat dit dus opnieuw een eigen kenmerk van BdSb is. Dit is te verklaren door het feit dat het verhaal van Maria in de andere gecollationeerde tekstgetuigen een deel van de vita van Abraham is, maar in BdSb als een apart verhaal is opgenomen. Hierdoor is in de andere tekstgetuigen reeds duidelijk wie het onderwerp van de zin is, maar in BdSb niet. Petrova (1997-1998: 277) schrijft daarnaast, zoals al eerder in deze masterproef werd vermeld, dat het verhaal van Maria ook als een apart verhaal zou zijn opgenomen in het Servische manuscript MS 219 (Patr219). Dit handschrift hebben we echter niet kunnen raadplegen.

In 25.7 heeft Chil397 **кѣли** daar waar de andere tekstgetuigen **ХЫЗИНЪ** hebben. In de collatie van dr. Sels is duidelijk dat beide woorden voorkomen in tekstgetuigen van de Zuid-Slavische groep, maar dat in de Oost-Slavische groep enkel **ХЫЗИНЪ** terug te vinden is. **кѣли** is hier waarschijnlijk de oudste variant omdat het duidelijk komt van het Grieks (*kellion*). Toch werd er voor gekozen om ook **ХЫЗИНЪ** in de archetypus op te nemen, omdat die variant in de meeste tekstgetuigen in beide collaties voorkomt. Daarnaast staat in dit segment in Chil397 **ХЛЪВИНЪ** en in **Рог ХРАМИНЪ**, terwijl in zowel BdSb als Usp **ХЫЗИНЪ** staat. Op basis

van deze collatie kan geen uitsluitel gegeven worden welke variant de meest oorspronkelijke is. **ХЫЗИНѢ** komt immers in de meeste tekstgetuigen voor, maar aangezien Chil397 en Pog vaak zeer archaïsche lezingen bevatten, zoals verder in dit hoofdstuk duidelijk wordt, zou het ook kunnen dat **ХЛѢВИНѢ** of **ХРАМИНѢ** de meest oorspronkelijke variant is. Daarom werden de drie varianten opgenomen in de archetypus.

In 25.10 staat in BdSb en in Usp **ПРИСНО** terwijl in Chil397 en in Pog **ПРИЛЕЖЬНО** staat. Na een vergelijking met het Grieks werd gekozen om enkel de variant **ПРИЛЕЖЬНО** in de archetypus op te nemen. Deze variant beantwoordt immers het best aan het Grieks waar op deze plaats *prothumôs* staat. Daarnaast bevat Chil397 in dit segment **УРЬНОРИЗЬСТ(В)ЪЕМЬ**, Pog **УРЬНЬУСТ(В)ЪЕМЬ** en BdSb en Usp **УРЬНОРИЗЬУСТ(В)ЪЕМЬ**. Voor de archetypus werd voor de variant van BdSb en Usp gekozen, omdat die in de meeste tekstgetuigen voorkomt in de collatie bij deze masterproef, maar ook in de collatie van dr. L. Sels.

In 25.15 hebben zowel Chil397 als Usp **ТАКО**, maar BdSb en Pog hebben dit niet. In de collatie van dr. L. Sels wordt deze vorm tussen accolades geplaatst, maar in de archetypus bij deze masterproef staat **ТАКО** gewoon in de archetypus. Aangezien het immers in een tekstgetuige van de Zuid-Slavische groep (Chil397) en in een van de Oost-Slavische groep (Usp) voorkomt, gaat het hier om een lezing van voor het moment dat de Slavische traditie zich opsplijste. Deze lezing is dus zeer archaïsch en vermoedelijk de meest oorspronkelijke.

In 26.4 heeft Chil397 **УРЬНОРИЗЬСТВОВАДШЕ**, BdSb **УРЬНОРИЗЬУСТВОВАДШЕ** en Pog en Usp **УРЬНЬУСТВОВАДШЕ**. Alle varianten hebben dezelfde inhoudelijke betekenis en zijn eenvoudig onderling inwisselbaar. Daarom is het moeilijk een keuze te maken tussen deze varianten. Toch werd besloten om enkel de variant van Pog en Usp, namelijk **УРЬНЬУСТВОВАДШЕ**, op te nemen in de archetypus omdat die variant in de meeste tekstgetuigen in deze collatie voorkomt.

In 26.7 vinden we bij Chil397 het cijfer **.ѧ.** (9 volgens het cyrillisch alfabet) en bij de andere tekstgetuigen staat er **.Ѧ.** of **ДЪВА ДЕСАТЕ** (20 volgens het cyrillisch alfabet). Dit is duidelijk een inhoudelijk verschil. Na een vergelijking met het Grieks, waar 20 staat, is het duidelijk dat de variant van Chil397 een fout is. Een vergelijking met Chil384, waar ook 20 staat, maakt duidelijk dat het bovendien slechts een individuele fout is en zich dus niet voortzet in de Zuid-Slavische traditie. Daarnaast hebben Chil397 en Pog in 26.7 **УРЬНЬУСТВОВА**, terwijl BdSb en Usp **УРЬНОРИЗЬУСТВОВА** hebben. Beide varianten hebben inhoudelijk dezelfde betekenis. Omdat Chil397 tot de Zuid-Slavische groep behoort en Pog tot de Oost-Slavische, is het feit dat ze dezelfde lezing vertonen, heel opmerkelijk. Hieruit kan vastgesteld worden dat deze lezing teruggaat naar het moment waarop de traditie nog niet opgesplitst was. Deze lezing is dus heel archaïsch en vermoedelijk de meest oorspronkelijke.

In 26.8 heeft Chil397 nog eens het cijfer **.ѧ.** (9 volgens het cyrillisch alfabet) terwijl de andere tekstgetuigen het cijfer 20 (**ДЪВА ДЕСАТЪНОУ(ОУМОУ)**) hebben. Naar analogie met het vorige segment wordt verondersteld dat dit opnieuw een individuele fout van Chil397 is.

In 27.6 heeft Chil397 **КЕЛИИНЫѦ** daar waar de andere onderzochte tekstgetuigen **ХЫЗЬНЫѦ** hebben. Net als in 25.7 is de variant van Chil397, namelijk **КЕЛИИНЫѦ**, hier waarschijnlijk de oudste (cf. Gr. *tou kelliou*). Zoals ook bij 25.7 is de variant **ХЫЗЬНЫѦ** echter wel in de archetypus opgenomen omdat het in meerdere tekstgetuigen voorkomt. In 27.6 is er ook een tweede element dat moet worden opgemerkt. In Pog staat er namelijk **ВЪНИДЕ** terwijl bij de andere gebruikte tekstgetuigen **ИЗИДЕ** staat. Deze woorden zijn antoniemen van elkaar en het is dus zeer vreemd dat beide varianten in een zelfde traditie voorkomen. Pog vertoont echter wel vaker lexicale bijzonderheden, maar ook grammaticale en linguïstische, zoals verder in dit hoofdstuk nog duidelijk wordt.

In 27.8 staat in Chil397 **ПО СЪТВОРЕНИЮ ЖЕ ГРѢХОВЬНОУМОУ** terwijl in de andere tekstgetuigen **ПО СЪТВОРЕНИИ ЖЕ ГРѢХОВЬНЬЕМЬ** staat. Het voorzetsel **ПО** kan zowel met de datief als met de locatief gecombineerd worden en in deze zin is er geen betekenisverschil tussen het gebruik van **ПО** met de ene dan wel met de andere naamval. Daarom werd voor de archetypus enkel de variant gekozen die in de meeste tekstgetuigen voorkomt, namelijk **ПО СЪТВОРЕНИИ ЖЕ ГРѢХОВЬНЬЕМЬ**.

In 28.1 staat zowel in BdSb als in Usp **ҮРЬНОРИЗЬҮСЬСЬИ**. In Chil397 staat er echter **ҮРЬНОРИЗЬҮСТВЬНЫИ** en in Pog staat er **ҮРЬНЬҮСЬСЬИ**. De varianten betekenen hetzelfde en zijn eenvoudig onderling inwisselbaar. Daarom is het haast onmogelijk om een bepaalde variant te kiezen voor de archetypus en werd er uiteindelijk gekozen voor de variant die in de meeste tekstgetuigen in deze collatie voorkomt, namelijk **ҮРЬНОРИЗЬҮСЬСЬИ**.

Bij Chil397 staat in 28.4 **ДОУША МОЕѦ** en bij de andere gebruikte tekstgetuigen staat er **ДОУШѦ МОѦ**. De variant van Chil397 lijkt hier grammaticaal fout. Het zou kunnen dat dit een secundaire fout is, maar door de vaak archaische lezing van Chil397 is het ook mogelijk dat dit een primaire lezing is die in de andere tekstgetuigen is rechtgezet. Na een vergelijking met het Grieks blijkt de variant van Chil397 inderdaad de meest oorspronkelijke te zijn. Het Grieks heeft hier immers ook een genitief of datief. Daarnaast heeft Chil397 in 28.4 **ПОРЖГАНИЕ**, BdSb **ВЪ ПОРЖГАНИЕ**, Pog [поруга] en Usp [роугоу]. De variant **ПОРЖГАНИЕ** zou een latere vorm kunnen zijn. De werkwoordsafleiding op **-(Н)ИЕ** komt immers zeer frequent voor en kan dus een meer archaisch woord hebben vervangen. De variant van BdSb **ВЪ ПОРЖГАНИЕ** is zeker secundair, want in het Grieks staat gewoon het substantief zonder meer. De variant van Usp [роугоу] werd niet genormaliseerd. De vorm zou een datief mannelijk enkelvoud kunnen zijn van **РЖГЪ** of een vrouwelijke accusatief enkelvoud van het niet geattesteerde **РЖГА***. Door de vele onduidelijkheden werd de vorm gewoon opgenomen zoals die in de editie van Kotkov (1971: 485) terug te vinden is. De variant van Pog [поруга] werd ook niet genormaliseerd. **ПОРЖГА** zou een niet geattesteerde vrouwelijke vorm kunnen zijn van **ПОРЖГЪ**, maar dit is niet zeker. Daarom werd de vorm gewoon opgenomen zoals die in de editie van Bojkovsky (1986: 292) terug te vinden is. Om al deze redenen is het

zeer onduidelijk welke variant de meest oorspronkelijke zou kunnen zijn en daarom werd besloten om alle varianten, behalve die van BdSb, in de archetypus op te nemen.

In 28.9 vinden we het partikel **ли** in Pog vaker terug dan in de andere tekstgetuigen. In Chil397 komt dit maar eenmaal voor en in Usp en BdSb zelfs helemaal niet. De constructie in Chil397 met maar een keer het partikel **ли** is zeer eigenaardig en waarschijnlijk fout. Aangezien Pog vaker eigenaardigheden vertoont en het partikel **ли** niet in BdSb en Usp voorkomt, werd besloten om het partikel **ли** helemaal niet in de archetypus op te nemen.

In 28.10 vinden we zowel bij Chil397, bij BdSb als bij Pog de variant **ДРОУГААГО**. In Usp staat echter **ДРОУГА ІЕГО**. Op inhoudelijk logische basis werd voor de archetypus voor de variant **ДРОУГА ІЕГО** gekozen. Een vergelijking met het Grieks bevestigt de hypothese dat **ДРОУГА ІЕГО** de meest oorspronkelijke variant zou zijn. Daarnaast vertoont Pog in dit segment opnieuw een eigenaardigheid. Pog heeft immers de vorm **ПРАВЪДЬНОГО**, een synoniem van wat de overige tekstgetuigen hebben, namelijk **ПРЪПОДОБЪНААГО**. Ten slotte is in dit segment de vorm **МОІЕГО** vermoedelijk een Oost-Slavisch kenmerk. De vorm komt immers enkel in Pog en Usp voor en niet in Chil397 en BdSb. Daarom werd **МОІЕГО** in de archetypus tussen accolades geplaatst.

In 28.15 staat zowel in Pog als in Usp **ДВЪРЬЦАХЪ ТЪХЪ**, terwijl in BdSb **КЪ ДВЪРЬЦАМЪ ТЪМЪ** staat en in Chil397 **ДВЪРЬЦЬ**. De variant van Chil397 is grammaticaal fout want volgens het woordenboek van Cejtin e.a. (1999: 499) kan **ПРИБЛИЖИТИ СА** niet met een genitief staan. Zowel de variant van Pog en Usp als de variant van BdSb zijn echter grammaticaal mogelijk en inhoudelijk is er geen verschil. Omwille van het feit dat BdSb vaak eigen kenmerken vertoont, zoals later in dit hoofdstuk duidelijk wordt, en omdat de variant **ДВЪРЬЦАХЪ ТЪХЪ** meer voorkomt in de onderzochte tekstgetuigen werd enkel deze variant opgenomen in de archetypus.

In 29.1 heeft Pog de woorden **ЗЪЛО** en **МРЪЗЪКА** niet, terwijl de overige gebruikte tekstgetuigen die wel hebben. Hoewel de constructie grammaticaal klopt, is het toch waarschijnlijker dat dit een haplografie is, aangezien deze woorden in de andere tekstgetuigen wel voorkomen. Dit is dus opnieuw een eigenaardigheid van Pog.

Ook in 29.2 vinden we bijzonderheden van Pog. In Pog worden in dit segment steeds synoniemen gebruikt voor woorden die voorkomen in de overige gebruikte tekstgetuigen. Pog heeft immers **КРЪПЪКО** daar waar de andere tekstgetuigen **КРЪПОСТИЖ** hebben en **СЪШЪДЪША** waar de andere tekstgetuigen **ИШЪДЪША** hebben. Daarnaast heeft Pog **АКЫ** waar Chil397 en Usp **ІАКО** hebben.³² In 29.2 vinden we nog een tweede element terug dat moet vermeld worden. Bij zowel Chil397 als bij Pog staat **ДО КЕЛИНА СВОЈА** terwijl bij BdSb en bij Usp **ДО КЕЛИНА ІЕГО** staat. Omdat Chil397 en Pog tot verschillende groepen in de Slavische traditie behoren, is een overeenkomst in hun lezing waarschijnlijk de meest oorspronkelijke. Een derde opvallend element in 29.2 is het feit dat in Usp **ШОУМА** staat, daar waar de overige

---

³² In BdSb is **ІАКО** weggelaten.

tekstgetuigen de vorm **ШОУМАШТА** vertonen. De variant van Usp is duidelijk grammaticaal fout. Hoe deze fout in Usp is geslopen, is echter onmogelijk te verklaren vanuit de collatie bij deze masterproef.

In 29.3 vinden we zowel bij Chil397 als bij Pog **ВЪЗВРАТИТИ СЯ КЪМУ**, terwijl bij BdSb en Usp **ВЪЗВРАТИ СЯ** staat. Beide varianten zijn grammaticaal juist. Omdat Chil397 en Pog op deze plaats overeenkomen, is de lezing van deze twee tekstgetuigen waarschijnlijk de meest oorspronkelijke. De oorspronkelijke maar meer ingewikkelde infinitiefzinsconstructie werd dan in BdSb en Usp vervangen door een eenvoudiger en meer courante aorist derde persoon enkelvoud. Bovendien staat **-ТИ** in Chil397 in superscript en kan dit door latere kopiïsten eenvoudig over het hoofd gezien zijn. **КЪМУ** zou dan ook weggelaten kunnen zijn omdat het niet past buiten de context van de infinitiefzin.

In 29.4 vinden we opnieuw een eigenaardigheid van Pog. Op deze plaats wordt in Pog weer een synoniem gebruikt van hetzelfde woord dat in BdSb en Usp staat.³³ Pog heeft immers **ГОРЬКО**, daar waar BdSb en Usp **ГОРЬЦЪ** hebben.

Ook in 29.5 gebruikt Pog opnieuw een ander woord dan wat BdSb en Usp hebben. Pog heeft immers **КЪДА** terwijl BdSb en Usp **КДА** vertonen. In dit segment staat bij Pog ook **БЪДЕТЪ ВЪЗДВИГНЕТЪ** terwijl bij BdSb en Usp **ВЪЗДВИГНЕТЪ** staat. De kopiïst van Pog heeft hier **ВЪЗДВИГНЕТЪ** waarschijnlijk verkeerdelijk als een participium geïnterpreteerd en **КОНЕНИЕ** beschouwd als het onderwerp van de zin en daarom de persoonsvorm **БЪДЕТЪ** toegevoegd. Aangezien **ВЪЗДВИГНЕТЪ** echter geen participium is, kunnen we stellen dat de variant van Pog niet de meest oorspronkelijke is en dat deze variant dus een eigen kenmerk van Pog is. Bovendien vertonen zowel BdSb als Usp een ander expliciet uitgedrukt zinsonderwerp. De keuze tussen de variant van BdSb en Usp, respectievelijk **СОТОНА** en **ДИАВОЛЪ**, is onmogelijk te maken op basis van deze collatie. Beide varianten hebben inhoudelijk dezelfde betekenis en daarom werden beide opgenomen in de archetypus. In 29.5 kan daarnaast nog een andere eigenaardigheid van Pog worden opgemerkt. Op het einde van dit segment vertoont Pog immers als enige tekstgetuige de woorden **РЕКЪШИ [КЪРЪВА]. [КЪРЪВА]** is hier niet genormaliseerd omdat het zeer onduidelijk is wat hiermee wordt bedoeld. Het zou kunnen gaan om de vorm **КЪРА** (“Hera”) en zou dan vertaald kunnen worden als “nadat Hera (het) gezegd heeft/had”. Deze toevoeging blijft echter zeer vreemd en moet zeker nog verder onderzocht worden.

In 29.7 heeft Chil397 een hiaat en vertonen alle overige tekstgetuigen een andere variant, namelijk **ВЪСЪ ВЪДЫ(И)** bij BdSb, **ВЪСЪ ВИДА(И)** bij Pog en **ВЪСЕ-ВЪДЫ(И)** bij Usp. Inhoudelijk betekenen ze wezenlijk hetzelfde –een benaming voor God– maar is er ook een verschil tussen de varianten van BdSb en Usp enerzijds en de variant van Pog anderzijds. **ВЪСЪ ВЪДЫ(И)** en **ВЪСЕ-ВЪДЫ(И)** betekenen immers beide “degene die alles weet”, terwijl **ВЪСЪ ВИДА(И)** vertaald kan worden als “degene die alles ziet”. Omdat Chil397 een hiaat heeft

---

³³ Chil397 heeft een hiaat van segment 29.4 tot en met een deel van segment 31.14.

en omdat BdSb vaak Oost-Slavische kenmerken vertoont, is er op deze plaats in de collatie geen eenduidig Zuid-Slavisch handschrift om te weten te komen welke variant de meest oorspronkelijke is. Daarom is een vergelijking met het Zuid-Slavische Chil384 gewenst. Na deze vergelijking met Chil384, die ook de variant **ВЪСЕ-ВЪДЫ(И)** heeft, stellen we vast dat **ВЪСЕ-ВЪДЫ(И)** de meest oorspronkelijke variant is. Deze variant komt immers voor in zowel de Oost-Slavische (Usp) als de Zuid-Slavische groep (Chil384).

In 29.11 is gekozen om enkel de variant van Usp **ОБРЪТЕНЪ** in de archetypus op te nemen. Chil397 heeft immers een hiaat, BdSb heeft een onduidelijke variant **ОБРЪТЕНИ** en Pog, met de variant **ОБРЪТЕ**, vertoont vaak eigen kenmerken, wat op deze plaats ook het geval zou kunnen zijn.

Vanaf 29.12 tot en met een deel van 31.3 hebben zowel Chil397 als BdSb een hiaat. Daarom kon op basis van deze collatie meestal geen uitsluitsel gegeven worden welke variant de meest oorspronkelijke is in deze segmenten, tenzij op logische inhoudelijke basis. Om deze reden werden meestal alle varianten opgenomen in de archetypus. Uit een vergelijking met de collatie van paragraaf 31 van dr. L. Sels bleek echter dat zowel Pog als Usp niet altijd de oorspronkelijke lezing bevatten. Daarom werden in de segmenten 31.1, 31.2 en 31.3 soms lezingen gebruikt voor de archetypus die niet in Pog of Usp staan, maar wel in de collatie van dr. L. Sels.

In 30.3 heeft Pog **ИМАТЪ** en Usp **ИМАШИ**. Chil397 en BdSb hebben beide een hiaat op deze plaats. Na een vergelijking met Chil384 bleek dat deze tekstgetuige ook de variant **ИМАТЪ** heeft. Omdat hier een tekstgetuige van de Oost-Slavische (Pog) en van de Zuid-Slavische (Chil384) dezelfde variant bevatten, werd enkel deze in de archetypus geplaatst.

In 31.8 heeft Chil397 een hiaat en vertonen alle overige gebruikte tekstgetuigen een andere variant. In BdSb staat **ВОИНСКЪНЪ ПОДОБЪ**, in Pog staat **ОДЕЖДА ВОИНСКАТА** en in Usp staat **ОДЕЖДА ВОИНСКЪНЪ**. De variant van Pog is grammaticaal fout. Pog vertoont echter vaker de linguïstische eigenaardigheid dat daar waar **ЪНЪ** verwacht wordt, **АТА** staat. Hierdoor kunnen we stellen dat ook in Pog vermoedelijk de vorm **ОДЕЖДА ВОИНСКЪНЪ**, de variant van Usp, bedoeld wordt. Omwille van het feit dat zowel Pog als Usp tot de Oost-Slavische groep behoren en omwille van de hiaat in Chil397 is uit de collatie bij deze masterproef niet duidelijk of **ОДЕЖДА ВОИНСКЪНЪ** enkel de variant van de Oost-Slavische tak weergeeft en dat **ВОИНСКЪНЪ ПОДОБЪ** een Zuid-Slavische variant is of dat een van beide de oorspronkelijke gemeenschappelijke Slavische variant is. Daarom is opnieuw een vergelijking met de collatie van dr. L. Sels noodzakelijk. Uit haar collatie blijkt dat **ОДЕЖДА ВОИНСКЪНЪ** duidelijk de gemeenschappelijke variant is in de hele traditie. De variant van BdSb, **ВОИНСКЪНЪ ПОДОБЪ**, blijkt bovendien slechts een individuele variant van BdSb.

In 31.9 heeft Pog **ВОИНСКЪНА**, terwijl Chil397 een hiaat heeft en BdSb en Usp **ВОИНСКЪИ ОБРАЗЪ** hebben. Omdat Pog vaak eigenaardigheden vertoont en omdat de meeste tekstgetuigen de variant **ВОИНСКЪИ ОБРАЗЪ** vertonen, werd voor deze variant gekozen in de

archetypus. Na een vergelijking met de collatie van dr. L. Sels wordt bovendien bevestigd dat dit de meest oorspronkelijke variant is. De variant die we in Pog terugvinden is dus inderdaad opnieuw een individuele eigenaardigheid van Pog.

In 31.10 vertonen zowel BdSb als Usp de variant **ВЕЛИКЪ**, maar Pog heeft deze vorm niet. Pog heeft wel de vorm **ГЛѢБОКЪ**. Daarnaast heeft Usp nog de vorm **ВЫСОКЪ**. Aangezien Pog vaak eigenaardigheden vertoont en de overige gebruikte handschriften de vorm **ГЛѢБОКЪ** niet hebben, zou vermoed kunnen worden dat deze variant opnieuw een eigen kenmerk van Pog is. Na een vergelijking met de collatie van dr. L. Sels blijkt echter dat **ГЛѢБОКЪ** toch de meest oorspronkelijke vorm is. Uit haar collatie blijkt de variant **ВЕЛИКЪ** blijkt ook vaak voor te komen in de tekstgetuigen, al dan niet in combinatie met **ГЛѢБОКЪ**. Toch werd in de archetypus, net zoals in de collatie van dr. L. Sels, deze variant tussen accolades geplaatst. Het kan immers een latere toevoeging zijn. De combinatie van de woorden **КЛОБОУКЪ** (“helm, hoed”) en **ГЛѢБОКЪ** (“diep”) kan namelijk nogal vreemd overgekomen zijn voor de kopiist die er dan ter verduidelijking **ВЕЛИКЪ** (“groot”) zou kunnen hebben bijgeschreven. Over de variant van Usp, **ВЫСОКЪ** (“hoog”), kunnen we met zekerheid zeggen dat het ofwel een verbetering van **ГЛѢБОКЪ** is, ofwel een latere toevoeging en dat in Usp daarbij **ГЛѢБОКЪ** zou zijn weggefallen omdat het sterk lijkt op **КЛОБОУКЪ**. De variant **ВЫСОКЪ** komt immers in de collatie van dr. L. Sels enkel in Usp wel met **ВЕЛИКЪ**, maar zonder **ГЛѢБОКЪ** voor. In de overige tekstgetuigen waarin de variant **ВЫСОКЪ** voorkomt, namelijk Sar60, GIM332, Sar61 en Sar1115, vinden we steeds zowel **ГЛѢБОКЪ** als **ВЕЛИКЪ** terug.

In 31.12 heeft Chil397 nog steeds een hiaat en heeft BdSb **ТОУЖДЕ**, Pog **ҮОУЖ(Д)Е** en Usp **ОТЬҮСТЬВОУ ЖЕ**. De variant van Pog, **ҮОУЖ(Д)Е**, is waarschijnlijk een latere variant van **ТОУЖДЕ**, de variant van BdSb. De variant van Usp is waarschijnlijk een saut du même au même en dit bevestigt dat **ТОУЖДЕ** de meest oorspronkelijke variant is.

In 31.17 heeft Chil397 **НА БРАНИ ЦѢСАРЕМЪ**, BdSb **НА БРАНИ КЪ ЦѢСАРЕМЪ**, Pog **СЪ ЦѢСАРЕМЪ** en Usp **НА БРАНИ КЪ ЦѢСАРЕМЪ**. Na een vergelijking met de collatie van dr. L. Sels blijkt dat de variant van Chil397 hier de meest oorspronkelijke is. Dit bevestigt de hypothese dat Chil397 vaak zeer archaïsche lezingen bevat. Daarnaast hebben in dit segment zowel Chil397 als Pog **ШЪДЪ**, terwijl BdSb en Usp **ИШЪДЪ** hebben. Omdat Chil397 en Pog tot een andere groep behoren in de Slavische traditie, maar hier toch overeenkomen, kunnen we veronderstellen dat dit de meest oorspronkelijke lezing is. Als we echter naar de collatie van dr. L. Sels kijken, stellen we vast dat **ШЪДЪ** de meest oorspronkelijke vorm zou zijn. Beide varianten hebben echter slechts een miniem inhoudelijk verschil en bovendien kunnen de eindletter **И** van **ПРЪВЫИ** en de beginletter **И** van **ИШЪДЪ** gemakkelijk in elkaar zijn overgegaan. Daarom werd besloten om toch beide varianten op te nemen in de archetypus bij deze masterproef.

In 31.18 staat in de Zuid-Slavische groep (Chil397 en BdSb) **СЫНОВИ**, terwijl in de Oost-Slavische tak (Pog en Usp) **СЫНОВЕ** staat. Op basis van de context kan hier echter vastgesteld

worden dat de variant **СЫНОВИ**, accusatief enkelvoud van **СЫНОВИ** (“neef”), meer correct is en waarschijnlijk dus ook de oorspronkelijke variant is. De variant **СЫНОВЕ**, genitief van **СЫНЪ** (“zoon”), is dan vermoedelijk door een schrijffout van de kopiist in de traditie gekropen. Bovendien vinden we na een vergelijking met de collatie van dr. L. Sels dat de variant van Pog en Usp enkel in deze twee tekstgetuigen voorkomt en dus een eigen kenmerk is van hen. Uit de collatie van dr. L. Sels blijkt daarnaast dat **СЫНОВИ** in vele handschriften vervangen werd door een omschrijving van dit woord. Een oorzaak hiervan kan zijn dat het woord **СЫНОВИ** geen courant woord was en dus vervangen werd door een beter begrijpbare omschrijving ervan. Deze hypothese verklaart dan ook meteen waarom **СЫНОВИ** in Pog en Usp vervangen werd door het courante woord **СЫНОВЕ**, dat zeer sterk lijkt op **СЫНОВИ** maar wel een andere inhoudelijke betekenis heeft. Om deze redenen is het dus duidelijk om enkel de variant **СЫНОВИ** in de archetypus op te nemen.

In 31.19 staat in Chil397 **ПОБѢДИВЪ**, in BdSb **ПОБѢДИТИ** en in Pog en in Usp **ПОБѢДИТЪ**. Op basis van de meerderheid van de tekstgetuigen zou hier dus voor de variant **ПОБѢДИТЪ** gekozen kunnen worden. Het zou echter om een Oost-Slavische variant kunnen gaan, omdat enkel Pog en Usp deze variant vertonen. Na een vergelijking met de collatie van dr. L. Sels blijkt dat alle varianten uit de collatie bij deze masterproef ook in andere tekstgetuigen voorkomen. Bovendien kunnen we uit haar collatie opmerken dat de variant **ПОБѢДИТЪ** inderdaad enkel voorkomt in de Oost-Slavische tak. Welke variant de meest oorspronkelijke is, kan echter niet met zekerheid vastgesteld worden. Daarom werden in de archetypus bij deze masterproef, net zoals bij de collatie van dr. L. Sels, alle varianten opgenomen.

In 31.20 hebben Chil397 en Usp **ВЪЗВРАТИ-ТЪ**, BdSb **ВЪЗВРАТИТИ** en Pog **ВЪЗВРАТИ**. De meest oorspronkelijke variant is **ВЪЗВРАТИ-ТЪ**. Deze variant komt immers voor in een tekstgetuige van zowel de Oost-Slavische (Usp) als de Zuid-Slavische groep (Chil397). Een vergelijking met de collatie van dr. L. Sels bevestigt het feit dat deze variant de meest oorspronkelijke is.

Wat in 32.9 opvalt, is dat enkel in Pog het eerste deel van het segment ontbreekt. Het gaat hier om een haplografie in Pog. Op het einde van het vorige segment (32.8) staat immers **И ЧЪТО НАРИЧЕТЪ СА** en dit segment (32.9) begint in de andere tekstgetuigen met **ОНЪ ЖЕ РЕЧЕ МАРИНА НАРИЧЕТЪ СА**. Doordat deze twee zinnen op dezelfde woorden eindigen, kan gemakkelijk verwarring ontstaan en dat is waarschijnlijk wat op deze plaats in Pog gebeurd is.

In 33.3 hebben Chil397 en BdSb **ОУБО**, terwijl Pog en Usp dit niet hebben. **ОУБО** kan in dit segment dus een Zuid-Slavisch kenmerk zijn. Daarom werd het in de archetypus tussen accolades geplaatst. Hier sluit BdSb zich aan bij Chil397 -en dus bij de Zuid-Slavische traditie, waar het linguïstisch gesproken ook toe behoort- terwijl het zich op andere plaatsen meer aansluit bij de Oost-Slavische groep, zoals eerder in deze masterproef al is aangegeven en zoals verder in dit hoofdstuk nog duidelijk wordt.

In 34.1 heeft Usp als enige gebruikte tekstgetuige de inhoudelijk juiste variant, namelijk ГОСТИНЬНИКЪ (“herbergier, waard”), terwijl de overige tekstgetuigen ГОСТИНЬЦЪ (“brede weg, straat”) hebben. Toch is werd voor de archetypus voor de inhoudelijk verkeerde vorm gekozen. De kopiist van Usp had immers, zoals bij 31.10 al werd geopperd, de tendens om foute (vermoedelijk) oorspronkelijke vormen te corrigeren. Dat zou op deze plaats in de tekst ook gebeurd kunnen zijn en dan is de foute variant dus de oorspronkelijke. Het feit dat de meeste tekstgetuigen -en zowel uit de Oost-Slavische als de Zuid-Slavische groep- deze foute variant bevatten, bevestigt deze hypothese.

In 34.2 hebben Chil397 en BdSb ОТЪ ТЕБЕ, terwijl Pog en Usp ОУ ТЕБЕ hebben. ОТЪ ТЕБЕ is dus de Zuid-Slavische variant en ОУ ТЕБЕ de Oost-Slavische. Dit is een duidelijk voorbeeld van de lexicale variatie tussen de twee takken van de Slavische traditie. Welke variant de meest oorspronkelijke is, is niet duidelijk. Om zo weinig mogelijk een bepaalde tak naar voren te schuiven, werden beide varianten tussen accolades opgenomen in de archetypus.

In 34.5 heeft Pog послабленомъ словомъ, daar waar de overige gebruikte tekstgetuigen остроумъ словомъ hebben. Net zoals bij 27.6 is de variant van Pog, послабленомъ словомъ, een antoniem van de variant остроумъ словомъ van de overige tekstgetuigen. Aangezien enkel Pog deze variant vertoont en aangezien de variant een zodanig verschillende betekenis heeft ten opzichte van de variant van de andere tekstgetuigen, mogen we er vanuit gaan dat dit opnieuw een eigenaardigheid van Pog is.

In 34.7 staat in Chil397 како видѣниѣ се стрѣла моего, in Pog како подобьнъ кестъ видѣниѣмъ стрѣла моего en in BdSb en in Usp ꙗко подобьно кестъ видѣниѣ стрѣла моего. Het eerste dat hier kan opgemerkt worden is dat twee tekstgetuigen (Chil397 en Pog) de variant како vertonen en twee tekstgetuigen (BdSb en Usp) de variant ꙗко. Het inhoudelijke verschil tussen beide varianten is miniem. Aangezien Chil397 en Pog echter tot een andere groep in de Slavische traditie behoren, kan gesteld worden dat ze de meest oorspronkelijke lezing bevatten op de plaatsen waar hun lezingen overeenkomen, zoals eerder reeds werd opgemerkt. Het tweede dat hier moet worden opgemerkt is het feit dat Chil397 geen vorm van подобьнъ heeft. Aangezien alle overige tekstgetuigen wel een dergelijke vorm vertonen, wordt verondersteld dat dit een fout in Chil397 is. De variant van Pog, подобьнъ, is echter ook verschillend van de variant подобьно van BdSb en Usp. Pog heeft in deze zin echter ook видѣниѣмъ tegenover de variant видѣниѣ van de overige tekstgetuigen. Beide mogelijkheden zijn grammaticaal juist. Het onderwerp van de zin is bij Pog het niet-uitgedrukte voornaamwoord онъ, dat verwijst naar Abraham, en de zin kan dan vertaald worden als “hoe gelijkend is hij qua uiterlijk op mijn oom”. Bij de overige tekstgetuigen is het onderwerp van de zin видѣниѣ en kan de zin vertaald worden als “hoe gelijkend is het uiterlijk van mijn oom”. Omdat de variant van Pog niet voorkomt in een

andere tekstgetuige en omdat de overige tekstgetuigen allen (ongeveer)³⁴ dezelfde variant vertonen, kunnen we besluiten dat de variant van Pog opnieuw een eigen kenmerk van deze tekstgetuige is en werd enkel de variant van de overige tekstgetuigen in de archetypus opgenomen.

In BdSb komt het segment van 34.8 niet voor. De overige tekstgetuigen bevatten dit segment wel. Doordat dit segment met dezelfde woorden begint en eindigt als het vorige segment, kan verondersteld worden dat het in BdSb hier om een haplografie gaat. Daarnaast heeft Pog in 34.8 **ВЪ СРЪДЪЦИ СВОЕМЪ** staan, terwijl in Chil397 en Usp **ВЪ СЕБЪ** staat. Hier is de variant van Pog vermoedelijk ook een schrijffout van de kopiist, namelijk een dittografie. De woorden **и не рече оубо въ срѣдѣци своемъ** komen immers in het vorige segment reeds voor en kunnen tot verwarring geleid hebben.

In 34.11 staat enkel bij Pog het cijfer **ѣ**. (7 volgens het cyrillisch alfabet). De overige tekstgetuigen vermelden geen enkel cijfer in dit segment. Het getal 7 is een bijzonder getal in de christelijke traditie en zou om religieuze redenen in de tekst kunnen zijn ingevoerd. Bovendien is het Oudslavische woord **сѣдмь** sterk gelijkend op het woord **самъ** dat niet in Pog voorkomt, maar wel in de overige tekstgetuigen. Om al deze redenen kan vastgesteld worden dat dit opnieuw een eigenaardigheid van Pog is. De vorm **вѣдѣстъ** van Pog in dit segment is eveneens een eigen kenmerk van Pog. De variant komt in geen enkele van de overige tekstgetuigen voor en heeft ongeveer dezelfde betekenis als **дѣстъ**, de variant van de andere tekstgetuigen.

In 35.1 werd **[р...ѣ]** van Pog niet genormaliseerd, maar werd het overgenomen zoals het in de editie van Bojkovsky (1986: 304) staat. In de overige tekstgetuigen staat hier immers niets en daardoor is het volledig onduidelijk wat hier in Pog zou kunnen staan.

In 35.2 zijn alle gebruikte tekstgetuigen anders. In Chil397 komt **сѣспасениа ради** vroeger voor dan in de andere tekstgetuigen en in Pog en in Usp staat **бога** terwijl dat in Chil397 en in BdSb helemaal niet wordt vernoemd. Omdat alle lezingen anders zijn, kan uit de collatie bij deze masterproef geen uitsluitel gegeven worden welke variant de meest oorspronkelijke zou zijn. Uit een vergelijking met het Grieks blijkt echter dat de variant van BdSb de meest oorspronkelijke is en daarom wordt enkel deze opgenomen in de archetypus. De woorden **сѣспасениа ради** in Chil397 zijn vermoedelijk een dittografie, aangezien deze woorden op het einde van de zin ook nog eens voorkomen. Het woord **бога** komt in het Grieks helemaal niet voor en is dus waarschijnlijk een eigen kenmerk van de Oost-Slavische groep.

In 35.3 staat in Pog **живъ** terwijl de overige tekstgetuigen **иже въ** hebben. De variant van Pog is fout en is vermoedelijk ontstaan door verwarring van de letters **и** en **ѣ**. Daarnaast heeft Chil397 in dit segment opnieuw een ander cijfer, namelijk **Ѡ**. (40 volgens het cyrillisch alfabet), dan de overige tekstgetuigen, die **ѡ**. (50 volgens het cyrillisch alfabet) hebben. Naar

---

³⁴ Zoals eerder in deze alinea werd vastgesteld, is het ontbreken van een vorm van **подобънъ** in Chil397 waarschijnlijk een fout.

analogie met 26.7 en 26.8 kan gesteld worden dat de variant van Chil397 ook op deze plaats een individuele fout van Chil397 is.

In 35.5 staan in zowel Chil397 als in Pog de woorden **о несѣмьнѣниѣ блаженнаго** die in BdSb en Usp niet voorkomen. Doordat Chil397 behoort tot de Zuid-Slavische groep en Pog tot de Oost-Slavische, kunnen we, zoals eerder werd uitgelegd, stellen dat hun lezing de meest oorspronkelijke is.

In 35.7 staat in BdSb **рѡва**, Usp heeft hier een hiaat en in Chil397 en in Pog staat dit woord niet. Zoals in eerdere alinea's werd uitgelegd, bevatten Chil397 en Pog de oorspronkelijke lezing op die plaatsen waar ze overeenkomen. De variant van BdSb is dus een eigen kenmerk van BdSb.

In 35.10 heeft Pog een helemaal andere lezing dan Chil397 en BdSb.³⁵ In Pog begint dit segment met **рожденна радьма**, terwijl de andere tekstgetuigen deze woorden helemaal niet vertonen. Het zou kunnen dat dit een verkeerd gekopieerde vorm is van **расѣженна** samen met een synoniem van **дѣльма**, die beide in Chil397 en in BdSb voorkomen. Als dit zo is, dan zou in Pog eenvoudigweg de volgorde tussen **о великоѣ чѡудѡ** en **расѣженна дѣльма** omgedraaid zijn. Aangezien dit echter niet helemaal zeker is, is deze variant van Pog in de archetypus toch aangeduid als een variant en niet als een verplaatsing. Bovendien heeft de kopiist van Pog op deze plaats ook het woord **законположенна** weggelaten. Later in het segment komt **законположенна** in Pog wel, waar het dan weer niet in de andere tekstgetuigen voorkomt. Het deel van dit segment dat in Pog staat, is echter hetzelfde als het vorige segment (35.9), namelijk **придѣте почѡудимъ са законположению ѿго**. Waarschijnlijk gaat het hier dus om een dittografie. De vorm **придѣте** komt immers in beide segmenten voor en kan de kopiist gemakkelijk in verwarring gebracht hebben. Deze hypothese wordt bevestigd door het feit dat enkel in Pog daarna de woorden **о великоѣ чѡудѡ** herhaald worden. Dit zijn de eerste woorden van dit segment (35.10) en dus een vervolg op de woorden **придѣте, почѡудимъ са законположению ѿго** (35.9) die de kopiist dan reeds tweemaal geschreven had. De vorm **сѣмьнѣни** van Pog is inhoudelijk vreemd en is vermoedelijk opnieuw een individuele eigenaardigheid in Pog.

35.11 is een erg problematische passage. Sowieso zijn zelfs de beste kopieën al corrupt wat deze passage betreft. D. Stern schreef over deze passage een artikel met de titel 'De bronnen van Bdiniski Sbornik bestuderend: Het verhaal over Abraham en zijn nicht Maria' ('Изучая источники Бдинского Сборника: Слово об Авраамии Кидунском и его племяннице Марии', 2013, ter perse)³⁶. Volgens Stern (2013, ter perse [IV]) stond er oorspronkelijk waarschijnlijk "[...] како сицевыи мѣдрьць и расѣдительнъ и разоумьнъ смрьдякъ и потрѣщенъ бысть [...]" (Stern 2013, ter perse [IV]). In het begin van het segment werd in de

³⁵ Usp heeft een hiaat vanaf het tweede deel van segment 35.7 tot en met segment 42.5.

³⁶ Voor deze masterproef werd gebruikt gemaakt van de ongepubliceerde versie van dit artikel van prof. dr. D. Stern (2013 (ter perse)). Omdat er geen paginanummering is, wordt in deze masterproef verwezen naar de gebruikte hoofdstukken. De nummering van de hoofdstukken staat tussen vierkante haakjes.

archetypus bij deze masterproef voor de variant **СИЦЕВЫИ** gekozen omdat die zowel in de collatie bij deze masterproef als in de collatie in het artikel van Stern (2013, ter perse [II]) bij de meeste tekstgetuigen voorkomt. Voor de rest van het segment werd voor de lezing van Chil397 gekozen, namelijk **СМРЪДЪ И ТАКО ПОТРЪШТЕНИНА БЫСТЪ**. Deze lezing komt niet helemaal overeen met de lezing die Stern (2013, ter perse [IV]) voorstelt, maar staat er van de gebruikte tekstgetuigen wel het dichtst bij en staat bovendien het dichtst bij de bestaande handschriften.

In 36.4 heeft BdSb **НАСТЪЛАНЪ** daar waar de overige tekstgetuigen **ПОСТЪЛАНЪ** hebben. De variant **ПОСТЪЛАНЪ** is de meest oorspronkelijke aangezien die zowel in de Oost-Slavische (Pog) als in de Zuid-Slavische groep (Chil397) voorkomt. De vorm **ВИДЪВЪ** van Pog in dit segment is grammaticaal fout. Omdat de andere tekstgetuigen een variant vertonen die wel grammaticaal correct is, werd enkel die variant in de archetypus geplaatst. De vorm **НА ОДРЪ** klopt grammaticaal wel in Pog, omdat die het woord **СЪДЕ** niet heeft. Omdat beide andere tekstgetuigen **СЪДЕ** wel hebben en daarbij de vorm **НА ОДРЪ**, werd enkel deze vorm in de archetypus geplaatst. Daarnaast heeft Chil397 in dit segment **ПРИЛЕЖЬНО**, terwijl Pog aan het einde van de zin **СЪ ПРИЛЕЖАНИЕМЪ** heeft. BdSb vertoont deze vorm niet. Omdat Chil397 vaak een meer archaïsche lezing bevat, werd gekozen om enkel de variant van Chil397 in de archetypus op te nemen. Een bijkomend argument hiervoor is dat het waarschijnlijker is dat bij BdSb de vorm **ПРИЛЕЖЬНО** zou zijn weggefallen dan dat de vorm er bij Chil397 zou zijn toegevoegd, aangezien een sterk gelijkende vorm ook voorkomt in Pog. De vorm van Pog daarentegen kan wel zijn toegevoegd. De variant bevindt zich immers op het einde van de zin en kan dus initieel door de kopiïst zijn vergeten en daarna in een afwijkende vorm – zoals wel vaker gebeurt bij Pog – zijn toegevoegd.

De vorm **СЪМЪНИТЕЛЪ** van Pog in 36.6 is zeer vreemd in deze zinscontext. Het is immers een antoniem van de variant de andere tekstgetuigen, namelijk **НЕСЪМЪНИТЕЛЪ**. Zoals bij 27.6 en 34.5 kan gelezen worden, vertoont Pog echter wel vaker antoniemen van wat de andere tekstgetuigen hebben. In tegenstelling tot 27.6 en 34.5 echter, kan op deze plaats in Pog het antoniem ontstaan zijn door een onoplettendheid van de kopiïst die dan simpelweg de letters **Н** en **С** vergeten zou zijn. Daarnaast werd in dit segment de variant **ИЛИ** van BdSb steeds als variant aangeduid en nooit in de archetypus opgenomen. Aangezien immers zowel Chil397 en Pog de vorm **ЛИ** vertonen en aangezien die handschriften een meer archaïsche lezing hebben wanneer ze overeenkomen, werd enkel de variant **ЛИ** in de archetypus opgenomen.

In 36.7 heeft Chil397 het cijfer **.Ѡ.** (40 volgens het cyrillisch alfabet), daar waar de andere tekstgetuigen het cijfer **.Ѣ.** (50 volgens het cyrillisch alfabet) hebben. Net zoals in 26.7, 26.8 en 35.3 kunnen we aannemen dat dit opnieuw een individuele fout van Chil397 is.

In 36.8 werd de grammaticaal foute vorm **ТАКО(ВО)МЪ** in de archetypus opgenomen. De reden hiervoor is dat deze vorm voorkomt in zowel Chil397 als in Pog. De grammaticaal correcte vorm van BdSb is dus waarschijnlijk een latere verbetering. Ook **СЪДАЮШИ** werd in

de archetypus opgenomen omdat het voorkomt in zowel Chil397 als Pog. De variant **мѣстѣ** van Pog is waarschijnlijk opnieuw een eigenaardigheid van Pog, aangezien zowel Chil397 als BdSb de variant **одрѣ** hebben.

In 36.9 heeft Chil397 **радѣма** terwijl BdSb en Pog de variant **ради** hebben. Omwille van de vaak archaïsche lezing van Chil397 aan de ene kant en omwille van het feit dat de variant **ради** in meerdere (Oost-Slavische) tekstgetuigen voorkomt aan de andere kant, werd besloten om beide varianten in de archetypus op te nemen. Daarnaast kan het voorkomen van **ради** verderop in het segment een verklaring zijn voor het gebruik van **ради** in het begin van het segment bij BdSb en bij Pog. Bij Pog zou het dan gaan om een dittografie. Het feit dat **ради** slechts eenmaal voorkomt in BdSb daarentegen, zou kunnen verklaard worden door het feit dat **ради** achteraan weggevallen zou kunnen zijn doordat het al eens eerder in de zin voorkomt.

In 36.10 komen de woorden **и въ гостиньницѣ низъшьльъ юси** niet in Chil397 voor, maar wel in BdSb en in Pog. Aangezien deze woorden wel in de meerderheid van de tekstgetuigen voorkomen, werden de woorden in de archetypus opgenomen. Omwille van de vaak archaïsche lezing van Chil397 echter werden ze in de archetypus toch tussen accolades geplaatst.

In 37.2 heeft BdSb **господинѣ**, terwijl Chil397 en Pog **господи** hebben. Voor de archetypus is dus de variant van Chil397 en Pog gekozen. De variant van BdSb is een synoniem hiervan. Daarnaast zijn voor het einde van dit segment zowel de variant van Chil397 als van BdSb opgenomen, namelijk **сапогы твоѣа** en **сапогы ты**. Op basis van de collatie bij deze masterproef kan immers geen uitsluitsel gegeven worden welke van de twee varianten de meest oorspronkelijke is. De variant van Pog, **сапогъ тѣъ**, is echter niet opgenomen in de archetypus omdat die in het enkelvoud staat en dus niet past in de zinscontext.

In 37.4 kan heel duidelijk opgemerkt worden dat Pog, ondanks zijn vaak archaïsche lezing, vaak eigenaardigheden bevat. Pog heeft in dit segment immers **възвръштѣнии** (“terugkeer”), terwijl Chil397 en BdSb **възвръанѣнии** (“tegenwerking, bezwaar”) hebben en **изоумѣнии** (“het gek worden”) waar Chil397 en BdSb **изоувѣнии/ изоувѣниѣа** (“het schoenen uitdoen”) hebben. De varianten van Pog lijken hier enkel qua vorm op de varianten van Chil397 en BdSb, maar hebben dus een volledig andere (en contextueel absurde) betekenis. Naast die eigenaardigheden van Pog kan in dit segment opgemerkt worden dat Chil397 hier een locatief gebruikt, namelijk **изоувѣнии**, en BdSb een genitief, namelijk **изоувѣниѣа**. Dit is logisch omdat de vorm in Chil397 volgt op het voorzetsel **о** en in BdSb is de variant een bepaling bij **възвръанѣнии**. Voor de archetypus werd voor de variant van Chil397 gekozen omdat diezelfde constructie met het voorzetsel **о** ook in Pog – weliswaar met een ander woord – wordt gebruikt.

In 37.8 staat bij Chil397 **лобыза**, bij BdSb **цѣлыва** en bij Pog **лобызаѣа**. Aangezien een vorm van het woord **лобызати** in zowel Chil397 als in Pog voorkomt, nemen we aan dat dit

het meest oorspronkelijke is. De variant van BdSb is een synoniem hiervan. Hoewel Chil397 en Pog hetzelfde woord vertonen, hebben beide tekstgetuigen wel een andere grammaticale vorm. Aangezien Pog vaker eigenaardigheden vertoont op zowel lexicaal als grammaticaal gebied, werd voor de archetypus enkel de variant van Chil397 gekozen. Daarnaast is in dit segment bij BdSb een deel weggefallen, namelijk **СЪНАТЪ КЛОБОУКЪ СЪ ГЛАВЫ СВОЕЯ**. De reden hiervoor is onduidelijk op te maken uit de collatie bij deze masterproef. Op het einde van dit segment werden alle varianten, namelijk **ПРОПЛАКАВЪ СЯ** (Chil397), **ВЪСПЛАКАВЪ СЯ** (BdSb) en **ПЛАКАВЪ СЯ** (Pog), opgenomen in de archetypus. De varianten hebben immers inhoudelijk dezelfde betekenis en zijn eenvoudig onderling inwisselbaar. Bovendien is uit deze collatie niet eenduidig op te maken welke variant de meest oorspronkelijke zou zijn.

In 37.9 lijken bij BdSb enkele woorden te zijn toegevoegd ten opzichte van Chil397 en Pog (en dus de oorspronkelijke tekst), namelijk **ЖТРОБО МОЯ** en lijkt een synoniem van de variant van de andere tekstgetuigen voor te komen, namelijk **ЗНАЮЩИ**. Wanneer we echter naar 37.11 kijken, zien we dat de toevoeging en het synoniem in BdSb in 37.9 eigenlijk in segment 37.11 horen. In segment 37.11 heeft BdSb dan weer enkel het begin van het segment, namelijk **УАДО МОЕ МАРИЕ**. De kopiist van BdSb heeft hier dus waarschijnlijk de segmenten 37.9 en 37.11 door elkaar gehaald, heeft dan terug de tekst hernomen in 37.10 en het eerste deel van 37.11 en besepte in 37.11 dat hij dat al geschreven had en liet het tweede deel van 37.11 dan maar weg en waarna hij de tekst verderzette in 37.12 en verder.

In 37.15, 37.16 en 37.17 hebben zowel Chil397 als BdSb dezelfde lezingen, terwijl deze helemaal niet voorkomen in Pog. Een duidelijke verklaring kan hiervoor niet gegeven worden op basis van deze collatie en moet zeker verder onderzocht worden. Omwille van de vele eigen kenmerken van Pog, werden in de archetypus toch de lezingen van Chil397 en BdSb opgenomen.

In 37.19 heeft Chil397 **ПОМОЛИЛЪ**, daar waar BdSb en Pog **ПОКАТАЛЪ** hebben. Omdat Chil397 vaak een archaische lezing heeft aan de ene kant en omdat de variant in meerdere (Oost-Slavische) tekstgetuigen voorkomt aan de andere kant, zijn beide varianten gelijkwaardig. De varianten betekenen inhoudelijk niet hetzelfde, maar passen beide wel in de zinscontext. Op basis van deze collatie kan om deze redenen geen uitsluitel gegeven worden welke variant de meest oorspronkelijke is en werden beide opgenomen in de archetypus.

In 37.21 heeft Pog **ОСКВРЪНИЛА**, daar waar Chil397 en BdSb **ОСКРЪБИЛА** hebben. De variant van Pog lijkt qua vorm wel sterk op de variant van de overige tekstgetuigen, maar past inhoudelijk niet in de zinscontext. Daarom kunnen we hier opnieuw van een eigenaardigheid van Pog spreken.

In 38.6 staat bij Chil397 en bij BdSb **ГОСПОДОУ**, terwijl bij Pog **БОГОВИ** staat. De varianten betekenen in de context hetzelfde. Omdat Pog echter vaak eigenaardigheden vertoont, wordt verondersteld dat dat hier opnieuw het geval is en werd voor de archetypus enkel gekozen voor de variant van Chil397 en BdSb.

In 38.7 heeft BdSb **грѣхѣ ради**, terwijl Chil397 en Pog **грѣха радѣма** hebben. De vorm **грѣхѣ** van BdSb is vermoedelijk een saut du même au même. Daarnaast betekenen **ради** en **радѣма** hetzelfde en zijn ze eenvoudig onderling in te wisselen. Omdat zowel Chil397 als Pog dezelfde vorm hebben, namelijk **радѣма**, werd voor de archetypus enkel deze variant gekozen.

In 38.11 heeft BdSb **богѹ**, terwijl Chil397 en Pog **богови** hebben. De variant van Chil397 en Pog is secundair (verbogen volgens de ŷ-stammen) en de correcte vorm is die van BdSb. Zoals eerder in dit hoofdstuk bleek, hebben Chil397 en Pog de meest archaische lezing daar waar ze overeenkomen. Daarom werd voor de archetypus toch voor de (secundaire) vorm van Chil397 en Pog gekozen en werd deze vorm hier niet verbeterd, zoals bij de andere gevallen van secundaire verbuigingen wel gebeurd is.

In 38.17 heeft BdSb **молиѣ та**, terwijl de overige tekstgetuigen **молиѣ ти са** hebben. Omdat Chil397 en Pog dezelfde variant hebben, werd enkel deze variant in de archetypus opgenomen. De vorm van BdSb is vermoedelijk een saut du même au même van **молиѣ ти** en **са** of een dittografie van het eerder in dit segment geschreven **молиѣ та**. Daarnaast heeft Chil397 in dit segment **ради**, terwijl BdSb en Pog **иди** hebben. De betekenis van beide varianten is hetzelfde. Omwille van de vaak meer archaische lezing van Chil397 aan de ene kant en omwille van het feit dat de variant **иди** in meer (Oost-Slavische) tekstgetuigen voorkomt aan de andere kant, kan op basis van deze collatie niet voor een bepaalde variant gekozen worden en werden beide varianten opgenomen in de archetypus. Op het einde van dit segment ten slotte heeft Pog **сѣ мѣноиѣ** terwijl de overige tekstgetuigen **сѣ нами** hebben. Beide varianten betekenen hetzelfde in de zinscontext. De variant van Pog is vermoedelijk een eigen kenmerk van Pog, aangezien de variant van Chil397 en BdSb een pluralis majestatis is en dit waarschijnlijk meer oorspronkelijk is.

In 39.1 staat bij Chil397 **отѣвѣшта**, bij BdSb **рече** en bij Pog **отѣвѣштавѣши**. De varianten hebben inhoudelijk dezelfde betekenis in de zinscontext. Omdat telkens wanneer Chil397 en Pog dezelfde lezing hebben, dit de meest oorspronkelijke lezing is, kon de variant van BdSb al uitgesloten worden. Aangezien Pog vaak eigenaardigheden vertoont en in dit segment ook niet past in de zinscontext, werd besloten om in de archetypus enkel de variant van Chil397 op te nemen.

In 39.3 hebben BdSb en Pog **прѣподѣвѣствоу** en Chil397 **прѣподѣвию**. De varianten hebben dezelfde betekenis en werden beide in de archetypus opgenomen. Chil397 bevat immers vaak een meer archaische lezing, maar **прѣподѣвѣствоу** komt in meerdere (Oost-Slavische) tekstgetuigen voor.

In 39.4 heeft BdSb **милосерѣдовалѣ**, terwijl de andere tekstgetuigen **мѣдровалѣ** hebben. Omdat zowel Chil397 als Pog de variant **мѣдровалѣ** hebben, is duidelijk dat dit de meest oorspronkelijke vorm is. De variant van BdSb is dus een latere aanpassing.

In 39.6 heeft Chil397 [положьши], BdSb положивъши en Pog положи. De vorm van Chil397 werd niet genormaliseerd en werd overgenomen zoals die voorkomt in het handschrift. Het is immers niet duidelijk welke vorm hier juist bedoeld is. Daarnaast passen zowel de variant van BdSb als van Pog grammaticaal in de zin. Om deze redenen is het onduidelijk welke variant de meest oorspronkelijke is en daarom werden alle varianten opgenomen in de archetypus.

In 39.10 heeft Chil397 ризы-и, BdSb ризы en Pog ризъ. De extra и bij Chil397 is waarschijnlijk een verdubbeling van het voegwoord и dat daarna komt en dan is de vorm dezelfde als die van BdSb. Dit zou een partitieve genitief (enkelvoud) kunnen zijn bij мало, of een lijdend voorwerp (accusatief meervoud). De variant van Pog klopt grammaticaal ook (genitief meervoud bij мало). Daarom is het op basis van deze collatie onmogelijk een bepaalde variant te kiezen en werden beide varianten opgenomen in de archetypus.

In 39.13 staat bij Chil397 en bij Pog градааше, maar bij BdSb идѣаше. Beide varianten zijn synoniemen. Omdat градааше zowel in Chil397 als in Pog voorkomt, kunnen we stellen dat dit de meest oorspronkelijke vorm is. De variant van BdSb is vermoedelijk een dittografie van радугѣа са идѣаше van segment 39.15.

In 40.1 heeft Pog остави ѿ, terwijl de andere tekstgetuigen идеже бѣ самъ прѣжде hebben. Inhoudelijk en grammaticaal passen beide varianten in de zin. Aangezien Pog echter wel vaker eigenaardigheden vertoont ten opzichte van de andere tekstgetuigen, wordt er op deze plaats ook van uit gegaan dat dit weer een eigenaardigheid is van Pog en wordt deze variant niet opgenomen in de archetypus.

In 40.4 staat in Chil397 ѿрьноризъствовааше, in BdSb ѿрьноризъѿствовааше en in Pog ѿрьньѿствовааше. Alle varianten hebben dezelfde betekenis en lijken qua vorm zeer sterk op elkaar. Daarom werd gekozen om maar één variant op te nemen in de archetypus. Er werd gekozen voor de variant van Chil397 omdat die tekstgetuige vaak meer archaïsche lezingen bevat.

In 40.6 heeft Chil397 сице ѿѣа ѿстѣ молитва сице ѿѣа ѿстѣ милосръднѣ сице ѿѣа покѣаниѣ., BdSb сице же ѿѣа ѿстѣ покѣаниѣ сице же и молитва и милосръднѣ en Pog сице ѿѣа ѿстѣ покѣаниѣ сице ѿѣа ѿстѣ молитва сице ѿѣа ѿстѣ милосръднѣ. Ondanks de vaak zeer archaïsche lezing van Chil397 werd voor de archetypus toch de volgorde van de opsomming van BdSb en Pog gekozen, omdat deze volgorde in de meeste tekstgetuigen voorkomt die gebruikt werden in de collatie. Daarnaast komt ѿстѣ wel driemaal voor in Pog, maar niet in BdSb en Chil397. ѿстѣ staat in Chil397 echter wel voor милосръднѣ, dat bij Chil397 op de tweede plaats in de opsomming staat, maar bij Pog en bij BdSb achteraan. Daarom is op basis van deze collatie niet duidelijk of de derde ѿстѣ in dit segment al dan niet oorspronkelijk is.

In 40.7 heeft Chil397 не покѣаше са ли кѣи милостивьць слышаше гласъ ѿѣа и плачь ѿѣа, terwijl de andere tekstgetuigen dit niet hebben. Aangezien Chil397 vaak een meer

archaische lezing vertoont, zou men er kunnen van uitgaan dat deze toevoeging tot de oorspronkelijke lezing hoort. Na een vergelijking met het originele handschrift van Chil397 is echter duidelijk dat het om een individuele schrijffout van Chil397 gaat. -ШЕ ГЛАСЪ ІѢА И ПЛАЧЪ ІѢА staat namelijk tweemaal op exact dezelfde manier onder elkaar geschreven met slechts twee regels ertussen en is dus waarschijnlijk een dittografie. De woorden die ertussen staan, zijn dan vermoedelijk verzonnen door de kopiist zodat de zin nog lijkt te kloppen.

In 40.8 heeft Chil397 **ПРОТИВЪ ОНОМОУ ПОКАЯНИЮ**, terwijl BdSb en Pog **ПРОТИВЪ ОНОА ПОКАЯНИЮ** hebben. Beide varianten zijn grammaticaal correct en hoewel ze inhoudelijk een andere betekenis hebben, passen beide varianten ook in de zinscontext. Omwille van het feit dat in het volgende segment (40.9) **ПРОТИВЪ ОНОА МОЛИТВЪ** in alle gebruikte tekstgetuigen voorkomt, lijkt het waarschijnlijker dat **ПРОТИВЪ ОНОА ПОКАЯНИЮ** een dittografie in dit segment zou zijn. Daarom werd enkel de variant van Chil397, namelijk **ПРОТИВЪ ОНОМОУ ПОКАЯНИЮ**, in de archetypus opgenomen.

In 40.10 heeft Chil397 **ВЫНЪ**, BdSb **ПРИСНО** en Pog **ВОИНОУ**. De variant van Chil397 komt het best overeen met het Griekse woord *anaidōs* dat hier terug te vinden is en is dus de meest oorspronkelijke variant. Daarnaast vertonen alle tekstgetuigen op het einde van dit segment een ander werkwoord. Chil397 heeft hier **СЪДЪЛА**, BdSb **СЪДЪА** en Pog **СЪТВОРИ**. Het zijn allemaal synoniemen en op basis van deze collatie kan niet voor een bepaalde variant gekozen worden. Daarom werden alle varianten opgenomen in de archetypus.

In 41.1 heeft BdSb **ЗЪЛО РАДОУА СА**, terwijl Chil397 en Pog daar respectievelijk **ДРОУГАА .І. ЛЪТЪ** en **ДРОУГЪНЪ .І. ЛЪТЪ** hebben. Aangezien Chil397 en Pog (ongeveer) dezelfde variant hebben, kunnen we er zeker van zijn dat dit de meest oorspronkelijke is en dat de variant van BdSb een eigen kenmerk is van BdSb. Voor de archetypus is gekozen voor de variant van Pog omdat die grammaticaal het beste past.

In 41.2 heeft BdSb **ДЪЗГОТРЪПИА**, terwijl de andere tekstgetuigen **ПРИЛЕЖАНИА** hebben. Doordat Chil397 en Pog dezelfde variant hebben, is het duidelijk dat de variant van BdSb opnieuw een eigen kenmerk is.

Zowel in 41.3 als in 41.4 heeft Chil397 een ander cijfer dan de overige tekstgetuigen. Chil397 heeft hier respectievelijk het cijfer **.Ѫ.** (60 volgens het cyrillisch alfabet), waar BdSb en Pog **.Ѣ.** (70 volgens het cyrillisch alfabet) hebben, en het cijfer **.М.**, (40 volgens het cyrillisch alfabet) waar BdSb en Pog **.Н.** (50 volgens het cyrillisch alfabet) hebben. Aangezien Chil397 in 26.7, 26.8, 35.3 en 36.7 reeds verkeerde cijfers bevat, kan worden gesteld dat dit hier opnieuw een fout is van Chil397.

In 42.2 is **[ИЦЕРТОГА]** in Pog niet genormaliseerd, maar is het opgenomen zoals het in de editie van Bojkovksy (1986: 314) staat. De vorm is immers zeer onduidelijk. Vermoedelijk gaat het hier om een schrijffout, namelijk een combinatie van **ИШЪДЪ** en **УРЪТОГА**.

In 42.5 vertonen alle tekstgetuigen andere varianten op verschillende plaatsen. Al deze varianten kloppen zowel grammaticaal als inhoudelijk in de zin. Op basis van deze collatie

kan echter geen uitsluitend antwoord gegeven worden welke variant de meest oorspronkelijke is en daarom werden alle varianten opgenomen in de archetypus.

In 42.6 is onduidelijk wat de variant [СТОНСТВВА] van Chil397 zou kunnen voorstellen. Daarom is de vorm niet genormaliseerd, maar is hij in de collatie opgenomen zoals hij voorkomt in het handschrift. De variant ДЪБЪМА van BdSb op het einde van dit segment is een synoniem van de variant die voorkomt in de andere tekstgetuigen, namelijk ДЪБА. Daarnaast hebben zowel BdSb als Usp het woord РАДИ, terwijl Chil397 en Pog dit niet hebben. Omdat РАДИ inhoudelijk niet noodzakelijk is in de zin, aangezien het achteraan al eens staat, en omdat Chil397 en Pog РАДИ niet hebben, werd het niet opgenomen in de archetypus.

In 42.15 staat zowel bij Chil397 als bij Usp ОБΟΥТЪЛИ, terwijl bij BdSb en Pog ОБИТЪЛИ staat. Hoewel niet duidelijk is wat de variant van Chil397 en Usp zou kunnen betekenen, werd toch voor deze variant gekozen in de archetypus. Het feit dat deze variant voorkomt in een tekstgetuige van zowel de Zuid-Slavische (Chil397) als van de Oost-Slavische groep (Usp), is immers een reden om aan te nemen dat deze variant de meest oorspronkelijke zou kunnen zijn.

In 42.16 is het onduidelijk of het segment dan wel met de variant van Chil397, ПИ-ЖЕ, de variant van BdSb, И-ЖЕ, de variant van Pog, НИ-ЖЕ, of de variant van Usp, ИНИ-ЖЕ, moet beginnen. Bij deze vormen kunnen immers eenvoudig schrijffouten ontstaan en is de oorspronkelijke vorm moeilijk te reconstrueren. Daarom werden alle varianten opgenomen in de archetypus. De variant van Pog op het einde van het segment is waarschijnlijk een saut du même au même van ИЦЪЛЪНИЕ and ПОЛОУЧДАШЕ. De variant van Usp, ПОЛОУЧДАХЪ, is grammaticaal fout.

In 43.1 heeft enkel BdSb het woord БЛАЖЕНА. Dit is dus duidelijk een eigen kenmerk van BdSb. Daarnaast hebben de Zuid-Slavische Chil397 en BdSb ДРОУГА, terwijl de Oost-Slavische Pog en Usp ДРОУГЪ hebben. Het zou kunnen dat het hier gaat om een typisch kenmerk van een bepaalde tak in de traditie. In de archetypus werd echter enkel de variant van Pog en Usp opgenomen naar analogie met segment 41.1. Wat echter belangrijker is in dit segment is het feit dat er drie verschillende cijfers worden genoemd in de verschillende tekstgetuigen. Chil397 heeft .Ѡ. (40 volgens het cyrillisch alfabet), BdSb heeft .Ѣ. (50 volgens het cyrillisch alfabet) en Pog en Usp hebben .Ѥ. (5 volgens het cyrillisch alfabet). Hoewel het hier weer om een Oost-Slavisch kenmerk zou kunnen gaan, werd voor de archetypus toch voor de variant van Pog en Usp gekozen, omdat die hetzelfde cijfer hebben, omdat Chil397 vaak een verkeerd cijfer bevat en omdat BdSb vaak eigen kenmerken toont. Een vergelijking met het Grieks, waar ook het cijfer 5 staat, bevestigt bovendien de stelling dat de variant van Pog en Usp de meest oorspronkelijke is.

In 43.3 hebben Chil397 en Usp МЪНОЖИЦЕЪ, terwijl BdSb en Pog МЪНОГАНШЪДЫ hebben. Beide varianten betekenen inhoudelijk hetzelfde. In de archetypus werd echter enkel de

variant van Chil397 en Usp opgenomen omdat die dus in een tekstgetuige van zowel de Zuid-Slavische als van de Oost-Slavische groep voorkomt.

In 43.4 hebben Chil397 en Usp ПЛДҮД, terwijl BdSb ПЛДҮЖШТЕ СЃ heeft en Pog ПЛДҮЖШТЖ СЃ. Omdat de vorm ПЛДҮД in zowel een Oost- als in een Zuid-Slavische tekstgetuige voorkomt, is dit waarschijnlijk de meest oorspronkelijke vorm. Dit wordt bevestigd door een vergelijking met het Grieks waar *tèn fônèn tou klauthmou autès* staat en waar de vorm van Chil397 en Usp mee overeenstemt. De variant van BdSb is vermoedelijk een dittografie, aangezien deze vorm verderop in dit segment nog eens voorkomt. De variant van Pog zou tegelijk een dittografie en een *saut du même au même* (van ПЛДҮЖШТЕ СЃ en СТОІДДХЖ) kunnen zijn. In dit segment zouden we daarnaast kunnen stellen dat BdSb weer de Oost-Slavische groep volgt in plaats van de Zuid-Slavische (Chil397). BdSb heeft immers dezelfde vorm als Pog en Usp, namelijk СЛЫШАШТЕ(И). Chil397 heeft hier echter een foute vorm, namelijk СЛЫШАДХЖ, wat vermoedelijk een schrijffout (combinatie van СЛЫШАШТЕ(И) en СТОІДДХЖ) is, waardoor deze aanname over BdSb hier niet opgaat.

In 43.5 hebben de Oost-Slavische Chil397 en BdSb СЃ, terwijl de Oost-Slavische Pog en Usp dit niet hebben. Omdat СЃ hier duidelijk een Zuid-Slavisch element is dat niet in de Oost-Slavische traditie voorkomt, werd het in de archetypus tussen accolades geplaatst. Hier kan ook opgemerkt worden dat BdSb in dit segment weer wel de Zuid-Slavische tak volgt.

In 43.6 heeft BdSb БОГОУ, terwijl de overige tekstgetuigen БОГОВИ hebben. Beide varianten betekenen hetzelfde. De variant van BdSb is grammaticaal correct, terwijl de andere variant een secundaire verbuiging is (volgens de ŭ-stammen). Net zoals in 38.11 werd voor de archetypus echter de secundaire vorm gekozen aangezien die in meerdere tekstgetuigen voorkomt en bovendien van zowel de Zuid-Slavische (Chil397) als van de Oost-Slavische traditie (Pog en Usp).

In 43.9 heeft Chil397 ОУГОТОВАЊЪ, BdSb ПРИОУГОТОВАЊЪ en Pog en Usp ПРИГОТОВАЊЪ. De vorm van BdSb is duidelijk afgeleid van de varianten van zowel de Zuid-Slavische als de Oost-Slavische groep. Dit is dus een duidelijk voorbeeld hoe BdSb, hoewel het linguïstisch tot de Zuid-Slavische groep behoort, beïnvloed werd door beide groepen in de Slavische traditie. Door deze vorm van BdSb kan besloten worden dat de varianten ОУГОТОВАЊЪ en ПРИГОТОВАЊЪ waarschijnlijk kenmerkend zijn voor respectievelijk de Zuid-Slavische en de Oost-Slavische groep in de traditie en daarom werden beide varianten opgenomen in de archetypus. In dit segment is daarnaast nog een tweede element op te merken waarvan de beide varianten behoren tot een andere groep in de traditie. Chil397 en BdSb hebben immers ПРИЛОЖЪЪ, terwijl Pog ПРИЛЕЖЪНОМЪ heeft en Usp ПРИЛЕЖЪЪ. De vorm van Pog is waarschijnlijk een schrijffout, namelijk een omdraaiing van de letters М en О van МОИМЪ dat volgt in de andere tekstgetuigen, en is dus eigenlijk dezelfde vorm als in Usp. Om dezelfde reden als bij het variantenpaar ОУГОТОВАЊЪ/ ПРИГОТОВАЊЪ werden ook hier de beide varianten opgenomen in de archetypus.

Op het einde van segment 43.20 heeft Chil397 **СЪКРЫХЪ ВСЕ ВЪ ЗЕМЛИ**, Pog **СЕГО СЪКРЫХЪ ВЪ ЗЕМЛИ** en BdSb en Usp **СЪКРЫХЪ СЕБЕ НА ЗЕМЛИ**. Doordat zowel Chil397 als Pog **ВЪ ЗЕМЛИ** hebben, is het duidelijk dat dit de meest oorspronkelijke is. Hoewel zowel BdSb als Usp **СЕБЕ** hebben, werd ook hier voor de archetypus toch voor de variant van Chil397 gekozen, namelijk **ВСЕ**. De inhoudelijke betekenis van Chil397 en Pog is immers dezelfde (“ik heb dit (alles) verborgen”), en dus oorspronkelijk, maar is wel verschillend van die van BdSb en Usp (“ik heb mijzelf verborgen”).

Op het einde van segment 43.21 hebben Chil397 en Usp **ВЪ-ШЬСТВИЕ**, BdSb **ВЪ-ОШЬСТВИЕ** en Pog **ВЪ-СЪШЬСТВИЕ**. Aangezien Chil397 en Usp tot een verschillende groep in de Slavische traditie behoren, maar hier wel dezelfde variant vertonen, kunnen we stellen dat dit de meest oorspronkelijke lezing is. De twee overige varianten betekenen inhoudelijk niet hetzelfde als **ВЪ-ШЬСТВИЕ**, maar zijn vermoedelijk latere foute vormen die ontstaan zijn door het niet begrijpen of het willen duiden van de oorspronkelijke variant.

In 44.1 heeft BdSb een deel van de tekst niet, dat bij alle overige tekstgetuigen wel te vinden is, namelijk **ЄДИНЕ БЕЗГРѢШЬНЕ И СЪПАСИ МА**. Dit is dus een haplografie in BdSb die waarschijnlijk werd uitgelokt door het tweemaal voorkomen in dit segment van de woorden **МА ЄДИНЕ**.

In 44.2 vertoont enkel Pog de woorden **ОТЬЦА И ЄДИНОУАДААГО СЫНА ВЪПЛЪТИВЪШААГО СЯ НАСЪ РАДИ И СВАТААГО**. Usp heeft daarentegen dit hele segment niet. Op basis van deze collatie kan verondersteld worden dat daarom de variant van Chil397 en BdSb de meest oorspronkelijke is, maar dit moet zeker nog verder onderzocht worden.

Net zoals segment 44.2, zijn bij Usp ook de segmenten 44.3 en 44.4 weggevallen. De tekst van deze drie segmenten komt ook nergens anders voor in deze tekstgetuige. Een duidelijke verklaring voor het wegvallen van deze segmenten kan niet gegeven worden op basis van deze collatie. Aangezien de segmenten wel in de overige tekstgetuigen voorkomen, kan wel besloten worden dat deze segmenten tot de oorspronkelijke tekst behoren en dat het wegvallen van deze segmenten bijgevolg een eigen kenmerk is van Usp.

In 44.7 hebben Chil397 en Pog **ВѢКЪ**, terwijl BdSb en Usp **УЛОВѢКЪ** hebben. Omdat Chil397 en Pog dezelfde lezing hebben, werd enkel deze variant opgenomen in de archetypus. De variant van BdSb en Usp heeft inhoudelijk wel een andere betekenis dan de variant van Chil397 en Pog, maar is waarschijnlijk een fout. Ook voor de rest van dit segment werd voor de archetypus voor de lezing van Chil397 en van Pog gekozen.

In 44.10 heeft enkel BdSb geen **АМИНЪ**. Het woord **АМИНЪ** staat bij BdSb echter wel in segment 44.12. Aangezien **АМИНЪ** in de overige tekstgetuigen wel in dit segment (44.10) voorkomt, kan worden besloten dat dit de oorspronkelijke variant is en dat het wegvallen van **АМИНЪ** in BdSb een eigen kenmerk van BdSb is.

Segment 44.11 komt in Chil397 niet voor, maar wel in alle overige tekstgetuigen. Daarom zou het kunnen dat het hier gaat om een Oost-Slavisch kenmerk. Op basis van deze collatie is

dat echter niet eenduidig op te maken. Omdat echter enkel Chil397 in deze collatie dit segment niet bevat, werd besloten om de variant van BdSb, Pog en Usp op te nemen in de archetypus.

In 44.12 hebben alle tekstgetuigen iets anders. Chil397 heeft о христѣ исоусѣ господи нашѣмъ еможе ѹбѣтъ и дрѣжава □ отьцѣмъ и прѣсватѣимъ доухомъ вьсегда и н□□□, BdSb heeft ꙗко тебѣ подобаетъ слава съ сватѣимъ доухомъ и нынѣ и присно и вѣ вѣкы вѣкомъ аминъ, en Pog en Usp hebben niets. Het is heel moeilijk om hier te weten wat het origineel was omdat elke kopiist vrij de slotformule kan aanpassen. Omdat Chil397 en BdSb echter een verschillende lezing bevatten, werd ervoor gekozen om in de archetypus, zoals in Pog en in Usp, gewoon dit segment weg te laten.

3.2.2 Conclusie van de collatie

Uit de collatie blijkt dat de lezingen van Chil397 en Pog vaak overeenkomen. Aangezien Chil397 en Pog respectievelijk tot de Zuid-Slavische en de Oost-Slavische groep behoren, is het zeer opmerkelijk dat ze dezelfde lezing bevatten. Die lezing gaat dan immers terug tot een moment waarop de twee grote groepen in de Slavische teksttraditie zich nog niet hadden opgesplitst. Hierdoor besluiten we dat deze tekstgetuigen op deze plaatsen zeker de meest archaïsche - en dus ook de meest oorspronkelijke - lezing bevatten. Soms bevat Chil397 echter dezelfde lezing als Usp. Hier gaat hetzelfde argument op als bij de overeenkomst tussen Chil397 en Pog en kunnen we dus stellen dat Chil397 en Usp op deze plaatsen de meest archaïsche en meest oorspronkelijke lezing bevatten. Bovendien kan door het feit dat Chil397 vaak overeenkomt met een Oost-Slavische tekstgetuige besloten worden dat Chil397 vaak de meest archaïsche en meest oorspronkelijke lezing bevat. Het feit dat de lezing van Chil397 ook vaak overeenkomt met het Grieks, bevestigt deze stelling.

Ondanks de meest archaïsche lezing van Chil397, bevat deze tekstgetuige toch vaak variatie ten opzichte van de meest oorspronkelijke tekst. De cijfers die voorkomen in de oorspronkelijke tekst zijn bij Chil397 immers bijna altijd fout. Naast deze inhoudelijke fouten, komen in Chil397 ook enkele schrijffouten voor, maar ook niet-oorspronkelijke varianten.

Pog vertoont, ondanks zijn vaak meest archaïsche lezing, enorm veel eigenaardigheden. Die eigenaardigheden van Pog zijn terug te vinden op zowel lexicaal, grammaticaal, linguïstisch als inhoudelijk gebied. Wanneer Pog een variant vertoont die de andere tekstgetuigen niet bevatten, kan er meestal worden besloten dat dit een eigen kenmerk van Pog is. Daarnaast bevat Pog ook vaak schrijffouten.

BdSb heeft eveneens vaak eigen kenmerken. Die eigen kenmerken van BdSb situeren zich vooral op grammaticaal en soms ook op lexicaal en inhoudelijk gebied. Daarnaast kan bij BdSb opgemerkt worden dat de recensie en redactie van een tekstgetuige niet altijd

samenvallen. BdSb behoort immers linguïstisch gesproken tot de Zuid-Slavische recensie, maar wordt vaak beïnvloed door de Oost-Slavische groep. Nu eens sluit BdSb aan bij de Zuid-Slavische tak (Chil397), dan weer bij de Oost-Slavische tak (Pog en Usp). Daarom werd BdSb in dit onderzoek vaak beschouwd als een Oost-Slavische tekstgetuige.

Usp bevat de meest archaïsche lezing op de plaatsen waar zijn lezing overeenkomt met die van Chil397. Wanneer echter de lezingen van Chil397 overeenkomen met die van Pog, komen de lezingen van Usp vaak overeen met die van BdSb. Zowel Usp als BdSb hebben soms ook de tendens om (oorspronkelijk) foute vormen te verbeteren.

Conclusie

Het verhaal ‘Maria, de nicht van Abraham’ kent een lange overleveringsgeschiedenis. De oorspronkelijk Syrische tekst werd al snel vertaald naar het Grieks en het Latijn. Vanuit het Grieks werd de tekst vertaald naar het Slavisch, waar het een plaatsje verkreeg in de *Paraenesis*, een Slavische bloemlezing van de werken van Efreem de Syriër.

Door deze lange overleveringsgeschiedenis stellen zich enkele problemen. De problemen die zich stellen in verband met de Slavische overlevering werden in deze masterproef tot onderzoeksvragen omgevormd en zijn: Welke Slavische tekstgetuige bevat de meest oorspronkelijke tekst?, Hoe zag de oorspronkelijke Slavische vertaling uit het Grieks eruit?, Hoe is hij veranderd doorheen de teksttraditie?, Hoe verhouden de verschillende Slavische tekstgetuigen zich tegenover elkaar?.

Deze onderzoeksvragen heb ik trachten op te lossen door een collatie te maken van vier Slavische tekstgetuigen. De tekstgetuigen die voor de collatie werden gebruikt, zijn Chil397, BdSb, Pog en Usp. Deze tekstgetuigen werden gekozen omdat uit recent onderzoek aan de Universiteit Gent onder leiding van prof. dr. D. Stern bleek dat ze behoren tot de meest archaïsche laag van de teksttraditie. Bovendien werd gekozen voor twee tekstgetuigen van de Oost-Slavische groep en twee tekstgetuigen van de Zuid-Slavische groep. Deze keuze bleek echter niet evenwichtig omdat BdSb linguïstisch tot de Zuid-Slavische groep behoort, maar ook veel kenmerken van de Oost-Slavische groep vertoont. Daardoor werd BdSb in het onderzoek vaak als tekstgetuige van de Oost-Slavische groep beschouwd. Bovendien kan door deze keuze van tekstgetuigen soms een vertekend beeld ontstaan zijn in het onderzoek ten voordele van de Oost-Slavische groep.

Voor de collatie werden de principes van de traditionele of Lachmanniaanse tekstkritiek gebruikt, hoewel er soms licht van werd afgeweken. De keuze om de meest archaïsche teksten te gebruiken in de collatie werd gemotiveerd doordat de focus van de collatie, zoals in de traditionele tekstkritiek, lag op het reconstrueren van de meest oorspronkelijke tekst of ‘archetypus’. Door de teksten met elkaar en met de archetypus te vergelijken, kon inzicht verkregen worden in de variatie en de onderlinge relaties tussen de tekstgetuigen.

Uit de collatie bleek dat de lezingen van Chil397 en Pog vaak overeenkomen. Aangezien Chil397 en Pog respectievelijk tot de Zuid-Slavische en de Oost-Slavische groep behoren, is het zeer opmerkelijk dat ze dezelfde lezing bevatten. Die lezing gaat dan immers terug tot een moment waarop de twee grote groepen in de Slavische teksttraditie zich nog niet hadden opgesplitst. Hierdoor besluiten we dat deze tekstgetuigen op deze plaatsen zeker de meest archaïsche - en dus ook de meest oorspronkelijke - lezing bevatten. Dit komt overeen met de bevindingen over de gehele *Paraenesis* van Voss (1997: 26), die stelt dat Chil397 en Pog vaak dezelfde archaïsche lezing bevatten.

Soms bevat Chil397 echter dezelfde lezing als Usp. Hier gaat hetzelfde argument op als bij de overeenkomst tussen Chil397 en Pog en kunnen we dus stellen dat op deze plaatsen Chil397 en Usp de meest archaïsche en meest oorspronkelijke lezing bevatten. Bovendien kan door het feit dat Chil397 vaak overeenkomt met een Oost-Slavische tekstgetuige besloten worden dat Chil397 meestal de meest archaïsche en meest oorspronkelijke lezing bevat. Het feit dat de lezing van Chil397 ook vaak overeenkomt met de Griekse oorspronkelijke vertaling, bevestigt deze stelling.

Ondanks de meest archaïsche lezing van Chil397, bleek uit de collatie dat deze tekstgetuige toch vaak variatie vertoont ten opzichte van de meest oorspronkelijke tekst. De cijfers die voorkomen in de oorspronkelijke tekst zijn bij Chil397 immers bijna altijd fout. Naast deze inhoudelijke fouten, komen in Chil397 ook enkele schrijffouten voor, maar ook niet-oorspronkelijke varianten.

Uit de collatie bleek ook dat Pog, ondanks zijn vaak meest archaïsche lezing, enorm veel eigenaardigheden vertoont. Die eigenaardigheden van Pog zijn terug te vinden op zowel lexicaal, grammaticaal, linguïstisch als inhoudelijk gebied. Wanneer Pog een variant vertoont die de andere tekstgetuigen niet bevatten, kan er meestal worden besloten dat dit een eigen kenmerk van Pog is. Daarnaast bevat Pog ook vaak schrijffouten. Hier wordt de stelling over de gehele *Paraenesis* uit het onderzoek van Ågren (1989: 132, 144) bevestigd, namelijk dat Pog veel individuele varianten bevat.

BdSb heeft eveneens vaak eigen kenmerken. Die eigen kenmerken van BdSb situeren zich vooral op grammaticaal en soms ook op lexicaal en inhoudelijk gebied. Daarnaast kan bij BdSb opgemerkt worden dat de recensie en redactie van een tekstgetuige niet altijd samenvallen. BdSb behoort immers linguïstisch gesproken tot de Zuid-Slavische recensie, maar wordt vaak beïnvloed door de Oost-Slavische groep. Nu eens sluit BdSb aan bij de Zuid-Slavische tak (Chil397), dan weer bij de Oost-Slavische tak (Pog en Usp).

Zoals reeds vermeld, bevat Usp de meest archaïsche lezing op de plaatsen waar zijn lezing overeenkomt met die van Chil397. Uit de collatie bleek echter dat wanneer de lezingen van Chil397 overeenkomen met die van Pog, de lezingen van Usp vaak overeenkomen met die van BdSb. Daarnaast bleek dat zowel Usp als BdSb soms de tendens hebben om (oorspronkelijk) foute vormen te verbeteren.

Op basis van de collatie werden zo alle onderzoeksvragen van deze masterproef in zekere mate opgelost. De tekstgetuige met de meest oorspronkelijke tekst, de oorspronkelijke Slavische vertaling, zijn verandering doorheen de teksttraditie en de verhouding tussen de (onderzochte) Slavische tekstgetuigen zijn allemaal tot op een bepaalde hoogte duidelijk geworden.

De doelstelling van deze masterproef was een beter inzicht verwerven in de Slavische tekstoverlevering van het verhaal van Maria, de nicht van Abraham. Deze doelstelling is zeker bereikt, maar verder onderzoek is zeker nog mogelijk (en gewenst). Het onderzoek in het kader van deze masterproef is immers beperkt gebleven omwille van ruimte- en tijdsgebrek.

Bibliografie

Ågren, Irina

1989 *Paraenesis Efrema Sirina. K istorii slavjanskogo perevoda (Studia Slavica Upsalensia 26)*. Uppsala: Acta Universitatis Upsalensis.

Azéma, Yvan

1991 Théodoret de Cyr. In: M. Viller, et al. (eds.), *Dictionnaire de spiritualité. Ascétique et mystique. Doctrine et histoire (Tome 15)*: 418-435. Paris: Beauchesne.

Bardy, Gustave

1937 Antoine (Saint). In: M. Viller, et al. (eds.), *Dictionnaire de spiritualité. Ascétique et mystique. Doctrine et histoire (Tome 1)*: 702-708. Paris: Beauchesne.

1937 Athanase (Saint). In: M. Viller, et al. (eds.), *Dictionnaire de spiritualité. Ascétique et mystique. Doctrine et histoire (Tome 1)*: 1047-1052. Paris: Beauchesne.

Bojkovsky, Georg

1984 *Paraenesis. Die albulgarische Übersetzung von Werken Ephraims des Syrers, 1. band (Monumenta Linguae Slavicae 20)*. Freiburg im Breisgau: Weiher.

1986 *Paraenesis. Die albulgarische Übersetzung von Werken Ephraims des Syrers, 2. band (Monumenta Linguae Slavicae 22 (20,2))*. Freiburg im Breisgau: Weiher.

Brock, Sebastian P. & Susan Ashbrook Harvey

1998 *Holy women of the Syrian Orient*. Berkley: University of California Press.

Cejtlin, Ralja Michajlovna, Radoslav Večerka & Ě Blagova

1999 *Staroslavjanskij slovar' (po rukopisjam X-XI vekov)*. Moskva: izdatel'stvo Russkij jazyk.

Conev, Ben'o Stefanov

1910 *Opis" na rokopisite i staropečatnitě knigi na narodnata biblioteka b" Sofija*. Sofija: D"ržavna pečatnica.

De Beul, G., Jan L. Scharpé & Frans Vyncke

1965 "Slovo blaženago Avramija kako priobře d'ščere brata svojego om puti lukavago", Iz bdinskog zbornika (codex gandavensis slavicus 408). *Orientalia Gandensia 2*: 315-349.

De Beul, G.

s.d. *Bdinski Sbornik: Codex Gandavensis Slavicus 408, Vidin 1360: editio princeps Abraham en zijn docher Maria. Oudslavische tekst met Nederlandse vertaling*. Diss. lic., n.d., Universiteit Gent

- Driscoll, Matthew James
 2010 The Words on the Page: Thoughts on Philology, Old and New. In: J. Quinn & E. Lethbridge (eds.), *Creating the Medieval Saga: Versions, variability and editorial interpretations of old Norse saga literature*: 87-104. Odense: University press of Southern Denmark.
- Flusin, Bernard
 1984 Pallade d'Hélénopolis. In: M. Viller, et al. (eds.), *Dictionnaire de spiritualité. Ascétique et mystique. Doctrine et histoire (Tome 12)*: 113-126. Paris: Beauchesne.
- Hemmerdinger-Iliadou, Démocratie
 1965 Étude comparative des versions grecque, latine et slave de la vita Abrahamii (BHG 5, 6 et 7). *Études balkaniques* I/2-3: 301-308.
- Keipert, H.
 1975 Zur Parallelüberlieferung des 'Bdinski zbornik' (Cod. Gand. 408). *Analecta Bolllandiana* 93: 269-286.
- Knjazevskaia, O. A., et al. (eds)
 2002 D51. Parenesis Efrema Sirina. In: O. A. Knjazevskaia, et al. (eds.), *Svodnyj katalog slavjano-russkich rukopisnykh knig, chranjaščichsja v Rossii, stranach SNG i Baltii: XIV vek*: 644-646. Moskva: Indrik.
- Kotkov, S. I.
 1971 *Uspenskij sbornik XII-XIII vv.* Moskva: Nauka.
- Maas, Paul
 1958 *Textual Criticism*. (vert. Barbara Flower). Oxford: Clarendon Press.
- Ostrowski, Donald
 2003 *The Pověst' vremennykh lět: An Interlinear Collation and Paradosis*. Cambridge: Harvard University Press.
- Petrova-Taneva, Maya
 1997-1998 Holy harlots from the Bdinski Sbornik: some observations on the function of the lives of Mary of Egypt, Thais and Maria, Abraham's niece, within the Slavic tradition. *Annual of Medieval Studies at CEU* 5: 273-282.
 2001 The Ghent Manuscript of the Bdinski Zbornik: the Original or a Copy?. *Slavica Gandensia* 28: 115-144.
 2003 *The Bdinski Sbornik: A study of a medieval Bulgarian book*. Unpublished Ph.D. thesis, Central European University, Budapest.
- Scharpé, Jan L.
 1994 Bdinski Zbornik, I - Ephraim Syri 'Slovo Avramia': Auctarium ad editionem a. 1973. Accedit editio e Cod. Serdicensi 297. *Philohistôr: Miscellanea in honorem Caroli Laga Septuagenarii* (ed. A. Schoors and P. Van Deun) (*Orientalia Lovaniensa Analecta*, 60): 495-514.

- Scharpé, Jan L. & Frans Vyncke
 1973 *Bdinski Zbornik. An Old-Slavonic Menologium of Women Saints (Ghent University Library Ms. 408, A.D. 1360)* (With an Introduction by E. Voordeckers). Bruges: De Tempel.
- Sels, Lara
 2009-2010 *Oudslavisch I-II. Grammatica*. Leuven: Uitgeverij Acco.
- Sels, Lara & Dieter Stern
 2012 Preparing a Digital Edition of the Bdinski Sbornik. In: A. Miltenova (ed.), *Preotkrivane : Suprasalski sbornik, starobalgarski pametnik ot X vek: 355 – 367*. Sofia: East West Publisher.
- Stern, Dieter
 2013 (ter perse) Izučaja istočniki Bdinskogo Sbornika: Slovo ob Avraamii Kidunskom i ego plemjannice Marii. *Starobalgarska literatura* 2013 (ter perse).
- Trunte, Nikolaos Hartmut
 1998 *Slavenskij jazykŭ. Ein praktisches Lehrbuch des Kirchen Slavischen in 30 Lektionen. Zugleich eine Einführung in die slavische Philologie. Band 2. Mittel- und Neukirchen Slavisch*. München: Verlag Otto Sagner.
- Veder, William R.
 1999 *Utrum in alterum abiturum erat?. A Study of The Beginnings of Text Transmission in Church Slavic*. Bloomington: Slavica Publishers.
- Voordeckers, Edmond
 1964 Le codex gandavensis (slavicus) 408. *Analecta Bollandiana* 82/1-2: 171-188.
 1964 Het Bulgaarse Oudslavische Hs. 408 in de universiteitsbibliotheek te Gent. *Orientalia Gandensia* 1: 63-73.
- Voss, Christian
 1997 *Die Paränesis Ephraims des Syrers in südslavischen Handschriften des 14. - 16. Jahrhunderts. Zur Lexik der altbulgarischen Erstübersetzung und ihrer Überlieferung* (Monumenta linguae slavicae dialecti veteris 38). Freiburg: Weiher.
- Ward, Benedicta
 1987 *Harlots of the Desert. A study of repentance in early monastic sources*. Oxford: A. R. Mowbray & Co. Ltd.

Bijlagen

Bijlage 1

De tekstgetuigen: tabellen

Tabel 1

Naam HS	Gebruikte sigla	Keipert	Bojkovsky	Ågren	Scharpé	Voss	Petrova
Rila Folia	RF	-	-	RGL	-	RGL	-
Uspenskij Sbornik	Usp	Uspenskij Sbornik	U	-	U	-	UspSb
Pogodin 71a	Pog	-	P	P	-	P	Pog. 71a
Rossiiskij Gosudarstvennyj archive drevnej aktov, Moskva	RGADA 381-38	-	-	-	-	-	-
RGB Frolov F I 45	Frol	-	F	F	-	F	Frol
Troice-Sergieva Lavra 7	TSL	Codex Mosquensis/ Troice-Sergieva Lavra 7	-	-	-	-	-
Nationale Bibliotheek Warschau	BOZ99	-	-	-	-	-	-
GIM, Eparch. 332, Iosifovolokolamskij monastyr'	GIM332	-	-	-	-	-	-
Velikija minei četii, sobrannyja Vserossijskim mitropolitom Makariem	VMC	VMČ	-	-	M	-	Mak.
Stockholm	Sto	-	-	SU	-	-	-
SGU Saratov Staatsuniversiteit Onderzoeksbibliotheek 60	Sar60	-	-	-	-	-	-
SGU Saratov Staatsuniversiteit Onderzoeksbibliotheek 61	Sar61	-	-	-	-	-	-
MGU, Verchokamija 1199	V1199	-	-	-	-	-	-

SGU Saratov Staatsuniversiteit Onderzoeksbibliotheek 1115	Sar1115	-	-	-	-	-	-
MGU Algemene Slavische Collectie 2Ci262	MGU2Ci2 62	-	-	-	-	-	-
Chilandar 384	Chil384	-	-	-	-	H1	-
Servische Academie voor Wetenschappen en en Kunsten Belgrado 60; Dečani	SANU60	-	-	-	-	Dečani klooster	-
Zagreb III b 12	HAZUIIIb1 2	-	Z	Z	-	Z	HAZU III.b.12
Lesново (Sofia 151)/S297	Lesn	Codex Sofiensis	LP	LP	S	L	LesnPar
Bulgaarse Academie voor Wetenschappen en 68	S-BAN68	-	-	-	-	Sofia 68 Zograph 101	-
Zograph 101	Zogr101	-	-	-	-	-	-
Rila 3/7	R3/7	-	-	-	-	R	-
Patriarchale Bibliotheek Belgrado 219	Patr219	-	-	-	-	-	Patr 219
Sofia 298(93)	S298(93)	-	S	S	-	S	NBKM 298
Chilandar 397	Chil397	-	-	-	-	H2	-
Biblioteka Akademij Nauk Rosii	BAN(SPb) 13.7.12	-	-	-	-	-	-
Bdinski Sbornik	BdSb	Bdinskij Sbornik	-	-	G	-	Ghent BdSb
Neamt	N2	-	-	-	-	N2	-
Neamt 137	N137	-	-	-	-	N1	-
Epikernevklooster (Voss 1997: 23-24)	E	-	-	-	-	Epikernev klooster	-
Sofia 1031	S1031	-	-	-	-	-	-

Berlijn 57	B57	-	-	-	-	B	-
Sofia 299(2)	S299(2)	-	-	-	-	-	NBKM 299
Chilandar 648	Chil648	-	-	-	-	-	-
Kopitar-collectie Nationale en Universiteitsbi- bliothek Ljubljana 18	Kop18	-	-	-	-	-	-
+achtal andere Paraenesis-HSS in Roemenië (15e tot 16e eeuw)							

Tabel 2

Gebruikte sigla	Recensie/ redactie	Datering	Inhoud van HS
(RF)	(glagolitisch)	(11e eeuw)	(fragmenten)
Usp	Russisch	einde 12e eeuw - begin 13e eeuw	verhalen over christelijke heiligen van de maand mei & 24 preken en leerschriften voor in de Goede Week en paasweek, voornamelijk toegeschreven aan de kerkvader Johannes Chrysostomos
Pog	Russisch	einde 13e eeuw	Paraenesis
RGADA 381-38	Russisch	einde 13e eeuw - begin 14e eeuw	Paraenesis
Frol	Russisch	14e eeuw	Paraenesis
TSL	Russisch	13e - 15e eeuw	Paraenesis
BOZ99	Russisch	midden 15e eeuw	Paraenesis
GIM332	Russisch	eind 15e eeuw - begin 16e eeuw	Paraenesis
VMC	Russisch	16e eeuw (ed. 1880)	leesmenae
Sto	Russisch	midden 16e eeuw	Paraenesis
Sar60	Russisch	156?	Paraenesis
Sar61	Russisch	160?	Paraenesis
V1199	Russisch	1641	Paraenesis
Sar1115	Russisch	167?	Paraenesis
MGU2Ci262	Russisch	na de 17e eeuw	Paraenesis

Chil384	Servisch	13e of 14e eeuw	Paraenesis & werken van Johannes Chrysostomos en andere Kerkvaders
SANU60	Servisch	1337	Paraenesis
HAZUIIIb12	Servisch	midden 14e eeuw	Paraenesis
Lesn	Servisch	1353	Paraenesis
S-BAN68	Middelbulgaars	1353	Paraenesis
Zogr101	Middelbulgaars	midden 14e eeuw	Paraenesis
R3/7	Middelbulgaars	1370-80	Paraenesis
Patr219	Servisch	1381	Homilie & instructieve verhalen
S298(93)	Servisch	eind 14e eeuw - begin 15e eeuw	Paraenesis
Chil397	Servisch	14e of 15e eeuw	Paraenesis
BAN(SPb)13.7.12	Middelbulgaars	15e eeuw	Paraenesis
BdSb	Servisch	15e eeuw	vita van heilige vrouwen & beschrijving van heilige plaatsen in Jeruzalem
N2	Middelbulgaars	15e eeuw	Paraenesis & instructies voor de 12 feestdagen
N137	Servisch	1462	Paraenesis & vita van Teodosij van Tărnovo & vita van Grigori Omiritskij
E	Servisch/ Middelbulgaars	16e eeuw	Paraenesis
S1031	Servisch	16e eeuw	Paraenesis
Kop18	Servisch	1567	Paraenesis
B57	Servisch	16e of 17e eeuw	Paraenesis
S299(2)	Servisch	eind 16e eeuw	Paraenesis
Chil648	Servisch	160?	Paraenesis
+achtal andere Paraenesis-HSS in Roemenië (15e tot 16e eeuw)			

Bijlage 2

Collatie ‘Maria, de nicht van Abraham’ – Chil397, BdSb, Pog, Usp

<Paragraph n="0">

<ms id="BS"> слово блаженнаго аврамина како приобрѣте дъштере брата своего отъ пѣти лѣкавааго </ms>

<Paragraph n="25">

<segm n="1">

хоштѣ же любимици мои повѣдати дивнѣ(ѣ) вѣштѣ

<ms id="Ch397"> хоштѣ же любимици мои повѣдати вамъ дивнѣ(ѣ) вѣштѣ </ms>

<ms id="BdSb"> хоштѣ же любимици мои повѣдати дивнѣ(ѣ) вѣштѣ </ms>

<ms id="Pog"> хоштѣ же любимици мои повѣдати [дивнѣю вѣщѣ] </ms>

<ms id="Usp"> хоштѣ же любимици мои инѣ дивнѣ(ѣ) вѣштѣ повѣдати </ms>

<segm n="2">

ѣже сѣтвори на старость своиѣ разумьнымъ бо и доуховьнымъ си дивна(ѣ) сѣтѣ

<ms id="Ch397"> ѣже сѣтвори на старость своиѣ разумьнымъ бо и доуховьнымъ си дивна(ѣ) сѣтѣ </ms>

<ms id="BdSb"> ѣже сѣтвори на старость своиѣ аврамини разумьнымъ и-бо и доуховьнымъ си дивна(ѣ) сѣтѣ </ms>

<ms id="Pog"> [юже] сѣтвори на старость своиѣ разумьнымъ бо и доуховьнымъ си дивна(ѣ) сѣтѣ </ms>

<ms id="Usp"> ѣже сѣтвори на старость своиѣ разумьнымъ бо и доуховьнымъ си дивна(ѣ) сѣтѣ </ms>

<segm n="3">

испѣнь же польза и покаяниѣ вѣштѣ сицева естѣ

<ms id="Ch397"> испѣнь же польза и покаяниѣ вѣштѣ же сицева естѣ </ms>

<ms id="BdSb"> испѣнь же польза и покаяниѣ ѣ </ms>

<ms id="Pog"> испѣнь же пользы(а) и покаяниѣ вѣштѣ сица естѣ </ms>

<ms id="Usp"> испѣнь же польза и покаяниѣ вѣштѣ сицева естѣ </ms>

<segm n="4">

ИМѢАШЕ БЛАЖЕНЫИ СЪ БРАТА ПО ПЛЪТИ ИМѢШТА ДЪШТЕРЬ ЕДИНОУАДѢ

<ms id="Ch397"> ИМѢАШЕ ЖЕ БЛАЖЕНЫИ БРАТА ПО ПЛЪТИ ИМѢШТА ДЪШТЕРЬ ЕДИНОУАДѢ </ms>

<ms id="BdSb"> ИМѢАШЕ БЛАЖЕНЫИ СЪ БРАТА ПО ПЛЪТИ ИМѢШТА ДЪШТЕРЕ(~Ь) ЕДИНОУАДѢ </ms>

<ms id="Pog"> ИМѢ ЖЕ БЛАЖЕНЫИ СЪ БРАТА ПО ПЛЪТИ ИМѢШТЪ ДЪШТЕРЬ ЕДИНОУАДѢНѢ </ms>

<ms id="Usp"> ИМѢАШЕ БЛАЖЕНЫИ СЪ БРАТА ПО ПЛЪТИ ИМѢШТА ДЪШТЕРЬ ЕДИНОУАДѢ </ms>

<segm n="5">

ОУМЪРЪШОУ ЖЕ ОТЬЦОУ НЕА ПРѢБЫСТЪ ЮНОТЪКА СИРА

<ms id="Ch397"> ОУМЪРЪШОУ ЖЕ ОТЬЦЕВИ(~ОУ) НЕА ПРѢБЫСТЪ И ЮНОТЪКА СИРА </ms>

<ms id="BdSb"> ОУМЪРЪШОУ ЖЕ ОТЬЦОУ НЕА ПРѢБЫСТЪ ЖЕ ЮНОТЪКА СИРА </ms>

<ms id="Pog"> ОУМЪРЪШОУ ЖЕ ОТЬЦОУ НЕА ПРѢБЫ ЮНОТЪКА СИРА </ms>

<ms id="Usp"> ОУМЪРЪШОУ ЖЕ ОТЬЦОУ НЕА ПРѢБЫСТЪ ЮНОТЪКА СИРА </ms>

<segm n="6">

СИѢ ЖЕ ВЪЗЪМЪШЕ ЗНАЕМИ НЕА ПРИВЕДОША Ъ КЪ СТЪРЪНЕВИ { ЖЕ } НЕИ .Ѣ. ЛѢТЪ

<ms id="Ch397"> СИѢ ЖЕ ВЪЗЪМЪШЕ ЗНАЕМИ НЕА ПРИВЕДОША Ъ КЪ СТЪРЪНЕВИ(~Ю) НЕА СЪШТИ НЕИ .Ѣ. ЛѢТЪ </ms>

<ms id="BdSb"> СИѢ ЖЕ ВЪЗЪМЪШЕ ЗНАЕМИ НЕА ПРИВЕДОША Ъ КЪ СТЪРЪНО НЕА СЪШТИ ЖЕ НЕИ СЕДМИЮ ЛѢТЪ </ms>

<ms id="Pog"> СИѢ ЖЕ ВЪЗЪМЪШЕ ЗНАЕМИ(И) НЕА ПРИВЕДОША Ъ КЪ СТЪРЪНО НЕА СЪШТИ ЖЕ НЕИ .Ѣ. -Ю ЛѢТЪ </ms>

<ms id="Usp"> СИѢ ЖЕ ВЪЗЪМЪШЕ ЗНАЕМИ(И) НЕА ПРИВЕДОША Ъ КЪ СТЪРЪНЕВИ(~Ю) НЕА СЪШТИ НЕИ СЕДМИ ЛѢТЪ </ms>

<segm n="7">

онъ же повелѣи быти въ вѣнѣшнии { келии/ хызинѣ } самъ бо бѣ затворенъ въ вѣнѣтрнии (хлѣвинѣ/хызинѣ/храминѣ)

<ms id="Ch397"> онъ же повелѣи быти въ вѣнѣшнѣи(~ии) келии самъ бо бѣ затворенъ въ вѣнѣтрнѣи(~ии) хлѣвинѣ
</ms>

<ms id="BdSb"> онъ же повелѣи быти въ вѣнѣшнѣи(~ии) хызинѣ самъ бо бѣ затворенъ въ вѣнѣтрнѣи(~ии) хызинѣ
</ms>

<ms id="Pog"> онъ же повелѣи быти вѣнѣшнии хызинѣ самъ же бѣ затворенъ вѣнѣтрнии храминѣ </ms>

<ms id="Usp"> онъ же повелѣи быти въ вѣнѣшнии хызинѣ самъ бо бѣ затворенъ въ вѣнѣтрнии хызинѣ </ms>

<segm n="8">

(бѣахѣ/ бѣша) же двѣрьца малы по-срѣдѣ юю ими-же оучааше ѿ псалътырю и прочиимъ кънигамъ

<ms id="Ch397"> бѣахѣ бо двѣрьци малы по-срѣдѣ юю ими-же оучааше ѿ псалътыреви(~ю) и прочиимъ кънигамъ </ms>

<ms id="BdSb"> бѣахѣ же двѣрьца малла по-срѣдѣ юю ими-же оучааше ѿ псалътырю и прочиимъ кънигамъ </ms>

<ms id="Pog"> бѣша же двѣрьца малы по-срѣдѣ юю ими-же оучааше ѿ псалътыри(~ю) и прочиимъ кънигамъ </ms>

<ms id="Usp"> бѣша же двѣрьца малы по-срѣдѣ юю ими-же оучааше ѿ псалътыри(~ю) и прочиимъ кънигамъ </ms>

<segm n="9">

съ нимъ-же бѣдѣаше и поааше и ѿко-же самъ вѣздрѣжааше са

<ms id="Ch397"> съ нимъ-же поааше и бѣдѣаше и ѿко-же самъ вѣздрѣжааше са </ms>

<ms id="BdSb"> съ нимъ-же бѣдѣаше и поааше и ѿко-же самъ вѣздрѣжааше са </ms>

<ms id="Pog"> съ ними-же бѣдѣаше и поааше и ѿко-же самъ здрѣжааше са </ms>

<ms id="Usp"> съ нимъ-же бѣдѣаше и поааше и ѿко-же самъ вѣздрѣжааше са </ms>

<segm n="10">

ТАКО-ЖЕ И ОНА ПРИЛЕЖЬНО ПРѢДЪСПѢИШТИ ВЪ ЧРЬНОРИЗЬЧЪСТ(В)ѢИЕМЬ ОБРАЗѢ

<ms id="Ch397"> ТАКО-ЖЕ И ОНА ПРИЛЕЖЬНО ПРѢДЪСПѢИШТИ ВЪ ЧРЬНОРИЗЬСТ(В)ѢИЕМЬ ОБРАЗѢ </ms>

<ms id="BdSb"> ТАКОЖ(Д)Е И ОНА ПРИСНО ПРѢДЪСПѢИШТИ ВЪ ЧРЬНОРИЗЬЧЪСТ(В)ѢИЕМЬ ОБРАЗѢ </ms>

<ms id="Pog"> ТАКО-ЖЕ И ОНА ПРИЛЕЖЬНО ПРѢДЪСПѢИШТИ ВЪ ЧРЬНЬЧЪСТ(В)ѢИЕМЬ ОБРАЗѢ </ms>

<ms id="Usp"> ТАКО-ЖЕ И ОНА ПРИСНО ПРѢДЪСПѢИШТИ ВЪ ЧРЬНОРИЗЬЧЪСТ(В)ѢИЕМЬ ОБРАЗѢ </ms>

<segm n="11">

ТЪШТАДШЕ СѦ СЪВРЪШИТИ ВЪСА ДѢТѢЛИ

<ms id="Ch397"> ТЪШТАДШЕ СѦ СЪВРЪШИТИ ВЪСА ДѢТѢЛИ </ms>

<ms id="BdSb"> ТЪШТАДШЕ СѦ СЪВРЪШИТИ ВЪСА ДѢТѢЛИ </ms>

<ms id="Pog"> ТЪШТАДШЕ СѦ СЪВРЪШИТИ ВЪСА [ТѢТЕЛИ] </ms>

<ms id="Usp"> ТЪШТАДШЕ СѦ СЪВРЪШИ <hiatus/> ЛИ </ms>

<segm n="12">

И-БО МЪНОЖИЦЕИѢ БЛАЖЕНЫИ СЪ СЛЪЗАМИ МОЛѢДШЕ СѦ БОГОУ О НИИ

<ms id="Ch397"> И-БО МЪНОЖИЦЕИѢ БЛАЖЕНЫИ СЪ СЛЪЗАМИ МОЛѢДШЕ СѦ О НИИ БОГОВИ(…ОУ) </ms>

<ms id="BdSb"> И-БО МЪНОЖИЦЕИѢ БЛАЖЕНЫИ СЪ СЛЪЗАМИ МОЛѢДШЕ СѦ БОГОУ О НИИ </ms>

<ms id="Pog"> И-БО МЪНОЖИЦЕИѢ БЛАЖЕНЫИ СЪ СЛЪЗАМИ МОЛѢДШЕ СѦ О НИИ </ms>

<ms id="Usp"> И-БО МЪНОЖИЦЕИѢ БЛАЖЕНЫИ СЪ СЛЪЗАМИ МОЛѢДШЕ СѦ БОГОВИ(…ОУ) О НИИ </ms>

<segm n="13">

ДА-БЫ ИМѢЛА МЫСЛЬ СВОИѢ КЪ НИМОУ И ДА НЕ ПРИВАЖЕТЪ СЕБЕ НИКАКОИ-ЖЕ ЗЕМЪНѢИ ВЕШТИ

<ms id="Ch397"> ДА-БЫ ИМѢЛА МЫСЛЬ СВОИѢ КЪ НИМОУ И ДА НЕ ПРИВАЖЕТЪ СЕБЕ НИКАКОИ-ЖЕ ЗЕМЪНѢИ ВЕШТИ </ms>

<ms id="BdSb"> ДА-БИ(…Ы) ИМѢЛА МЫСЛЬ СВОИѢ КЪ НИМОУ И ДА НЕ ПРИВАЖЕТЪ СѦ НИКАКОИ-ЖЕ ЗЕМ(Л)ЪНѢИ ВЕШТИ </ms>

<ms id="Pog"> ДА-БЫ ИМѢЛА МЫСЛЬ СВОИѢ КЪ НИМОУ И ДА НЕ ПРИВАЖЕТЪ СЕБЕ НИКАКО-ЖЕ ЗЕМИИ ВЕШТИ </ms>

<ms id="Usp"> ДА-БЫ ИМѢЛА МЫСЛЬ СВОИѢ КЪ НИМОУ И ДА НЕ ПРИВАЖЕТЪ СЕБЕ НИКАКОИ-ЖЕ ЗЕМЪНѢИ ВЕШТИ </ms>

<segm n="14">

ПОИЕЖЕ БО { БЪ } ОТЬЦЪ ИЕА ИМЪНИЕ ДОВОЛЬНО ОСТАВИЛЪ ИИ

<ms id="Ch397"> ПОИЕЖЕ БО ОТЬЦЪ ИЕА ИМЪНИЕ ДОВОЛЬНО ОСТАВИЛЪ ИИ БЪ </ms>

<ms id="BdSb"> ПОИЕЖЕ БО БЪ ОТЬЦЪ ИЕА ИМЪНИЕ ДОВОЛЬНО ОСТАВИЛЪ </ms>

<ms id="Pog"> ПОИЕЖЕ БО ОТЬЦЪ ИЕА ИМЪНИЕ ДОВОЛЬНО ОСТАВИЛЪ ИИ </ms>

<ms id="Usp"> ПОИЕЖЕ БО БЪ И ОТЬЦЪ ИЕА ИМЪНИЕ ДОВОЛЬНО ОСТАВИЛЪ ИИ </ms>

<segm n="15">

НЪ ТОМЪ ЧАСЪ ПОВЕЛЪ СИ ТАКО РАЗДАТИ { ІА } НИШТИИМЪ ЖЕ И СИРИИМЪ

<ms id="Ch397"> НЪ ТОМЪ ЧАСЪ ПОВЕЛЪ СИ ТАКО РАЗДАТИ ІА НИШТИИМЪ ЖЕ И СИРИИМЪ </ms>

<ms id="BdSb"> НЪ ТОМЪ ЧАСЪ ПОВЕЛЪ РАЗДАТИ ІА НИШТИИМЪ ЖЕ И СИРИИМЪ </ms>

<ms id="Pog"> НЪ ТОМЪ ЧАСЪ ПОВЕЛЪ СИ РАЗДАТИ НИШТИИМЪ ЖЕ И СИРИИМЪ </ms>

<ms id="Usp"> НЪ ТОМЪ ЧАСЪ ПОВЕЛЪ СИ ТАКО РАЗДАТИ НИШТИИМЪ ЖЕ И СИРИИМЪ </ms>

<Paragraph n="26">

<segm n="1">

И СИ ЖЕ МОЛАДАШЕ СТРИНА СВОЕГО ГЛАГОЛИШТИ

<ms id="Ch397"> И СИ ЖЕ МОЛАДАШЕ СТРИНА СВОЕГО ГЛАГОЛИШТИ </ms>

<ms id="BdSb"> И МОЛАДАШЕ СТРИНА СВОЕГО ГЛАГОЛИШТИ И </ms>

<ms id="Pog"> И СИ ЖЕ МОЛАДАШЕ СТРИНА СВОЕГО ГЛАГОЛИШТИ </ms>

<ms id="Usp"> И СИ ЖЕ МОЛАДАШЕ СТРИНА СВОЕГО ГЛАГОЛИШТИ </ms>

<segm n="2">

ОТЬЧЕ ДА БЫХЪ И АЗЪ ДОСТОИНА БЫЛА ТВОЕІА СВАТЫНА МОЛИ БОГА ЗА МА

<ms id="Ch397"> ОТЬЧЕ ДА БЫХЪ ДОСТОИНА БЫЛА ТВОЕІА СВАТЫНА МОЛИ БОГА ЗА МА </ms>

<ms id="BdSb"> ОТЬЧЕ ДА БЫХЪ И АЗЪ ДОСТОИНА БЫЛА ТВОЕІА СВАТЫНА И МОЛИ БОГА ЗА МА </ms>

<ms id="Pog"> ОТЬЧЕ ДА БЫХЪ И АЗЪ ДОСТОИНА БЫЛА ТВОЕІА СВАТЫНА МОЛИ БОГА ЗА МА </ms>

<ms id="Usp"> ОТЬЧЕ ДА БЫХЪ И АЗЪ ДОСТОИНА БЫЛА ТВОЕІА СВАТЫНА МОЛИ БОГА ЗА МА </ms>

<segm n="3">

ДА ИЗБАВЛѢ СѦ ЗЪЛАДОГО ПОМЫСЛА И ВЪСѢХЪ СѢТНИ МЪНОГОРАЗЛИЧЪНЫИХЪ ДИАВОЛЬ

<ms id="Ch397"> ДА ИЗБАВИТЪ МА ЗЪЛАДОГО ПОМЫСЛА И ВЪСѢХЪ СѢТНИ МЪНОГОРАЗЛИЧЪНЫИХЪ И СѢТИ ДИАВОЛИЕ </ms>

<ms id="BdSb"> ДА ИЗБАВЛѢ СѦ ЗЪЛАДОГО ПОМЫСЛА И ВЪСѢХЪ СѢТНИ МЪНОГОРАЗЛИЧЪНЫИХЪ ДИАВОЛЬ </ms>

<ms id="Pog"> ДА ИЗБАВЛѢ СѦ ЗЪЛАДОГО ПОМЫСЛА И ВЪСѢХЪ СѢТНИ МЪНОГОРАЗЛИЧЪНЫИХЪ ДИАВОЛЬ </ms>

<ms id="Usp"> ДА ИЗБАВЛѢ СѦ ЗЪЛАДОГО ПОМЫСЛА И ВЪСѢХЪ СѢТНИ МЪНОГОРАЗЛИЧЪНЫИХЪ ДИАВОЛЬ </ms>

<segm n="4">

ПРИЛЕЖНО ЖЕ ЧРЪНЪЧЪСТВОДАШЕ ПО ВСЕМОУ ЧРЪНЪЧЪСТВОУ ЕГО

<ms id="Ch397"> ПРИЛЕЖНО ЖЕ ЧРЪНОРИЗЪСТВОДАШЕ ПО ВСЕМОУ ЧРЪНЪЧЪСТВОУ ЕГО </ms>

<ms id="BdSb"> ПРИЛЕЖНО ЖЕ ЧРЪНОРИЗЪСТВОДАШЕ ПО ВСЕМОУ ЧРЪНЪЧЪСТВОУ ЕГО </ms>

<ms id="Pog"> ПРИЛЕЖНО ЖЕ ЧРЪНЪЧЪСТВОДАШЕ ПО ВСЕМОУ ЧРЪНЪ(ЧЪ)СТВОУ ЕГО </ms>

<ms id="Usp"> ПРИЛЕЖНО ЖЕ ЧРЪНЪЧЪСТВОДАШЕ ПО ВСЕМОУ ЧРЪНЪЧЪСТВОУ ЕГО </ms>

<segm n="5">

ВЕСЕЛѦДАШЕ ЖЕ СѦ СТРЫИ КѢА ВИДА КѢА ДОБРОЕ ПРИЛЕЖАНИЕ СЛЪЗЫ СЪМЪРІЕН(ЪН)Ѣ(ІѢ) МОУДРОСТЬ

<ms id="Ch397"> ВЕСЕЛѦДАШЕ ЖЕ СѦ СТРЫИА КѢА ВИДА КѢА ДОБРОЕ ПРИЛЕЖАНИЕ СЛЪЗЫ СЪМЪРІЕН(ЪН)Ѣ(ІѢ) МОУДРОСТЬ </ms>

<ms id="BdSb"> ВЕСЕЛѦДАШЕ ЖЕ СѦ СТРЫИ КѢА ВИДА ІѢ ДОБРОЕ ПРИЛЕЖАНИЕ СЛЪЗЫ И СЪМЪРІЕН(ЪН)Ѣ(ІѢ) МОУДРОСТЬ </ms>

<ms id="Pog"> ВЕСЕЛѦДАШЕ ЖЕ СѦ СТРЫИ КѢА ВИДА Д ДОБРОЕ ПРИЛЕЖАНИЕ СЛЪЗЫ СЪМЪРІЕН(ЪН)Ѣ(ІѢ) МОУДРОСТЬ </ms>

<ms id="Usp"> ВЕСЕЛѦДАШЕ ЖЕ СѦ СТРЫИ КѢА ВИДА КѢА ДОБРОЕ ПРИЛЕЖАНИЕ И СЛЪЗЫ И СЪМЪРІЕН(ЪН)Ѣ(ІѢ) МОУДРОСТЬ </ms>

<segm n="6">

БЕЗМЛЪВИЕ И КРОТОСТЬ ЛЮБЪВЪ ІѢЖЕ ИМѢАШЕ КЪ БОГОУ

<ms id="Ch397"> БЕЗМЛЪВИЕ И КРОТОСТЬ ЛЮБЪВЪ ІѢЖЕ ИМѢАШЕ КЪ БОГОУ </ms>

<ms id="BdSb"> БЕЗМЛЪВИЕ И КРОТОСТЬ И ЛЮБЪВЪ ІѢЖЕ ИМѢАШЕ КЪ БОГОУ </ms>

<ms id="Pog"> БЕЗМЛЪВИЕ И КРОТОСТЬ ЛЮБЪВЪ ІѢЖЕ ИМѢАШЕЕ </ms>

<ms id="Usp"> БЕЗМЛЪВИЕ И КРОТОСТЬ И ЛЮБЪВЪ ІѢЖЕ ИМѢАШЕ КЪ БОГОУ </ms>

<segm n="7">

.ѿ. же лѣтъ ѣрьньѣствова съ нимъ ꙗко агница ѣста и голѣбница бесквръньна(ѣ)

<ms id="Ch397"> .ѿ. же лѣтъ ѣрьньѣствова съ нимъ ꙗко агница ѣста(ѣ) и голѣбница бесквръньна(ѣ) </ms>

<ms id="BdSb"> .ѿ. лѣтъ ѣрьноризѣствова съ нимъ ꙗко агница ѣста(ѣ) и голѣбница несквръньна(ѣ) </ms>

<ms id="Pog"> .ѿ. же лѣтъ ѣрьньѣствова съ нимъ ꙗко агница ѣста(ѣ) и голѣбница бесквръньна(ѣ) </ms>

<ms id="Usp"> дъва десаѣ лѣтъ ѣрьноризѣствова съ нимъ ꙗко агница ѣста(ѣ) и голѣбница бесквръньна(ѣ) </ms>

<segm n="8">

и коньѣвѣшоу са дъва десаѣноу(оумоу) лѣтоу вѣременноу(оумоу) неистоѣство сѣтвори дѣволъ на нѣ

<ms id="Ch397"> и коньѣвѣшоу са .ѿ. моу лѣтоу вѣременноу(оумоу) неистоѣство сѣтвори на нѣволъ </ms>

<ms id="BdSb"> и коньѣвѣшоу са дъва десаѣноу(оумоу) лѣтоу вѣмени и неистоѣство сѣтвори дѣволъ на нѣ </ms>

<ms id="Pog"> и коньѣвѣшоу са дъва десаѣноу(оумоу) вѣременноу(оумоу) лѣтоу неистоѣство дѣволъ сѣтвори на нѣ </ms>

<ms id="Usp"> и коньѣвѣшоу са дъва десаѣноу(оумоу) лѣтоу вѣременноу(оумоу) неистоѣство сѣтвори дѣволъ на нѣ </ms>

</ms>

<segm n="9">

и сѣтъ полаѣ ꙗко да оуловитъ нѣ и да понѣ тако можетъ блажен(ѣ)аго сѣблзнити

<ms id="Ch397"> и сѣтъ полаѣ ꙗко да оуловитъ нѣ и да понѣ тако можетъ блажен(ѣ)аго сѣблзнити </ms>

<ms id="BdSb"> и сѣтъ полаѣ да оуловитъ нѣ да понѣ тако вѣзможетъ блажен(ѣ)аго оуловити </ms>

<ms id="Pog"> и сѣтъ полаѣ ꙗко да оуловитъ нѣ и тако понѣ можетъ блажен(ѣ)аго сѣблзнити </ms>

<ms id="Usp"> и сѣтъ полаѣ ꙗко да оуловитъ нѣ и да понѣ тако можетъ блажен(ѣ)аго сѣблзнити </ms>

<segm n="10">

и оумъ него оставити отъ бога

<ms id="Ch397"> и оумъ него отъ бога оставити </ms>

<ms id="BdSb"> и оумъ него оставити отъ бога </ms>

<ms id="Pog"> и оумъ него оставити отъ бога </ms>

<ms id="Usp"> и оумъ него оставити отъ бога </ms>

<Paragraph n="27">

<segm n="1">

бѣ же нѣкъто има имы чрьньчское иже хождаше къ блажен(ьн)оуоумоу

<ms id="Ch397"> бѣ же нѣкъто има имы чрьньчское иже хождаше къ блажен(ьн)оуоумоу </ms>

<ms id="BdSb"> бѣ же нѣкъто има имѣа (~ыи) чрьньчское иже хождаше къ блажен(ьн)оуоумоу </ms>

<ms id="Pog"> бѣ же нѣкъто има имы чрьньчское иже хождаше къ блажен(ьн)оуоумоу </ms>

<ms id="Usp"> бѣ же нѣкъто има имы чрьньчское иже хождаше къ блажен(ьн)оуоумоу </ms>

<segm n="2">

ѣко виноѣ пользѣноѣ съ тѣштаниемъ мзногъмъ

<ms id="Ch397"> ѣко виноѣ пользѣноѣ съ тѣштаниемъ мзногъмъ </ms>

<ms id="BdSb"> ѣко виноѣ пользѣноѣ съ тѣштаниемъ мзногомъ </ms>

<ms id="Pog"> ѣко виноѣ пользѣноѣ съ тѣштаниемъ мзногъмъ </ms>

<ms id="Usp"> ѣко виноѣ пользѣноѣ съ тѣштаниемъ мзногъмъ </ms>

<segm n="3">

видааше же и блажен(ьн)ѣи сиѣ двѣрьцами иже и бывъ неистовъ хотѣаше не бесѣдовати

<ms id="Ch397"> видааше же и блажен(ьн)ѣи сиѣ двѣрьци иже и бывъ неистовъ хотѣаше не бесѣдовати </ms>

<ms id="BdSb"> видааше же и блажен(ьн)ѣи сиѣ двѣрьцами иже бывъ неистовъ хотѣаше не бесѣдовати </ms>

<ms id="Pog"> видааше же блажен(ьн)ѣи сиѣ двѣрьцами иже и бывъ неистовъ хотѣаше не бесѣдовати </ms>

<ms id="Usp"> видааше же и блажен(ьн)ѣи сиѣ двѣрьцами иже и бывъ неистовъ хотѣаше не бесѣдовати </ms>

<segm n="4">

ѣако-же бо пламы раждеже са срѣдыце ѣго неистовьствьныѣ любѣве

<ms id="Ch397"> ѣако-же бо пламы раждеже са срѣдыце ѣго неистовьствьныѣ любѣве </ms>

<ms id="BdSb"> ѣако-же бо пламень (~ы) раждеже са срѣдыце ѣго неистовьныѣ любѣве </ms>

<ms id="Pog"> ѣако-же бо пламы ражѣе са срѣдыце ѣго неистовьствьныѣ любѣве </ms>

<ms id="Usp"> ѣако-же бо пламѣ (~ы) раждеже са срѣдыце ѣго неистовьствьныѣ любѣве </ms>

<segm n="5">

желѣѣ же ѣѣѣ врѣма доволно ѣако лѣто ѣдино дондеже раслаби свои помыслѣ

<ms id="Ch397"> желѣѣ же ѣѣѣ врѣма доволно ѣако лѣто ѣдино дондеже раслаби свои помыслѣ </ms>

<ms id="BdSb"> желѣѣ же ѣѣѣ доволно врѣма ѣако лѣто ѣдино дондеже раслабитѣ свои помыслѣ </ms>

<ms id="Pog"> желѣѣ же ѣѣѣ врѣма доволно ѣако лѣто ѣдино дондеже раслабѣ свои помыслѣ </ms>

<ms id="Usp"> желѣѣ же ѣѣѣ доволно врѣма ѣако лѣто ѣдино дондеже раслаби свои помыслѣ </ms>

<segm n="6">

и отврѣзѣши двѣрьца { келииныѣ / хызыныѣ } { и } изиде кѣз нѣмоу

<ms id="Ch397"> и отврѣзѣши двѣрьца келииныѣ и изиде кѣз нѣмоу </ms>

<ms id="BdSb"> и отврѣзѣши двѣрьца хызыныѣ и изиде кѣз нѣмоу </ms>

<ms id="Pog"> и отврѣзѣши двѣрьца хызыныѣ взиде кѣз нѣмоу </ms>

<ms id="Usp"> и отврѣзѣши двѣрьца хызыныѣ изиде кѣз нѣмоу </ms>

<segm n="7">

и оскврѣни ѣѣ скврѣн(ьн)ыимь безаконіемь

<ms id="Ch397"> и оскврѣни ѣѣ скврѣн(ьн)ыимь безаконіемь </ms>

<ms id="BdSb"> и оскврѣни ѣѣ скврѣн(ьн)ыимь безаконіемь </ms>

<ms id="Pog"> и оскврѣни ѣѣ скврѣн(нѣ)ыимь безаконіемь </ms>

<ms id="Usp"> и оскврѣни ѣѣ скврѣн(ьн)ыимь безако-(hiatus)/ </ms>

<segm n="8">

по сѣтвореніи же грѣховнѣемь оужасе са помыслѣ неѣа

<ms id="Ch397"> по сѣтворенію же грѣховноуоумоу оужасе са помыслѣ неѣа </ms>

<ms id="BdSb"> по сѣтвореніи же грѣховнѣемь оужасе са помыслѣ неѣа </ms>

<ms id="Pog"> по сѣтвореніи же грѣховнѣемь оужасе са помыслѣ неѣа </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> сѣтвореніи и-же грѣховнѣемь оужасе са помыслѣ неѣа </ms>

<segm n="9">

и растрѣзавѣши ризы своѣа бѣгадше са по лицоу и хотѣаше са сама оудавити отѣ печали

<ms id="Ch397"> и растрѣзавѣши ризы своѣа бѣгадше са по лицоу и хотѣаше са сама оудавити отѣ печали </ms>

<ms id="BdSb"> и растрѣзавѣши ризы своѣа бѣгадше са по лицоу и хотѣаше са сама оудавити отѣ печали </ms>

<ms id="Pog"> и растрѣзавѣши ризы своѣа бѣгадше са по лицоу хотѣаше са сама оудавити отѣ печали </ms>

<ms id="Usp"> и растрѣзавѣши ризы своѣа бѣгадше са по лицоу и хотѣаше са сама оудавити отѣ печали </ms>

<Paragraph n="28">

<segm n="1">

рече же въ себѣ азѣ оуже оумрѣхѣ и погоубихѣ дѣни своѣа и троудѣ чрьноризѣчьскыи

<ms id="Ch397"> рече въ себѣ азѣ оуже оумрѣхѣ и погоубихѣ дѣни своѣа и троудѣ чрьноризѣчьствьныи </ms>

<ms id="BdSb"> рече же въ себѣ азѣ оуже оумрѣхѣ и погоубихѣ дѣни своѣа и троудѣ чрьноризѣчьскыи </ms>

<ms id="Pog"> рече же въ себѣ азѣ оуже оумрѣхѣ и погоубихѣ дѣни своѣа и троудѣ чрьньчьскыи </ms>

<ms id="Usp"> рече же въ себѣ азѣ оуже оумрѣхѣ и погоубихѣ дѣни своѣа и троудѣ чрьноризѣчьскыи </ms>

<segm n="2">

и въздрѣжаніе мое и слѣзы моѣа ни въ чѣто-же быша

<ms id="Ch397"> и въздрѣжаніе мое и слѣзы моѣа ни въ чѣто-же быша </ms>

<ms id="BdSb"> и въздрѣжаніе мое и слѣзы моѣа ни въ чѣто-же быша </ms>

<ms id="Pog"> и въздрѣжаніе мое слѣзы моѣа ни въ чѣто-же быша </ms>

<ms id="Usp"> и въздрѣжаніе мое и слѣзы моѣа ни въ чѣто-же быша </ms>

<segm n="3">

БОГА ПРОГНѢВАХЪ И САМА СЯ ПОГОУБИХЪ ПРѢПОДОБНАДО СТРЫНА МОЕГО ВЪ ГОРЬКѢИ ПЕЧАЛЬ ВЪВРЬГОХЪ

<ms id="Ch397"> БОГА ПРОГНѢВАХЪ И САМА СЯ ПОГОУБИХЪ ПРѢПОДОБНАДО СТРЫНА МОЕГО ВЪ ГОРЬКѢИ ПЕЧАЛЬ ВЪВРЬГОХЪ </ms>

<ms id="BdSb"> БОГА ПРОГНѢВАХЪ И САМА СЯ ПОГОУБИХЪ ПРѢПОДОБНАДО СТРЫНА МОЕГО ВЪ ГОРЬКѢИ ПЕЧАЛЬ ВЪВРЬГОХЪ </ms>

<ms id="Pog"> БОГА ПРОГНѢВАХЪ И САМА СЯ ПОГОУБИХЪ И ПРѢПОДОБНАДО СТРЫНА МОЕГО ВЪ ГОРЬКѢИ ПЕЧАЛЬ ВЪВРЬГОХЪ </ms>

<ms id="Usp"> БОГА ПРОГНѢВАХЪ И САМА СЯ ПОГОУБИХЪ ПРѢПОДОБНАДО СТРЫНА МОЕГО ВЪ ГОРЬКѢИ ПЕЧАЛЬ ВЪВРЬГОХЪ </ms>

<segm n="4">

ПОНОШЕНИЕМЪ ДОУША МОЕТА ОБЛѢКОХЪ И (ПОРѢГАНІЕ/ [ПОРУГА] / [РОУГОУ]) БЫХЪ ДИАВОЛОУ

<ms id="Ch397"> ПОНОШЕНИЕМЪ ДОУША МОЕТА ОБЛѢКОХЪ И ПОРѢГАНІЕ БЫХЪ ДИАВОЛОУ </ms>

<ms id="BdSb"> ПОНОШЕНИЕМЪ ДОУШѢ МОИѢ ОБЛѢКОХЪ И ВЪ ПОРѢГАНІЕ БЫХЪ ДИАВОЛОУ </ms>

<ms id="Pog"> ПОНОШЕНИЕМЪ ДОУШѢ МОИѢ ОБЛѢКОХЪ И [ПОРУГА] БЫХЪ ДИАВОЛОУ </ms>

<ms id="Usp"> ПОНОШЕНИЕМЪ ДОУШѢ МОИѢ ОБЛѢКОХЪ И [РОУГОУ] БЫХЪ ДИАВОЛОУ </ms>

<segm n="5">

ТО ОУЖЕ ПО-УБТО ЖИВѢ ДЗЪ ОКАІАНЬНА(ІА)

<ms id="Ch397"> ТО ОУЖЕ ПО-УБТО ЖИВѢ ДЗЪ ОКАІАНЬНА(ІА) </ms>

<ms id="BdSb"> ТО ОУЖЕ ПО-УБТО ЖИВѢ ДЗЪ ОКАІАНЬНА(ІА) </ms>

<ms id="Pog"> ТО ОУЖЕ ПО-УБТО ЖИВѢ ДЗЪ ОКАІАНЬНА(ІА) </ms>

<ms id="Usp"> ТО ОУЖЕ ПО-УБТО ЖИВѢ ДЗЪ ОКАІАНЬНА(ІА) </ms>

<segm n="6">

О ЛЮТѢ МЫНѢ УБТО СЪТВОРИХЪ О ЛЮТѢ МЫНѢ ВЪ УБТО ВЪПАДОХЪ

<ms id="Ch397"> О ЛЮТѢ МЫНѢ УБТО СЪТВОРИХЪ О ЛЮТѢ МЫНѢ ВЪ УБТО ВЪПАДОХЪ </ms>

<ms id="BdSb"> О ЛЮТѢ МЫНѢ УБТО СЪТВОРИХЪ О ЛЮТѢ МЫНѢ ВЪ УБТО ВЪПАДОХЪ </ms>

<ms id="Pog"> О ЛЮТѢ МЫНѢ УБТО СЪТВОРИХЪ ДЗЪ О ЛЮТѢ МЫНѢ УБТО СЪТВОРИХЪ ЛЮТѢ МЫНѢ ВЪ УБТО ВЪПАДОХЪ </ms>

<ms id="Usp"> ОУ ЛЮТѢ МЫНѢ УБТО СЪТВОРИХЪ ОУ ЛЮТѢ МЫНѢ ВЪ УБТО ВЪПАДОХЪ </ms>

<segm n="7">

како омрачи са помыслъ мои и не разумѣхъ како погыбохъ не разумѣхъ како осквернихъ са не вѣдѣ

<ms id="Ch397"> како омрачи са помыслъ мои и не разумѣхъ како погыбохъ не разумѣхъ како осквернихъ са не вѣдѣ </ms>

<ms id="BdSb"> како омрачи са помыслъ мои не разумѣхъ како осквернихъ са не вѣдѣ </ms>

<ms id="Pog"> како омрачи са помыслъ мои не разумѣхъ како осквернихъ не вѣдѣ како погыбѣхъ (~охъ) не разумѣхъ </ms>

<ms id="Usp"> како омрачи са помыслъ мои и не разумѣхъ како погыбохъ не разумѣхъ како осквернихъ са не вѣдѣ </ms>

<segm n="8">

коѣ приомрачениѣ тьмно покры срѣдѣце мое

<ms id="Ch397"> коѣ приомрачениѣ тьмно покры срѣдѣце мое </ms>

<ms id="BdSb"> коѣ омрачениѣ тьмно покры срѣдѣце мое </ms>

<ms id="Pog"> коѣ приомрачениѣ покры срѣдѣце мое тьмно(ѣ) </ms>

<ms id="Usp"> коѣ помр-(hiatus)/ -но покры срѣдѣце мое </ms>

<segm n="9">

да не вѣмъ что сотвориѣхъ кѣде сѣкрыиѣ са камо идѣхъ въ которыи ровѣхъ взврыгѣхъ себе

<ms id="Ch397"> да не вѣмъ что сотвориѣхъ кѣде сѣкрыиѣ са камо ли идѣхъ въ которыи ровѣхъ взврыгѣхъ себе </ms>

<ms id="BdSb"> да не вѣмъ что сотвориѣхъ кѣде сѣкрыиѣ са камо идѣхъ въ которыи ровѣхъ взврыгѣхъ са </ms>

<ms id="Pog"> да не вѣмъ что сотвориѣхъ ли кѣде сѣкрыиѣ са камо ли идѣхъ въ которыи ли ровѣхъ взврыгѣхъ себе </ms>

<ms id="Usp"> да не вѣмъ что сотвориѣхъ кѣде сѣкрыиѣ са камо идѣхъ въ которыи ровѣхъ взврыгѣхъ са </ms>

<segm n="10">

кѣде естѣ оучениѣ прѣподобнааго стрына {моего} кѣде наказаниѣ друуга него ефрема

<ms id="Ch397"> кѣде естѣ пооучениѣ прѣподобнааго стрына кѣде и наказаниѣ друуга(а)го ефрема </ms>

<ms id="BdSb"> кѣде естѣ оучениѣ прѣподобнааго ми стрына кѣде наказаниѣ друуга(а)го ефрема </ms>

<ms id="Pog"> кѣде естѣ оучениѣ правдѣнааго стрына моего кѣде наказаниѣ друуга(а)го ефрема </ms>

<ms id="Usp"> кѣде естѣ оучениѣ прѣподобнааго стрына моего кѣде наказаниѣ друуга него ефрема </ms>

<segm n="11">

ІАКО ГЛАГОЛАСТА МИ ВЪНЕМАЛИ СЕБѢ И СЪБЛЮДИ ДОУШѢ СВОИѢ БЕСЪМРЪТЬНОУ(ОУМОУ) ЖЕНИХОУ БЕСКВРЪН(ЪН)Ѣ

<ms id="Ch397"> ІАКО ГЛАГОЛАСТА МИ ВЪНЕМАЛИ СЕБѢ И СЪБЛЮДИ ДОУШѢ СВОИѢ БЕСЪМРЪТЬНОУ(ОУМОУ) ЖЕНИХОУ БЕСКВРЪН(ЪН)Ѣ </ms>

<ms id="BdSb"> ІАКО-ЖЕ ГЛАГОЛАСТА МИ ВЪНЕМАЛИ СЕБѢ И СЪПАСЕШИ ДОУШѢ СВОИѢ БЕСЪМРЪТЬНОУ(ОУМОУ) ЖЕНИХОУ НЕСКВРЪНЪНЪИѢ </ms>

<ms id="Pog"> ІАКО ГЛАГОЛАСТА МИ ВЪНЕМАЛИ И СЪБЛЮДИ СИ ДОУШѢ БЕСКВРЪН(ЪН)Ѣ ЖЕНИХОУ. </ms>

<ms id="Usp"> ІАКО ГЛАГОЛАСТА МИ ВЪНЕМАЛИ СЕБЕ И СЪБЛЮДИ ДОУШѢ СВОИѢ БЕСЪМРЪТЬНОУ(ОУМОУ) ЖЕНИХОУ БЕСКВРЪН(ЪН)Ѣ </ms>

<segm n="12">

ЖЕНИХЪ БО ТВОИ СВАТЪ ІЕСТЪ И РЪВЪНИТЕЛЬ

<ms id="Ch397"> ЖЕНИХЪ БО ТВОИ СВАТЪ ІЕСТЪ И РЪВЪНИТЕЛЬ </ms>

<ms id="BdSb"> ЖЕНИХЪ БО ТВОИ СВАТЪ ІЕСТЪ И РЪВЪНИТЕЛЬ </ms>

<ms id="Pog"> ЖЕНИХЪ БО ТВОИ СВАТЪ ІЕСТЪ И РЪВЪНИТЕЛЬ </ms>

<ms id="Usp"> ЖЕНИХЪ БО ТВОИ СВАТЪ ІЕСТЪ И РЪВЪНИТЕЛЬ </ms>

<segm n="13">

КЪ ТОМОУ НЕ ДРЪЗНѢ ВЪЗЪРѢТИ НА НЕБО

<ms id="Ch397"> КЪ ТОМОУ БО НЕ ДРЪЗНѢ ВЪЗЪРѢТИ НА НЕБО </ms>

<ms id="BdSb"> КЪ ТОМОУ НЕ ДРЪЗНѢ ВЪЗЪРѢТИ НА НЕБО </ms>

<ms id="Pog"> КЪ ТОМОУ НЕ ДРЪЗНѢ ВЪЗЪРѢТИ НА НЕБО </ms>

<ms id="Usp"> КЪ ТОМОУ НЕ ДРЪЗНѢ ВЪЗЪРѢТИ НА НЕБО </ms>

<segm n="14">

ОУМРЪЛА БО ІЕСМЬ {И} БОГОУ И ЧЛОВѢКОМЪ

<ms id="Ch397"> ОУМРЪЛА БО ІЕСМЬ БОГОУ И ЧЛОВѢКОМЪ </ms>

<ms id="BdSb"> ОУМРЪЛА БО ІЕСМЬ БОГОУ И ЧЛОВѢКОМЪ </ms>

<ms id="Pog"> ОУМРЪЛА БО ІЕСМЬ И БОГОУ И ЧЛОВѢКОМЪ </ms>

<ms id="Usp"> ОУМРЪЛА БО ІЕСМЬ И БОГОУ И ЧЛОВѢКОМЪ </ms>

<segm n="15">

приблизити бо са двьрьцахъ тѣхъ не могъ

<ms id="Ch397"> приближити бо са двьрьць тѣхъ не могъ </ms>

<ms id="BdSb"> приближити са къ двьрьцамъ тѣмъ не могъ </ms>

<ms id="Pog"> и приближити бо са двьрьцахъ тѣхъ не могъ </ms>

<ms id="Usp"> приближити же са двьрьцахъ тѣхъ не могъ </ms>

<segm n="16">

како бо азъ грѣшница исплънь нечистоты сѣшти пакы научьнъ глаголати съ сватыимъ тѣмъ

<ms id="Ch397"> како бо азъ грѣшница исплънь нечистоты сѣшти пакы научьнъ глаголати съ сватыимъ тѣмъ </ms>

<ms id="BdSb"> како бо азъ грѣшница исплънь нечистоты сѣшти пакы научьнъ глаголати съ сватыимъ тѣмъ </ms>

<ms id="Pog"> како бо азъ грѣшница исплънь нечистоты сѣшти пакы научьнъ глаголати къ сватыимъ тѣмъ </ms>

<ms id="Usp"> како бо азъ грѣшница исплънь нечистоты сѣшти пакы научьнъ глаголати съ сватыимъ тѣмъ </ms>

<segm n="17">

аште же и дръзнъ огонь ишьдъ из двьрьць тѣхъ не съжежетъ ли ма

<ms id="Ch397"> аште же и дръзнъ огонь ишьдъ из двьрьць тѣхъ не съжежетъ ли ма (~мене) </ms>

<ms id="BdSb"> аште же и дръзнъ огонь ишьдъ из двьрьць тѣхъ не съжежетъ ли мене </ms>

<ms id="Pog"> аште же и дръзнъ огонь ишьдъ из двьрьць тѣхъ не съжежетъ ли мене </ms>

<ms id="Usp"> аште же и дръзнъ огонь шьдъ из двьрьць тѣхъ не съжежетъ ли мене </ms>

<segm n="18">

оуніе ми кестъ ити въ ино отъѣство иде-же не бѣдетъ никого-же знаѣшита мене

<ms id="Ch397"> оуніе ми кестъ ити въ ино отъѣство иде-же не бѣдетъ никого-же знаѣшита мене </ms>

<ms id="BdSb"> оуніе ми кестъ ити въ ино отъѣство иде-же не бѣдетъ никого-же знаѣшита мене </ms>

<ms id="Pog"> соуліе ми кестъ ити въ ино отъѣство иде-же не бѣдетъ никого знаѣштиихъ мене </ms>

<ms id="Usp"> оуніе ми кестъ ити въ ино отъѣство иде-же не бѣдетъ никого-же знаѣшита мене </ms>

<segm n="19">

понеже бо единосѣ оумрѣхъ къ томоу нѣстѣ ми надежда съпасениа

<ms id="Ch397"> понеже бо единосѣ оумрѣхъ къ томоу нѣстѣ ми надежда съпасениа </ms>

<ms id="BdSb"> понеже бо единосѣ оумрѣхъ къ томоу нѣстѣ ми надежда съпасениа </ms>

<ms id="Pog"> понеже бо единосѣ оумрѣхъ къ томоу нѣстѣ ми надежда съпасениа </ms>

<ms id="Usp"> понеже бо единосѣ оумрѣхъ къ то-~~hiatus~~/ ми надежда съпасению </ms>

<segm n="20">

въставъши же двие отиде въ инъ градъ {и} измѣнивъши свои образъ быстѣ въ гостин(ьн)ици

<ms id="Ch397"> въставъши же двие отиде въ инъ градъ измѣнивъши свои образъ быстѣ въ гостин(ьн)ици </ms>

<ms id="BdSb"> въставъши же двие отиде въ инъ градъ и измѣнивъши ~~образъ свои~~ быстѣ въ гостин(ьн)ици </ms>

<ms id="Pog"> и въставъши же двие иде въ инъ градъ измѣнивъши свои образъ быстѣ въ гостин(ьн)ици </ms>

<ms id="Usp"> въставъши же двие отиде въ инъ градъ и измѣнивъши ~~образъ свои~~ быстѣ въ гостин(ьн)ици </ms>

<Paragraph n="29"/>

<segm n="1">

приклоучивъшоу же са семоу кеи видѣние видѣ блаженыи страшна змиа велика зѣло мръзъка образомъ

<ms id="Ch397"> приклоучивъшоу же са семоу кеи видѣние видѣ блаженыи страшна(га) змиа велика зѣло мръзъка образомъ

</ms>

<ms id="BdSb"> приклоучивъшоу же са семоу кеи ~~видѣ видѣние~~ блаженыи страшна(га) змиа велика зѣло мръзъка образомъ

</ms>

<ms id="Pog"> приклоучивъшоу же са семоу кеи видѣние видѣ блаженыи страшна(га) змиа велика образомъ </ms>

<ms id="Usp"> приклоучивъшоу же са семоу кеи видѣние видѣ блаженыи страшна(га) змиа велика зѣло мръзъка образомъ

</ms>

<segm n="2">

шоумашта крѣпостиѣ и како ишьдъша отъ мѣста своего и пришьдъша до келиѣ своѣѣ

<ms id="Ch397"> шоумашта крѣпостиѣ и како ишьдъша отъ мѣста своего и пришьдъша до келиѣ своѣѣ </ms>

<ms id="BdSb"> шоумашта крѣпостиѣ ишьдъша отъ мѣста своего пришьдъша до келиѣ его </ms>

<ms id="Pog"> шоумашта крѣпѣко и акы сшьдъша отъ мѣста своего и пришьдъша до келиѣ сво(е)ѣѣ </ms>

<ms id="Usp"> шоума крѣпостиѣ и како ишьдъша отъ мѣста своего и пришьдъша до келиѣ его </ms>

<segm n="3">

и обрѣтъ голъбицѣ поглъти ѣ и пакы възвратити са ѣмоу въз мѣсто свое

<ms id="Ch397"> и обрѣтъ голъбицѣ поглъти ѣ и пакы □ възвратити са ѣмоу □ </ms>

<ms id="BdSb"> и обрѣтъ голъбицѣ поглъти ѣ и пакы возврати са въз мѣсто свое </ms>

<ms id="Pog"> и обрѣтъ голъбицѣ поглъти ѣ и пакы възвратити са ѣмоу въз свое мѣсто </ms>

<ms id="Usp"> и обрѣтъ голъбицѣ поглъти ѣ и пакы возврати са въз мѣсто свое </ms>

<segm n="4">

въстръгнѣвъ же са отъ сзна блаженни оскрѣбѣ зѣло и плака са горьцѣ глагола

<ms id="Ch397"> (hiatus/) </ms>

<ms id="BdSb"> възпранѣвъ же са отъ сзна блаженни и оскрѣбѣ зѣло и плака са горьцѣ </ms>

<ms id="Pog"> въстръгнѣвъ же са блаженни отъ сзна оскрѣбѣ зѣло и плака са горько глагола </ms>

<ms id="Usp"> въстръгнѣвъ же са отъ сзна блаженни оскрѣбѣ зѣло и плака са горьцѣ глагола </ms>

<segm n="5">

ѣда оубо гонѣние въздвигнетъ (диаволъ/сотона) на сватѣѣ црѣкѣвъ и мзногы оставитъ отъ вѣры

<ms id="Ch397"> (hiatus/) </ms>

<ms id="BdSb"> ѣда оубо гонѣние въздвигнетъ сотона на сватѣѣ црѣкѣвъ и мзногы(ѣѣ) оставитъ отъ вѣры </ms>

<ms id="Pog"> ѣгда оубо гонѣние бѣдетъ въздвигнетъ на црѣкѣвъ и мзногы оставитъ отъ вѣры рекъши [ѣрѣѣ] </ms>

<ms id="Usp"> ѣда оубо гонѣние въздвигнетъ диаволъ на сватѣѣ црѣкѣвъ и мзногы оставитъ отъ вѣры </ms>

<segm n="6">

или раздоръ бѣдетъ црѣкѣви помоливъ же са господоу рече

<ms id="Ch397" >(hiatus/)</ms>

<ms id="BdSb" >или разорѣниѣ бѣдетъ црѣкѣви помоливъ же са господоу рече </ms>

<ms id="Pog" >или раздоръ бѣдетъ въ црѣкѣви помоливъ же са господоу рече </ms>

<ms id="Usp" >или раздоръ бѣдетъ црѣкѣви помоливъ же са господеви (~оу) рече </ms>

<segm n="7">

всѣ-вѣды(и) чловѣколюбѣе господи ты ѣдинъ сзвѣси видѣниѣ се

<ms id="Ch397" >(hiatus/)</ms>

<ms id="BdSb" >всѣ вѣды(и) чловѣколюбѣе господи ты ѣдинъ сзвѣси видѣниѣ се </ms>

<ms id="Pog" >всѣ вида(и) чловѣколюбѣе ты ѣдинъ сзвѣси видѣниѣ се </ms>

<ms id="Usp" >всѣ-вѣды(и) чловѣколюбѣе господи ты ѣдинъ вѣси видѣниѣ се </ms>

<segm n="8">

и пакы по дзвою дѣнию видѣ того-же змиа ишьдѣша отъ мѣста своего

<ms id="Ch397" >(hiatus/)</ms>

<ms id="BdSb" >и пакы по дзвою дѣнию (~оу) видѣ того-же змиа ишьдѣша отъ мѣста своего </ms>

<ms id="Pog" >пакы по дзвою дѣноу видѣ того-же змиа ишьдѣша отъ мѣста своего </ms>

<ms id="Usp" >и пакы по дзвою дѣнию (~оу) видѣ того-же змиа ишьдѣша отъ мѣста своего </ms>

<segm n="9">

и пришьдѣша въ хызинѣ къ нѣмоу

<ms id="Ch397" >(hiatus/)</ms>

<ms id="BdSb" >и пришьдѣша въ хызинѣ къ нѣмоу </ms>

<ms id="Pog" >и пришьдѣша въ хызинѣ къ нѣмоу </ms>

<ms id="Usp" >и пришьдѣша въ хызинѣ къ нѣмоу </ms>

<segm n="10">

ПОДЪЛОЖИВЪША ЖЕ ПОДЪ НОЗЪ БЛАЖЕНАДО ГЛАВЪ СВОИЪ И РАСЪДЪША СА

<ms id="Ch397" >(hiatus/)</ms>

<ms id="BdSb" >ПОДЪЛОЖИВЪША ЖЕ ПОДЪ НОЗЪ БЛАЖЕНАДО ГЛАВЪ СВОИЪ И РАСЪДЪША СА </ms>

<ms id="Pog" >И ПОДЪЛОЖИВЪША ЖЕ БЛАЖЕНАДО ПОДЪ НОЗЪ ГЛАВЪ СВОИЪ И РАСЪДЪША СА </ms>

<ms id="Usp" >ПОДЪЛОЖИВЪША ЖЕ ПОДЪ НОЗЪ БЛАЖЕНАДО ГЛАВЪ СВОИЪ И РАСЪДЪША СА </ms>

<segm n="11">

И ОБРЪТЕНЪ БЫТИ ГОЛЪВИЦИ ОНОИ ВЪ ЧРЪВЪ ЕГО

<ms id="Ch397" >(hiatus/)</ms>

<ms id="BdSb" >И ОБРЪТЕНИ БЫТИ ГОЛЪВИЦИ <(hiatus/)</ms>

<ms id="Pog" >И НЕ ОБРЪТЕ ОНОИ ГОЛЪВИЦИ НЕ БЫТИ ЖИВЪ ВЪ ЧРЪВЪ ЕГО </ms>

<ms id="Usp" >И ОБРЪТЕНЪ БЫТИ ГОЛЪВИЦИ ОНОИ ВЪ ЧРЪВЪ ЕГО </ms>

<segm n="12">

И ПРОСТЪРЪ (БЛАЖЕНЫИ РЪКЪ/РЪКЪ БЛАЖЕНЫИ) ВЪЗАТЪ ИЖИВЪ НЕ ИМЪШТЪ СКВРЪНЫ

<ms id="Ch397" >(hiatus/)</ms>

<ms id="BdSb" >(hiatus/)</ms>

<ms id="Pog" >И ПРОСТЪРЪ БЛАЖЕНЫИ РЪКЪ ВЪЗАТЪ ИЖИВЪ НЕ ИМЪШТЪ СКВРЪНЫ </ms>

<ms id="Usp" >И ПРОСТЪРЪ РЪКЪ БЛАЖЕНЫИ ВЪЗАТЪ ИЖИВЪ НЕ ИМЪШТЪ СКВРЪНЫ </ms>

<Paragraph n="30" />

<segm n="1">

АБИЕ ЖЕ ВЪСПРАНЪВЪ ВЪЗЪВА (БЛАЖЕНЪИЖИ/ БЛАЖЕНЫИ) ЕДИНОИЖИ И (ДЪВОКРАТЫ/ДЪВА КРАТЫ) ГЛАГОЛА

<ms id="Ch397" >(hiatus/)</ms>

<ms id="BdSb" >(hiatus/)</ms>

<ms id="Pog" >АБИЕ ЖЕ ВЪСПРАНЪВЪ ВЪЗЪВА БЛАЖЕНЪИЖИ ЕДИНОИЖИ И ДЪВОКРАТЫ ГЛАГОЛА </ms>

<ms id="Usp" >АБИЕ ЖЕ ВЪСПРАНЪВЪ ВЪЗЪВА БЛАЖЕНЫИ ЕДИНОИЖИ И ДЪВА КРАТЫ ГЛАГОЛА </ms>

<segm n="2">

{по} ЧЪТО ОБЛѢНИЛА СА ЕСИ ВЪТОРЫИ (СЪ/СЕ) ДЪНЬ {ДЪНЬСЪ} ОТВРѢСТИ ОУСТА (ТВОЯ/СВОЯ) НА СЛАВОСЛОВИЕ БОЖИЕ

<ms id="Ch397" >hiatus/</ms>

<ms id="BdSb" >hiatus/</ms>

<ms id="Pog" >ЧЪТО ОБЛѢНИЛА СА ЕСИ ВЪТОРЫИ СЪ ДЪНЬ ОТВРѢСТИ ОУСТА ТВОЯ НА СЛАВОСЛОВИЕ БОЖИЕ </ms>

<ms id="Usp" >по ЧЪТО ОБЛѢНИЛА СА ЕСИ ВЪТОРЫИ СЕ ДЪНЬ ДЪНЬСЪ ОТВРѢСТИ ОУСТА СВОЯ НА СЛАВОСЛОВИЕ БОЖИЕ </ms>

<segm n="3">

НЕ ОТЪВѢШТАВЪШИ ЖЕ ЕИ {и} ТАКО ВЪТОРЫИ ДЪНЬ {ОУЖЕ} ИМАТЪ НЕ ПѢВЪШИ ПО ОБЫЧАЮ

<ms id="Ch397" >hiatus/</ms>

<ms id="BdSb" >hiatus/</ms>

<ms id="Pog" >НЕ ОТЪВѢШТАВЪШИ ЖЕ ЕИ И ТАКО ВЪТОРЫИ ДЪНЬ ИМАТЪ НЕ ПѢВЪШИ ПО ОБЫЧАЮ </ms>

<ms id="Usp" >НЕ ОТЪВѢШТАВЪШИ ЖЕ ЕИ ТАКО ВЪТОРЫИ ДЪНЬ ОУЖЕ ИМАШИ НЕ ПѢВЪШИ ПО ОБЫЧАЮ </ms>

<segm n="4">

РАЗОУМѢ ТАКО ВИДѢНИЕ ЕЖЕ ВИДѢ О ТОИ {ТО} ЕСТЪ И ПЛАКАВЪ СА РЕЧЕ МАЛЫ

<ms id="Ch397" >hiatus/</ms>

<ms id="BdSb" >hiatus/</ms>

<ms id="Pog" >РАЗОУМѢ ТАКО ВИДѢНИЕ ЕЖЕ ВИДѢ О ТОИ ТО ЕСТЪ И ПЛАКАВЪ СА РЕЧЕ МАЛЫ </ms>

<ms id="Usp" >РАЗОУМѢ ТАКО ВИДѢНИЕ ЕЖЕ ВИДѢ О ТОИ ЕСТЪ И ПЛАКАВЪ СА РЕЧЕ МАЛЫ </ms>

<segm n="5">

(о/оу) ЛЮТѢ МЫНѢ АГНИЦѢ МОИѢ ВЛЪКЪ ВЪСХЪТИ И ЧАДО МОЕ ПЛѢНИЕНО БЫСТЪ

<ms id="Ch397" >hiatus/</ms>

<ms id="BdSb" >hiatus/</ms>

<ms id="Pog" >О ЛЮТѢ МЫНѢ АГНИЦѢ МОИѢ ВЛЪКЪ ВЪСХЪТИ И ЧАДО МОЕ ПЛѢНИЕНО БЫСТЪ </ms>

<ms id="Usp" >ОУ ЛЮТѢ МЫНѢ АГНИЦѢ МОИѢ ВЛЪКЪ ВЪСХЪТИ И ЧАДО МОЕ ПЛѢНИЕНО БЫСТЪ </ms>

<segm n="6">

ВЪЗДВИЖЕ ЖЕ ГЛАСЪ СВОИ (СЪ СЛЪЗАМИ ГЛАГОЛѦ/ ГЛАГОЛѦ СЪ СЛЪЗАМИ)

<ms id="Ch397"> (hiatus/) </ms>

<ms id="BdSb"> (hiatus/) </ms>

<ms id="Pog"> ВЪЗДВИЖЕ ЖЕ ГЛАСЪ СВОИ СЪ СЛЪЗАМИ ГЛАГОЛѦ </ms>

<ms id="Usp"> ВЪЗДВИЖЕ ЖЕ ГЛАСЪ СВОИ ГЛАГОЛѦ СЪ СЛЪЗАМИ </ms>

<segm n="7">

СЪПАСЕ ВЪСЕГО МИРА ХРИСТОСЕ ВЪЗВРАТИ АГНИЦѦ ТВОИѦ МАРИИѦ ВЪ ОГРАДѦ ЖИЗНЬНИѦѦ

<ms id="Ch397"> (hiatus/) </ms>

<ms id="BdSb"> (hiatus/) </ms>

<ms id="Pog"> СЪПАСЕ ВЪСЕГО МИРА ХРИСТОСЕ ВЪЗВРАТИ АГНИЦѦ ТВОИѦ МАРИИѦ ВЪ ОГРАДѦ ЖИЗНЬНИѦѦ </ms>

<ms id="Usp"> СЪПАСЕ ВЪСЕГО МИРА ХРИСТОСЕ ВЪЗВРАТИ АГНИЦѦ ТВОИѦ МАРИИѦ ВЪ ОГРАДѦ ЖИЗНЬНИѦѦ </ms>

<segm n="8">

ДА НЕ СЪНИДЕТЪ СТАРОСТЬ МОѦ СЪ ПЕЧАЛИИѦ ВЪ АДЪ

<ms id="Ch397"> (hiatus/) </ms>

<ms id="BdSb"> (hiatus/) </ms>

<ms id="Pog"> ДА НЕ СЪНИДЕТЪ СТАРОСТЬ МОѦ СЪ ПЕЧАЛИИѦ ВЪ АДЪ </ms>

<ms id="Usp"> ДА НЕ СЪНИДЕТЪ СТАРОСТЬ МОѦ СЪ ПЕЧАЛИИѦ ВЪ АДЪ </ms>

<segm n="9">

НЕ (ПРИЗЪРИ/ ПРЪЗЪРИ) МОЛѦНИѦ МОЕГО (НЪ ПОСЪЛИ ГОСПОДИ/ ГОСПОДИ НЪ ПОСЪЛИ) БЛАГОДѢТЬ ТВОИѦ ВЪСКОРѢ

<ms id="Ch397"> (hiatus/) </ms>

<ms id="BdSb"> (hiatus/) </ms>

<ms id="Pog"> НЕ ПРИЗЪРИ МЪЛѢНЫѦ МОЕГО НЪ ПОСЪЛИ ГОСПОДИ БЛАГОДѢТЬ ТВОИѦ ВЪСКОРѢ

<ms id="Usp"> НЕ ПРЪЗЪРИ МОЛѦНИѦ МОЕГО ГОСПОДИ НЪ ПОСЪЛИ БЛАГОДѢТЬ ТВОИѦ ВЪСКОРѢ

<segm n="10">

ДА ИЗЪМЕТЪ ІЖ ИЗ ОУСТЪ ЗМИНЕВЪ

<ms id="Ch397" <hiatus/>

<ms id="BdSb" <hiatus/>

<ms id="Pog" > ДА ИЗЪМЕТЪ ІЖ ИЗ ОУСТЪ ЗМИНЕВЪ

<ms id="Usp" > ДА ИЗЪМЕТЪ ІЖ ИЗ ОУСТЪ ЗМИНЕВЪ

<Paragraph n="31"/>

<segm n="1">

БѢСТА ЖЕ ДЪВА ДЪНИ { МИМО } ШЛА ПО ОШЬСТВИИ БЛАЖЕНЫѦ ВЪ НѦ-ЖЕ ВИДѢ ВИДѢНИИ

<ms id="Ch397" <hiatus/> </ms>

<ms id="BdSb" <hiatus/> </ms>

<ms id="Pog" > БѢСТА ЖЕ ДЪВА ДЪНИ МИМОШЛА ПО [ОСЪШЕСТВЫ] БЛАЖЕНЫѦ ВЪ НѦ-ЖЕ ВИДѢ ВИДѢНИИ </ms>

<ms id="Usp" > БѢСТА ЖЕ ДЪНИ ДЪВА ИШЛА ПО ОШЬСТВИИ БЛАЖЕНЫѦ ВЪ НѦ-ЖЕ ВИДѢ ВИДѢНИИ </ms>

<segm n="2">

ДЪВѢ ЖЕ ЛѢТѢ ИЖЕ СЪТВОРИ ДЪШТЕРЬШИ НЕГО { СВѢНІЕ / КРОМѢ } НЕГО СЪВРЪШАДШЕ ДЪНЬ И НОШТЬ МОЛА БОГА О НЕИ

<ms id="Ch397" <hiatus/> </ms>

<ms id="BdSb" <hiatus/> </ms>

<ms id="Pog" > ДЪВѢ ЖЕ ЛѢТѢ ИЖЕ И СЪТВОРИ БЕЗ НЕГО ДЪШТЕРЬ СВОѦ СЪВРЪШАДШЕ ДЪНЬ И НОШТЬ МОЛА СѦ БОГОУ О НЕИ </ms>

<ms id="Usp" > ДЪВѢ ЖЕ ЛѢТѢ ИЖЕ СЪТВОРИ КРОМѢ НЕГО ДЪШТЕРЬШИ НЕГО СЪВРЪШАДШЕ ДЪНЬ И НОШТЬ МОЛА БОГА О НЕИ </ms>

<segm n="3">

И ПО ДЪВОЮ ЛѢТОУ ВѢСТЬ БЫСТЪ НЕМОУ КЪДЕ ЕСТЬ И КАКО ЖИВЕТЪ И ОУМОЛИВЪ НѢКОЕГО ЖЖИЖЪ СВОЕГО

<ms id="Ch397" <hiatus/> </ms>

<ms id="BdSb" <hiatus/> НЕМОУ КЪДЕ ЕСТЬ И КАКО ЖИВЕТЪ И ОУМОЛИВЪ НѢКОЕГО ЖЖИЖЪ СВОЕГО </ms>

<ms id="Pog" > И ПО ДЪВОЮ ЖЕ ЛѢТОУ ВѢСТЬ БЫСТЪ НЕМОУ КЪДЕ ЕСТЬ И КАКО ЖИВЕТЪ И ОУМОЛИ НѢКОЕГО ЖЖИЖЪ СВОЕГО </ms>

<ms id="Usp" > И ПО ДЪВОЮ ЛѢТОУ ВѢСТЬ БЫСТЪ НЕМОУ КЪДЕ ЕСТЬ И КАКО ЖИВЕТЪ И ОУМОЛИВЪ НѢКОЕГО ЖЖИЖЪ СВОЕГО </ms>

<segm n="4">

ПОСЪЛА ТАМО ДА ИЗВѢСТО ОУВѢСТЪ О НЕИ И ЗНАМЕНАЕТЪ МѢСТО КЪДЕ ХОДИТЪ

<ms id="Ch397" <hiatus/> </ms>

<ms id="BdSb" >ПОСЪЛА ТАМО ДА ИЗВѢСТО ОУВѢСТЪ О НЕИ И ЗНАМЕНАЕТЪ МѢСТО КЪДЕ ХОДИТЪ </ms>

<ms id="Pog" >ПОСЪЛА ТАМО ДА ИЗВѢСТ-ОУ-ВѢСТЪ О НЕИ И ЗНАМЕНАЕТЪ ЖЕ И МѢСТО КЪДЕ ХОДИТЪ </ms>

<ms id="Usp" >ПОСЪЛА ТАМО ДА ИЗВѢСТО ОУВѢСТЪ О НЕИ И ЗНАМЕНА ЖЕ И МѢСТО КЪДЕ ХОДИТЪ </ms>

<segm n="5">

ШЬДЪ ЖЕ ТОУ АБИЕ ПОСЪЛАН(ЪН)ЫИ ОУВИДѢ ИЗВѢСТО О НЕИ

<ms id="Ch397" <hiatus/> </ms>

<ms id="BdSb" >ШЬДЪШЕ (~ШЬДЪ ЖЕ) ТОУ АБИЕ ПОСЪЛАН(ЪН)ЫИ ОУВѢДѢ ИЗВѢСТО О НЕИ </ms>

<ms id="Pog" >ШЬДЪ ЖЕ ТОУ АБИЕ ПОСЪЛАН(ЪН)ЫИ И ОУВИДѢ ИЗВѢСТО О НЕИ </ms>

<ms id="Usp" >ШЬДЪ ЖЕ ТОУ АБИЕ ПОСЪЛАН(ЪН)ЫИ ОУВѢДѢ ИЗВѢСТ(ЪН)О О НЕИ </ms>

<segm n="6">

И ВИДѢВЪ ЖЕ И И САМѢ ПРИШЬДЪ ЖЕ ПОВѢДА ЕМОУ СИЦЕ

<ms id="Ch397" <hiatus/> </ms>

<ms id="BdSb" >ВИДѢВЪ ЖЕ И САМѢ ПРИШЬДЪ ЖЕ ПОВѢДА ЕМОУ СИЦЕ </ms>

<ms id="Pog" >И ВИДѢВЪ ЖЕ И И САМѢ И ПРИШЬДЪ ПОВѢДА ЕМОУ СИЦЕ </ms>

<ms id="Usp" >И ВИДѢ ЖЕ И И САМѢ ПРИШЬДЪ ЖЕ ПОВѢДА ЕМОУ СИЦЕ </ms>

<segm n="7">

КОЕГОЖЬДО ЗНАМЕНИА НАУРЪТАНИЕ ОНЪ ЖЕ ВЪРѢ ИМЪ ТАКО ТО(И) НЕСТЪ БЫТИ

<ms id="Ch397" <hiatus/> </ms>

<ms id="BdSb" >КОЕГОЖЬДО ЗНАМЕНИА НАУРЪТАНИЕ ОНЪ ЖЕ РАЗУМѢВЪ ТАКО ТО-(И)И НЕСТЪ БЫТИ </ms>

<ms id="Pog" >КОЕГОЖЬДО ЗНАМЕНИА УРЪТАНІА ОНЪ ЖЕ ВЪРѢ ИМЪ (~ИМЪ) ТО НЕСТЪ БЫТИ </ms>

<ms id="Usp" >КОЕГОЖЬДО ЗНАМЕНИА НАУРЪТАНИЕ ОНЪ ЖЕ ВЪРѢ ИМЪ ТАКО ТОИ НЕСТЪ БЫТИ </ms>

<segm n="8">

рече же принести немюу одеждѣ воинскѣи и конь

<ms id="Ch397" >(hiatus/)</ms>

<ms id="BdSb" >рече же принести немюу воинскѣи подобѣ конь же и оружие</ms>

<ms id="Pog" >рече же принести немюу одежда воинскаѣа и конь </ms>

<ms id="Usp" >рече же принести немюу одеждѣ воинскѣи и конь </ms>

<segm n="9">

отъврѣзѣ же двѣрьца хызыныа излѣзе и облѣкѣ са въ воинскыи образѣ

<ms id="Ch397" >(hiatus/)</ms>

<ms id="BdSb" >и отъврѣзѣ двѣрьца хызыны(а) и излѣзе облѣкѣ са въ воинскыи образѣ </ms>

<ms id="Pog" >отъврѣзѣ же двѣрьца хызыныа излѣзѣ и облѣкѣ са въ воинскыи </ms>

<ms id="Usp" >отъврѣзѣ же двѣрьца хызыныа излѣзе и облѣкѣ са въ воинскыи образѣ </ms>

<segm n="10">

и клобоукѣ глѣбокѣ { великѣ } зѣло възложи на главѣ своиѣ да-бы покрылѣ лице свое

<ms id="Ch397" >(hiatus/)</ms>

<ms id="BdSb" >и клобоукѣ великѣ зѣло възложи на главѣ своиѣ да-бы покрылѣ лице свое </ms>

<ms id="Pog" >и клобоукѣ глѣбокѣ зѣло и възложи на главѣ своиѣ да-бы покрылѣ лице свое </ms>

<ms id="Usp" >и клобоукѣ высокѣ великѣ зѣло възложи на главѣ своиѣ да-бы покрылѣ лице свое </ms>

<segm n="11">

възатѣ же и цатѣ ѣдинѣ съ собою и възсѣдѣ на конь идѣаше

<ms id="Ch397" >(hiatus/)</ms>

<ms id="BdSb" >възатѣ же и цатѣ ѣдинѣ съ собою и възсѣдѣ на конь идѣаше </ms>

<ms id="Pog" >и възатѣ же си цатѣ ѣдинѣ съ собою и възсѣдѣ на конь ѣдаше </ms>

<ms id="Usp" >възатѣ же и цатѣ ѣдинѣ съ собою и възсѣдѣ на конь идѣаше </ms>

<segm n="12">

аште бо кзѣто съходьникъ негда възсхоштетъ съходити отъчѣство тоужде

<ms id="Ch397" >(hiatus/)</ms>

<ms id="BdSb" >аште бо кзѣто съходьникъ негда възсхоштетъ съходити отъчѣство тоужде </ms>

<ms id="Pog" >аште бо кзѣто съходьникъ негда хоштетъ съходити отъчѣство чоуж(д)е </ms>

<ms id="Usp" >аште бо кзѣто съходьникъ негда възсхоштетъ съходити отъчѣствоу же </ms>

<segm n="13">

или градьныи коурѣлзкъ възати

<ms id="Ch397" >(hiatus/)</ms>

<ms id="BdSb" >или градьныи [коурило] възати </ms>

<ms id="Pog" >или градьныи коурѣлзкъ възати </ms>

<ms id="Usp" >или градьныи коурѣлзкъ възати </ms>

<segm n="14">

да не познанъ бѣдетъ тако и блаженъи съ възатъ образъ вражи

<ms id="Ch397" >(hiatus/)</ms> -женъи съ възатъ образъ вражи </ms>

<ms id="BdSb" >да не познанъ бѣдетъ тако и блаженъи съ възатъ образъ вражи </ms>

<ms id="Pog" >да не познанъ бѣдетъ тако блаженъи сеи(~сь) възатъ образъ вражи </ms>

<ms id="Usp" >да не познанъ бѣдетъ тако и блаженъи съ възатъ образъ вражи </ms>

<segm n="15">

да и прѣлѣкоуетъ и побѣдитъ

<ms id="Ch397" >да и прѣлѣкоуетъ и побѣдитъ </ms>

<ms id="BdSb" >да и прѣлѣкоуетъ и побѣдитъ </ms>

<ms id="Pog" >и да прѣлѣкоуетъ и побѣдитъ </ms>

<ms id="Usp" >да и прѣлѣкоуетъ и побѣдитъ </ms>

<segm n="16">

придѣте почоудимъ са любимици семоу вътороуоумоу авра(а)моу

<ms id="Ch397"> придѣте почоудимъ са любимици семоу вътороуоумоу авра(а)моу </ms>

<ms id="BdSb"> придѣте почоудимъ са любимици семоу вътороуоумоу авра(а)моу </ms>

<ms id="Pog"> придѣте и почоудимъ са любимици семоу вътороуоумоу авра(а)моу </ms>

<ms id="Usp"> придѣте почоудимыи (~ъ) са любимици семоу вътороуоумоу авра(а)моу </ms>

<segm n="17">

онъ бо пръвыи {и}шьдъ на брани цѣсаремъ

<ms id="Ch397"> онъ бо пръвыи шьдъ на брани цѣсаремъ </ms>

<ms id="BdSb"> онъ бо пръвыи ишьдъ на брани къ цѣсаремъ </ms>

<ms id="Pog"> онъ бо пръвыи шьдъ съ цѣсаремъ </ms>

<ms id="Usp"> онъ бо пръвыи ишьдъ на брани къ цѣсаремъ </ms>

<segm n="18">

и попьравъ ѿ възврати лота сынови своего

<ms id="Ch397"> и попьравъ ѿ възврати лота сынови своего </ms>

<ms id="BdSb"> и побѣди ихъ и възврати лота сынови своего </ms>

<ms id="Pog"> попьравы(и) и възврати лота сынове своего </ms>

<ms id="Usp"> и попьравъ ѿ възврати лота сынове своего </ms>

<segm n="19">

съ же .ѿ. и авраамъ изиде на брань на самого диввола побѣди{ -въ/ -ти/ -тъ } него

<ms id="Ch397"> съ же .ѿ. и авраамъ изиде на брань на самого диввола побѣдивъ него </ms>

<ms id="BdSb"> съ-и-же въторыи авраамъ изиде на брань самого диввола побѣдити него </ms>

<ms id="Pog"> се же въторыи авра(а)мъ изиде на брань на самого диввола побѣдитъ него </ms>

<ms id="Usp"> съ же въторыи авраамъ изиде на брань на самого диввола побѣдитъ него </ms>

<segm n="20">

и възврати-тъ дъщерьша своѣѧ

<ms id="Ch397"> и възврати-тъ дъщерьша своѣѧ </ms>

<ms id="BdSb"> и възврати дъщерѣ брата своѣго </ms>

<ms id="Pog"> и възврати дъщерьша своѣѧ </ms>

<ms id="Usp"> и възврати-тъ дъщерьша своѣѧ </ms>

<Paragraph n="32"/>

<segm n="1">

пришьдъ же двѣ на мѣсто то и възшьдъ въ гостин(ьн)ицѣ

<ms id="Ch397"> пришьдъ же двѣ на мѣсто то и възшьдъ въ гостин(ьн)ицѣ </ms>

<ms id="BdSb"> пришьдъ же двѣ на мѣсто и възшьдъ въ гостин(ьн)ицѣ </ms>

<ms id="Pog"> пришьдъ же двѣ на мѣсто то възшьдъ въ гостин(ьн)ицѣ </ms>

<ms id="Usp"> пришьдъ же двѣ и възшьдъ въ гостин(ьн)ицѣ </ms>

<segm n="2">

гладдаше сѣмо и сѣмо хотѧ ѣ видѣти

<ms id="Ch397"> гладдаше сѣмо и сѣмо хотѧ ѣ видѣти </ms>

<ms id="BdSb"> гладдаше сѣмо и онамо хотѧ видѣти </ms>

<ms id="Pog"> гладдаше сѣмо и сѣмо хотѧ ѣ видѣти </ms>

<ms id="Usp"> гладдаше же сѣмо и овамо </ms>

<segm n="3">

оскладбивъ же сѧ рече къ гостин(ьн)икоу

<ms id="Ch397"> оскладбивъ же сѧ рече къ гостин(ьн)икоу </ms>

<ms id="BdSb"> въскладбивъ же сѧ рече къ гостин(ьн)икоу </ms>

<ms id="Pog"> оскладбивъ же сѧ рече къ гостин(ьн)икоу </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/>-зскладбивъ же сѧ рече къ гостин(ьн)икоу </ms>

<segm n="4">

Дроуже слышалъ есмь како имаши съде дѣвицѣ добрѣ въ сласть да са назьриѣи еѣа

<ms id="Ch397"> Дроуже слышалъ есмь како имаши съде дѣвицѣ добрѣ въ сласть да са назьриѣи еѣа </ms>

<ms id="BdSb"> Дроуже слышалъ есмь како имаши съде дѣвицѣ добрѣ въ сласть да са назьриѣи еѣа </ms>

<ms id="Pog"> Дроуже слышалъ есмь како имаши съде дѣвицѣ добрѣ въ сласть да са назьриѣи еѣа </ms>

<ms id="Usp"> Дроуже слышалъ есмь како имаши съде дѣвицѣ добрѣ въ сласть да са назьриѣи еѣа </ms>

<segm n="5">

онъ же видѣвъ старостыниа сѣдины его поразоумѣ како блѣда ради възпрашаѣтъ еѣа

<ms id="Ch397"> онъ же видѣвъ старостыниа сѣдины его поразоумѣ како блѣда ради възпрашаѣтъ еѣа </ms>

<ms id="BdSb"> онъ же видѣвъ старостыниа сѣдины его поразоумѣ како блѣда ради възпрашаѣтъ еѣа </ms>

<ms id="Pog"> онъ же видѣвъ старостыниа сѣдины его поразоумѣ како блѣда дѣльма възпрашаѣтъ еѣа </ms>

<ms id="Usp"> онъ же видѣвъ старостыниа сѣдины его поразоумѣ како блѣда ради възпрашаѣтъ еѣа </ms>

<segm n="6">

по-томъ отъвѣштавъ рече

<ms id="Ch397"> по-томъ отъвѣштавъ рече </ms>

<ms id="BdSb"> по-томъ отъвѣштавъ рече </ms>

<ms id="Pog"> по-томъ отъвѣштавъ рече </ms>

<ms id="Usp"> по-томъ отъвѣштавъ рече </ms>

<segm n="7">

кестъ и зѣло красьна бѣ же блажен(ъ)иа та паѣ кестьства ѣловѣѣа добрѣиши

<ms id="Ch397"> кестъ и зѣло красьна бѣ же блажен(ъ)иа та паѣ кестьства ѣловѣѣа добрѣиши </ms>

<ms id="BdSb"> кестъ же и зѣло красьна бѣ во блажен(ъ)иа та паѣ кестьства ѣловѣѣьскаѣа добрѣиши </ms>

<ms id="Pog"> кестъ и зѣло красьна бѣ во блажен(ъ)иа та паѣ кестьства ѣловѣѣа добрѣиши </ms>

<ms id="Usp"> кестъ и зѣло красьна бѣ же и блажен(ъ)иа та паѣ ѣловѣѣьскаѣа кестьства добрѣиши </ms>

<segm n="8">

рече же кѣз нѣмоу стрѣи кѣа и чѣто наричетъ са

<ms id="Ch397"> рече же кѣз нѣмоу стрѣиа кѣа и чѣто наричетъ са </ms>

<ms id="BdSb"> рече же кѣз нѣмоу стрѣи кѣа и чѣто наричетъ са </ms>

<ms id="Pog"> рече же кѣз нѣмоу стрѣи кѣа и чѣто наричетъ са </ms>

<ms id="Usp"> рече кѣз нѣмоу стрѣи кѣа и чѣто наричетъ са </ms>

<segm n="9">

онъ же рече мариѣ наричетъ са тѣгда свѣтѣломъ лицемъ глагола кѣмоу

<ms id="Ch397"> онъ же рече мариѣ наричетъ са тѣгда свѣтѣломъ лицемъ глагола кѣз нѣмоу </ms>

<ms id="BdSb"> онъ же рече мариѣ наричетъ са тѣгда свѣтѣломъ лицемъ глагола кѣмоу </ms>

<ms id="Pog"> тѣгда свѣтѣломъ лицемъ глагола кѣмоу </ms>

<ms id="Usp"> онъ же рече мариѣ наричетъ са тѣгда свѣтѣломъ лицемъ глагола кѣмоу </ms>

<segm n="10">

призови ми ѿ да са повеселиѣ дѣнь-сѣ сѣз нѣиѣ

<ms id="Ch397"> призови ми ѿ да са повеселиѣ дѣнь-сѣ сѣз нѣиѣ </ms>

<ms id="BdSb"> призови ми ѿ да са повеселиѣ дѣнь-сѣ сѣз нѣиѣ </ms>

<ms id="Pog"> призови ми ѿ да са повеселиѣ дѣнь-сѣ сѣз нѣиѣ </ms>

<ms id="Usp"> призови ми ѿ да са повеселиѣ дѣнь-сѣ сѣз нѣиѣ </ms>

<segm n="11">

зѣло бо ѿко слышалъ есмь о нѣи и годѣ ми естѣ

<ms id="Ch397"> зѣло бо о слышалъ есмь о нѣи и годѣ ми естѣ </ms>

<ms id="BdSb"> зѣло бо ѿко слышалъ есмь о нѣи годѣ ми естѣ </ms>

<ms id="Pog"> зѣло бо ѿко слышалъ есмь о нѣи и годѣ ми естѣ </ms>

<ms id="Usp"> зѣло бо ѿко слышалъ есмь о нѣи ѿко годѣ ми естѣ </ms>

<segm n="12">

призванъ же бывъши {и} при(и)де къ нему

<ms id="Ch397"> призванъ же бывъши при(и)де къ нему </ms>

<ms id="BdSb"> призванъ же бывъши ии при(и)де къ нему </ms>

<ms id="Pog"> призванъ же бывъши при(и)де къ нему </ms>

<ms id="Usp"> призванъ же бывъши ии при(и)де къ нему </ms>

<segm n="13">

и како-же ѿ видѣ въ красотѣ той бл҃гдѣничѣскимъ образомъ мала все тѣло его слъзно не бысть

<ms id="Ch397"> и како-же ѿ видѣ въ красотѣ той бл҃гдѣничѣскимъ образомъ мала все тѣло его слъзно не бысть </ms>

<ms id="BdSb"> и како-же ѿ видѣ въ красотѣ той бл҃гдѣничѣскимъ образомъ мала все тѣло его слъзно не бысть </ms>

<ms id="Pog"> и какоже ѿ видѣ въ красотѣ той бл҃гдѣничѣскомъ (~ымъ) образомъ мала все тѣло его слъзно не бысть </ms>

<ms id="Usp"> и како-же ѿ видѣ въ красотѣ той бл҃гдѣничѣскимъ образомъ мала все тѣло его слъзно не бысть </ms>

<segm n="14">

оудръжа {же} са да не получениа погрѣшитъ и разумѣвъши отъбѣжитъ его

<ms id="Ch397"> оудръжа са да не получениа не погрѣшитъ и разумѣвъши же отъбѣжитъ его </ms>

<ms id="BdSb"> оудръжа са оубо да не получениа погрѣшитъ и разумѣвъши отъбѣжитъ его </ms>

<ms id="Pog"> оудръжа же са да не получениа погрѣшитъ и разумѣвъши отъбѣжитъ отъ ниего </ms>

<ms id="Usp"> оудръжа же са да не получениа погрѣшитъ и разумѣвъши отъбѣжитъ его </ms>

<Paragraph n="33"/>

<segm n="1">

сѣдаштинма же има и пиѣштинма има наѣатъ играти самъ съ неѣѣ дивьныи съ мѣжь

<ms id="Ch397"> сѣдаштема (~иима) же има наѣатъ играти самъ съ неѣѣ дивьныи съ мѣжь </ms>

<ms id="BdSb"> сѣдаштинма има и пиѣштинма наѣатъ играти съ неѣѣ самъ тѣ дивьныи мѣжь </ms>

<ms id="Pog"> сѣдаштинма же тѣма и пиѣштинма има наѣатъ играти съ неѣѣ дивьныи съ мѣжь </ms>

<ms id="Usp"> сѣдаштема (~иима) же има и пиѣштема (~иима) има наѣатъ играти самъ съ неѣѣ дивьныи съ мѣжь </ms>

<segm n="2">

она же вѣставъши обыатъ и и наѣатъ лобызати выѣѣ ѣго

<ms id="Ch397"> она же вѣставъши обыатъ и и наѣатъ лобызати выѣѣ ѣго </ms>

<ms id="BdSb"> она же вѣставъши и обыатъ и и наѣатъ лобызати по выи ѣго </ms>

<ms id="Pog"> она же вѣставъши обыаты и и наѣатъ лобызати выѣѣ ѣго </ms>

<ms id="Usp"> она же вѣставъши обыатъ и и наѣатъ лобызати выѣѣ ѣго </ms>

<segm n="3">

лобызавъши же ѣи вѣзъвонѣ {оубо} вонѣѣѣ ѣрьноризъѣѣскѣѣѣ тѣло ѣго

<ms id="Ch397"> лобызавъши же ѣи вѣзъвонѣ оубо вонѣѣѣ ѣрьноризъѣѣскѣѣѣ тѣло ѣго </ms>

<ms id="BdSb"> лобызавъши же ѣѣѣ вѣзъвонѣ оубо вонѣѣѣ ѣрьноризъѣѣскѣѣѣ тѣло ѣго </ms>

<ms id="Pog"> лобызавъши же ѣи – и вѣзъвонѣ вонѣѣѣ ѣрьньѣѣскѣѣѣ тѣло ѣго </ms>

<ms id="Usp"> лобызѣѣшти же ѣи вѣзъвонѣ вонѣѣѣ ѣрьноризъѣѣскѣѣѣ тѣло ѣго </ms>

<segm n="4">

поманѣ же дѣиѣ дѣнь вѣздърѣжаниѣ своѣго

<ms id="Ch397"> поманѣ же дѣиѣ дѣнь вѣздърѣжаниѣ своѣго </ms>

<ms id="BdSb"> и поманѣ же дѣиѣ дѣни вѣздърѣжаниѣ своѣго </ms>

<ms id="Pog"> поманѣ же дѣиѣ дѣни вѣздърѣжаниѣ своѣго </ms>

<ms id="Usp"> поманѣ же дѣиѣ дѣни вѣздърѣжаниѣ своѣго </ms>

<segm n="5">

И ВЪЗДЪХНѢВЪШИ ПРОСЛЪЗИ СА И РЕЧЕ О ЛЮТѢ МЪНѢ ЕДИНОИ

<ms id="Ch397"> И ВЪЗДЪХНѢВЪШИ ПРОСЛЪЗИ СА И РЕЧЕ О ЛЮТѢ МЪНѢ ЕДИНОИ </ms>

<ms id="BdSb"> И ВЪЗДЪХНѢВЪШИ ПРОСЛЪЗИ СА И РЕЧЕ О ЛЮТѢ МЪНѢ ЕДИНОИ </ms>

<ms id="Pog"> ВЪЗДЪХНѢВЪШИ ПРОСЛЪЗИ СА И РЕЧЕ О ЛЮТѢ МЪНѢ ЕДИНОИ </ms>

<ms id="Usp"> И ВЪЗДЪХНѢВЪШИ ПРОСЛЪЗИ СА И РЕЧЕ О ЛЮТѢ МЪНѢ ЕДИНОИ </ms>

<Paragraph n="34"/>

<segm n="1">

ГОСТИНЬЦЪ ЖЕ РЕЧЕ КЪ НИИ ГОСПОЖДЕ МАРИНЕ ДЪНЬСЬ ИМАШИ ВЪТОРОЕ ЛѢТО {се} {ОВЪДЕ} СЪ НАМИ {СЪДЕ}

<ms id="Ch397"> ГОСТИНЬЦЪ ЖЕ РЕЧЕ КЪ НИИ ГОСПОЖДЕ МАРИНЕ ДЪНЬСЬ ИМАШИ ВЪТОРОЕ ЛѢТО ОВЪДЕ СЪ НАМИ </ms>

<ms id="BdSb"> ГОСТИНЬЦЪ ЖЕ РЕЧЕ КЪ НИИ ГОСПОЖДЕ МАРИНЕ ДЪНЬСЬ ИМАШИ ВЪТОРОЕ ЛѢТО СЕ СЪ НАМИ </ms>

<ms id="Pog"> ГОСТИНЬЦЪ РЕЧЕ КЪ НИИ ГОСПОЖ(Д)Е МАРИНЕ ДЪНЬСЬ ИМАШИ ВЪТОРОЕ ЛѢТО СЪ НАМИ </ms>

<ms id="Usp"> ГОСТИНЬНИКЪ ЖЕ РЕЧЕ КЪ НИИ ГОСПОЖДЕ МАРИНЕ ДЪНЬСЬ ИМАШИ ВЪТОРОЕ СЕ ЛѢТО СЪ НАМИ СЪДЕ </ms>

<segm n="2">

И НИКЪГДА-ЖЕ {ОУ ТЕБЕ} СЛЫШАЛЪ ЕСМЪ {ОТЪ ТЕБЕ} СИЦЕГО СЛОВЕСЕ И ВЪЗДЪХНОВЕНИА

<ms id="Ch397"> И НИКОГДА-ЖЕ СЛЫШАЛИ (~Ъ) ЕСМЪ ОТЪ ТЕБЕ СИЦЕГО СЛОВЕСИ (~Е) И ВЪЗДЪХНОВЕНИА </ms>

<ms id="BdSb"> И НИКОГДА-ЖЕ СЛЫШАЛЪ ЕСМЪ ОТЪ ТЕБЕ СИЦЕВА СЛОВА И ВЪЗДЪХНОВЕНИА </ms>

<ms id="Pog"> И НИКОГДА-ЖЕ ОУ ТЕБЕ СЛЫШАЛЪ ЕСМЪ СИЦЕГО СЛОВЕСЕ И ВЪЗДЪХНОВЕНИА </ms>

<ms id="Usp"> И НИКОГДА-ЖЕ ОУ ТЕБЕ ЕСМЪ СЛЫШАЛЪ ТАКОГО СЛОВЕСЕ И ВЪЗДЪХНОВЕНИА </ms>

<segm n="3">

НЫНА ОУБО ЧЪТО ТЫ БЫТЪ

<ms id="Ch397"> НЫНА ОУБО ЧЪТО ТЫ БЫТЪ </ms>

<ms id="BdSb"> НЫНА ОУБО ЧЪТО ТЫ БЫТЪ </ms>

<ms id="Pog"> НЫНА ОУБО БЫТЪ </ms>

<ms id="Usp"> НЫНА ОУБО ЧЪТО ТЫ БЫТЪ </ms>

<segm n="4">

она же рече аште быхъ оумрѣла прѣжде .г̃. -и лѣтъ сихъ блажена быхъ была

<ms id="Ch397"> она же рече аште быхъ оумрѣла прѣжде трини лѣтъ сихъ блажена вими была </ms>

<ms id="BdSb"> она же рече аште быхъ оумрѣла прѣжде сихъ лѣтъ блажена быхъ была </ms>

<ms id="Pog"> она же рече аште быхъ оумрѣла прѣжде .г̃. -и лѣтъ сихъ блажена быхъ была </ms>

<ms id="Usp"> она же рече аште быхъ оумрѣла прѣжде трини лѣтъ сихъ блажена быхъ была </ms>

<segm n="5">

и двие блаженыи да не разоумѣетъ его рече къ неи остромъ словомъ

<ms id="Ch397"> и двие блаженыи да не разоумѣетъ его рече къ неи остромъ словомъ </ms>

<ms id="BdSb"> и двие блаженыи да не разоумѣетъ его рече къ неи остромъ словомъ </ms>

<ms id="Pog"> и двие блаженыи да не разоумѣетъ его рече къ неи послабленомъ словомъ </ms>

<ms id="Usp"> и двие блаженыи да не разоумѣетъ его рече къ неи остромъ словомъ </ms>

<segm n="6">

нынѣ {ли} кгда къ мнѣ пришѣла еси поманѣла еси грѣхы своѣа

<ms id="Ch397"> нынѣ къ мнѣ пришѣла еси и поманѣла еси грѣхы своѣа </ms>

<ms id="BdSb"> нынѣ ли кгда къ мнѣ пришѣла еси поманѣла еси грѣхы своѣа </ms>

<ms id="Pog"> нынѣ кгда къ мнѣ пришѣла еси поманѣла еси грѣхы своѣа </ms>

<ms id="Usp"> нынѣ ли кгда къ мнѣ пришѣла еси поманѣла еси грѣхы своѣа </ms>

<segm n="7">

и не рече оубо въ срѣдѣци своемъ како подобно естъ видѣние стрѣна моего

<ms id="Ch397"> и не рече оубо въ срѣдѣци своемъ како видѣние се стрѣна моего </ms>

<ms id="BdSb"> и не рече оубо въ срѣдѣци своемъ яко подобно естъ видѣние стрѣна моего </ms>

<ms id="Pog"> и не рече оубо въ срѣдѣци своемъ како подобно естъ видѣниемъ стрѣна моего </ms>

<ms id="Usp"> и не рече оубо въ срѣдѣци своемъ яко подобно естъ видѣние стрѣна моего </ms>

<segm n="8">

и не рече оубо въ себѣ тако подобна естѣ рѣчь си стрына моего

<ms id="Ch397"> и не рече оубо въ себѣ тако подобна естѣ си.рѣчь стрына моего </ms>

<ms id="BdSb"> (niet) </ms>

<ms id="Pog"> и не рече оубо въ сръдъци своємь тако подобна естѣ рѣчь си стрына моего </ms>

<ms id="Usp"> и не рече оубо въ себѣ тако подобна естѣ рѣчь си стрына моего </ms>

<segm n="9">

нѣ единѣ ѡлобѣколюбьць прѣмѣдрын богѣ тако расѣмотри

<ms id="Ch397"> нѣ единѣ ѡлобѣколюбьць прѣмѣдрын богѣ тако расѣмотри </ms>

<ms id="BdSb"> нѣ единѣ ѡлобѣколюбьць прѣмѣдрын богѣ тако расѣмотри </ms>

<ms id="Pog"> нѣ единѣ ѡлобѣколюбьць прѣмѣдрын богѣ тако расѣмотри </ms>

<ms id="Usp"> нѣ единѣ ѡлобѣколюбьць прѣмѣдрын богѣ тако расѣмотри </ms>

<segm n="10">

да познавѣши его и оубоѡавѣши са отѣбѣжитѣ

<ms id="Ch397"> да не познавѣши его и оубоѡавѣши са отѣбѣжитѣ </ms>

<ms id="BdSb"> да не познавѣши его и оубоѡавѣши са отѣбѣжитѣ </ms>

<ms id="Pog"> да не познавѣши его и оубоѡавѣши са отѣбѣгнетѣ </ms>

<ms id="Usp"> да не познавѣши его отѣбѣжитѣ </ms>

<segm n="11">

изъмѣ же цатѣ самѣ дастѣ гостин(ѡн)икоу и глагола емоу

<ms id="Ch397"> и изъмѣ же цатѣ самѣ дастѣ гостин(ѡн)икоу и глагола емоу </ms>

<ms id="BdSb"> изъмѣ же цатѣ самѣ дастѣ гостин(ѡн)икоу и глагола емоу </ms>

<ms id="Pog"> изъмѣ же .ѣ. цатѣ въдастѣ гостин(ѡн)икоу и глагола емоу </ms>

<ms id="Usp"> изъмѣ же цатѣ самѣ дастѣ гостин(ѡн)икоу рекѣ </ms>

<segm n="12">

Дроуже сътвори ны вечерѣ добрѣ

<ms id="Ch397"> Дроуже сътвори ны вечерѣ добрѣ </ms>

<ms id="BdSb"> Дроуже сътвори ны вечерѣ добрѣ </ms>

<ms id="Pog"> Дроуже сътвори ны вечерѣ добрѣ </ms>

<ms id="Usp"> Дроуже сътвори ны вечерѣ добрѣ </ms>

<segm n="13">

да възвеселимъ сѧ (дѣнь/дѣньсь/вечеръ) съ дѣвицеѣ сеѣ из-далече бо придохъ ѣѧ ради

<ms id="Ch397"> да възвеселимъ сѧ дѣнь съ дѣвицеѣ сеѣ и из-далече бо при(и)дохъ ѣѧ ради </ms>

<ms id="BdSb"> да възвеселимъ сѧ дѣньсь съ дѣвицеѣ сеѣ из-далече бо при(и)дохъ ѣѧ ради </ms>

<ms id="Pog"> и да възвеселимъ сѧ съ дѣвицеѣ из-далеча (~е) бо при(и)дохъ ѣѧ ради </ms>

<ms id="Usp"> да възвеселимъ сѧ вечеръ съ дѣвицеѣ сеѣ из-далеча (~е) бо при(и)дохъ ѣѧ ради </ms>

<Paragraph n="35"/>

<segm n="1">

о колика прѣмѣдрость бога ради о коликъ разумъ доуховьнъ

<ms id="Ch397"> о колика прѣмѣдрость бога ради о коликъ разумъ доуховьнъ </ms>

<ms id="BdSb"> о колика прѣмѣдрость бога ради о коликъ разумъ доуховьнъ </ms>

<ms id="Pog"> о колика прѣмѣдрость бога ради о коликъ [р...ѣ] разумъ доуховьнъ </ms>

<ms id="Usp"> о колика прѣмѣдрость бога ради о коликъ разумъ доуховьнъ </ms>

<segm n="2">

о колико нежмьнѣние съпасения ради

<ms id="Ch397"> о колико съпасения ради нежмьнѣние съпасения ради </ms>

<ms id="BdSb"> о колико нежмьнѣние съпасения ради </ms>

<ms id="Pog"> о колико нежмьнѣние бога ради </ms>

<ms id="Usp"> о колико нежмьнѣние бога ради и съпасения ради </ms>

<segm n="3">

иже въз .ѿ. лѣтъ ѣрьньѣства своего не възкоуси хлѣба нынѣ маса іастъ

<ms id="Ch397"> и иже въз .ѿ. лѣтъ ѣрьньѣства своего не възкоуси хлѣба нынѣ маса іастъ </ms>

<ms id="BdSb"> иже въз .ѿ. лѣтъ ѣрьньѣства своего не възкоуси хлѣба нынѣ же маса іастъ </ms>

<ms id="Pog"> и живъ .ѿ. лѣтъ ѣрьньѣства своего не възкоуси хлѣба маса іастъ </ms>

<ms id="Usp"> иже въз пать десать лѣтъ ѣрьньѣства своего не възкоуси хлѣба нынѣ маса іастъ </ms>

<segm n="4">

да сѣпаетъ доушѣ погыбъшѣ(ѣ)

<ms id="Ch397"> да сѣпаетъ доушѣ погыбъшѣ(ѣ) </ms>

<ms id="BdSb"> да сѣпаетъ доушѣ погыбъшѣ(ѣ) </ms>

<ms id="Pog"> да сѣпаетъ доушѣ погыбъшѣ(ѣ) </ms>

<ms id="Usp"> да сѣпаетъ доушѣ погыбъшѣ(ѣ) </ms>

<segm n="5">

лици же сватѣихъ ангелъ на небесе дивиша сѧ о несѣмьнѣнии блажен(ъ)аго

<ms id="Ch397"> лица же сватѣихъ ангелъ дивиша сѧ на небесе о несѣмьнѣнии блажен(ъ)аго </ms>

<ms id="BdSb"> лица же сватѣихъ ангелъ на небесе дивиша сѧ </ms>

<ms id="Pog"> лица же сватѣихъ ангелъ на небесе дивиша сѧ о несѣмьнѣнии блажен(ъ)аго </ms>

<ms id="Usp"> ѣни же на небесе сватѣихъ ангелъ дивиша сѧ </ms>

<segm n="6">

како прилежно и не сѣмьна сѧ іадѣаше и пиѣаше

<ms id="Ch397"> како прилежно и не сѣмьна сѧ іадѣаше и пиѣаше </ms>

<ms id="BdSb"> како прилежно не сѣмьна сѧ пиѣаше и іадѣаше </ms>

<ms id="Pog"> како прилежно іадѣаше и пиѣаше </ms>

<ms id="Usp"> како прилежно и не сѣмьна сѧ іадѣаше и пиѣаше </ms>

<segm n="7">

ДА ОТЪ СКВЪРЬНААГО ИСХЫТИТЪ ПОТОПНЖВЪШЖИЖ ДОУШЖ

<ms id="Ch397"> ДА ОТЪ СКВЪРЬНААГО ИСХЫТИТЪ ПОТОПНЖВЪШЖИЖ ДОУШЖ </ms>

<ms id="BdSb"> ДА ОТЪ СКВЪРЬНААГО РОВА ИСХЫТИТЪ ПОТОПНЖВЪШЖИЖ ДОУШЖ </ms>

<ms id="Pog"> ДА ОТЪ СКВЪРЬНААГО ИСХЫТИТЪ ПОТОПЪШЖИЖ ДОУШЖ </ms>

<ms id="Usp"> ДА ОТЪ <hiatus/> </ms>

<segm n="8">

О ПРЪМЖДРОСТИ ПРЪМЖДРЫИХЪ О РАЗОУМЕ РАЗОУМЪНЫИХЪ

<ms id="Ch397"> О ПРЪМЖДРОСТИ ПРЪМЖДРЫИХЪ О РАЗОУМЕ РАЗОУМЪНЫИХЪ </ms>

<ms id="BdSb"> О ПРЪМЖДРОСТИ ПРЪМЖДРЫИХЪ О РАЗОУМЕ РАЗОУМЪНЫИХЪ </ms>

<ms id="Pog"> О ПРЪМЖДРОСТИ ПРЪМЖДРЫИХЪ О РАЗОУМЕ РАЗОУМЪНЫИХЪ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="9">

ПРИДЪТЕ ПОЧОУДИМЪ СЯ ЗАКОНОПОЛОЖЕНИЮ ЕГО

<ms id="Ch397"> ПРИДЪТЕ ПОЧОУДИМЪ СЯ ЗАКОНОПОЛОЖЕНИЮ ЕГО </ms>

<ms id="BdSb"> ПРИДЪТЕ ПОЧОУДИМЪ СЯ ЗАКОНОПОЛОЖЕНИЮ ЕГО </ms>

<ms id="Pog"> ПРИДЪТЕ ПОЧОУДИМЪ СЯ ЗАКОНОПОЛОЖЕНИЮ ЕГО </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="10">

О ВЕЛИКОЕ ЧОУДО ЗАКОНОПОЛОЖЕНИЯ ЕГО РАСЖДЕНИЯ ДЪЛЪМА ПРИДЪТЕ ДИВИТЕ СЯ О НЕСЖМЪНЪНИИ ЕГО

<ms id="Ch397"> О ВЕЛИКОЕ ЧОУДО ЗАКОНОПОЛОЖЕНИЯ ЕГО РАСЖДЕНИЯ ДЪЛЪМА ПРИДЪТЕ ДИВИТЕ СЯ О НЕСЖМЪНЪНИИ ЕГО </ms>

<ms id="BdSb"> О ВЕЛИКОЕ ЧОУДО ЗАКОНОПОЛОЖЕНИЯ РАСЖДЕНИЯ ДЪЛЪМА ПРИДЪТЕ ДИВИТЕ СЯ О НЕСЖМЪНЪНИИ ЕГО </ms>

<ms id="Pog"> РОЖДЕНИЯ РАДЪМА О ВЕЛИКОЕ ЧОУДО ПРИДЪТЕ ПОЧОУДИМЪ СЯ ЗАКОНОПОЛОЖЕНИЮ ЕГО О ВЕЛИКОЕ ЧОУДО О СЖМЪНЪНИИ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="11">

КАКО СИЦЕВЫИ МѢДРЬЦЬ И РАСЖДИТЕЛЬНЪ И РАЗОУМЪНЪ СМРЪДЪ И ТАКО ПОТРЪШТЕНИНА БЫСТЪ

<ms id="Ch397"> како сиковыи мѣдрьць и расждительнъ и разоумънъ смръды (~ъ и) тако потрѣштенина быстъ </ms>

<ms id="BdSb"> како оубо сицевыи мѣдрьць и расждительнъ и разоумънъ смрадъ акы потрѣштенина быстъ </ms>

<ms id="Pog"> како сицевыи прѣмѣдрьць и расждительнъ и разоумѣи </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="12">

ДА ОТЪ ОУСТЪ ЗМИНЕВЪ ИСТРЪГНЕТЪ ДОУШѦ ПОГЫБЪШѦИЖ И ТЪМЪНИЦЪ ТЪМЪНЫИХЪ РАЗДРѢШИВЪ

<ms id="Ch397"> да отъ оустъ зминевии истрѣгнетъ доушѣ погыбѣшѣиж и тѣмъницѣ тѣмъныихъ и и раздрѣшивъ </ms>

<ms id="BdSb"> да отъ оустъ зминевъ истрѣгнетъ доушѣ погыбѣшѣиж и тѣмъницѣ тѣмъныихъ раздрѣшивъ </ms>

<ms id="Pog"> да отътрѣгне доушѣ погыбѣшѣиж издрѣшивъ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="13">

ИЗБАВИТЪ ДОУШѦ ЗАТВОРИЕНѦИЖ ВЪ ТЪМЪНИЦИ

<ms id="Ch397"> и избавитъ доушѣ затворен(ьн)ѣиж въ тѣмъници </ms>

<ms id="BdSb"> избави доушѣ затворен(ьн)ѣиж въ тѣмъници </ms>

<ms id="Pog"> избавитъ доушѣ затворен(ьн)ѣиж въ тѣмъници </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<Paragraph n="36"/>

<segm n="1">

ПО ВЪЗВЕСЕЛЕНИИ ЖЕ ИХЪ РЕЧЕ КЕМОУ ДѢВИЦА

<ms id="Ch397"> по възвеселении же ихъ рече кемоу дѣвица </ms>

<ms id="BdSb"> по възвеселении же ихъ рече дѣвица </ms>

<ms id="Pog"> по възвеселении же сихъ рече кемоу дѣвица </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="2">

ГОСПОДИ ВЪСТАВЪ ПОИДИ ДА ВЪНИДЕВЪ НА ЛОЖЕ ДА ПОСПИВЪ ТОУ

<ms id="Ch397"> ГОСПОДИ ВЪСТАВЪ ПОИДИ ДА ВЪНИДЕВЪ НА ЛОЖЕ ДА ПОСПИВЪ ТОУ </ms>

<ms id="BdSb"> ГОСПОДИНЕ ВЪНИДИ НА ЛОЖЕ ДА ПОСПИВЪ ТОУ </ms>

<ms id="Pog"> ГОСПОДИ ВЪСТАВЪ ПОИДИ ДА ВЪНИДЕВЪ НА ЛОЖЕ ДА ПОСПИВЪ ТОУ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="3">

ОНЪ ЖЕ РЕЧЕ ДА ВЪНИДЕВЪ

<ms id="Ch397"> ОНЪ ЖЕ РЕЧЕ ДА ВЪНИДЕВЪ </ms>

<ms id="BdSb"> ОНЪ ЖЕ РЕЧЕ ДА ВЪНИДЕВЪ </ms>

<ms id="Pog"> ОНЪ ЖЕ РЕЧЕ ДА ВЪНИДЕВЪ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="4">

ВЪШЬДЪШИИМА ЖЕ ИМА ВИДЪ ОДРЪ ВЫСОКЪ ПОСТЪЛАНЪ И ВЪЗЛЪЗЪ ПРИЛЕЖНО СЪДЕ НА ОДРЪ

<ms id="Ch397"> ВЪШЬДЪШЕМА (~ИИМА) ЖЕ ИМА ВИДЪ ОДРЪ ВЫСОКЪ ПОСТЪЛАНЪ И ВЪЗЛЪЗЪ ПРИЛЕЖНО СЪДЕ НА ОДРЪ </ms>

<ms id="BdSb"> И ВЪШЬДЪШИИМА ЖЕ ИМА ВИДЪ ОДРЪ ВЫСОКЪ НАСТЪЛАНЪ И ВЪЗЛЪЗЪ СЪДЕ НА ОДРЪ </ms>

<ms id="Pog"> ВЪШЬДЪШИИМА ЖЕ ИМА ВИДЪ ОДРЪ ВЫСОКЪ ПОСТЪЛАНЪ И ВЪЗЛЪЗЪ НА ОДРЪ СЪ ПРИЛЕЖАНИЕМЪ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="5">

КАКО ТА НАРЕКЪ ИЛИ КАКО ИМЕНΟΥИЪ О СЪВРЪШЕНИИ СТРАДАЛЪЧЕ ХРИСТОСОВЪ НЕ ВЪМЪ

<ms id="Ch397"> КАКО ТА НАРЕКЪ ИЛИ КАКО ИМЕНΟΥИЪ О СЪВРЪШЕН(Ъ)ИИ СТРАДАЛЪЧЕ ХРИСТОСОВЪ НЕ ВЪМЪ </ms>

<ms id="BdSb"> КАКО ТА НАРЕКЪ ИЛИ КА ТА ИМЕНΟΥИЪ О СЪВРЪШЕН(Ъ)ИИ СТРАДАЛЪЧЕ ХРИСТОСОВЪ НЕ ВЪМЪ </ms>

<ms id="Pog"> КАКО ТА НАРЕКЪ ИЛИ КАКО ИМЕНΟΥИЪ СЪВРЪШЕН(Ъ)ИИ СТРАДАЛЪЧЕ ХРИСТОСОВЪ НЕ ВЪМЪ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="6">

ВЪЗДРЪЖАТЕЛѦ ЛИ ТА НАРЕКѦ ЛИ НЕСЖМЪНТЕЛѦ ПРЪМЖДРА { же } ЛИ НЕ-ПРЪМЖДРА ЛИ РАСЖДИТЕЛЬНА

<ms id="Ch397"> ВЪЗДРЪЖАТЕЛѦ ЛИ ТА НАРЕКѦ ЛИ НЕСЖМЪНТЕЛѦ ПРЪМЖДРА же ЛИ НЕ-ПРЪМЖДРА ЛИ РАСЖДИТЕЛЬНА </ms>

<ms id="BdSb"> ВЪЗДРЪЖАТЕЛѦ ЛИ ТА НАРЕКѦ или НЕСЖМЪНТЕЛѦ ПРЪМЖДРА или НЕ-ПРЪМЖДРА или РАСЖДИТЕЛЬНА </ms>

<ms id="Pog"> ВЪЗДРЪЖАТЕЛѦ ЛИ ТА НАРЕКѦ ЛИ сжмънтелѦ ПРЪМЖДРА ЛИ НЕ-ПРЪМЖДРА ЛИ РАСЖДИТЕЛЬНА </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="7">

СЪДЪВЫИ .Н. ЛЪТЪ ВЪ УРЪНЬУСТВЪ СВОЕМЪ НА ЕДИНОИ РОГОЗИНЪ

<ms id="Ch397"> СЪДЪВЫИ .н. ЛЪТЪ ВЪ УРЪНЬУСТВЪ СВОЕМЪ НА ЕДИНОИ РОГОЗИНЪ </ms>

<ms id="BdSb"> СЪДЪВЫИ въ УРЪНЬУСТВЪ СВОЕМЪ .н. ЛЪТЪ НА ЕДИНОИ РОГОЗИНЪ </ms>

<ms id="Pog"> СЪДЪВЫИ .н. ЛЪТЪ ВЪ УРЪНЬУСТВЪ СВОЕМЪ НА ЕДИНОИ РОГОЗИНЪ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="8">

КАКО ПРИЛЕЖНО НА ТАКО(ВО)МЪ ОДРЪ СЪДАЮШИ

<ms id="Ch397"> КАКО ПРИЛЕЖНО НА ТАКО(ВО)МЪ ОДРЪ СЪДАЮШИ </ms>

<ms id="BdSb"> КАКО ПРИЛЕЖНО НА таковѣмъ ОДРЪ сѣдѣше </ms>

<ms id="Pog"> КАКО ПРИЛЕЖНО НА ТАКО(ВО)МЪ мѣстѣ СЪДАЮШИ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="9">

СИ ВСѦ СЪТВОРИЛЪ ЕСИ ПОХВАЛЫ (РАДЪМА/РАДИ) И ВЪНЬЦА И СЛАВЫ РАДИ ХРИСТОСОВЫ

<ms id="Ch397"> СИ ВСѦ СЪТВОРИЛЪ ЕСИ ПОХВАЛЫ РАДЪМА И ВЪНЬЦА И СЛАВЫ РАДИ ХРИСТОСОВЫ </ms>

<ms id="BdSb"> СИ ВСѦ СЪТВОРИЛЪ ЕСИ ПОХВАЛЫ РАДИ И ВЪНЬЦА И СЛАВЫ христосовы </ms>

<ms id="Pog"> СИ ВСѦ СЪТВОРИЛЪ ЕСИ ПОХВАЛЫ РАДИ И ВЪНЬЦА ради ХРИСТОСОВЫ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="10">

и попьришта прѣшььльъ еси и маса ѣлъъ еси и вино пилъъ еси { и въ гостиньницѣхъ низъшььльъ еси }

<ms id="Ch397"> и попьришта прѣшььльъ еси и маса ѣлъъ еси и вино пилъъ еси </ms>

<ms id="BdSb"> попьришта прѣшььльъ еси и маса ѣлъъ еси и вино пилъъ еси и въ гостиньницѣхъ низъшььльъ еси </ms>

<ms id="Pog"> и попьришта пришььльъ еси и маса ѣлъъ еси и вино пилъъ еси и въ гостиньницѣхъ низъшььльъ еси </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="11">

да съпасеши доушѣхъ погыбъшььхъ

<ms id="Ch397"> да съпасеши доушѣхъ погыбъшььхъ </ms>

<ms id="BdSb"> да съпасеши доушѣхъ погыбъшььхъ </ms>

<ms id="Pog"> да съпасеши доушѣхъ погыбъшььхъ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="12">

мы же на расѣждение тѣште възходимъ либо аште понѣ слово глаголати хоштемъ искрьноуоумоу си

<ms id="Ch397"> мы же на расѣждение тѣште възходимъ либо аште понѣ слово глаголати хоштемъ искрьноуоумоу □ </ms>

<ms id="BdSb"> мы же на расѣждение тѣште възходимъ либо аште и понѣ слово хоштемъ глаголати къ блажьноуоумоу си </ms>

<ms id="Pog"> мы же на расѣж(д)ение тѣште възходимъ либо аште понѣ слово глаголати хоштемъ искрьноуоумоу си </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<Paragraph n="37"/>

<segm n="1">

ПОТОМЪ СЪДАШТОУ КЕМОУ НА ОДРЪ РЕЧЕ КЪ НИЕМОУ БЛАЖЕН(ЪН)АГА

<ms id="Ch397"> ПОТОМЪ СЪДАШТОУ КЕМОУ НА ОДРЪ РЕЧЕ КЪ НИЕМОУ БЛАЖЕН(ЪН)АГА </ms>

<ms id="BdSb"> ПОТОМЪ СЪДАШТОУ КЕМОУ НА ОДРЪ РЕЧЕ КЪ НИЕМОУ БЛАЖЕН(ЪН)АГА </ms>

<ms id="Pog"> ПОТОМЪ ЖЕ СЪДАШТОУ КЕМОУ НА ОДРЪ РЕЧЕ КЪ НИЕМОУ БЛАЖЕН(ЪН)АГА </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="2">

ПРИДИ ГОСПОДИ ДА-ЖЕ СЪВЛЪКЪ САПОГЫ (ТВОГА/ТЫ)

<ms id="Ch397"> ПРИДИ ГОСПОДИ ДА-ЖЕ ДА СЪВЛЪКЪ САПОГ □ ТВОГА </ms>

<ms id="BdSb"> ПРИДИ ГОСПОДИНЕ ДА-ЖДЪ ДА СЪВЛЪКЪ САПОГЫ ТЫ </ms>

<ms id="Pog"> ПРИДИ ГОСПОДИ ДА СЪВЛЪКЪ САПОГЪ ТЪ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="3">

ОНЪ ЖЕ РЕЧЕ КЪ НИЕИ ЗАТВОРИ ДВЪРИ И ПРИДИ ИЗОУИ МА

<ms id="Ch397"> ОНЪ ЖЕ РЕЧЕ КЪ НИЕИ ЗАТВОРИ ДВЪРИ ИЗОУИ МА </ms>

<ms id="BdSb"> ОНЪ ЖЕ РЕЧЕ КЪ НИЕИ ЗАТВОРИ ДВЪРИ И ПРИДИ СЪМО И ИЗОУИ МА </ms>

<ms id="Pog"> ОНЪ ЖЕ РЕЧЕ КЪ НИЕИ ЗАТВОРИ ДВЪРИ И ПРИДИ ИЗОУИ МА </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="4">

ПРЪРЕКОВА ЖЕ КЕМОУ О ПРЪВЪИЕМЪ ВЪЗВРАЩЕНИИ О ИЗОУВЕНИИ НЪ НЕ ПОСЛОУША ГЕГА

<ms id="Ch397"> ПРЪР □ КОВА ЖЕ КЕМОУ О ПРЪВЪИЕМЪ ВЪЗВРАЩЕНИИ □ О ИЗОУВЕНЪИ (~ИИ) НЪ НЕ ПОСЛОУША ГЕГА </ms>

<ms id="BdSb"> ПРЪРЕКОВА ЖЕ КЕМОУ О ПРЪВЪИЕМЪ ВЪЗВРАЩЕНИИ ИЗОУВЕНИИ НЪ НЕ ПОСЛОУША ГЕГА </ms>

<ms id="Pog"> ПРЪРЕКОВА ЖЕ КЕМОУ О ПРЪВЪИЕМЪ ВЪЗВРАЩЕНИИ И О ИЗОУМЪНИИ НЪ НЕ ПОСЛОУША ГЕГА </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="5">

НЪ ВЪСТАВЪШИ ЖЕ ЗАТВОРЫИ ДВЕРИ И ПРИДЕ КЪ НИМОУ

<ms id="Ch397"> НЪ ВЪСТАВЪШИ ЖЕ ЗАТВОРЫИ ДВЕРИ И ПРИДЕ КЪ НИМОУ </ms>

<ms id="BdSb"> ВЪСТАВЪШИ ЖЕ ЗАТВОРЫИ(И) И ПРИДЕ КЪ НИМОУ </ms>

<ms id="Pog"> НЪ ЖЕ ЗАТВОРИВЪШИ ДВЕРИ ИДЕ КЪ НИМОУ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="6">

И ГЛАГОЛА КИ ГОСПОЖДЕ МАРИНЕ ПРИБЛИЖИ СА СЪМО КЪ МЫНЪ

<ms id="Ch397"> И ГЛАГОЛА КИ ГОСПОЖДЕ МАРИНЕ ПРИБЛИЖИ СА СЪМО КЪ МЫНЪ </ms>

<ms id="BdSb"> И ГЛАГОЛА КИ ГОСПОЖДЕ МАРИНЕ ПРИБЛИЖИ СА СЪМО КЪ МЫНЪ </ms>

<ms id="Pog"> И ГЛАГОЛА КИ ГОСПОЖ(Д)Е МАРИНЕ ПРИБЛИЖИ СА СЪМО КЪ МЫНЪ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="7">

ПРИБЛИЖИВЪШИ ЖЕ СА КИ ИАТЪ ИЪ И {оу}ДРЪЖА ИЪ КРЪПЪЦЪ ДА НЕ ОУБЪЖИТЪ

<ms id="Ch397"> ПРИБЛИЖИВЪШИ ЖЕ СА КИ ИАТЪ ИЪ И ДРЪЖА ИЪ КРЪПЪЦЪ ДА НЕ ОУБЪЖИТЪ </ms>

<ms id="BdSb"> ПРИБЛИЖИВЪШИ ЖЕ СА КИ ИАТЪ ИЪ И ОУДРЪЖА КРЪПЪЦЪ ДА НЕ ОУБЪЖИТЪ </ms>

<ms id="Pog"> ПРИБЛИЖИВЪШИ ЖЕ СА ИАТЪ ИЪ И ОУДРЪЖА ИЪ КРЪПЪЦЪ ДА НЕ ОУБЪЖИТЪ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="8">

И ДВИНЕ ЛОБЫЗА ИЪ СЪНАТЪ КЛОБОУКЪ СЪ ГЛАВЫ СВОЕИА И {про/вЪс} ПЛАКАВЪ СА РЕЧЕ КЪ НИИ

<ms id="Ch397"> И ДВИНЕ ЛОБЫЗА ИЪ СЪНАТЪ КЛОБОУКЪ СЪ ГЛАВЫ СВОЕИА И ПРОПЛАКАВЪ СА РЕЧЕ КЪ НИИ </ms>

<ms id="BdSb"> И ДВИНЕ ЦЪЛЫВА ИЪ И ВЪСПЛАКАВЪ СА РЕЧЕ КЪ НИИ </ms>

<ms id="Pog"> И ДВИНЕ ЛОБЫЗАИ ИЪ СЪНАТЪ КЛОБОУКЪ СЪ ГЛАВЫ СВОЕИА И ПЛАКАВЪ СА РЕЧЕ КЪ НИИ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="9">

ҮАДО МОЕ МАРИЕ НЕ СЗВЪСИ ЛИ МЕНЕ

<ms id="Ch397">ҮАДО МОЕ МАРИЕ НЕ СЗВЪСИ ЛИ МЕНЕ </ms>

<ms id="BdSb">ҮАДО МОЕ МАРИЕ ЖТРОБО МОА НЕ ЗНАЕШИ ЛИ МЕНЕ </ms>

<ms id="Pog">ҮАДО МОЕ МАРИЕ НЕ СЗВЪСИ ЛИ МЕНЕ </ms>

<ms id="Usp"><hiatus/> </ms>

<segm n="10">

НЪСМЪ ЛИ ДЗЪ ОТЪЦЪ ТВОИ АВРАМИИ

<ms id="Ch397">НЪСМЪ ЛИ ДЗЪ ОТЪЦЪ ТВОИ АВРАМИИ </ms>

<ms id="BdSb">НЪСМЪ ЛИ ДЗЪ ОТЪЦЪ ТВОИ АВРАМИИ </ms>

<ms id="Pog">НЕ ЕСМЪ (~НЪСМЪ) ЛИ ДЗЪ ОТЪЦЪ ТВОИ АВРАМИИ </ms>

<ms id="Usp"><hiatus/> </ms>

<segm n="11">

ҮАДО МОЕ {МАРИЕ} ЖТРОБО МОА НЕ ЗНАЕШИ ЛИ МЕНЕ

<ms id="Ch397">ҮАДО МОЕ ЖТРОБО МОА НЕ ЗНАЕШИ ЛИ МЕНЕ </ms>

<ms id="BdSb">ҮАДО МОЕ МАРИЕ </ms>

<ms id="Pog">ҮАДО МОЕ МАРИЕ ЖТРОБО МОА НЕ ЗНАЕШИ ЛИ МЕНЕ </ms>

<ms id="Usp"><hiatus/> </ms>

<segm n="12">

НЪСМЪ ЛИ ДЗЪ ВЪСПИТАВЫИ ТЕБЕ

<ms id="Ch397">НЪСМЪ ЛИ ДЗЪ ВЪСПИТАВЫИ ТЕБЕ </ms>

<ms id="BdSb">НЪСМЪ ЛИ ДЗЪ ТЕБЕ ВЪСПИТАВЫИ </ms>

<ms id="Pog">НЪСМЪ ЛИ ДЗЪ ВЪСПИТАВЫИ ТЕБЕ </ms>

<ms id="Usp"><hiatus/> </ms>

<segm n="13">

УЪТО ТЫ БЫСТЪ {о} ЧАДО МОЕ КЪТО ТА ПОГОУБИ

<ms id="Ch397"> УЪТО ТЫ БЫСТЪ ЧАДО МОЕ КЪТО ТА ПОГОУБИ </ms>

<ms id="BdSb"> УЪТО ТЫ БЫСТЪ о ЧАДО МОЕ КЪТО ТА ПОГОУБИ </ms>

<ms id="Pog"> УЪТО ТЫ БЫСТЪ о ЧАДО МОЕ КЪТО ТА ПОГОУБИ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="14">

КЪДЕ ЕСТЪ ОБРАЗЪ АНГЕЛЬСКИИ ИЖЕ ИМЪ

<ms id="Ch397"> КЪДЕ ЕСТЪ ОБРАЗЪ АНГЕЛЬСКИИ ИЖЕ ИМЪ </ms>

<ms id="BdSb"> КЪДЕ ЕСТЪ ОБРАЗЪ АНГЕЛЬСКИИ ИЖЕ ИМЪ </ms>

<ms id="Pog"> о ЧАДО МОЕ КЪДЕ ЕСТЪ ОБРАЗЪ АНГЕЛЬСКИИ ИЖЕ ИМЪ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="15">

о ЧАДО МОЕ КЪДЕ ЕСТЪ ВЪЗДРЪЖАНИЕ ОНО И ПЛАЧЪ СЛЪЗЪ ТВОИХЪ

<ms id="Ch397"> о ЧАДО МОЕ КЪДЕ ЕСТЪ ВЪЗДРЪЖАНИЕ ОНО И ПЛАЧЪ СЛЪЗЪ ТВОИХЪ </ms>

<ms id="BdSb"> о ЧАДО МОЕ КЪДЕ ЕСТЪ ВЪЗДРЪЖАНИЕ ОНО И ПЛАЧЪ СЛЪЗЪ ТВОИХЪ </ms>

<ms id="Pog"> (niet) </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="16">

КЪДЕ БЪДЪНИЕ ТВОЕ И НА ЗЕМЛИ ЛЪГАНИЕ

<ms id="Ch397"> КЪДЕ БЪДЪНИЕ ТВОЕ И НА ЗЕМЛИ ЛЪГАНИЕ </ms>

<ms id="BdSb"> КЪДЕ БЪДЪНИЕ ТВОЕ И НА ЗЕМЛИ ЛЪГАНИЕ </ms>

<ms id="Pog"> (niet) </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="17">

КАКО ОТЪ ВИСОТЫ НЕБЕСЬНЫНА ВЪ РОВЪ СЪНИДЕ

<ms id="Ch397"> КАКО ОТЪ ВИСОТЫ НЕБЕСЬНЫНА ВЪ РОВЪ СЪНИДЕ </ms>

<ms id="BdSb"> КАКО ОТЪ ВИСОТЫ НЕБЕСЬНЫНА ВЪ РОВЪ СЪНИДЕ </ms>

<ms id="Pog"> (niet) </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="18">

О ЧАДО МОЕ ПО-ЧЪТО КЕГДА СЪГРЪШИ НЕ ПОВЪДА МИ

<ms id="Ch397"> О ЧАДО МОЕ ПО-ЧЪТО КЕГДА СЪГРЪШИ НЕ ПОВЪДА МИ </ms>

<ms id="BdSb"> О ЧАДО МОЕ ПО-ЧЪТО КЕГДА СЪГРЪШИ НЕ ПОВЪДА МИ </ms>

<ms id="Pog"> О ЧАДО МОЕ ПО-ЧЪТО КАКО КЕГДА СЪГРЪШИ НЕ ПОВЪДА МИ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="19">

ДА БЫХЪ (ПОКАІАЛЪ/ ПОМОЛИЛЪ) СА ЗА ТА СЪ ЛЮБИМЪЦЕМЪ ЕФРЕМОМЪ

<ms id="Ch397"> ДА БЫХЪ ПОМОЛИЛЪ СА ЗА ТА СЪ ЛЮБИМЪЦЕМЪ ЕФРЕМОМЪ </ms>

<ms id="BdSb"> ДА БЫХЪ ПОКАІАЛЪ СА ЗА ТА СЪ ЛЮБИМЪЦЕМЪ ЕФРЕМОМЪ </ms>

<ms id="Pog"> ДА И ДЗЪ БЫХЪ ПОКАІАЛЪ СА ЗА ТА СЪ ЛЮБИМЪЦЕМЪ ЕФРЕМОМЪ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="20">

ПО-ЧЪТО СИЦЕ СЪТВОРИЛА ЕСИ

<ms id="Ch397"> ПО-ЧЪТО СИЦЕ СЪТВОРИЛА ЕСИ </ms>

<ms id="BdSb"> ПО-ЧЪТО СИЦЕВА СЪТВОРИЛА ЕСИ </ms>

<ms id="Pog"> ПО-ЧЪТО СИЦЕ СЪТВОРИЛА ЕСИ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="21">

и по-ѹѢТО СИЦЕ ОСКРЪБИЛА МА ЕСИ И ВЪ ПЕЧАЛЬ ВИДИМѢИѢ СИЦЕ МА ЕСИ ВЪВРЪГЛА

<ms id="Ch397"> и по-ѹѢТО СИЦЕ ОСКРЪБИЛА МА ЕСИ И ВЪ ПЕЧАЛЬ ВИДИМѢИѢ СИЦЕ МА ЕСИ ВЪВРЪГЛА </ms>

<ms id="BdSb"> и по-ѹѢТО СИЦЕ ОСКРЪБИЛА МА ЕСИ И ВЪ ПЕЧАЛЬ ВИДИМѢИѢ СИЦЕ МА ЕСИ ВЪВРЪГЛА </ms>

<ms id="Pog"> по-ѹѢТО ТАКО ОСКВРНИЛА МА ЕСИ И ВЪ ПЕЧАЛЬ ВИДИМѢИѢ СИЦЕ МА ЕСИ ВЪВРЪГЛА </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="22">

КЪТО БЕЗГРѢШЬНЪ НЕТЪ ТЪКЪМО БОГЪ ЕДИНЪ

<ms id="Ch397"> КЪТО БЕЗГРѢШЬНЪ НЕТЪ ТЪКЪМО БОГЪ ЕДИНЪ </ms>

<ms id="BdSb"> КЪТО БЕЗГРѢШЬНЪ НЕТЪ ТЪЧИИѢ БОГЪ ЕДИНЪ </ms>

<ms id="Pog"> КЪТО БЕЗГРѢШЬНЪ НЕТЪ ТЪКЪМО БОГЪ ЕДИНЪ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<Paragraph n="38"/>

<segm n="1">

СЛЫШАВЪШИ ЖЕ ОНА {ѢАКО/ АКЫ} КАМЕНЬ БЕЗДОУШЬНЪ ПРѢВЫСТЪ ВЪ РЪЖКОУ ЕГО

<ms id="Ch397"> СЛЫШАВЪШИ ЖЕ ОНА АКЫ КАМЕНЬ БЕЗДОУШЬНЪ ПРѢВЫСТЪ ВЪ РЪЖКОУ ЕГО </ms>

<ms id="BdSb"> СЛЫШАВЪШИ ЖЕ ОНА ѢАКО КАМЕНЬ БЕЗДОУШЬНЪ ПРѢВЫСТЪ ВЪ РЪЖКОУ ЕГО </ms>

<ms id="Pog"> СЛЫШАВЪШИ ЖЕ ОНА ѢАКО КАМЕНЬ БЕЗДОУШЬНЪ ПРѢВЫСТЪ ВЪ РЪЖКОУ ЕГО </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="2">

БОѢШТИ ЖЕ СѦ КОУПЬНО И СТЫДАШТИ

<ms id="Ch397"> БОѢШТИ ЖЕ СѦ КОУПЬНО И СТЫДАШТИ </ms>

<ms id="BdSb"> БОѢШТИ СѦ КОУПЬНО ЖЕ И СТЫДАШТИ СѦ </ms>

<ms id="Pog"> БОѢШТИ ЖЕ СѦ КОУПЬНО И СТЫДАШТИ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="3">

ПАКЫ ЖЕ БЛАЖЕН(ЫН)ЫИ (ЖЕ/ И) РЕЧЕ КЪ НИИ

<ms id="Ch397"> и ПАКЫ ЖЕ БЛАЖЕН(ЫН)ЫИ И РЕЧЕ КЪ НИИ </ms>

<ms id="BdSb"> ПАКЫ РЕЧЕ БЛАЖЕН(ЫН)ЫИ </ms>

<ms id="Pog"> ПАКЫ ЖЕ БЛАЖЕН(ЫН)ЫИ ЖЕ РЕЧЕ КЪ НИИ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="4">

НЕ ГЛАГОЛѢШИ ЛИ МИ ЧАДО МАРИНЕ НЕ ГЛАГОЛѢШИ ЛИ МИ ЖТРОБО МОА

<ms id="Ch397"> НЕ ГЛАГОЛѢШИ ЛИ МИ ЧАДО МАРИНЕ НЕ ГЛАГОЛѢШИ ЛИ МИ ЖТРОБО МОА </ms>

<ms id="BdSb"> НЕ ГЛАГОЛѢШИ ЛИ МИ ЧАДО МАРИНЕ НЕ ОТЪВѢШТАВАЮЩИ ЛИ МИ ЖТРОБО МОА </ms>

<ms id="Pog"> НЕ ГЛАГОЛѢШИ ЛИ ЧАДО МОЕ МАРИНЕ НЕ ГЛАГОЛѢШИ ЛИ МИ ЖТРОБО МОА </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="5">

НѢСМЬ ЛИ ТЕБЕ РАДИ ПРИШЬЛЪ СѢМО О ЧАДО МОЕ

<ms id="Ch397"> НѢСМЬ ЛИ ТЕБЕ РАДИ ПРИШЬЛЪ СѢМО О ЧАДО МОЕ </ms>

<ms id="BdSb"> НѢСМЬ ЛИ ТЕБЕ РАДИ ПРИШЬЛЪ СѢМО О ЧАДО МОЕ </ms>

<ms id="Pog"> НѢСМЬ ЛИ ТЕБЕ РАДИ ПРИШЬЛЪ СѢМО ЧАДО МОЕ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="6">

НА МЫНѢ ГРѢХЪ ТЪ О ЧАДО МОЕ АЗЪ ОТЪВѢШТАИЖ ГОСПОДОУ ЗА ТА ВЪ ДЪНЬ СЪДЪНЫИ

<ms id="Ch397"> НА МЫНѢ ГРѢХЪ ТЪ О ЧАДО МОЕ АЗЪ ОТЪВѢШТАИЖ ЗА ТА ГОСПОДЕВИ (-ОУ) ВЪ ДЪНЬ СЪДЪНЫИ </ms>

<ms id="BdSb"> АЗЪ ОТЪВѢШТАИЖ ГОСПОДОУ ЗА ТА ВЪ ДЪНЬ СЪДЪНЫИ </ms>

<ms id="Pog"> НА МЫНѢ ГРѢХЪ ТЪ О ЧАДО МОЕ АЗЪ ОТЪВѢШТАИЖ БОГОВИ ЗА ТА ВЪ ДЪНЬ СЪДЪНЫИ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="7">

азъ покаиѣ са грѣха ради сего

<ms id="Ch397"> азъ покаиѣ са грѣха ради сего </ms>

<ms id="BdSb"> азъ покаиѣ са грѣха ради сего </ms>

<ms id="Pog"> азъ покониѣ са грѣха ради </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="8">

до полуношти же плача сице могадше ѣх и каздаше

<ms id="Ch397"> до полуношти же плача са сице могадше ѣх и каздаше ѣх </ms>

<ms id="BdSb"> до полуношти же плача сице могадше ѣх и каздаше </ms>

<ms id="Pog"> полуношти же плача са могадше ѣх и каздаше </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="9">

и приемиши мало дръзновение рече къ нѣмоу плачѣшти са

<ms id="Ch397"> и приемиши мало дръзновение рече къ нѣмоу плачѣшти са </ms>

<ms id="BdSb"> и приемиши мало дръзновение рече къ нѣмоу плачѣшти са </ms>

<ms id="Pog"> и приемиши мало дръзновение рече къ нѣмоу плачѣшти са </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="10">

къ тебѣ взнимати не могѣ стоуда ради лица моего

<ms id="Ch397"> къ тебѣ взнимати не могѣ стоуда ради лица моего </ms>

<ms id="BdSb"> къ тебѣ взнимати не могѣ стоуда ради лица моего </ms>

<ms id="Pog"> къ тебѣ взнимати не могѣ стоуда ради лица моего </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="11">

И КАКО ПОМОЛИТИ СЯ БОГОВИ МОГЪ ТАКО ОСКВРЪНЕНА БЫХЪ НЕЧИСТЫИМИ СКВРЪНАМИ СИМИ

<ms id="Ch397"> И КАКО ПОМОЛИТИ СЯ БОГОВИ МОГЪ ТАКО ОСКВРЪНЕНА БЫХЪ НЕЧИСТЫИМИ СКВРЪНАМИ СИМИ </ms>

<ms id="BdSb"> И КАКО СЪМИЛИТИ СЯ БОГОУ МОГЪ ТАКО ОСКВРЪНЕНА БЫХЪ НЕЧИСТЫИМИ СКВРЪНАМИ СИМИ </ms>

<ms id="Pog"> И КАКО ПОМОЛИТИ СЯ БОГОВИ МОГЪ ТАКО ОСКВРЪНЕНА БЫХЪ НЕЧИСТЫИМИ СКВРЪНАМИ СИМИ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="12">

ГЛАГОЛА КЪ НѢИ НА МЫНѢ ГРѢХЪ ТВОИ ЧАДО

<ms id="Ch397"> ГЛАГОЛА КЪ НѢИ НА МЫНѢ ГРѢХЪ ТВОИ ЧАДО </ms>

<ms id="BdSb"> ГЛАГОЛА нѣи НА МЫНѢ ГРѢХЪ ТВОИ ЧАДО моѣ </ms>

<ms id="Pog"> ГЛАГОЛА КЪ НѢИ НА МЫНѢ ГРѢХЪ ТВОИ ЧАДО </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="13">

ОТЪ РЖКОУ МОЕЮ ДА ВЪЗИШТЕТЪ БОГЪ ГРѢХА СЕГО

<ms id="Ch397"> ОТЪ РЖКОУ моѣю ДА ВЪЗИШТЕТЪ БОГЪ ГРѢХА СЕГО </ms>

<ms id="BdSb"> ОТЪ РЖКОУ МОЕЮ ДА ВЪЗИШТЕТЪ БОГЪ ГРѢХА СЕГО </ms>

<ms id="Pog"> ОТЪ РЖКОУ моѣю ВЪЗИШТЕТЪ грѣха СЕГО </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="14">

ТЪКЪМО ТЫ ПОСЛОУШАИ МЕНЕ И ГРАДИ ДА ИДЕВѢ НА МѢСТО СВОЕ

<ms id="Ch397"> ТЪКЪМО ТЫ ПОСЛОУШАИ МЕНЕ И ГРАДИ ДА ИДЕВѢ НА МѢСТО СВОЕ </ms>

<ms id="BdSb"> тѣиѣ ТЫ ПОСЛОУШАИ МЕНЕ И ГРАДИ ДА ИДЕВѢ НА МѢСТО СВОЕ </ms>

<ms id="Pog"> ТЪКЪМО ТЫ ПОСЛОУШАИ МЕНЕ И ГРАДИ ДА ИДЕВѢ НА МѢСТО СВОЕ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="15">

ЕФРЕМЪ БО ЗА ТА МОЛИТЪ БОГА ТЕБЕ РАДИ

<ms id="Ch397"> ЕФРЕМЪ БО ЗА ТА МОЛИТЪ БОГА ТЕБЕ РАДИ </ms>

<ms id="BdSb"> ЕФРЕМЪ ЗА ТА БОГА МОЛИТЪ ТЕБЕ РАДИ </ms>

<ms id="Pog"> ЕФРЕМЪ БО ЗА ТА МОЛИТЪ БОГА ТЕБЕ РАДИ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="16">

О ЧАДО МОЕ ПОМИЛОУИ СТАРОСТЬ МОИЪ

<ms id="Ch397"> О ЧАДО МОЕ ПОМИЛОУИ СТАРОСТЬ МОИЪ </ms>

<ms id="BdSb"> О ЧАДО МОЕ ПОМИЛОУИ СТАРОСТЬ МОИЪ </ms>

<ms id="Pog"> ЧАДО МОЕ ПОМИЛОУИ СТАРОСТЬ МОИЪ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="17">

МОИЪ ТА ПТРОБО МОА МОИЪ ТИ СА О ЧАДО МОЕ ВЪСТАВЪШИ (ГРАДИ/ ИДИ) СЪ НАМИ

<ms id="Ch397"> МОИЪ ТА ПТРОБО МОА МОИЪ ТИ СА О ЧАДО МОЕ ВЪСТАВЪШИ ГРАДИ СЪ НАМИ </ms>

<ms id="BdSb"> МОИЪ ТА ПТРОБО МОА МОИЪ ТА О ЧАДО МОЕ ВЪСТАВЪШИ ИДИ СЪ НАМИ </ms>

<ms id="Pog"> МОИЪ ТА ПТРОБО МОА МОИЪ ТИ СА ЧАДО МОЕ ВЪСТАВЪШИ ИДИ СЪ МЪНОИЪ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<Paragraph n="39"/>

<segm n="1">

ОНА ЖЕ ОТЪВЪШТА КЪ НИМОУ

<ms id="Ch397"> ОНА ЖЕ ОТЪВЪШТА КЪ НИМОУ </ms>

<ms id="BdSb"> ОНА ЖЕ РЕЧЕ КЪ НИМОУ </ms>

<ms id="Pog"> ОНА ЖЕ ОТЪВЪШТАВЪШИ КЪ НИМОУ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="2">

аште вѣси ѣко могъ са покаѣти и приметъ богъ молитвѣ моѣ се идѣ

<ms id="Ch397"> аште вѣси могъ са покаѣти и приметъ богъ молитвѣ моѣ се идѣ </ms>

<ms id="BdSb"> аште вѣси ѣко могъ са покаѣти и приметъ богъ молитвѣ моѣ се идѣ </ms>

<ms id="Pog"> аште вѣси ѣко могъ са покаѣти и приметъ богъ молитвѣ моѣ се идѣ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="3">

и припадѣ къ твоемоу (прѣподобноу/ прѣподобьствоу) и молиѣ

<ms id="Ch397"> и припадѣ къ твоемоу прѣподобноу и молиѣ </ms>

<ms id="BdSb"> и припадѣ къ твоемоу прѣподобьствоу и молиѣ </ms>

<ms id="Pog"> и припадѣ къ твоемоу прѣподобьствоу молиѣ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="4">

и облобызайѣ плеснѣ ногоу твоею сватоую ѣко сице мѣдроваѣ неси о мьнѣ

<ms id="Ch397"> и □ облобызайѣ плеснѣ ногоу твоею сватоую ѣко сице мѣдроваѣ неси о мьнѣ </ms>

<ms id="BdSb"> и облозайѣ плеснѣ ногоу твоею сватоую ѣко сице милосоудоваѣ неси о мьнѣ </ms>

<ms id="Pog"> облобызайѣ плеснѣ ногоу твоею сватоую ѣко сице мѣдроваѣ неси о мьнѣ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="5">

пришьѣ неси сѣмо да ма изведеши отъ скверны сѣѣ нечистыѣѣ

<ms id="Ch397"> пришьѣ неси сѣмо да ма изведеши отъ скверны сѣѣ нечистыѣѣ (~ыѣѣ) </ms>

<ms id="BdSb"> и пришьѣ неси сѣмо да ма изведеши отъ скверны сѣѣ нечистыѣѣ </ms>

<ms id="Pog"> пришьѣ неси сѣмо да ма изведеши отъ скверны сѣѣ ѣѣ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="6">

и ([положьши]/ положивъши/ положи) главѣ своиѣ на ногѣ его всѣи ношѣ плакааше са глаголюшти

<ms id="Ch397"> и [положьши] главѣ своиѣ на ногѣ его всѣи ношѣ плакааше са глаголюшти </ms>

<ms id="BdSb"> и положивъши главѣ своиѣ на ногѣ его всѣи ношѣ глаголааше </ms>

<ms id="Pog"> и положи главѣ своиѣ на ногѣ его и всѣи ношѣ плакааше са глаголюшти </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="7">

ѣто ти въздамь {о вѣсѣхъ} {сѣхъ} владыко мои

<ms id="Ch397"> ѣто ти въздамь владыко мои </ms>

<ms id="BdSb"> ѣто ти въздамь о вѣсѣхъ владыко мои </ms>

<ms id="Pog"> ѣто ти въздамь о вѣсѣхъ сѣхъ владыко мои </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="8">

оутроу же бывъшоу рече къ неи ѣдо възстани да идевѣ

<ms id="Ch397"> оутроу же бывъшоу рече къ неи ѣдо възстани да идевѣ </ms>

<ms id="BdSb"> оутроу же бывъшоу рече къ неи ѣдо възстани да идевѣ </ms>

<ms id="Pog"> оутроу же бывъшоу рече къ неи ѣдо възстани да идевѣ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="9">

она же отъвѣштавъши рече къ немому

<ms id="Ch397"> она же отъвѣштавъши рече къ немому </ms>

<ms id="BdSb"> она же отъвѣштавъши рече къ немому </ms>

<ms id="Pog"> она же отъвѣштавъши рече къ немому </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="10">

ИМАМЪ СЪДЕ МАЛО ЗЛАТА И (РИЗЫ/ РИЗЪ) И ЧЪТО ВЕЛИШИ О СЕМЬ

<ms id="Ch397"> ИМАМЪ СЪДЕ МАЛО ЗЛАТА И РИЗЫ-И И ЧЪТО ВЕЛИШИ О СЕМЬ </ms>

<ms id="BdSb"> ИМАМЪ СЪДЕ МАЛО ЗЛАТА И РИЗЫ ЧЪТО ВЕЛИШИ О СЕМЬ </ms>

<ms id="Pog"> ИМАМЪ СЪДЕ МАЛО ЗЛАТА И РИЗЪ И ЧЪТО ВЕЛИШИ О СЕМЬ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="11">

РЕЧЕ ЖЕ БЛАЖЕНЫИ ВЪСѢ ОСТАВИ СЪДЕ СЕ БО ЧАСТЬ КЕСТЪ НЕПРИАЗНИИ(ЪН)А(ІА)

<ms id="Ch397"> РЕЧЕ БЛАЖЕНЫИ ЖЕ □ ОСТАВИ СЪДЕ СЕ БО ЧАСТЬ КЕСТЪ НЕПРИАЗНИИ(ЪН)А(ІА) </ms>

<ms id="BdSb"> РЕЧЕ ЖЕ НЕИ ВЪСѢ ОСТАВИ СЪДЕ СЕ БО ЧАСТЬ КЕСТЪ НЕПРИАЗНИИ(ЪН)А(ІА) </ms>

<ms id="Pog"> РЕЧЕ ЖЕ БЛАЖЕНЫИ ВЪСѢ ОСТАВИ СЪДЕ СЕ БО ЧАСТЬ КЕСТЪ НЕПРИАЗНИИ(ЪН)А(ІА) </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="12">

И ВЪСТАВЪША ИДОСТА АБИЕ

<ms id="Ch397"> И ВЪСТАВЪША И □ ИДОСТА АБИЕ </ms>

<ms id="BdSb"> И ВЪСТАВЪША ИДОСТА АБИЕ </ms>

<ms id="Pog"> И ВЪСТАВЪША ИДОСТА АБИЕ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="13">

ВЪСАДИВЪ ЖЕ ІЖ НА КОНЬ ВЕДѢАШЕ САМЪ И ПРѢДЪ НЕІЖ ИДЫИ РАДОУІА СА ГРАДААШЕ

<ms id="Ch397"> ВЪСАДИВЪ ЖЕ ІЖ НА КОНЬ ВЕДѢАШЕ САМЪ ЖЕ И ПРѢДЪ НЕІЖ ИДЫИ РАДОУІА СА ГРАДААШЕ </ms>

<ms id="BdSb"> ВЪСАДИВЪ ЖЕ ІЖ НА КОНЬ ВЕДѢАШЕ САМЪ ПРѢДЪ НЕІЖ ИДЫИ И РАДОУІА СА ИДѢАШЕ </ms>

<ms id="Pog"> ВЪСАДИВЪ ЖЕ ІЖ НА КОНЬ ВЕДѢАШЕ САМЪ И ПРѢДЪ НЕІЖ ГРАДААШЕ РАДОУІА СА </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="14">

ѲАКОЖЕ БО ПАСТЫРЬ КЕГДА ОБРАШТЕТЪ ОВЪЧА ПОГЫБЪШЕЕ

<ms id="Ch397"> ѲАКОЖЕ БО ПАСТЫРЬ КЕГДА ОБРАШТЕТЪ ОВЪЧА ПОГЫБЪШЕЕ </ms>

<ms id="BdSb"> ѲАКОЖЕ БО ПАСТЫРЬ КЕГДА ОБРАШТЕТЪ ОВЪЧА ПОГЫБЪШЕЕ </ms>

<ms id="Pog"> ѲАКОЖЕ БО ПАСТЫРЬ КЕГДА ЖЕ ОБРАШТЕТЪ ОВЪЧА ПОГЫБЪШЕЕ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="15">

СЪ РАДОСТИИЖЪ ВЪЗЪМЕТЪ КЕ НА РАМО СВОЕ ТАКО И БЛАЖЕН(ЪН)ЫИ РАДОУГА СѦ СРЪДЪЦЕМЪ ИДЪАШЕ

<ms id="Ch397"> СЪ РАДОСТИИЖЪ ВЪЗЪМЕТЪ КЕ НА РАМО СВОЕ ТАКО И БЛАЖЕН(ЪН)ЫИ РАДОУГА СѦ СРЪДЪЦЕМЪ ИДЪАШЕ </ms>

<ms id="BdSb"> СЪ РАДОСТИИЖЪ ВЪЗЪМЕТЪ КЕ НА РАМО СВОЕ ТАКО И БЛАЖЕН(ЪН)ЫИ РАДОУГА СѦ ИДЪАШЕ </ms>

<ms id="Pog"> СЪ РАДОСТИИЖЪ ВЪЗЪМЕТЪ КЕ НА РАМО СВОЕ ТАКО И БЛАЖЕН(ЪН)ЫИ РАДОУГА СѦ СРЪДЪЦЕМЪ ИДЪАШЕ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<Paragraph n="40"/>

<segm n="1">

И ѲАКО ПРИ(И)ДЕ НА МѢСТО ТОУ АБИЕ ЗАТВОРИ ИЖЪ ВЪ ВЪНѢТРЬНИИ КЕЛИИ ИДЕЖЕ БѢ САМЪ ПРѢЖДЕ

<ms id="Ch397"> И ѲАКО ПРИ(И)ДЕ НА МѢСТО ТОУ АБИЕ ЗАТВОРИ ИЖЪ ВЪ ВЪНѢТРЬНИИ КЕЛИИ ИДЕЖЕ БѢ САМЪ ПРѢЖДЕ </ms>

<ms id="BdSb"> И ѲАКО ПРИ(И)ДЕ НА МѢСТО ТОУ АБИЕ ЗАТВОРИ ИЖЪ ВЪ ВЪНѢТРЬНИИ КЕЛИИ ИДЕЖЕ БѢ САМЪ ПРѢЖДЕ </ms>

<ms id="Pog"> ѲАКО ПРИ(И)ДЕ НА МѢСТО ТОУ АБИЕ ЗАТВОРИ ВЪ ВЪНѢТРЬНИИ КЕЛИИ ОСТАВИ ИЖЪ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="2">

САМЪ ЖЕ ПРѢВЫСТЪ ВЪ ВЪНѢШЬНИИ {КЕЛИИ}

<ms id="Ch397"> САМЪ ЖЕ ПРѢВЫСТЪ ВЪ ВЪНѢШЬНИИ </ms>

<ms id="BdSb"> САМЪ ЖЕ ПРѢВЫСТЪ ВЪ ВЪНѢШЬНИИ КЕЛИИ </ms>

<ms id="Pog"> САМЪ ЖЕ ПРѢВЫСТЪ ВЪ ВЪНѢШЬНИИ КЕЛИИ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="3">

ОНА ЖЕ СЪ ВРЪТИШТЕМЪ ВЛАСЪНОМЪ И СЪМЪРІЕНОМЪ ПЛАЧЕМЪ И БЪДЪНИЕМЪ

<ms id="Ch397"> она же съ врѣтиштемъ власѣномъ и съмѣриеномъ плачѣмъ и бѣдѣніемъ </ms>

<ms id="BdSb"> она же съ врѣтиштемъ власѣномъ и съмѣриеномъ плачѣмъ и бѣдѣніемъ </ms>

<ms id="Pog"> она же съ врѣтиштемъ власѣномъ и съмѣриеномъ плачѣмъ и бѣдѣніемъ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="4">

ВЪЗДРЪЖАНІЕМЪ ЖЕ И КРЪПОСТИЖЪ ЧЪРНОРИЗЪСТВОДАШЕ ПРИЛЕЖНО

<ms id="Ch397"> въздръжаніемъ же и крѣпостижъ чѣрноризьствовааше прилежно </ms>

<ms id="BdSb"> въздръжаніемъ же и крѣпостижъ чѣрноризьствовааше прилежно </ms>

<ms id="Pog"> въздръжаніемъ же и крѣпостижъ чѣрньствовааше прилежно </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="5">

И ПОКАІА СЯ ВЪ МЪНОЗЪ ТЪШТАНИИ ПРИЗЫВАІЖШТИ БОГА НА ПОМОШТЬ

<ms id="Ch397"> и покаіа сѧ въ мѣнозѣ тѣштании призываіжшти бога на помощь </ms>

<ms id="BdSb"> и покаіа сѧ въ мѣнозѣ тѣштании призываіжшти бога на помощь </ms>

<ms id="Pog"> и покаіа сѧ въ мѣнозѣ тѣштании и призываіа бога на помощь </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="6">

СИЦЕ ІЕІА ІЕСТЪ ПОКАІАНИЕ СИЦЕ ІЕІА ІЕСТЪ МОЛИТВА СИЦЕ ІЕІА {ІЕСТЪ} МИЛОСРЪДИЕ

<ms id="Ch397"> сице іеіа іестъ молитва сице іеіа іестъ милосрдіе сице іеіа покаіание </ms>

<ms id="BdSb"> сице же іеіа іестъ покаіание сице же и молитва и милосрдіе </ms>

<ms id="Pog"> сице іеіа іестъ покаіание сице іеіа іестъ молитва сице іеіа іестъ милосрдіе </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="7">

КЪТО БО СЛЫША ГЛАСЪ КѢА И ПЛАЧЪ И НЕ ПРОСЛАВЛѢАШЕ БОГА

<ms id="Ch397"> КЪТО БО СЛЫША ГЛАСЪ КѢА И ПЛАЧЪ КѢА НЕ ПОКАЯШЕ СЯ ЛИ КЪИ МИЛОСТИВЪЦЪ СЛЫШАШЕ ГЛАСЪ КѢА И ПЛАЧЪ КѢА
И НЕ ПРОСЛАВЛѢАШЕ БОГА </ms>

<ms id="BdSb"> КЪТО БО СЛЫША ГЛАСЪ КѢА И ПЛАЧЪ НЕ ПРОСЛАВЛѢАШЕ БОГА </ms>

<ms id="Pog"> КЪТО БО СЛЫША ГЛАСЪ КѢА И ПЛАЧЪ И НЕ ПРОСЛАВЛѢАШЕ БОГА </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="8">

НАШЕ { БО } ПОКАЯНИЕ ПРОТИВЪ ОНОМУ ПОКАЯНИЮ СТѢНЬ КЕСТЪ

<ms id="Ch397"> НАШЕ ПОКАЯНИЕ ПРОТИВЪ ОНОМУ ПОКАЯНИЮ СТѢНЬ КЕСТЪ </ms>

<ms id="BdSb"> НАШЕ БО ПОКАЯНИЕ ПРОТИВЪ ОНОА ПОКАЯНИЮ СТѢНЬ КЕСТЪ </ms>

<ms id="Pog"> НАШЕ БО ПОКАЯНИЕ ПРОТИВЪ ОНОА ПОКАЯНИЮ СТѢНЬ КЕСТЪ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="9">

И НАША МОЛИТВА ПРОТИВЪ ОНОА МОЛИТВѢ НИЧЪТО-ЖЕ КЕСТЪ

<ms id="Ch397"> И НАША МОЛИТВА ПРОТИВЪ ОНОА МОЛИТВѢ НИЧЪТО-ЖЕ КЕСТЪ </ms>

<ms id="BdSb"> И НАША МОЛИТВА ПРОТИВЪ ОНОА МОЛИТВЫ НИ ВЪ ЧЪТО-ЖЕ КЕСТЪ </ms>

<ms id="Pog"> И НАША МОЛИТВА ПРОТИВЪ ОНОА МОЛИТВѢ НИЧЪТО-ЖЕ КЕСТЪ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="10">

ТАКО БО МОЛѢАШЕ ВЫИЖ БОГА ДАТИ КИ ОТЪПОУШТЕНИЕ ГРѢХОВЪ ІАЖЕ (СЪДѢЛА/ СЪДѢА/ СЪТВОРИ)

<ms id="Ch397"> ТАКО БО МОЛѢАШЕ ВЫИЖ БОГА ДАТИ КИ ОТЪПОУШТЕНИЕ ГРѢХОВЪ ІАЖЕ СЪДѢЛА </ms>

<ms id="BdSb"> ТАКО БО МОЛѢАШЕ ПРИСНО БОГА ДАТИ КИ ОТЪПОУШТЕНИЕ ГРѢХЪ ІАЖЕ СЪДѢА </ms>

<ms id="Pog"> ТАКО БО МОЛѢАШЕ ВОИНОУ БОГА ДАТИ КИ ГРѢХОВЪ ОТЪПОУСТЪ ІАЖЕ СЪТВОРИ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="11">

и показати знамение аште бѣдетъ молитвѣ ѿѣа приѣалъ богъ

<ms id="Ch397"> и показати и знамение аште бѣдетъ молитвѣ ѿѣа приѣалъ богъ </ms>

<ms id="BdSb"> и показати знамение аште бѣдетъ молитвѣ ѿѣа приѣалъ богъ </ms>

<ms id="Pog"> и показа знамение аште бѣдетъ молитвѣ ѿѣа приѣалъ богъ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="12">

и се нынѣ ѡловѣколюбыць богъ молитвами ѿѣа исцѣленіа съврѣшаѣтъ

<ms id="Ch397"> и се нынѣ ѡловѣколюбыць богъ молитвами ѿѣа исцѣленіа съврѣшаѣтъ </ms>

<ms id="BdSb"> и се нынѣ ѡловѣколюбыць богъ молитвами ѿѣа исцѣленіа съврѣшаѣтъ </ms>

<ms id="Pog"> и се нынѣ ѡловѣколюбыць богъ молитвами ѿѣа исцѣленіа мънога съврѣшаѣтъ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<Paragraph n="41"/>

<segm n="1">

житъ же блаженъи авраамъи дргоугѣжъ .і. лѣтъ зѣра ѿѣа добро-нравьнааго житиѣа

<ms id="Ch397"> житъ же блаженъи авраамъи дргоугаѣа .і. лѣтъ зѣра ѿѣа добро-нравьнааго житиѣа </ms>

<ms id="BdSb"> житъ же блаженъи авраамъи зѣло радугѣа са зѣра добро-нравьнааго житиѣа </ms>

<ms id="Pog"> житъ же блаженъи авраамъи дргоугѣжъ .і. лѣтъ зѣра ѿѣа добро-и-равьнааго житиѣа </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="2">

и непрѣложьнааго прилежаниѣа и слава бога и величѣѣа ѿѣа тако съконьѣа са

<ms id="Ch397"> и непрѣложьнааго прилежаниѣа слава бога и величѣѣа ѿѣа тако съконьѣа са </ms>

<ms id="BdSb"> и непрѣложьнааго длъготрѣпиѣа и слава бога и величѣѣа тако съконьѣа са </ms>

<ms id="Pog"> и непрѣдъложьна прилежаниѣа и слава бога и величѣѣа ѿѣа тако съконьѣа са </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="3">

оуѣзпе же лѣтъ .ѡ.

<ms id="Ch397"> оуѣзпе же лѣтъ .ѡ. то </ms>

<ms id="BdSb"> оуѣзпе же лѣтъ имѣа .ѡ. </ms>

<ms id="Pog"> оуѣзпе .ѡ. лѣтъ. </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="4">

чръньчѣствова же лѣтъ .н. съ прилежаниемъ великомъ

<ms id="Ch397"> чръньчѣствова же лѣтъ .н. съ прилежаниемъ великомъ </ms>

<ms id="BdSb"> чръньчѣствова же лѣтъ .н. съ прилежаниемъ великомъ </ms>

<ms id="Pog"> чръньчѣствова же лѣтъ .н. съ прилежаниемъ вел[...] </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="5">

съ сѣмѣреноеѣ же мѣдростиеѣ и любѣвиеѣ нелицемѣриеѣ

<ms id="Ch397"> съ сѣмѣреноеѣ же мѣдростиеѣ и любѣвиеѣ нелицемѣриеѣ </ms>

<ms id="BdSb"> и съ сѣмѣреноеѣ мѣдростиеѣ и любѣвиеѣ нелицемѣриеѣ </ms>

<ms id="Pog"> ([...]) сѣмѣреноеѣ же мѣдростиеѣ и любѣвиеѣ нелицемѣриеѣ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="6">

не на лица възприемла ѣловѣкъ ѣже творима(ѣ) сѣтъ прочиими ѣловѣкы

<ms id="Ch397"> не на лица възприемла ѣловѣкъ ѣже творима(ѣ) сѣтъ прочиими ѣловѣкы </ms>

<ms id="BdSb"> не на лица възприемла ѣловѣкъ ѣже творима(ѣ) сѣтъ прочиими ѣловѣкы </ms>

<ms id="Pog"> и не на лица възприемла ѣловѣкъ ѣже творима(ѣ) сѣтъ прочиими ѣловѣкы </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="7">

ового { же } прѣжде почѣтѣтъ дѣругааго же оумалатъ

<ms id="Ch397"> ового же прѣжде почѣтѣтъ дѣругааго же оумалатъ </ms>

<ms id="BdSb"> ового почѣтѣтъ дѣругааго же оумалатъ ѣстинѣ </ms>

<ms id="Pog"> ового прѣжде почѣтѣтъ дѣругааго же оумалатъ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="8">

не измѣни же правила чрьньчѣства своего ни оунывъ ни облѣни са

<ms id="Ch397"> не измѣни же правила чрь(нь)чѣства своего и ни оунывъ ни облѣни са </ms>

<ms id="BdSb"> не измѣни же чрьньчѣства своего ни оунывъ облѣни са </ms>

<ms id="Pog"> не (и)змѣни же правила чрьнь(чъ)ства своего ни оунывъ ни облѣнивъ са </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="9">

нъ тако бѣ { іако } по вса дѣни оумираѣа

<ms id="Ch397"> нъ тако бѣ іако по вса дѣни оумираѣа </ms>

<ms id="BdSb"> нъ тако іако вса дѣни оумираѣа </ms>

<ms id="Pog"> нъ тако бѣ по вса дѣни оумираѣа </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<Paragraph n="42"/>

<segm n="1">

сицево житиѣ нестъ блажен(ь)ааго авраамина и сице хождение и благаѣа трѣпѣниѣа него

<ms id="Ch397"> сице житиѣ нестъ блажен(ь)ааго авраамина и сице хождение и благаѣа трѣпѣниѣа него </ms>

<ms id="BdSb"> сицево житиѣ нестъ блажен(ь)ааго авраамина и сице хождение и благаѣа трѣпѣниѣа него </ms>

<ms id="Pog"> сице житиѣ нестъ блажен(ь)ааго авраамина и сице хождение и блаженѣа трѣпѣниѣа него </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="2">

ѲАКО СИЦЕ ИШЬДЪ ОТЪ ЧРЬТОГА ВЪНЕЗААПЖ НЕ ВЪЗВРАТИ СА ВЪСПАТЬ

<ms id="Ch397"> ѲАКО СИЦЕ ИШЬДЪ ОТЪ ЧРЬТОГА ВЪНЕЗААПЖ НЕ ВЪЗВРАТИ СА ВЪСПАТЬ </ms>

<ms id="BdSb"> ѲАКО СИЦЕ ИШЬДЪ ОТЪ ЧРЬТОГА ВЪНЕЗААПЖ И НЕ ВЪЗВРАТИ СА ВЪСПАТЬ </ms>

<ms id="Pog"> ѲАКО И СИЦЕ ИШЬДЪ [ИЩЕРТОГА] ВЪНЕЗААПЖ НЕ ВЪЗВРАТИ СА ВЪСПАТЬ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="3">

НЪ НИ ВЪ-СКРЪЗБИ-ВЪ-СИЦЕИ НИ ВЪ БРАНЬХЪ ПРИВИДЪНИИ НЕ ОУСТРАШИ СА

<ms id="Ch397"> НЪ НИ ВЪ-СКРЪЗБИ-ВЕСЬСЦБИ (~ВЪ-СИЦЕИ) НИ ВЪ БРАНЬХЪ ПРИВИДЪНИИ НЕ ОУСТРАШИ СА </ms>

<ms id="BdSb"> НИ ВЪ-СКРЪЗБИ-ВЪ-СИЦЪБИ (~ЕИ) НИ ВЪ БРАНЬХЪ ПРИВИДЪНИИ НЕ ОУСТРАШИ СА </ms>

<ms id="Pog"> НЪ НИ ВЪ-СКРЪЗБИ-ВЪ-СИЦЪБИ (~ЕИ) НИ ВЪ БРАНЬХЪ ПРИВИДЪНИИ ДЕМОНЬСКИИХЪ НЕ ОУСТРАШИ СА </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="4">

НИ ОСЛАВЪ КЪГДА ПОМЫСЛЪ ЕГО

<ms id="Ch397"> НИ ОСЛАВЪ КЪГДА ПОМЫСЛЪ ЕГО </ms>

<ms id="BdSb"> НИ ОСЛАВЪ КЪГДА ПОМЫСЛЪ ЕГО </ms>

<ms id="Pog"> НИ ПОСЛАВЪ КЪГДА ПОМЫСЛЪ ЕГО </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="5">

СЕ ЖЕ (ВЕЛИЕ /ВЕЛИКАѲА /ВЕЛИѲА) И (ЧОУДЬНО/ ЧОУДЬНА) (СТРАДАНИЕ / СТРАДАЛЬЧЪСТВА /СТРА-ДЪЛЬ) ЕГО ЕСТЬ ЕЖЕ {И/ О} АГНИЦИ МАРИИ

<ms id="Ch397"> СЕ ЖЕ ВЕЛИЕ И ЧОУДЬНО СТРАДАНИЕ ЕГО ЕСТЬ ЕЖЕ АГНИЦИ МАРИИ </ms>

<ms id="BdSb"> СЕ ЖЕ ВЕЛИКАѲА И ЧОУДЬНА СТРАДАЛЬЧЪСТВА ЕГО ЕЖЕ О АГНИЦИ МАРИИ </ms>

<ms id="Pog"> СЕ ЖЕ ВЕЛИѲА И ЧОУДЬНА СТРА-ДЪЛЬ ЕГО ЕСТЬ ЕЖЕ И АГНИЦИ МАРИИ </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> </ms>

<segm n="6">

ѣко доуховьныѣ ѣго прѣмѣдрости разоума же и славы и свойства дѣлаѣ

<ms id="Ch397"> ѣко доуховьныѣ ѣго прѣмѣдрости разоума же и славы и-[стоиства] дѣлаѣ </ms>

<ms id="BdSb"> ѣко доуховьныѣ ради ѣго прѣмѣдрости разоума же и славы и свойства дѣлаѣ </ms>

<ms id="Pog"> ѣко доуховьныѣ ѣго прѣмѣдрости разоума же и славы и свойства дѣлаѣ </ms>

<ms id="Usp"> ѣко доуховьныѣ ѣго ради прѣмѣдрости разоума же и славы и свойства дѣлаѣ </ms>

<segm n="7">

несжмынѣниемъ же и въздръжаниемъ обрѣте ѣх истръгнѣти отъ змиѣ тоу

<ms id="Ch397"> несжмынѣниемъ же и въздръжаниемъ обрѣте ѣх истръгнѣти отъ змиѣ тоу </ms>

<ms id="BdSb"> несжмынѣниемъ же и въздръжаниемъ обрѣте ѣх истръгнѣти отъ змиѣѣ </ms>

<ms id="Pog"> несжмынѣниемъ же и въздръжаниемъ обрѣте ѣх истръгнѣти отъ змиѣ тоу </ms>

<ms id="Usp"> несжмынѣниемъ же и въздръжаниемъ обрѣте ѣх истръгнѣти отъ змиѣ тоу </ms>

<segm n="8">

и попыра и брашьно посрѣдѣ зѣбъ ѣго издѣра

<ms id="Ch397"> и попыра и брашьно посрѣдѣ зѣбъ ѣго издѣра </ms>

<ms id="BdSb"> и попыравыи ѣго брашьно посрѣдѣ зѣбъ ѣго издѣра </ms>

<ms id="Pog"> и попыра и брашьно посрѣдѣ зѣбъ ѣго издѣра </ms>

<ms id="Usp"> и попыра и брашьно посрѣдѣ зѣбъ ѣго издѣра </ms>

<segm n="9">

сицеви подвизи и потове блажен(ьн)ааго авраамина

<ms id="Ch397"> сицеви подвизи и потове блажен(ьн)ааго авраамина </ms>

<ms id="BdSb"> сицеви подвижьнии потове блажен(ьн)ааго авраамина </ms>

<ms id="Pog"> сицеви подвизи и потове блажен(ьн)ааго авраама (~иѣ) </ms>

<ms id="Usp"> сицеви подвижьнии потове блажен(ьн)ааго авраамина </ms>

<segm n="10">

сѣде же сице написахомъ на оутѣшениіе и на пользѣхъ всѣмъ хоташтиимъ ѣрьньчѣствовати

<ms id="Ch397"> сѣде же сице написахомъ на оутѣшениіе и на пользѣхъ всѣмъ хоташтиимъ ѣрьньчѣствовати </ms>

<ms id="BdSb"> сѣде же сице написахомъ на оутѣшениіе и на пользѣхъ всѣмъ хоташтиимъ ѣрьньчѣствовати </ms>

<ms id="Pog"> сѣде же сице написахомъ на оутѣхъ и на пользѣхъ всѣмъ хоташтиимъ ѣрьнь(чѣ)ствовати </ms>

<ms id="Usp"> сѣде же сице написахомъ на оутѣшениіе и на пользѣхъ всѣмъ хоташтиимъ ѣрьньчѣствовати </ms>

<segm n="11">

и на похвалѣхъ и на славѣхъ богу подаиштвоуемоу благодатиѣхъ своіеѣхъ всѣмъ намъ пользѣнаіа

<ms id="Ch397"> и на похвалѣхъ и на славѣхъ богу подаиштвоуемоу ~~своіеѣхъ благодатиѣхъ~~ всѣмъ намъ пользѣнаіа </ms>

<ms id="BdSb"> на хвалѣхъ и славѣхъ богу подаиштвоуемоу благодатиѣхъ своіеѣхъ всѣмъ намъ пользѣнаіа </ms>

<ms id="Pog"> и на похвалѣхъ и на славѣхъ богу подаиштвоуемоу благодатиѣхъ своіеѣхъ всѣмъ намъ пользѣнаіа </ms>

<ms id="Usp"> и на похвалѣхъ и славѣхъ богу подаиштвоуемоу благодатиѣхъ своіеѣхъ всѣмъ намъ пользѣнаіа </ms>

<segm n="12">

прочѣна же дѣтѣли іего инъде възписахомъ

<ms id="Ch397"> прочѣна дѣтѣли іего инъде възписахомъ </ms>

<ms id="BdSb"> прочѣна же дѣтѣли іего инъде възписахомъ </ms>

<ms id="Pog"> прочѣна же дѣтѣли іего инъде възписахомъ </ms>

<ms id="Usp"> прочѣна же дѣтѣли іего инъде възписахомъ </ms>

<segm n="13">

въ годинѣхъ же покоіа іего сѣбѣра са мала не въсь градъ

<ms id="Ch397"> въ годинѣхъ же покоіа іего сѣбѣра са мала не въсь градъ </ms>

<ms id="BdSb"> въ годинѣхъ же покоіа іего сѣбѣра са мала не въсь градъ </ms>

<ms id="Pog"> въ годинѣхъ же покоіа іего сѣбѣра са мало не въсь градъ </ms>

<ms id="Usp"> въ годинѣхъ же покоіа іего сѣбѣра са мала не въсь градъ </ms>

<segm n="14">

и кыиждо ихъ съ тъштаниемъ приближаахъ са чиствиемъ тѣлѣ него

<ms id="Ch397"> и кыиждо ихъ съ тъштаниемъ приближаахъ са чиствиемъ тѣлѣ него </ms>

<ms id="BdSb"> и къждо ихъ съ тъштаниемъ приближаахъ са чиствиемъ тѣлѣ него </ms>

<ms id="Pog"> и кыиждо [...] съ тъштаниемъ приближаахъ са чиствиемъ тѣлѣ него </ms>

<ms id="Usp"> и къждо ихъ съ тъштаниемъ приближаахъ са чиствиемъ тѣлѣ него </ms>

<segm n="15">

взсхыштаѣште отъ обоутѣли него на благословление себѣ

<ms id="Ch397"> взсхыштаѣште отъ обоутѣли него на благословение (~благословление) себѣ </ms>

<ms id="BdSb"> взсхыштаѣште отъ обитѣли него на благословение (~благословление) себѣ </ms>

<ms id="Pog"> взсхыштаѣште отъ обитѣли него на благословление себѣ </ms>

<ms id="Usp"> взсхытаѣште отъ обоутѣли него на благословление себѣ </ms>

<segm n="16">

{ин}и-же взсхыштениемъ отъ болаштиихъ приближааше са дбие исцѣление полуѣдаше

<ms id="Ch397"> и-же взсхыштениемъ отъ болаштиихъ приближааше са дбие исцѣление полуѣдаше </ms>

<ms id="BdSb"> и-же взсхыштениемъ отъ болаштиихъ приближааше са дбие исцѣление полуѣдаше </ms>

<ms id="Pog"> ни-же взсхыштениемъ отъ болаштиихъ приближааше са и дбие и(с)цѣлѣаше </ms>

<ms id="Usp"> ини-же взсхыштениемъ отъ болаштиихъ <hiatus />-бие исцѣление полуѣдаахъ </ms>

<Paragraph n="43" />

<segm n="1">

житъ же агница христосова марина другѣѣ .ѣ. лѣтъ по семь

<ms id="Ch397"> житъ же агница христосова марина другѣѣ .ѣ. лѣтъ по семь </ms>

<ms id="BdSb"> житъ же благенѣѣ агница христосова марина другѣѣ .ѣ. лѣтъ по семь </ms>

<ms id="Pog"> живе же агница христосова марина другѣѣ .ѣ. лѣтъ по семь </ms>

<ms id="Usp"> житъ же агница христосова марина другѣѣ .ѣ. лѣтъ по семь </ms>

<segm n="2">

зѣло крѣпѣцѣ въздѣржашти са и съ слъзами молашти бога дьнь и ноштѣ

<ms id="Ch397"> зѣло крѣпѣцѣ въздѣржашти са и съ слъзами молашти бога дьнь и ноштѣ </ms>

<ms id="BdSb"> зѣло крѣпѣцѣ въздѣржашти са и съ слъзами молашти бога дьнь и ноштѣ </ms>

<ms id="Pog"> зѣло крѣпѣцѣ дръжашти са и съ слъзами ноштѣ и дьнь молашти бога </ms>

<ms id="Usp"> же зѣло крѣпѣцѣ въздѣржашти са и съ слъзами молашти бога дьнь и ноштѣ </ms>

<segm n="3">

ѣко мзножицеѣк мимоходашти ноштиѣк сѣшти(и) тоу

<ms id="Ch397"> ѣко мзножицеѣк мимоходашт(е)и ноштиѣк сѣшти(и) тоу </ms>

<ms id="BdSb"> ѣкоже мзногашьды мимоходашти ноштиѣк </ms>

<ms id="Pog"> ѣкоже мзногашьды мимоходашти ноштиѣк сѣшти(и) тоу </ms>

<ms id="Usp"> ѣко мзножицеѣк мимоходашт(и)и ноштиѣк сѣшти(и) тоу </ms>

<segm n="4">

и слышаште(и) гласъ плача ѣна стоѣахъ плачаште са

<ms id="Ch397"> и слышадхъ гласъ плача ѣна и стоѣахъ плачаште са </ms>

<ms id="BdSb"> и слышаште(и) гласъ плачаште са ѣна стоѣахъ плачаште са </ms>

<ms id="Pog"> и слышаште(и) плачаштхъ са стоѣахъ плачаште са </ms>

<ms id="Usp"> и слышаште(и) гласъ плача ѣна плачаште са стоѣахъ </ms>

<segm n="5">

и диваште(и) {са} и съ неѣк прославлѣахъ бога

<ms id="Ch397"> и диваште(и) са и съ неѣк прославлѣахъ бога </ms>

<ms id="BdSb"> и диваште(и) са и съ неѣк прославлѣахъ бога </ms>

<ms id="Pog"> и диваште(и) и съ неѣк прославлѣахъ бога </ms>

<ms id="Usp"> и диваште(и) и съ неѣк прославлѣахъ бога </ms>

<segm n="6">

ВЪ ГОДИНѢ ЖЕ ПОКОИА ІЕѦ ВЪСИ ВИДѢВЪШЕ ЛИЦЕ ІЕѦ СЛАВѢ ДАША БОГОВИ

<ms id="Ch397"> ВЪ ГОДИНѢ ЖЕ ПОКОИА ІЕѦ ВЪСИ ЛИЦЕ ІЕѦ ВИДѢВЪШЕ СЛАВѢ ДАША БОГОВИ </ms>

<ms id="BdSb"> ВЪ ГОДИНѢ ЖЕ ПОКОИА ІЕѦ ВЪСИ ВИДѢВЪШЕ ЛИЦЕ ІЕѦ СЛАВѢ ДАША БОГОУ </ms>

<ms id="Pog"> ВЪ ГОДИНѢ ЖЕ ПОКОИА ІЕѦ ВЪСИ ВИДѢВЪШЕ ЛИЦЕ ІЕѦ СЛАВѢ ДАША БОГОВИ </ms>

<ms id="Usp"> ВЪ ГОДИНѢ ЖЕ ПОКОИА ІЕѦ ВЪСИ ЛИЦЕ ВИДѢВЪШЕ ІЕѦ СЛАВѢ ДАША БОГОВИ </ms>

<segm n="7">

ПОНЕЖЕ НЕ ДАСТЪ ПОМЫСЛА СВОЕГО ВЪ ПЕЧАЛИ ЗЕМЛЬНЫХЪ ВЕШТИИ

<ms id="Ch397"> ПОНЕЖЕ НЕ ДАСТЪ ПОМЫСЛА СВОЕГО ВЪ ПЕЧАЛИ ЗЕМЛЬНЫХЪ ВЕШТИИ (~ИИ) </ms>

<ms id="BdSb"> ПОНЕЖЕ НЕ ДАСТЪ ПОМЫСЛА СВОЕГО ВЪ ПЕЧАЛИ ЗЕМЛЬНЫХЪ ВЕШТИИ </ms>

<ms id="Pog"> ПОНЕЖЕ НЕ ДАСТЪ ПОМЫСЛА СВОЕГО ВЪ ПЕЧАЛИ ЗЕМЛЬНЫХЪ ВЕШТИИ </ms>

<ms id="Usp"> ПОНЕЖЕ НЕ ДАСТЪ ПОМЫСЛА СВОЕГО ВЪ ПЕЧАЛИ ЗЕМЛЬНЫХЪ ВЕШТИИ </ms>

<segm n="8">

НЪ ТЪКЪМО ВЪ ЛЮБЪВЪ БОЖИИѢ

<ms id="Ch397"> НЪ ТЪКЪМО ВЪ ЛЮБЪВЪ БОЖИИѢ </ms>

<ms id="BdSb"> НЪ ТЪЧИИѢ ВЪ ЛЮБЪВЪ БОЖИИѢ </ms>

<ms id="Pog"> НЪ ТЪКЪМО ВЪ ЛЮБЪВЪ БОЖИИѢ </ms>

<ms id="Usp"> НЪ ТЪКЪМО ВЪ ЛЮБЪВЪ БОЖИИѢ </ms>

<segm n="9">

АЗЪ ЖЕ НЕ (ОУГОТОВАНЪ/ ПРИГОТОВАНЪ) ЕСМЪ И НЕ (ПРИЛОЖЪНЪ/ ПРИЛЕЖЪНЪ) МОИМЪ ПОДВИГОМЪ

<ms id="Ch397"> АЗЪ ЖЕ НЕ ОУГОТОВАНЪ ЕСМЪ И НЕ ПРИЛОЖЪНЪ МОИМЪ ПОДВИГОМЪ </ms>

<ms id="BdSb"> АЗЪ ЖЕ НЕ ПРИОУГОТОВАНЪ ЕСМЪ И НЕ ПРИЛОЖЪНЪ МОИМЪ ПОДВИГОМЪ </ms>

<ms id="Pog"> АЗЪ ЖЕ НЕ ПРИГОТОВАНЪ ЕСМЪ И НЕ ПРИЛЕЖЪНОМЪ ИМЪ ПОДВИГОМЪ </ms>

<ms id="Usp"> АЗЪ ЖЕ НЕ ПРИГОТОВАНЪ ЕСМЪ И НЕ ПРИЛЕЖЪНЪ МОИМЪ ПОДВИГОМЪ </ms>

<segm n="10">

И СЕ СЪНИДЕ НА МА БЕСКОНЪЪНАТА ЗИМА

<ms id="Ch397"> И СЕ СЪНИДЕ НА МА БЕСКОНЪЪНАТА ЗИМА </ms>

<ms id="BdSb"> И СЕ СЪНИДЕ НА МА БЕСКОНЪЪНАТА ЗИМА </ms>

<ms id="Pog"> И СЕ СЪНИДЕ МА БЕСКОНЪЪНАТА ЗИМА </ms>

<ms id="Usp"> И СЕ СЪНИДЕ НА МА БЕСКОНЪЪНАТА ЗИМА </ms>

<segm n="11">

И ДЪЗЪ НАГЪЪ НЕСМЪ И НЕ ГОТОВЪЪ ЖИТИЕМЪ

<ms id="Ch397"> И ДЪЗЪ НАГЪЪ НЕСМЪ И НЕ ГОТОВЪЪ ЖИТИЕМЪ </ms>

<ms id="BdSb"> И ДЪЗЪ НАГЪЪ НЕСМЪ И НЕ ГОТОВЪЪ ЖИТИЕМЪ </ms>

<ms id="Pog"> И ДЪЗЪ НАГЪЪ НЕСМЪ И НЕ ГОТОВЪЪ НЕСМЪ ЖИТИЕМЪ </ms>

<ms id="Usp"> И ДЪЗЪ НАГЪЪ НЕСМЪ И НЕ ГОТОВЪЪ ЖИТИЕМЪ </ms>

<segm n="12">

ДИВЛѦЖЕ СѦ ЛЮБИМИЦИ ВЪ СЕБѦ КАКО ПО ВСѦ ДЪНИ СЪГРѦШАѦЖЕ И ПО ВСѦ ДЪНИ КАѦЖЕ СѦ

<ms id="Ch397"> ДИВЛѦЖЕ СѦ ЛЮБИМИЦИ МОИ ВЪ СЕБѦ КАКО ПО ВСѦ ДЪНИ СЪГРѦШАѦЖЕ И ПО ВСѦ ДЪНИ КАѦЖЕ СѦ </ms>

<ms id="BdSb"> ДИВЛѦЖЕ СѦ ЛЮБИМИЦИ ВЪ СЕБѦ КАКО ПО ВСѦ ДЪНИ СЪГРѦШАѦЖЕ И ПО ВСѦ ДЪНИ КАѦЖЕ СѦ </ms>

<ms id="Pog"> ДИВЛѦЖЕ СѦ ЛЮБИМИЦИ ВЪ СЕБѦ КАКО ПО ВСѦ ДЪНИ СЪГРѦШАѦЖЕ </ms>

<ms id="Usp"> ДИВЛѦЖЕ СѦ ВЪ СЕБѦ ЛЮБИМИЦИ КАКО ПО ВСѦ ДЪНИ <hiatus/>-ѦШАѦЖЕ И ПО ВСѦ ДЪНИ КАѦЖЕ СѦ </ms>

<segm n="13">

ЗА-ОУТРА ЖЕ ГЛОУМА СѦ ПРОВОЖДАѦ ДЪНЪ

<ms id="Ch397"> ЗА-ОУТРА ЖЕ ГЛОУМА СѦ ПРОВОЖДАѦ ДЪНИ </ms>

<ms id="BdSb"> ЗА-ОУТРА ЖЕ ГЛОУМА СѦ ПРОВАЖДАѦ ДЪНЪ </ms>

<ms id="Pog"> ЗА-ОУТРА ЖЕ ГЛОУМА СѦ ПРОВОЖ(Д)Ѧ ДЪНЪ </ms>

<ms id="Usp"> ЗА-ОУТРА ЖЕ Г-<hiatus/>-МЛѦЖЕ СѦ ПРОВОЖДАѦ <hiatus/> </ms>

<segm n="14">

ПАКЫ ЖЕ ПОЛОУДЪНЕ ГЛАГОЛѢШЪ ПОРАЗУМѢВЪЗЪ И МОЛѢШЪ БОГА

<ms id="Ch397"> и ПАКЫ ЖЕ ПОЛОУДЪНИ (~е) ГЛАГОЛѢШЪ ПОРАЗУМѢВЪЗЪ И МОЛѢШЪ БОГА </ms>

<ms id="BdSb"> ПАКЫ ЖЕ ПОЛОУДЪНЕ ГЛАГОЛѢШЪ РАЗУМѢВЪЗЪ И МОЛѢШЪ БОГА </ms>

<ms id="Pog"> ПАКЫ ЖЕ ПОЛОУДЪНЕ ГЛАГОЛѢШЪ ПОРАЗУМѢВЪЗЪ МОЛѢШЪ БОГА </ms>

<ms id="Usp"> <hiatus/> ГЛАГОЛѢШЪ РАЗУМѢВЪЗЪ И МОЛѢШЪ БОГА </ms>

<segm n="15">

ДА МИЛОСТИВЪЗЪ БѢДЕТЪ МИ ГРѢХОМЪЗЪ МОИМЪЗЪ

<ms id="Ch397"> ДА МИЛОСТИВЪЗЪ БѢДЕТЪ МИ ГРѢХОМЪЗЪ МОИМЪЗЪ </ms>

<ms id="BdSb"> ДА МИЛОСТИВЪЗЪ БѢДЕТЪ МИ ГРѢХОМЪЗЪ МОИМЪЗЪ </ms>

<ms id="Pog"> ДА МИЛОСТИВЪЗЪ БѢДЕТЪ МИ ГРѢХОМЪЗЪ МОИМЪЗЪ </ms>

<ms id="Usp"> ДА МИЛОСТИВЪЗЪ БѢДЕТЪ МИ ГРѢХОМЪЗЪ МОИМЪЗЪ </ms>

<segm n="16">

ПРИСПѢВЪЗШИ ЖЕ ПОШТИ СЪНОМЪ О(БЪ)ДРЪЖИМЪЗЪ ЕСМЪ

<ms id="Ch397"> ПРИСПѢВЪЗШИ ЖЕ ПОШТИ СЪНОМЪ О(БЪ)ДРЪЖИМЪЗЪ ЕСМЪ </ms>

<ms id="BdSb"> ПРИСПѢВЪЗШИ ЖЕ ПОШТИ СЪНОМЪ ОДРЪЖИМЪЗЪ ЕСМЪ </ms>

<ms id="Pog"> ПРИСПѢВЪЗШИ ПОШТИ СЪНОМЪ О(БЪ)ДРЪЖИМЪЗЪ ЕСМЪ </ms>

<ms id="Usp"> ПРИСПѢВЪЗШИ ЖЕ ПОШТИ СЪНОМЪ О(БЪ)ДРЪЖИМЪЗЪ ЕСМЪ </ms>

<segm n="17">

ВЪЗЪМЪЗШЕ(-И)-ЖЕ СЪ МЪНОИѢ СЪРЕБРЪНИКЪ

<ms id="Ch397"> ВЪЗЪМЪЗШЕ ЖЕ СЪ МЪНОИѢ СЪРЕБРЪНИКЪ </ms>

<ms id="BdSb"> ВЪЗЪМЪЗШЕ ЖЕ СЪ МЪНОИѢ СЪРЕБРЪНИКЪ </ms>

<ms id="Pog"> ВЪЗЪМЪЗШЕ(-И)-ЖЕ СЪ МЪНОИѢ СЪРЕБРЪНИКЪ </ms>

<ms id="Usp"> ВЪЗЪМЪЗШЕ(-И)-ЖЕ СЪ МЪНОИѢ СЪРЕБРЪНИКЪ </ms>

<segm n="18">

СЕ НЫНѢ ПОДВИЗАИТЕ СЯ ДЪНЬ И НОШТЬ КОУПЛАѢ ТВОРАШТЕ

<ms id="Ch397"> СЕ НЫНѢ ПОДВИЗАИТЕ СЯ ДЪНЬ И НОШТЬ КОУПЛАѢ ТВОРАШТЕ </ms>

<ms id="BdSb"> И СЕ НЫНѢ ПОДВИЗАИТЕ СЯ ДЪНЬ И НОШТЬ КОУПЛАѢ ТВОРАШТЕ </ms>

<ms id="Pog"> СЕ НЫНѢ ПОДВИЗАИТЕ СЯ ДЪНЬ И НОШТЬ КОУПЛАѢ ТВОРАШТЕ </ms>

<ms id="Usp"> СЕ НЫНѢ ПОДВИЗАИТЕ СЯ ДЪНЬ И НОШТЬ КОУПЛАѢ ТВОРАШТЕ </ms>

<segm n="19">

ДА ПОЛОУЧИТЕ И СЕ И НАЧАЛО ДЕСАТОГРАДЬНОЕ

<ms id="Ch397"> ДА ПОЛОУЧИТЕ И СЕ И НАЧАЛО ДЕСАТОГРАДЬНОЕ </ms>

<ms id="BdSb"> ДА ПОЛОУЧИТЕ И СЕ И НАЧАЛО ДЕСАТОГРАДЬНОЕ </ms>

<ms id="Pog"> ДА ПОЛОУЧИТЕ И СЕ НАЧАЛО ДЕСАТОГРАДЬНОЕ </ms>

<ms id="Usp"> ДА ПОЛОУЧИТЕ И СЕ И НАЧАЛО ДЕСАТОГРАДЬНОЕ </ms>

<segm n="20">

АЗЪ ЖЕ СВОЕИѢ ЛѢНОСТИИѢ СЪКРЫХЪ ВСЕ ВЪ ЗЕМЛИ

<ms id="Ch397"> АЗЪ ЖЕ СВОЕИѢ ЛѢНОСТИИѢ СЪКРЫХЪ ВСЕ ВЪ ЗЕМЛИ </ms>

<ms id="BdSb"> АЗЪ ЖЕ СВОЕИѢ ЛѢНОСТИИѢ СЪКРЫХЪ СЕБЕ НА ЗЕМЛИ </ms>

<ms id="Pog"> АЗЪ ЖЕ СВОЕИѢ ЛѢНОСТИИѢ СЕГО СЪКРЫХЪ ВЪ ЗЕМЛИ </ms>

<ms id="Usp"> АЗЪ ЖЕ СВОЕИѢ ЛѢНОСТИИѢ СЪКРЫХЪ СЕБЕ НА ЗЕМЛИ </ms>

<segm n="21">

И ГОСПОДЬ МОИ ПРИБЛИЖИЛЪ ЕСТЬ ВЪ-ШЬСТВІЕ

<ms id="Ch397"> И ГОСПОДЬ МОИ ПРИБЛИЖИЛЪ ЕСТЬ ВЪ-ШЬСТВІЕ </ms>

<ms id="BdSb"> И ГОСПОДЬ МОИ ПРИБЛИЖИЛЪ МА ЕСТЬ ВЪ-ОШЬСТВІЕ </ms>

<ms id="Pog"> И ГОСПОДЬ МОИ ПРИБЛИЖИЛЪ СА ЕСТЬ ВЪ-СЪШЬСТВІЕ </ms>

<ms id="Usp"> И ГОСПОДЬ МОИ ПРИБЛИЖИЛЪ ЕСТЬ ВЪ-ШЬСТВІЕ </ms>

<segm n="22">

и се трепештетъ срѣдъце мое и плачѣ са дѣни лѣности моеѣа

<ms id="Ch397"> и се трепештетъ срѣдъце мое и плачѣ са дѣни лѣности моеѣа </ms>

<ms id="BdSb"> и се трепештетъ срѣдъце мое и плачѣ са дѣни лѣности моеѣа </ms>

<ms id="Pog"> и се трепештетъ срѣдъце мое и и плачѣ са дѣни лѣности моеѣа </ms>

<ms id="Usp"> и се трепештетъ срѣдъце мое и плачѣ са дѣнии лѣности моеѣа </ms>

<segm n="23">

не имьи чѣто отъвѣштати кемоу

<ms id="Ch397"> не имьи чѣто отъвѣштати кемоу </ms>

<ms id="BdSb"> не имѣа (~ьи) чѣто отъвѣштати кемоу </ms>

<ms id="Pog"> и не имьи чѣто отъвѣштати кемоу </ms>

<ms id="Usp"> не имьи чѣто отъвѣштати кемоу </ms>

<Paragraph n="44"/>

<segm n="1">

оуштедри ма єдине безгрѣшьне и сѣпаси ма єдине блаже и чловѣколюбъе

<ms id="Ch397"> оуштедри ма єдине безгрѣшьне и сѣпаси ма єдине блаже и чловѣколюбъе </ms>

<ms id="BdSb"> оуштедри ма єдине блаже и чловѣколюбъе </ms>

<ms id="Pog"> оуштедри ма єдиньи безгрѣшьнии и сѣпаси ма єдиньи блаже и чловѣколюбъе </ms>

<ms id="Usp"> оуштедри ма єдине безгрѣшьне и сѣпаси ма єдине блаже и чловѣколюбъе </ms>

<segm n="2">

ІАКО РАЗВѢ ТЕБЕ БЛАГОСЛОВІЕНАДО ДОУХА

<ms id="Ch397"> ІАКО РАЗВѢ ТЕБЕ БЛАГОСЛОВІЕНАДО ДОУХА </ms>

<ms id="BdSb"> ІАКО РАЗВѢ ТЕБЕ БЛАГОСЛОВІЕНАДО ДОУХА </ms>

<ms id="Pog"> ІАКО РАЗВѢ ТЕБЕ БЛАГОСЛОВІЕНАДО ОТЪЦА И ІЕДИНОУАДАДО СЫНА ВЪПЛЪТИВЪШАДО СЯ НАСЪ РАДИ И СВАТАДО ДОУХА </ms>

<ms id="Usp"> (niet) </ms>

<segm n="3">

ОЖИВЛІАИШТАДО ВСА ИНОГО НЕ СЪВѢДѢ НИ ВЪ ИНОГО ВѢРОВ(А)ДХЪ

<ms id="Ch397"> ОЖИВЛІАИШТАДО ВСА ИНОГО $\square$ СЪВѢДѢ НИ ВЪ ИНОГО ВѢРОВ(А)ДХЪ </ms>

<ms id="BdSb"> ОЖИВЛІАИШТАДО ВСА ИНОГО НЕ СЪВѢДѢ НИ ВЪ ИНОГО ВѢРОВ(А)ДХЪ </ms>

<ms id="Pog"> ОЖИВЛІАИШТАДО ВСА ИНОГО НЕ СЪВѢДѢ НИ ВЪ ИНОГО ВѢРОВ(А)ДХЪ </ms>

<ms id="Usp"> (niet) </ms>

<segm n="4">

ТѢМЬ-ЖЕ ОУБО ПОМАНИ МА ЧЛОВѢКОЛЮБЬЕ

<ms id="Ch397"> ТѢМЬ-ЖЕ ОУБО ПОМАНИ МА ЧЛОВѢКОЛЮБЬЕ </ms>

<ms id="BdSb"> ТѢМЬ-ЖЕ ОУБО ПОМАНИ МА ИЗВЕДИ МА ЧЛОВѢКОЛЮБЬЕ </ms>

<ms id="Pog"> ТѢМЬ-ЖЕ НЫНѢ ОУБО ЧЛОВѢКОЛЮБЬЕ ГОСПОДИ ПОМАНИ МА </ms>

<ms id="Usp"> (niet) </ms>

<segm n="5">

И ИЗВЕДИ МА ОТЪ ТЪМЬНИЦА ТѢЛА СЕГО И БЕЗАКОНИИ МОИХЪ

<ms id="Ch397"> И ИЗВЕДИ ОТЪ ТЪМЬНИЦА ТѢЛА СЕГО И БЕЗАКОНИИ МОИХЪ </ms>

<ms id="BdSb"> И ИЗВЕДИ МА ОТЪ ТЪМЬНИЦА ТѢЛА СЕГО И БЕЗАКОНИИ МОИХЪ </ms>

<ms id="Pog"> И ИЗВЕДИ МА ИЗ ТЪМЬНИЦА ТѢЛА СЕГО БЕЗАКОНИИ МОИХЪ </ms>

<ms id="Usp"> ИЗВЕДИ МА ОТЪ ТЪМЬНИЦА ТѢЛА СЕГО И БЕЗАКОНИИ МОИХЪ </ms>

<segm n="6">

ТВОЕ БО ЕСТЬ ОБОЕ ВЛАДЫКО

<ms id="Ch397"> ТВОЕ БО ЕСТЬ ОБОЕ ВЛАДЫКО </ms>

<ms id="BdSb"> ТВОЕ БО ЕСТЬ ОБОЕ ВЛАДЫКО </ms>

<ms id="Pog"> ТВОЕ БО ЕСТЬ ОБОЕ ВЛАДЫКО </ms>

<ms id="Usp"> ТВОЕ БО ЕСТЬ ОБОЕ ВЛАДЫКО </ms>

<segm n="7">

КЪГДА ВЪНИТИ МИ ВЪ ВѢКЪ И КЪГДА ОТИТИ МИ ОТЪ НЕГО

<ms id="Ch397"> КЪГДА ВЪНИТИ МИ ВЪ ВѢКЪ СЪ И КЪГДА ОТИТИ МИ ОТЪ НЕГО </ms>

<ms id="BdSb"> КЪГДА ВЪНИТИ ВЪ УЛОВѢКЪ СЪ И НЕГДА ОТИТИ МИ ОТЪ НЕГО </ms>

<ms id="Pog"> КЪГДА ВЪНИТИ МИ ВЪ ВѢКЪ СЪ И КЪГДА ОТИТИ МИ ОТЪ НЕГО </ms>

<ms id="Usp"> КЪГДА ВЪНИТИ ВЪ УЛОВѢКЪ СЪ И НЕГДА ОТИТИ МИ ОТЪ НЕГО </ms>

<segm n="8">

ПОМАНИ МА ВЛАДЫКО ГРѢШЬНАДО

<ms id="Ch397"> ПОМАНИ МА ВЛАДЫКО ГРѢШЬНАДО </ms>

<ms id="BdSb"> ПОМАНИ МА ВЛАДЫКО ГРѢШЬНАДО </ms>

<ms id="Pog"> ПОМАНИ МА ВЛАДЫКО ГРѢШЬНАДО </ms>

<ms id="Usp"> И ПОМАНИ МА ВЛАДЫКО ГРѢШЬНАДО </ms>

<segm n="9">

И СЪПАСИ МА БЛАГОДѢТЬ ТВОЯ БЫВЪШИИ НА МЫНѢ

<ms id="Ch397"> И СЪПАСИ МА БЛАГОДѢТЬ ТВОЯ БЫВЪШИИ НА МЫНѢ </ms>

<ms id="BdSb"> И СЪПАСИ МА БЛАГОДѢТЬ ТВОЯ БЫВЪШИИ НА МЫНѢ </ms>

<ms id="Pog"> И СЪПАСИ МА И БЛАГОДѢТЬ ТВОЯ БЫВЪШИИ НА МЫНѢ </ms>

<ms id="Usp"> И СЪПАСИ МА БЛАГОДѢТЬ ТВОЯ БЫВЪШИИ НА МЫНѢ </ms>

<segm n="10">

ДА ПРѢБѢДЕТЪ СЪ МЪНОИѢ ВЪ ВѢКЫ ВѢКОМЪ АМИНЪ

<ms id="Ch397"> ДА ПРѢБѢДЕТЪ СЪ МЪНОИѢ ВЪ ВѢКЫ ВѢКОМЪ АМИНЪ </ms>

<ms id="BdSb"> ДА ПРѢБѢДЕТЪ СЪ МЪНОИѢ ВЪ ВѢКЫ </ms>

<ms id="Pog"> ДА ПРѢБѢДЕТЪ СЪ МЪНОИѢ ВЪ ВѢКЫ ВѢКОМЪ АМИНЪ </ms>

<ms id="Usp"> ДА ПРѢ-<hiatus/>-ТЪ СЪ МЪНОИѢ <hiatus/> ВѢКОМЪ АМИНЪ </ms>

<segm n="11">

БЖДИ ГОСПОДИ МИЛОСТЬ ТВОЯ НА НАСЪ ІАКО-ЖЕ И ОУПЪВАХОМЪ НА ТА

<ms id="Ch397"> <niet> </ms>

<ms id="BdSb"> БЖДИ ГОСПОДИ МИЛОСТЬ ТВОЯ НА НАСЪ ІАКО-ЖЕ И ОУПЪВАХОМЪ НА ТА </ms>

<ms id="Pog"> БЖДИ ГОСПОДИ МИЛОСТЬ ТВОЯ НА НАСЪ ІАКО-ЖЕ ОУПЪВАХОМЪ НА ТА </ms>

<ms id="Usp"> БЖДИ ГОСПОДИ МИЛОСТЬ ТВОЯ НА НАСЪ ІАКО-ЖЕ И ОУПЪВАХОМЪ НА ТА </ms>

<segm n="12">

<niet>

<ms id="Ch397"> о христѣ исусѣ господи нашемъ еможе чьсть и дръжава □ отьцемъ и прѣсватыимъ доухомъ всегда и н□□□ </ms>

<ms id="BdSb"> ІАКО ТЕБѢ ПОДОБАЕТЪ СЛАВА СЪ СВАТЫИМЪ ДОУХОМЪ И НЫНА И ПРИСНО И ВЪ ВѢКЫ ВѢКОМЪ АМИНЪ </ms>

<ms id="Pog"> <niet> </ms>

<ms id="Usp"> <niet> </ms>